

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐԱՆ

ԿՈՆՍՏԱՆՍՆՈՒԼԱ

ԿՆՔՆԵՐԱՆՈՒՄ

ՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԲԱՆԴԱՆՈՒՄ



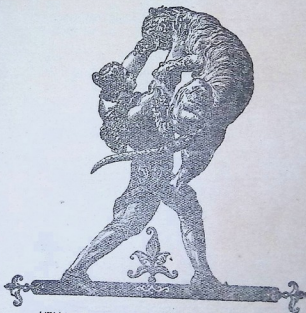
გოთა
რუსთავედი



სტადე ცარმელარავ

კოემა ამჟამათად

გვგრიძიან ზეზაგან და რათლმაცქოდთა
სავლოხთუ მუხტარ



ხუხუხარ ირვტონიზ ფადცაზადონ რავალდად
ხტალინის 1 9 4 8



05. 2547
090

**ШОТА
РУСТАВЕЛИ
ВИТЯЗЬ
В ТИГРОВОЙ ШКУРЕ**

ПОЭМА В СТИХАХ

Перевод с грузинского
МУХТАРА ШАВЛОХОВА.

რ ა ზ ძ რ ღ

XII-ში ანუსეგ ჭაჭლე შიშ XIII-ში ანუსეგ რადიანე, თამარ შიშ აა შოა ირონ უნააზ დავიდ სოსლანე ფადცახადქანენე რასთაჯე, გვგრძესთონ ვგდის ივგელ უომესეგენდარ შიშ თეხეგენდარ ფადცახად. აა არანთა ზხხსთესთოე საუ დენეგ-ზაა კასპე დენეგეზი, ცუგათ კავკაზა პერსაე აზერბაეჯანში შიშ აზრუმში.

ვად გვგრძესთონ ვგდი ეკონომიკონ, პოლიტიკონ შიშ კულტურონ ცარდუ დილინაე ზჭათაჟნე. რადთენგის ყაჯკონ ზაძარად, არაზთ ცვდესთე ჭანდგთა შიშ ზილთა, ძვართთა, გალჟანთა შიშ განზთა; ქადეგენ ვგდესთე აივად შიშ ლიტერატურა. ჭეოდალონ ჭალთარან ნალ ჭაე ქოდთოა არღჟანონ ზარეგთა, ვგდონ ჭანდგდის ქანდ ზეკაკე ნა, ჭალა მა სახი ყვდთაგთე დარ რადისენ, ვგდონ ვენენ. ყვდის ახამ ლიტერატურა, ცე რან ჭეოდალთან სა ბონ ვგდაიდ, შიშ ვგდთაიქქოა სა ზეგე რასულდ პოეტიკონ სჭალდესთადთე შილნე. ახამა სენ რაზენდის რუსთაველიე პოემა „სთაეე ცარმდარაგ“. ვგცე პოემაეე ბენდურონა ზედესთ ბრცვდესთე ვადე დუეე იდეათა, დუნემა ცანთანგას შიშ სარობარ ყვდელთა.

„სთაეე ცარმდარაგე“ ავტორან ნა ბაზაადის აა ბიოგრაფი. ახვგრაღე ბენდუ-რონ რაჭალდგდმა გსგამა რუსთაველიე რადეგვგრან ბასთა ვგდის მესხეთ (ნგრე გვგრძესთონე ახალციხე ჭარს). რუსთაველი ცარდი შიშ ქვესთა გვგრძესთონე თამარ ფადცახე რასთაჯე. ვგე ვგდის სთერ კულტურონ შიშ ახვგრ აღამაე, ზორე ზედთა ლიტერატურა შიშ ჭილოსოჭი. რუსთაველიე შიშამაღლა პოემა „სთაეე ცარმდარაგ“-ელ რაცედის ცალდარ ანუსე აზე, ჭალა ვგე აბონ დარ ნა ჭესაჭთა აა არლ.

ცაველ ზარე რუსთაველი, ცე უ აა პოემაეე ბენდურონ მოტიე? ვგე უ ვარ-ზონძინად, ვგე ზეგმათაჯე ვარზთ ნეე შიდეაე, ჭალა უ ცახამდარ, ივგელ ბარ-ზონდ შიშ ზეგდელიე ვარზთ. ვგე ვგე ბარც სგლნეე შიშ ზორე უ, შიშ ზენ უ ვგე ესენეგქანენ, ვგე ზხხსთ ყვდელა ბრცახსენ ქანა ზეზაეა რაძურენ.

აცე სგლნეე ვარზონძინადე აღეჭარს პოემაეე რადთენგესთე შინდარ შინიყვგ-თა დარ: ყაბათერძინად, ნეჭსასთ, შიშალან ზეგანქეგენ ვავენ, უგელ ანუეგდ შიშ ანაქარონ ივგზარდგეძინად.

ახამ ზეგდელიე ზიადთა შიშასეგეგა თაგთა ბასთ ესთე ტარიელ, ავთან-დილ შიშ ფრიდონ. აცე ართა ყადთარე ესთე ზიკან აღამთა შიშ ბასთთა, ჭალა, ვგეა შიშქსგამა, სერთა დარ ესთე ქარაძიეგლ ანუეგდ, ქარაძიეგლ ბახ-ზეგსქანენე თეხხა ცადთა სთე ცეჭანდე ზენძინდთა ბასადთენში დარ, ცადთა სთე შილთამ რადთოა სახი სა ქარაძიეგლ თეხხა.



პოემამდე სმარაგდორ ყათარ უ ტარიელ, ზეზონგ ამილბარ, ინდიეგ სურზან, ხონ ზმ ღენჯეზონ ზქსაღთეგ ხისდარ. ჯგ თენგ ზნუგვდ უ აე 'მბაღთოგ, ჯგ-ღონ თეხხა ჯგ ცაბთა უ ზა ცარდ ღაღთენმა, ზფუთო სარაზენმა. აე ზნაგთე ცაღღე თენგ ზლათერამ. ზაყვდღე სახათე ზამ ჭაზენდ ქადჯენ ზმა ყომგსჯენ აე-თანდილ. ჯგ ცალღარ აზგ ნეჯვალთა ზა ჯარზონგ—ფადცაბ თინათინგ, ზმა ზა ჭგდაჯ ჩი სყომგლქოდთა, ჯგა—როსტევენგ, ზფუთო აე 'ქსაღთე, ზმა აცღე ტარიელზნ ზახხვგსქსენგმა. ტარიელზნ ზახხვგსქსენგმა მა ჭაზენდ ზა ხალარ—ზნღარ ყათარ—ფარიღონ ღარ, ზა ფადცაბად, ზა ისბონ, აე 'ქსაღთე თასგ ზენ ნეჯვადჯამ. ზართა ყათარგ ზარდიგ ზმა ზნუგვდ არხადღე ჭარცგ, ბირა ჭგღაზბათეგ ზმა ზასთე-თე ჭასთა, ტარიელ გსარადთა, ღას აზგ ღარღე ქა თეხხა საღას ქოდთა ზმა აე 'რღხარღთა აბთა თეხჯენ ქა თეხხა ჭგღაზბათეგ ქოდთოგ, ჯგა—ნესტან-ღარე-ჯანგ.

ახამ ჭიღარ, ზნასკვგამ ზალარძინად თავთა ბასთ გსთე ნესტან-ღარე-ჯან, თინათინ ზმა ასმათ ღარ, ქანდ სახაღა ნა, ჭაღა მა ნაღოგამა ყათარ-თიმ ღარ. ნა ახამ თეხ, ახამ ზენძინად პოემამე ყათართე ჯარზონძინად, ქა-რამაღელ ჯგღონ ზჯანღენძინად ზმა ჯგღონ ზალარძინად ჩი ასკვენა.

ცამან აბთა ზნაიგვა ზმა ზნამაღლა უ „სთამე ცარმღარაჯე“ პოემა? აცე ჭარსთან ძვაფე ღაღთეგამ, რანგამაგენ ყაჯე პოემამე მინიჯგთა: არხადჯე თეგ ზმა არძინად, ჭაბულამე ყაზნეგ იღეა ზმა აიგ რაეზრდ, სჟუ-ფეთონ ღამგენაგ ბაქვესთ ზმა, ჭასთაჯე, ზამაგათე ღისსაჯე სქონდ. ჯაღდა ბა-ნესანქსინაგ გსთე რუსთაველგ სტილგ ღეჯკა მინიჯგთე: აფორიზმთა ზმა მე-ტაფორათა ფადაქსენგ. პოემამე იჯამ-იჯ სართ სემემაგ გსთე აფორიზმთა, აღზმონ ზამისანღთა ზმა მეტაფორათა. ჯაცემგს ზეზა ჯგაას აიგ უ, ზმა ზა აღამ აასთოგ სნ ჭოლკლორმა. რუსთაველი ზა რასთაჯე პოეტიკონ ზეზაგ ჭენცონღარქოდთა, ჯგა გსხეზთ აიგ ნეხასგ იჯელ სთერ ზარზანღთამ ზმა ზედისგ ახამ აღამონ ნეხასთა, ქსეცთა ქანდ პოეზიგ ნა, ჭაღა მა პროზამე ღარ ნა ჯგ-ღესთე ზა რასთაჯე.

რამე ჭასთან ღარ გჯგრძიგ ზმა ირონ აღამ ჯგღესთეგ ზალარ ზმა ზნგომ, სე 'ზნაგთე ნეხმა ღარ ბირა ზათეგთე თოხ ქოდთოგ იჯმა: ცარიზმე კოლონი-ალონ პოლიტიკამე რასთაჯე გჯგრძიგ ზმა ირონ აღამ თოხ ქოდთოგ იჯმა სნ იჯმაგ გზნაჯე ნეხმა. სოვეთონ ხიცაჯად სეგვარენგ სარგლ თოხ ღარ გჯგრძიგ ზმა ირონ აღამ სასთოგ იჯმა მენშევიკთე ზქსაღთე, ზმა თა აბონ ღარ გჯგრძიგ ზმა ირონ აღამე ყათარონ ჭგრთთა, ზფუთო სოვეთონ ცაღისგ აღამიმ იჯმა, ჭარ-სნა-ჭარსთამ თოხ ქანგეც ნემეცაგ-ჭაშისთონ თეხაღისჯეგ ნეხმა ზმა ყაყყანგეც სნ რადგჯგრზნ ზასთა.

ნერთქქა, ჭედგზასთაგონ ზასთე რასთაჯე, რუსთაველიგ ყათართე თოხთა, სნ ზალარძინად ზმა ზაყვდღე სახათე ზფუთო ჯგღონ ქარაძიგან ზახხვგსქინად ჯაღ-ღაგ ზახგზონ ზმა ზახასთა ღარ ყაზენც. ჯგმა გასგა ირონ ქასაგ, აცე ყათართე არხადღთა მადღონ ზეზაგელ ქსგამა, ზასთონღარამ ზამზარძინის ზმა ირღღარამ ჭენძანის ჭედგზასთაგონ ზასთე ჭრონტე სოვეთონ ცაღისგ ბირა

ნაციონალონ აღმთე ჭგრთთ სჳ რადგვგრჳნ ბჳსთჳგ სჳრგლ თოხე ტჳრიელ, აეთჳნდილ ჳმჳ ფრიდონჳჳ ქჳჳ ყჳჳმჳ ჳოჳ ჭილჳრ ჳმჳ ლჳჯგლზდჳგჳ, ქჳჳ ყჳჳმჳ ჳჳრზოჳ ჳგდონჳჳ ქჳრჳძი, ჳმჳ ბჳყჳგდგ სჳხჳთე ქჳრჳძიჳ თეხჳჳ სჳ ცჳრდ ღჳრ ქჳჳ ყჳჳმჳ მჳ ბჳხჳლჳჳ ქჳნოჳ. აცე ჳრთჳ დისსჳჯე ყჳდთჳრთე ჳგჳჳნ გსთე ჭგდჳხ სე ჳჳნჳგჳ ნჳ სგრხ ჳჳსჳდგ ჳჳსთონთჳ, ჳმჳ ჳჳ ქჳგჳნჳ ღჳრ ქჳნგნც ჳლათგრჳჳ.

შოთჳ რუჳსთჳველიჳჳ პოემჳ „სთჳჳე ცჳრმდჳრჳჳ“ ირონ ჳგჳჳგლ ქჳჳ რჳცდ, ჳგჳ ჟ ირონ აიგ ლიტერჳტურჳჳჳ ახსჯიჳჳ ყჳგდთჳჳ. ჳგჳმჳ ჳლდჳჳ მჳ, ჳგჳ ჭილჳრ ქჳ-ნგ ირონ ჳმჳ გვგრძიჳჳ აღნმე ჳესგმჳრონ ჳჳლჳრძინჳდ. ირონ სოვეთონ ჳგჳონჳ ლიტერჳტურჳჳჳ ჳჳჳნადონ ჭჳყჳჳნგგდჳრ ჳგძჳნის აცე ჳნჳმჳლგჳ ჳჳცმგსჳჳ, ჳგ-მჳჳ ირონ აღნმ ჳგგჳდჳრ ბჳჳონგჳ ჳგძგსთე XII ჳნჟსე ჳმჳ XIII-ჳმ ჳნჟსე ჳესგ-მჳრონ გვგრძიჳჳ აღნმე კლასსიკონ პოეზიიჳჳ.

შოთჳ რუჳსთჳველიჳჳ პოემჳ „სთჳჳე ცჳრმდჳრჳჳ“ ირონ ჳგჳჳგჳ რჳთჳლმჳც-ქოდთჳ პოეტ სჳჯლოხთე მუხტჳრ. ჳგჳმჳ ჳჳრდიჳჳ ჳხჳგეს ბჳქოდთჳ სჳნჳყოთე პჳჯლე. რუჳსთჳველიჳჳ რჳთჳლმჳცქჳნგჳ ჟ ჳგჳ ყჳგდთჳჳ: არჳჳ ყჳგდგთჳ, ყჳჳნგჳ პოეტიკონ ჭჳლგონძთჳ, გვგრძიჳჳ ჳგჳჳჳჳ ყჳჳნგგძინჳდ, სთჳჳ, ნოჯგდჳრ, ცეფ-ფჳრ ჭჳლთჳრონ რიჳჳმჳთჳ,— ჳფფჳთ აღონ არჳზთოჳ გსთეგ ჳგნძინდთჳ თჳლ-მჳცქჳნგჳჳ ყჳგდთჳჳჳ. ჳგცე ჳგნძინდთჳ აიგვჳრს ჳრცგდგსთე თჳლმჳცგჳნჳჳჳ ჳგჳგლდძინჳდ ჳმჳ ჳნდგლნგჳ ქჳგსთე ჭჳრცე. თჳლმჳც ჳჳსთჳჳ ბჳცდღის ორი-გინჳლმჳჳ.

ჭჳლჳ მჳ ჳჳლგჳ ყჳჳე ჳგჳ, ჳმჳ თჳლმჳცე ქჳჳ ის ჳიკჳნ დგჳლგდთჳ, ჭჳლჳრს ჳდგხ რიჳჳმჳთჳ ჳმჳ ჳგჳჳჳჳ აიფფძინდთჳ, ქჳცგთჳ ჳგჳ ბჳრც ნჳ თჳრ ქჳნგნც ჳჳცმგსე ჳმჳ ირონ ქჳსჳგჳნ ჳჳ რჳჳე ჳგჳ ბჳრც ნგხდღურთჳ ნე 'ვჳრგნც, ცჳმჳჳ ჳგჳ ოთთჳჳ ჳჳრდიჳჳ ჳნკჳრჳნთიჳმ ბჳქჳსჳ აცე ჳინგე.

რედაქციონ კოლდგვი.





ბ ა ც ს კ ნ

1. ჩი სჭინდელსთა ღუნ-ღუნემაჲ ჳნდ მაჲ ყარუ 'მან მაჲ თეხნამ,
ცარდ უღნაჲთ ცე რადთა ზანხელ 'ფუფთ ცარნაგოდთნ რანდელმა,
ადნამაგან ჳმა ქვე რადთა აცე ხორზ ღუნე ხვეზელნამ,
ჳმა ნრეგრდთა ფადცნთ, სხვეზელნ სან ქოდთა მა ჳენდამ.
2. ო, ესთერ ხვეცავ, დე რადთა 'ფუფთ სან თეხ ზანხონ ბჳნრთთნ,
ბასნდთონ ცანმა ხმარაჲ, ჳმა ბარც თეხ დე რადთ მან ჳანგთნ,
რადთ მენ ჳარზაჲ ყარუ დარ, ინგანმა დარ ნა ხანძენან,
სცუხ ნენ ქან ნან თარილნდთ, ნემან მახ ნძუხ ქან ხანსან.
3. საჳძქქუ ნან სერხაღუდ, ჳურცანსგომ ფადცან თამარე,
ხოთეხთნ ხანსენ, სან დარენ ქადელნამ ქანველ ჳიღაჲ,
ჳეცე დომბადან, ნან ზონენ, ქად ქველ ესქანონ მან ზარელ.
ჳმა ჳენდ უ ადელნ სანქარავ, ჩი ჳენე ნეზელდ ყადთარე.

4. ქად ქანენ თამარ ფადცახან, თუგ ხაცცა ცასთესგ ქადგან, ქად მა ძენ ზბ ქოდთონ რაზდარ, ზარჯუთ ხარბთნ ნეზარგან, ახორან ჳედის მენ საჳ ცად, თადმ ბადას ჳესსანენ რადსგან,— არცაჳ სემბადენ ძან რიჳედ, ჩი ყუსა მანენ მან ზარდმან.
5. ზალთოდ მენ, ცამამ სენ თენგ ხორბ ზბ ჳსქადქანონ მან ზარდამ, რაფუდონ სან ცასთე ხაჳთამ, ძექქუ, დანდგთამ, სან ბელთამ, ამათგონდ ხრუსტად-ბადახშიამ, რავარდგონდ რასულდ რანყუთამ. ზონ, ყამბარ ჳურ დარ იხსიამ ჳად ჳანდმან ჳედელ ხაჳთამ.
6. ბაჳჳედ მან ზარდან, დანდუად, ხარბ არახსთოდინად ნეზაგანამ. რადთ მენ თეხ, სხჳჳს მენ ბაქსან, ო, მან ზონდ, მან ჳანდლადამ, სბუქქანამ ტარიედ ჳბონ მახ აიგ, რასულდ ნეხასამ,— 'ხჳჳს ქანანთ ართა ყადთარჳ ჳად ქანანოდინ ხნდარამ.
7. მახ ყაჳე ცასთესგ ბირან ჳაგ ჳანქაჳენენ ტარიედედ, ჩიდარიდდარ რადგჳედ ზახხედ, ჳად ხჳდზან ჳსთამ მახ იჳედ; ზბ, რუსთვედი, ზარენ ჳჳედ, ქადენ ცასთესგ მან რიჳედ, რავარდთონ ნადყჳუთე ხადაჳ რაგონ ხორბ თაჳრალ ჳანდ-ჳანდედ.
8. ზბ, რუსთვედი, ხორბ, დანდუად სჳანდესთონ ნერ აცე ზარანგ. ჳად, ქამ ქომამ ქსენც მე 'ჳესად, რაზენდის მანენ მან მარანგ. ჳარზანგან ნამ ხოს ჳუნედედ, ნიჩი დარ ჳდმან ძან რადთან, რადთ მენ ჳარზონდინად ჳაგამ, სცათთაქან ინგან მენ ნაჳედ.
9. სსარდთონ იჳ პერსიამ თაჳრალ ზბ გჳერდოდაგაჳ თანდამცამ. რასთ, ქჳედ სიძარგონდ ნადყჳუთაჳ, კუხნამ-კუხნამ ცედ ჳად რაგამ,— ჳემამ რაცარანთონ ზარანგ, სარანთონ ყჳედთაგ ზბ ქადამ, ხორბ ნარმსთ ჳანქასან ჳემამ, ზბ ქამ თეხნამ სუდენ ართამ.
10. ჳემამ ჩი ბაქჳერმის, ჳედონ ჳად ჳენდმან ბანდენც ხასთანგამ. ბედერთე ხნთენ მან ბაჳჳედ, ჳარზონადამ ბადამ ზარდან. ბანდლზთანქანუთ მან თეხნამ, სეხხასთ მენ ქანანდ მან ჳანდთან! ზარანგამ ართა ყადთარან ზბ ქჳე ქად ქანენ ნერთაქქა.

11. დაამოწმებდა ვინ ადრე რაზე. ვაჟი და უ ზვეცაჟი რადებდა:
ქუხსაჲ ქუხსაჲ, ვინ ხსოვს თა თოხმან ვაჟად, ხოთხ რაჟსა;
ვარზაგან ამბაღელ ვარზენ, ვარზონ ვინ წინაჲსადაგა,
ჰაჟდ-იჲ მაქსიმია ნიკანაჲ, მაქსია დარ ჯსქანაჲ ჰაჟგა.
12. რაჟდ დარ ვედის პოეზი, ზონდინადან ვედ ჯსთერ ხად.
უ ნსცონ ბარზონდ ზვეცაჟთონ, ქან რასულდია ბარაგ ბარად.
ვად ნსცონ ვედნის ამ დარ, ისჩი ყუსა ქან ზღაჟა!
ხორბ თა ვან ვედნე შაირი, დარლ ნესას ცებერ ქვე ზაღად.
13. იჲ-დჟჟან რიქმანზაღელ ნიჩი 'სხონძანის პოეტ დარ,
ხორბ პოეტ 'მსარ ვად ვაღელ მაქსანდ დახი ნუფუნდარ!
იჲ-დჟჟან ძერელ ქვე 'სბადთა, რიქმა, 'მძაგვან ვად ნა ზვეცანდ,
აქთანა, ჰედზონდ ხარაგაჲ, ძურძან: „ქსა, მანდ ჰანხუზდარ!“
14. ხორბ ბანან ვადაჲ ჰანდვარან, დარდ ზვანდგთელ ქვე ცაჲა,
ბურთი ყაზან—ღაღ მადან, ცერდ ჰანზელდია რასთ ქვე ცაჲა,
ვან ბარაგ ქანდ პოეტ თა—ბარაგ რიქმათაჲ ქვე ბარა,
ქან და ძერდთან თხნ ნა არა, ბარაგ ჯნ ღანაჲ ქვე ქანა.
15. დეჟან ბაქსულთ პოეტან ვან და შაირ ჯსქონდმა,—
ქან ნა ჰემბაღა ზეზაგელ, ბარაგ ნე 'სქანძან ქარონმა;
მა წანდთა ქანდ ვან ძერდთა, მა ქანდ ზეზაგ განდონმა,
არანსთაჲ ცანდ ჩოგანაჲ, რაზუნდ ყარუ და ზონდმა.
16. ის პოეტთაჲ ახმთა დარ, სე'მძაგვანთ თხნ ნა ვადაჲ.
ნაჲ სნ ბონ შამ სნ ძერდია თენგ ჰანცაჰქანოჲ ბარდია.
ახმთაჲ აზ ხონდ საბი, ცვან ზღახაჲ ჩი ჰანქანდ,
ჯსთერ სერდელ და ბონ ნა ცაჲე შამ ჩესელთაჲ ნუფუნდ.
17. ნრთეგაგა ბარაგ ზვეზდარ უ ბარუნან შამ ცანდნ დარ,
ვარზონდინადან, ჰანხუდთან შამ ყაზუნან ამგართთან.
ახამ ბარაგ დარ ნსცონ უ, ხორბ არაზთ ქან ვა არმასთდარ,
ჰანდ ვად პოეტ ნა ზვედნე, ჩი ნე 'სხიზმანის ჯანდრთამ.

18. ნერ ბარზონდ ახასთ ქსამს ის, რასთ ვარზონდინად სცაგ დარ,
უ ზენ ნეგგანან ნეხასნა: 'ვზაგან რაზენ თეხსათთაგ;
კჳდ სრგონ თუხ უ ბანდვრდ დარ, უ ვანდთახანთან სან დანდთაგ,
ჩი ან ბავზარსთა, კჳდ ჭედთა, ბირან მასთ სამ სარხანდთა.
19. ახამ ვარზონად სამბარენ თენგ ზანჯუნთამ დარ ზენ ქსსე;
'ვზაგ ან ძურენამ ჭანდლაჲ, ყუსთან ბადყუსენ ზენ ვამაჲ.
სზ სნკარანთელ ქვ ზარენ, ჩი სთ თენგ სამხიც ზარდამა,
ახამთელ, ქსცთან რადთენც ვარზანგან ბარზონდ ჭანდნათთა.
20. ვად მიჯუნურ არაბთ 'ვზაგამ თენგ სარა, სარყან ქვ ზვადნ.
ვარზონამ ქვ ვა ღაგ ხიცან, ნად ვამაჲ ვად კჳდ ან ზონდ;
ივამ-იკ, ან ვარზთამ რაჭთგა, არგამ კჳდ სხხვს ჭანდომ,
ინან თა რსსულდელ ცინთა ვად ზახხონ ვარზონ ჭანხონ.
21. ვარზან კჳდ უ, 'რმსთდარ, ხურავ ჩი 'რთთივ ან ბუცდინადნა,
უ ზანჯუნ, ნართონ, ჭარაზონ, არაზ ნფფთ ნეჭსახასთამ,
უ თეგგანჯუნთელ თეგგანანგ, უ ძვრდარსხსთუჯნ სვზაგამ,
ადნთთ ქსამ ნამ, კჳდ თა ცუხ უ ვარზანჯუ ყვდთაგამ.
22. ვარზონად უ ბუც სნკარან, კჳდ ზენ სამბარან უ მახან,
ვარზონად სნდარ ცუდარ უ, ნსკ ამსარ ხათუნდინადან:
ვარზონად სამ ხათუნან სე 'ხსან ის ხარზ ჯსთერ არან,—
დარ მან ნეხსსთან დან ზარდელ, დუკვამა ხანცა დე მა ქან.
23. ვარზან ჩი უ, კჳდ ან სარამ ნე 'სხანსან ხათაგ ყვდთაგთა.
ვარზონამ ქვ ქანა ხიცან, ოხხეთ ქანად ჯსქვგა;
ამონდ ქარზ ქან უ, ვადდარ-იკ რადთად ივან კჳდ ან ზარდ.
ნელ ქანენ, ან ბანდრიცამ ვარზონან ქვ ქანამ პათა.
24. ვარზან მა ნემაჲან ვარზთელ, აჲ თა ხორზ ვარზონდინადელ:
აბონ — იკ, სომ — სნდარ: მათ ნან ქანე ახიცანელ.
კჳდ უ 'რმსთ დარ ხი ირხაჭსან დნფფუთან ცუბერ რსთაგამ,
სამ ხორზ ვარზან თა კჳდ უ, ჩი ბეხსა ან ზენდინდთა.

25. ჯარბაგ ჯგჷ უ, ნერ, ბანგვრდნა, ჩი 'მბახსა და რის, და ზენტა;
ჯგჷ და ჯარზონე მესგამა, ივდაძგე ქანა ყენწყემთა;
ღარე ჯანგამა, ჯგჷ ქვე სუდა, ჩი ქანა ჭერ მათა სურთა,
ჯარზონა მჭხარე ქან რამსთა, ბაბესსან, ქანანე ხათურთა.
26. 'მბანე აელ, და სუსანგძინად ბამბახსენან ჯა ჭარაზონ,
მა ყარზანე ჯგჷ აღამე ცურ,—ხუდინაგ ქანძან და ჯარზონ.
მა აენ ჯანე ნენარ რან ჯარზონ, მა დარ ბახსსანე და სარამ,
ჯგჷ თეხნა ზენძინად რამსენ ცინამ ისან-იჷ და ზარდ.
27. ჩი ქანა სრგომ და ჯარზონ, ახამთელ ქვედ ის სკუნდნ:
ჯარზონან ზიანქანგამა, ზიან ახიციან დარ ესქანძან;
სუსანგ მი სრგომ ქვე ქანა,—ხუდინაგამ ნამ ამბახსან,
ჯარზანე ჯარზონე ქვე 'ჭხარა, ჯეცე ჯარზანე ჯან ნა ბამძან.
28. დის ქანენ სხ უვედ, ჯარზონად ზენარლ ქამან უ,
ჯგჷ მა ჯარზონე ცე 'ჭხარე, ქანე ამე აენ ჯგჷ ამსარ უ?
ქანე ნა ჯარზე, წეჭე ცე ქადე, ხუდინაგგანანე ცამან უ?
'გზარ დანან სეზარ ნეხსთა რაქანენ და უდ, და ძანცე უ.
29. ჯარზონე თეხნა და ჯარზანე, ჯად, ქანენ სსსანეა-ბონამ,
იუნგძინად ედ ჭიდავე, თარ ყანთე ხთანე ჯანდონამ;
ღარედ ჯარზონე და ზარედ ივზარედ ამე ბასთონამ,
აღამან და ჯარზონძინად მაქვე რაძურად სრგომამ.
30. ჯგჷ პოეზიად ჭარდგვეთა ყვამა მა ქადა ძანლდე;
იჷ ჯარზონედ ენ სრმსთდარ ზარენ, უზანდენ ამბანე.
ჯემან-იჷ ქანანე დანქანთა, ქადეჯენამ, ლდაჷ ქვედ ემადე,
ჯემან ადეჯენ ზარდ ქანგამა, ჯგჷ-იჷ ბადომენ ნა ყანე.
31. აღჩი დარ ნერ ზონანე: რაჟე, აე, ნერ დარ ქან ქადენ ზარენ,
ჯემამ სხ ქვე დან სარესთურ, ხივედ ხუდინაგ ნა ჯადენ;
დურზარდ ქანე უ ესთამაჷ, ჯგჷ თეხნა ჯანდარ სხ თადენ,
ამე ჯგჷ ქადე ნომ, მანა, ზარანჟე სხ დარდარ ზარენ.



I

ქადნაგ არაბთუ ფადცახ როსტეგანდ

32. ვედ არავიძუ ფადცახნა—როსტეგან, ხვეცაჟნა ხაფუენ,
ვედ ენ ბირნა 'ქსად, ცალართა, ვედ ხვემთნაგ მამ ქადუენ;
ვედ რსთუდქნაგ თარხონე, ხორბ ვენაჟქენაგნაგ, ჟარნუენ,
ნომძედ ღნაგ, ხასთონ, ყნბათერ, ვეა ხვეზნ ქამ ვედ მვზაჟუენ.
33. ჟერთ ხვეცავ ნა რადთა ვემნ, ვედ ენ ივნაგ ჩუზგ მრმსთ დარ,—
'რთუვთა სტაღუაჟ დუნეჟნ, ხურნა ვეა ვედის ხარბქონდარ.
ჩი მან ჟედთა, ვეა-იჟ სანჟთა ზარნა, ყვედუთ, მან ზონდ დარ,—
'რმსთ ძეხარნხსთუენნ ბავიერ ვეა ესნეჟქენენ ბასთონდარ.
34. თინათინ ხვედრის ვეა ნომნა, ვეა ნომ როსქენენ ნა ყავუ.
ვეა ქვე ბაყომედ, ქვე ბადრნთ, ხურ მან ვედ ცე ვედ მან ცურუ.
ვიზირთნ ფადცახ ჟნსითთის, სბადენ სან ქოდთა მან ცურუ,
რადედუთა ვენაჟქენ სემნ, ვეა სარბარზონდნა ქვე ძურუ:

35. „იკ ყველთაგანაჲ ჳა ქვე ჭარსუნ, ჳე ‘ხევესს ბაყვედის ფადცახე: ჳარდი, ბუც რასულე დიდინაგ, ბამფედელ ‘მას ბახუს ვადაჲ, ნად ჭაბაზბე ‘მას და ბასთე ‘ნდარ რასულე ჳარდი ჭაზბუნე. ხურ მელ აკულ ის, ნეთთაღუნე, ბონ დარ მელ ახსანე ქვე ქანე.
36. ჭაველ ქანე მას ცარე—ზარონე დან, ჳეა ნანამონდამ ჭედდარ უ, აბონ, სომ ჳა აზ მადღუნან, დუნე მახან აჭთა ქონე უ,— რუნს ცარე ციკ, ქად თადუნე ცარდამ ჳემან დაღე ვარს აზგად უ, სქანან ნერ ფადცახ მას ჩეზჯე, ხურ და ჳენდამ თარ ქანან უ“.
37. ზალთოჲ ჳად ვიზირთა ჳემან: „ნავ დენ რასთ „ზარონე დან“ ძურენ— ჳარდი ქად ესხუს, ჳედდარ ენ ‘მბადე არღ აგგავ ესქანენ. ინან ჳარდითამ ჳენდარ უ ახან ხორზ ჳარდი ესსარენ. ნე ‘სჳანდან ივად ესტადე ცუხ მამე ნეხან არღჳენ.
38. რაჯე უ ნერმა, ნს ფადცახ, ჳარდი ‘მფედუნან ავლაჳ უ, ისქამ ხორზ თარხონამ მახან დე‘ვზარდარ თარხონ ხეზბდარ უ. რასთ ცე სქანდექოდთა დან ჳარდ, სარაზუნან ჳეა აქქავ უ: რადთ დან ფადცახად ნერ ჳემან, ხურ და ცურე თარ ქანან უ.
39. ქად სედგოჲმავ უ, ჳედდარ ნენ ჳეა ნს ნეჭს ამას ნს ქად უ, ბავუდან და ბონ ფადცახამ, ჳემან ფადცახად და ხად უ. ხურავ დარდამ ჳეა მრთთივ, ჳარდამან და ნეჭს, და ქად უ: უ დომბადე ‘მსარ და დნფუნ, ქად სედ უ, ჳედდარ დომბად უ“.
40. ავთანდილ—აჭსადე რაზდოგ—ამირ-სპასადარე-ჭერთ უ; თადმავ უ რახსნან, ხარზუნდუნ, ჳეა ცურ ხურ, ჳე, მამ ცე უ, ‘რთთივ დარდამ რასდარ ხურავ, ჳეა ავზონე, ანაყვენ უ,— ჳარდ სუძე თინათინამ, ჳეა ჳენდამ ქანენ ჳენ უ.
41. ავთანდილ ჳეა ბირა ჳარზთა, რარგომ აჲ და ბონ ნს ჳელი, ჳეა ან თინათინ თადი, ჳარდიმავ და ხეზ ივადი, ჳეა ჭენდამ თა-იკ ჳენგ-ართამ ჳარდამე ყადგომ ესქარზი, ჳარზთთან ყავე თარილან: ჳარდამე ქად ჳარზთ ნეხნავდი.

42. როსტევეან ძა ივნაგ ჩეზგან სთერ ფადცახე ბენათ ზალთა,
კედ წხსებგონ ავთანდილნ, ზარდნაძან ნეჭსეთან რადთა:
„თაღდ-თაღდ ზბ კუნძენან კემან მე 'რთთივაგ ცასგომ ნერ“, --ზალთა:
„კუმმა, ჩიზონე, მს ცასგომ ნერ ჭასთანმ რუხს ესქადა“.
43. არვესთა არაბთუ ფაცცახ ადამმან ხვენდმან ყარგანნაგ:
„რევარდთონ ფადცახნა ჩეზჯე, ზბ, ძა ნეძაძარნაგ, მანხანაგ,
ხურავ რუხს ქანძან ნა ბასთან, ადამან კემან ხარზგანნაგ,
ქადესქანენან არცაუთ, არჭან ძენ ზალუთ კანხანაგ!“
44. 'რცედესთუ არაბთა იკვდ—კუნძნთთა ძნეგარნა, ცასდარ,
კემ კედის წაქსადთუ რაზძოგ ავთანდილ—ზენგ ხურე 'ნგას დარ;
კემ მა კედ ფადცახმ 'ვეახს ღნე სთერ კუნძან ვიზირ სოგრათ დარ,
სარაზთო ფადცახნ ბადნ, კემან ნიჩი სქანძან არლ დარ.
45. რაქოდთა კედ ძედ ძა ჩეზჯე, —რუხსცასგომ ცანხართა ქადეთა, —
'რბადენ წა ქოდთა წმ ძედ კედ ფადცახე ხურე წრქოდთა.
სქოდთა ძედ ფადცახე დარას, კუნმ ძენ სკიბეტრ რადთა,
ხურავ ადამმან ჭანდგასე, ცასთენგას ზარდნმან ყარდთა.
46. ფადცახ ადნკვედ ნე წაქსად, წმ ძენ ნედნაგ წრქვევთო, —
არჭან; სთერ ქად ენ კემ ქოდთო, ამონდჯენ ფაცცახ წა სხვეთთო.
კასანთუ, თაბანლთ ზანთ ცინე ყართიმ იკ ქოდთო, —
ჩეზჯე სათნაგ-სავ ცასთეთნა სთავე ცასთესგთნ გზლარდთო.
47. ძედუ ბადნედ ქა წრბადთ, კე თეხნა კედის წრხანდნაგ.
თენგ ქვედთა, ძა ცასთუ სეგთნა ვარდიძე ხვემ კედ წაქსანაგ.
ფადცახ ამედთა: „ძა ძედუ ყვამ რაივა ძა ზანნაგ,
კეცე 'ლდავ ქვე ძენანდთაინ, ართუ სსელდაინ მანხანაგ“.
48. ზალთა: „მაქუ, მა, მს ყაბუდ, ცა, მს ზონდამენე ნერ ბაზონ:
ღწე ზბ სევარდთონ ფადცახნა 'ფუფთ არაბთან ქადნა აბონ,
სთერ ნეჭსჯენნა ძენ დნ კუნმ ზბ მს ფადცახად ქვე რადთონ,
არაზ ხორზ ყვედთნათ ზონდნა, უ საბერ. ზანდჯენ, ჭარაზონ.



2547
X50
09R



49. ზონ, ქედ ვარდიან, ხანფანდნ ხურ დანთუ ან თენტან 'მხვზონ, ვან დე დარ ყანზეგ, მანგვრთელ რასთ ხანზივანგქანენ ბაზონ, ზონდ ჯანაჟ დარ ესბანდთ, ზნაგ თა ვან ესვანად ბარონ, უ ნართონ დე აქთა, დანთან დენჯეზან ქვდე ესთე ვარზონ.
50. ჭიდავე ფადცან ნართონან, ქვდე რასულდ ბანას ძანანთე; ქომმანგას ვანად ნართონან, ქარზ ჯანაგ დარ ენ ქვე ვანად, ხარდ, აე, ნვანთ ღანგან ფადდა სთე, 'ვანანთქანენ ნან ბანზე, ღანგ ცე რადთა, ვეა ანხი უ, ღანგ ცენ რადთა,—სანქთ ვანად“.
51. ჩეზე ნძენანგან, ზანდჯენან ჭედე ამენდნამ ქვე ყუსე, არქ სან ზარდნად ვანრდთა,—ზარდნ ამენდნან ნან სუძე. ფადცან ზარე ვან ნვანთ, ყანდნაგ უ, ან ზარდნ ხუდე, თინათინ თა ხურე ჭავე, ხურ მან ნერ ცე ვედ ან ცურე.
52. ჩეზე-ფადცანე სიღთან ვადთალდ ყომდეგანანგ ვან ჭანზენდი, ზალთა აენ: „მან ხორზ ხანზანთან ნერ დევმან ვანრდ ცე ვედო, რანსანს არდნამ ვედონ სე'ფფანთ, ჭედე ღანგარ დარ ძე ცას ი!“ რანასთოა აენ სან ანხანსთან, ბაქსანან მან სენ ქან ვედო!
53. აე 'ვზონგან ნერმან ცე 'სსარდთა როსტეგან ხანზანთან 'ხსარნან, ვედონ ვანზენთთან, მანგვრთან ბადვანსთა ან ჩეზე ხანარნან, ზალთა: „ან მან ჭედე ამენდ ყვანმან სეხანსთქანონ ქანან. მანჩი ბამბანსან, ცე ზონუთ მე 'ვანანთე სთერ ხანზანთან!“
54. თინათინ სენ ბარძერდ რადთა: „ბაქანუთ კანბიცე დვანთთან. ამიღანორ, 'რთარ ბანთე ძუგ, დულონთე ესთერ რანვანთთან!“ ადცე 'ფფანთ დარ ნან ვანასთოა,—ვანსთა სან ცანსთვარზგან, 'დარსგან. რასთ, აბერჯუთავ ჭანანრდნამ სკანქთოა 'ქანდთონთან ღანვანთთან.
55. რასთ, ცემა, ხანსთან ცედესთე, ვედავ ხანსთოა სთერ ჭანდნანთთან, აქოდთოა აენ ა'არაბაგ ბანხ, ბუც ხანსთ,—ყომდე ვედ ანხიცან. დეგან მით ქვდე ხანსთ 'ნანვლავ, აქთა ვანსთა ვეა ღანვანთთან: ივ ნან ბანზადის აქთიდნან, ბანბუც ადქანმან ან ზარდნ.



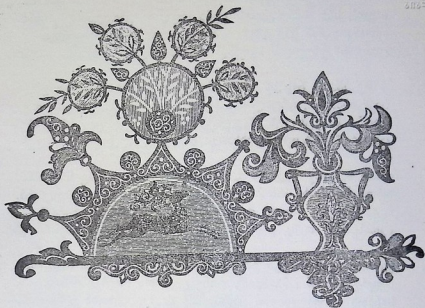
56. ხარე ვაჲ, ნუშთ ვეჲ ჭენგთელ ბირა, მინას ქოღთოა ბონ იზარმა,
ცად, მინასე ბენ ქვე ჭესთე ბირა 'ნა ნემსეც წაქსანთა,
ვან და სარ წარვალთა ფადეცხ, ველ ესთერ წაკარე და ზარდა.
„დისსაგ უ, ფადეცხ ცე ქანე?“—ქოღთოა ხვენე აღამ თარხათთა.
57. ხურცასგომ, წაცონ წუფთან—ავთანდილ—ვადიან ბადე,
'ვზელე, ცარენე, წაქსანთე რაბოღ, ქველ ესთაა წამ ჭარანქ.
ავთანდილე ჭარსამ ბადე ნომძელ დან, ზანდელე სოგრათ.
ბალთოა: „ცაგარ უ, ცე ქოღთა, ცივ წა ფადეცხან და მასთ?“
58. ძურენე: „ვაცეცანე წა ფადეცხ სსი ჭანმოაწაჯე ყველეთე,
ნავან წამ ცაველ ჭაყვბ ის, ამ ყენწემაგაა ცე ვენე?“
ავთანდილ ზალე სოგრათან: „ბაჭარსამ მა და, ცე ქანე?
ყაზნავუ ზანამ, ცაა თეხანა ხუდინაჯე მახ წუფარე?“
59. ვან ვანდანიდნადნა ჭენგან ივამ სესთადესთე დევან,
ბააძაგქოღთოა სთერ სეკათნ წამ ბაცედესთე ვემს.
'გონეგველქოღთოა და რაზე, საბერ, მიდბელთე ჭანხუდგან,—
ყაზნავუ სოგრათ ქვე ქანე არანხელე წეზაგანა ძურგან:
60. „ნალ ხუელე, ფადეცხ, დან ცასგომ, დე ცაველდარ თენგ ნენკარდნა,
რასთ დან დე: დან კაბიცი საჭთილე, ჭესთე დე 'სთერ ხორზ ხანნათს,
რადთმანის დან ჩეზე წუფთთ დარ, ვარზე ვეა დანდთენ დანვართთა,
მა და სქოღთაის ჩეზე-ფადეცხ,—მასთ წაააძმანის დან ზარდა.“
61. ბააყვესთა ფაცეცხ სან ძერდთამ, ბახუდთ, ბამბარსთა წუფთთ დარ,
თენგ დის სელ ქანე, ფადეცხამ აჭთნ 'რგომ ქველ ის ესვენდნა:
„აჭთნ 'მბანდი,—'წუფანელ ჩეზგანა, დე 'ვევარს რახანცელ წეცანდარ,—
ჩი ხონე ქენელ ფადეცხ, ვეა წეად ქანე მან სარ დარ.
62. ვეა მან მასთმინად ქვე წა უ... მასთ მან ვეა თეხანა წახენე,
აჭთნ თალე ქან ბაზარონე დან, მე 'ვზონჯელ ბონთა ქან ჭესთე:
ახან დან წუფთნ წა რაზენე ამ, მან არანთე, მან ბასთე,
ჩი ბაზედთაიდ წახანსთა მე 'ვზელდინადონ წელწუთთე.



63. ის მენ ივნაგ ჩეზგ ზანაგამ, ღუნეთან კჳდ ხურაჳ ხუდღ, ჰერთ ხჳცაჳ მანან ნა რადთა, კჳდ თეხნამ მან ზარდნ სუძე. ჰათამ, ფურთიამ ბეცაჳდ ჩი სყაზმან ხჳგზდარ მან ცურე, ავთანდილ—ჩესღ მან ხჳგზან, კჳდ ჯსყომღ ის მან კუხე.“
64. ავთანდილ ჳზზდან, საბერამ, ისთა ფადცახე ნეხასთა, სარ ჰანკულქოდთა კჳდ ხუდგა, სრუხსი მიდგამა მან ზარდნ. ბარუხსქოდთოა ‘გას ბედერთუ ავთანდილუ ურს დანდგათ. ფადცახ ბაჰარსთა: „ცე ხუდეს, ცის ამ ხუდინაგამ მანან?“
65. ზალთა ნოჯღ: „ღმფუ: მესთან, მან ცამან ქანეს დანდინაგ!“ ძურღ ღმფუ: „რადთ მენ ჰარმან შამ დენ შამ ჳდ ზალძენან,— ქჳდ ნან ჰეხხანდჳნ აბონ, რასთ ნეხას დენ ყგ ნან კჳდმან, მან ნან ბაჰხარძენან ჳნღღ, არღ ჯსქანძენან მან ძერღან.“
66. ზალთა: „ნამ მანან ყგქანან, ზალ, ცე დან ჰანღღ სარგომამა“,— ძურღ ფადცახ აჰთანდიღან, არღ ხარღ მან ჩეზგღ ნომამ. ავთანდილ ჳდ ზალთა აჰთა: „შე ზალღ ჳდნ ბსითონამ: მა ‘ფჳნ ჰათ ახსთამ, ხჳგზდარ უ, ძურეს დე შგარ ჳნდონამ.“
67. შე დანქანთუ რგ—დან რაზე, რასთახსთამ მან ჰათ ხჳგზდარ უ, ‘რგვარამ ხანაგ ნან დჳჳ, დე ‘ვდისან ღანთიმან რაცუ. ‘ვზღღ ღან, დამ, მან ხჳგზან ჩი უ? კჳდ აფჳნღენე ნეხას უ,— ჰანზე სბანღერდ კჳდმან მახან, ზონ, ნან თეხ შამ ნან ყარუ.“
68. —„შე ნან ნეფჳნარძენან აჰთა, ჰიდარ ძერღ ნერთჳქქან რადთამ; ბადდამან ახსენ ნან ჰათთამ, ნე ‘ვზღღდინად მახ ჯსბარამ. რასთ, ალღაჳღენ ღანთუ ნემან ‘ვდისანან ძანგარამა რაქან, შამ სთამ ბარაგ კჳდმანი, ჰად ქანან ქანძესთუ ადამ!“
69. ავთანდილ დარ ჳდ ჯსრაზე, უჳდღ დენ ჰანცის სან ნეხას, ნოგამ სყანძგ თა სთუ სე ‘ფჳნთ, ცინამ ბადძაგ ის სან ხანძარ. იჳმან სრაზე სთუ ხანაგაღღ, ზალთოა ჳდ სან ნეხას ჰიდარ: „ჩი ბაზზადა ჰანზე სასთუ, ჳდ სართ ბონე ბანდმსარ.“

70. ზალთომა ნოჯღ დარ: „ღუკუდნს ნემს რაქანამ ბახჯუნთა.
იკ ახამ ღიგქადგანჯღთა უნთ ნენ მახან ჭათ ხასჯღთა.
მერმადინ დიჰან დი ცალარ, ჳღ რიგძ ჳღძან ჭათ დიდთენმა,
ნამ ჭათამ სერდთე ცაჭთა ჳღ ქანძანი ჳღ ბარჯღთა“.
71. რადთომა ცჳანონ ღიგთან ბარძერდ: „თაღდღმარ ბეღერთე არზიღუთ,
ბირს საგ, სიგჳუთთე ჭუგთა ცერდ ნა რაზმა ნენ ართარუთ“.
ჳადთაღდ ზჳსადმა ჭიძერდთომა: „მბერდ ქანენმა ნამ ჭიჳსუთ“.
ჳიდ სი ციღქინენ ჭიჳალთომა, ბასაბერ სი ყაბთ, სი თენგ ხუდთ.“





II

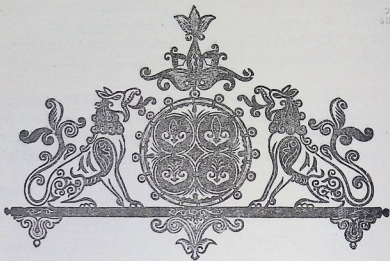
როსტეგან შამ ავთანდილ ცვანუ.

72. ავთანდილ სჳჳმან ბაცუდ, დიდინგამა ჳუდ ჳუდ ბუცდარ,
დაღაჳ ჳუდ რასულდ მა ცასგომ, ღარას ისთა მე 'რთთვედ ჳურან,
თუნგ ჳუდ ჭიდუდთა მა ჭათდონ, სარუდ ქონდ—ხარდგან სართუხან,
ფადცანმან ჭასიდთ ჳანბანამ,—ნად ჳუდ ურს ბანან ურომან.
73. სბადთის ფადცან დარ მა ბანუდ, ცვანუ რათანუ ცარგასაჳ,
ადამ ბედურთუ შმუძაგ, რანყ არზუდღესთუ კანთაჳ.
ჳანდ სან ზარდ შამ სან ყართან დარდმან ადჳჳსუნც არვნარდჳ,
'ხსუნც ბეცჳჳ ანსთამ სან ჭათთან, თახთუსთუ ჳუნგხურუ 'რთთვედჳ.
74. ზალთა: „რაცჳჳნთ დჳჳჳდას საყყ ცალარუ ნურ რანდინამ,
ჳუდონ ნამ ხანსანთ არდუნთ, ჭათთან ნამ დანთთ ცარდინამ,—
ცანჭ სურდთუ ბასთონ ნეშამანთ, ჩი ძუ ცად ართუდმან ჭანთთამ.“
ბადუდთოჳ ცაჳუნ ჳანდ სურდთუ ბედურუ აფთათ ქანრთთამ.

75. რაცდის სერდოთ ძუვ ბირა, ყადღირთა გზლორდოთა რაზმა, საგთა, სალ შამ სეპირთა, ცერდ სანგკუთ—განფუგნაგ დარდმა. ავთანდილ შამ ჯად ფადცახ რადგდოთა შხსუნ შხსარადა... ცონგ ნმ ჭანღადის აფუენდარ ხორზ ყანდოთხ არდენმა, ჭათამა.
76. ბანთო კანთო რგბ სან სარამ მილაჟ ბამბარზთაზენგ ხურე. რანდ შხსოთა, ჭანცალთა სერდოთ, ბედერ სევდდერი სან თუჯუ; ჭათამ სან ჯემ ცუხ ნმ ჯალთა, რანდ ღანჯდესთ სან ცურე,— ცალართან ცანჭ სერდოთ ახსოთა, ზმანდ-ოჟ ნად ჭოდოთა სან კუხთო.
77. ჭესთო სერდოთ ძუგთან ჯადთადლ ბედერთო ცარდნგ სან რაზამ, აჭთა ბირა ძე ჭამ მარდოთა, ჯამ ყგბ ჭანქასთი ხვცაჟამ. ბედერ თუჯუ ზადთა ჭესთად, ჯადესთო ღანანთამ დარდმა,— ავთანდილდ თენგ დის ჭოდოთა: „რასთ დარ უ ხვცაჟუ რათგან“.
78. ჭესთო ცჟან. თანგან ჯანბანამ ბასგარსოთა შგას ბედერთან: ბედერე ჭარონ ცანგანდონ, დონე ცურ თა სთერ კანძანთ; სერდთა ბაივლჯდოთა ყანდმა, ნად ძე ჯდ ბანთან ჭანდნგთა,— რაჭთედესთო ჯემ ჭანღადამა, ბასთადესთო თენგ სან ბანთა.
79. „რამბედოთონ დან“ — ‘ფუანდდესთო, ჯარზონ ჯდ სან ხუდთ, სან ყაბთ დარ. ხორზ ხანარძინად შედისგან ჯდ ჭანრძიმს სან ქასთ დარ. ცალართან არბაცდესთო, ნიჩი სან ჭანე ნეხას დარ. ზალთასუნ ფადცახ: „ცე თარსუთ, რასთ ნეხას ზალუთ ნენ თალდდარ“.
80. ზალთა ცალართან: „ზანძესთამ, რასთ ცე ჭედთამ ჯამ სემახან: ნან ნმ ბონ, ფადცახ, აფუენდარ ავთანდილიმ დან სბარამ; ამარ ნან, დანამ ხვზდარ უ, სურ ნეხასთან მა ცე ჭანამ, ჭედთამ ჯამ ცანჭ სერდოთ ხაგან, ნად-ოჟ ათედდოთა სან კახ დარ.
81. სსანდ ხადოთ სანდ ჯან დეჟჟან რამარდთათ,— მახ რასთ ნემადთამ. ავთანდილ დანამ— აზბუდდარ, ჯამ ჯსსანდ ჭედდარ არმარდთა: იდარ მე ‘ხსოთამ ნან ჭანმანგ. ჯამ ცანჭ სერდოთ ‘ნეცონამ ახსთამ,— მახ დან ჭენსგან ჭათთამ ბირა სანდამ სეჯუთო ჯსსარდთამ“.

82. ფადცახ სიმ ხნდარნა ყვსთა, ცუმა ნარდიჲა ვჲა ყაზდ.
ცინ ქნნუ ფადცახ, ჲა ყომუდ ახნამ საყყ ღნუფუ ქნა რაზუნდ,
ბუნმარლ ქვდ ვარზ ვარდი, აჲთა ჲა ფადცახ ქვ ვარზ,
მასთ წრბაჲსჲთის ბუნთონდნარ, ჲარდჲ ჲერ ცინა ქვ ჲარ.
83. ივმ რახზთესთუ ბჲხთა, ბადუნც ავკონ რან ხნდართთაჲ,
ვუნდნ სიმ ცდესთუ 'ჲსნდთა 'ნგომნა, ჲად ხვუმუ ნჲსირთაჲ.
რასთ დვკადნს რნვძ ცალარუ 'ვვახს ღნკუნც, ნვზლდ ცარგნსთაჲ.
ყნდნგა ქვ ყნდ, ქვ დონმნ ქასთესთუ, სნ ჲნდლად ვაძგა.





III

არაბთუ ფადცახუ ჭემბზილ სთამუ ცარმდარზგ ყადთარიმზ

84. ჭედლომ: ჩიდნარ საყყ ღმფუფუ-ღნგ დონუ ბეღ, ქავგანამ, ბადთი.
კუღ ჳაიგ ზვუზ; როზთამ ჭიდარ სათნგ-სავ ბზნუღ ზნცუღი,—
სარლ, ძეღარ, იღონ წრთთუვთა, კუღონუღ ნადყკუღთამ ცასი!
‘ხსიდგან მასთუ სთაფე ცასსუგამ კუმ ბენთონ ნუუუმუღ კარდი.
85. სთამუ ცარმ კუღის მა კანღ, ყუღნთთამ, მა ყკუნ წოთნამ;
ზუღ დარ აზნმ სთამუ ცარმამ ზურმ ‘რთთუვთა კუმ მა კანღ,—
ცონჯუ სთნგდნ ეხსუ ყანდუ კუმა ზნცუღ, ნუმძასთი ზანმ. —
ჭედლომ მა შმ ს ‘რჭანდუღ ღაჯუ ბაზონენ ზსთანგმ.
86. კუკუ ‘ნაზონგა ღმფუფუმ იკ ცალარ ჭანცუღ ჭარსუნმ.
კუმა წეკარდ კუღ, სარ წრკალთა, ბადთის დონუ ბეღ ქავგანამ.
კარუღ ზნლ, სულნგ ჭარდგკუთავ, ქადე ჭანღურს რუსთუღ კუღდგმ;
ცალარ ბაზნცუ მა ცურმ, ჭანღ ნე სარანხსთ ჯსძერდმ.



87. სთარსთი, ჯოთანთჳ ქვჳ ქანჳ, ცავე დურაჳ მნცად ქვჳ ღწკჳ.
ბირა ამჳ ჭანქასთ მძენაჳ, იჳ სუბერთთქანჳნ ნა ჳანდჳ.
საბერგაჳ ჟსძერდთა რიზგა: „სიდე დამ“, – ჭანსთა ჭანდჳჳჳ,
ჳჳჳ ქანჳ, ნეხას ნა ყუსჳ, ცალარმჳ ნფფჳნ ნა ქანჳ.
88. ცალარჳ ნეხასთაჳ ბადნგ ნიცჳ ბამბარსთა ნფფჳნდნარ,
ფადცახჳ ძანგარ ნჭანდთჳნ ჳჳჳ ქვჳ ნა ყჳჳსთა სჳ ყარ დარ.
რასთ კანთჳ ბენაჳ ყარზდთა, ცჳმა მჳ სელთა ჳენგ-ცანჳნ,
თუჯიმჳ ხანდჳ ცჳსთჳ სჳგ ჳლორდთა ქუდ ჭანქარდთაჳ თენგდნარ.
89. ცაჳნდნარ მნდნარ ყჳჳდჳთჳ ჳარდჳ აძლანდ, ნა ძურჳ.
ცალარ მჳ ფადცახჳ ბარძერჳ ჳალთა ჳნდ ყარნაჳ მჳ ცურჳ.
ჳჳჳ ჳნდნარ მჳ ქვჳდ ნა ჳალთა, ბადთ მნცად, ნეხას ნა ყუსჳ,
ნეჳგომ კოდთა ბედთჳ ჳარდჳ, ჳჳჳ ნა ძურჳ ‘მჳ ნა ჳუდჳ.
90. ძჳაფჳჳ ქვჳ ნა რამსთა, ჳნდ ცალარ რაზდნხო, დიძგაჳჳ, ჭანსთამჳ
მამ ჳალთა როსტეჳანჳ: „ნაჳ, ნა დჳ ხანსჳჳ მჳ სარმჳ,
ქალენც ცანთჳთჳ ცანჳნთჳ, თენგ ჭანთარსთი სჳ მჳ ჳარდჳ,
ზალთონ ჳჳმჳნ მჳ დჳ ბარძერჳ, მურმჳ ნე ‘რდარდთა დჳ ჭანდთჳ“.
91. ფადცახ ჳნდ ჭანჯიხ, ჟსმასთჳ, ჭეგჳჳჳფჳნგის მამ ნად ჳუდთ,
არეჳსთა მჳ ჭანსძანჳინთაჳ ჳჳჳ დჳჳჳდჳსჳ: „ცანგჳ უთ,
ხოთჳხთჳ რანდჳჳ ნერთჳქჳჳ ჳე ‘ფფჳთ დარ ჳჳ კუხთჳმ რამსჳთ,
ჩი უ ჳჳცჳ დჳფჳჳ, თალდნარ არდჳმ მჳ მანმჳ ნრქანჳთ!“
92. ბაცდჳსთჳ მამ ხარზ ხანსთაჳ, ყუსჳ ჳოთჳხთჳ ჳანდნგთჳ.
ნერ ქვჳ ჭეხტანდჳჳდჳის დჳფჳჳ, თენგდნარ ბამასთჳჳ მჳ ჳარდჳ;
აქასთის მამ ქვჳ ჭედთა: მ‘ადჳ ჭარს ძანგარ ნჭანდთჳ,
„ჳნჳ, მჳ ბონ“, ჳნლგჳ, ჟსძერდთა, ჟსთაჳ თა ჳნდ ნეჳყჳს ჭანსთამჳ.
93. კუხთჳ ცანსთჳთჳდ მრჳალთა, ყარმ ცანსთჳ სჳგთჳ მრსარჭთა,
სრანჳძქოდთა მჳ ქარდ, მჳ ჭათოდონ, ბაზმანდნქოდთა მჳ ცანგთჳ,
სბადთ მჳ ბანჳდ მამ არასთ, ცალართჳმ მან ჭანქანსგჳ,
აჭარდნგ მნდნარ ჭანდგაგჳდ, ჳჳჳ ნა ბადყჳსთა სჳ ჭანდმჳ.

94. ბადაგაზოთი დენ წმ სწ კუხთა, მე 'რცახსენ სწ თენგ ჭანდღერი.
კუა სენ ახამ ნად ჭანქოდთა, 'მს სწ მასთაა ზახხ ჯსკვდო.
ხოლთა სწ სწ ქარნძიადღ, აღრი აღერღამ ქკვ ღელდო,
ენსუ ცანჭამ-ოვ ძე ბირა, რასთ ან ასდნკმწ სრჭასთო.
95. ფადცახ თენგ ჭანთესთ, ჯსმწსთუ, მე 'ჭსანდო ჭანდის სრგვსთა,
ღწფუჟმწ თა ბახანცწ სთუ; კუა დწრ თა სწ კანდ ჯსკვდთა.
'გვახს ქკვ ბაცდესთუ კუმ, აჭთწ სწ მწრდთწ ჭანქოდთა.
ოვ ძე ინწწკვდ ნეცწწვ, როსტეგან თა კანდ ყვბ ქოდთა.
96. აგთანდოღ წამ ფადცახ დწრ კადესთუ ბახთოდ ან ჭანსთა,
კუა სწრესთურწა ქკვ ცდის, ხასთა კუა რასუღდ ან კანგთა.
კუად მე 'ჭსურღღე ცწრგწსაჟ, ხურაჟ ბარუხსქოდთა ბასთა.
ჭედთა, ფადცახწა ქწა სურჟ; ჭედთა, სურენც წა წჭსანდთა.
97. ნერ ქკვდ ბავგახს ჯსთუ, აჭთწ ეხსწა თენგ, სრცავთა ბახჟ,
ცწსთ წა ნად აკვდთა 'ფუფენდწრ, კადთაღდ ივ კუსმმწ ჭანთარჟ.
'ვოფუჟადღ, ცუმა, ჭანდწღწახ, ქწწწ ჭანაკვონის კანდარგვ.
აგკვდოღთა მა ან, ცე სსარდოღთა, — ახწმწწ ან ჭანდ ცე არჟ.
98. აგკვდოღთა კანდწრ წახარწა, დის სწმ ქასთ, ქწა ან წწ არდოღთა.
აჭთწ 'ვოფუჟადღ ცე 'რბაცი კეცე 'ვზონგ დწფუჟ, — წწ ხადოღთა.
წჭსანდთწ ქკვდოღთა სწ მწრდოღდ, თაღდ-თაღდ კუმ სწ ცანჭოთ ბასთოღთა.
ფადცახ ზალთა: „ნერ წწ ჭედოღწ: ცინე ბოწთა მასთ სრხასთოღთა“.
99. ზალთა: „სჭანდმწცდ სკვცაჟ დწრ მახწწ ცინძინად დანდოღწა,
კუა თესწწა ნერ რადგა ცარდ ნენ რაოგთა ჭედ-მასთ, ყენწკუმწა.
მწწ მანდთაჟ ცანჭ ჭანქოდთა, ნად მენ ის ირგწსთ მანდთაა, —
თაბჟ, სთერ სკვცაჟ, ქანდ მ'აძად აჭთწ უ დწწწწ დწ ჭანდწა“.
100. აჭთწ ზალთა წამ ჭედწანსთ, კუა ყენწკუმქანგა ქკვ რაცდ,
ცვანქანენ ცახგარ ჭანკალთა, კუა კანგაჟ ყკვდოთუ ბაცდ.
იკვდ დწრ თანგწა ჭანკალთოღთა კანდ სწ სერდძკან, სერდმარენ,
იკთწ ძე ძერდოღთა: „კუა რასთ უ“, ინწწთა: — „სკვცაჟ ჭანდ კდ!“

101. თენგ ანკარდ ამ მსთჯუნა ფადცახ ბაცუდი მა ვათმა.
ავთანდილ ღნ ვედ ყაბუღაჲ, ბაქოდთა წამსთ ვეა ემა.
ივღღღნ რანკენც ჭანანარდამ, ნად ჭანკვედესთ ყაბთმა.
ჭეხნდრი სმ ცინ, სმ ყაბუნ, ნად ყვესთოა ჭანდერე ცალდმა.
102. ჭეყვესთა მა თინათინ დარ, ფადცახ თენგ ანკარდ ქაა ვედი.
ბაცუდ ვათე დვარამ, ხურ დარ ვეა ხვებამ რასულე ქამ ვედი.
დვარგასამ ჭანსიდთის, ზალთა: „ბაჭუნა, ავი ცე ჭანცი?“
ზალთა ვეა: „ანკარდამ ბადე, ცნსგომე ხვებ დარ ჭანცედი.“
103. ბადე ბანდონე მა რაზე ავთანდილ—მა თენ, მა—ყარუ.
ჭედთა წახვერ საყყ ღმფუჲამ ამ ვეა თენხამ ანკარდ უ.“
თინათინ ენ ზალთა: „ვერდამ ბაცვენან აჭონ ნად უ,
რატურ-იკ,—ჩესელ წარბაჲ, ახამ ძერდრ-იკ ბაცუ.“
104. ბაჭარსთა ფადცახ ჭანსთდარ: „ნერ ქამ ის მს ჩებე, მს რუხს ბონ?
ვეა მს ცინძინად, მს ნეჭს უ, ვეა—მს ბასთად რასულე დონ.“
ზალთა დვარგას: „ვეა ამ ვედ, თენგ ჭანლურს ვედი მა ცნსგომ,
ვეა ქვე ბაბედთა ანკარდ დმ, ჭეზდნხო ვედ ჭანსთამ რდბონ.“
105. ბარძერე რადთა: „ცუ, ჭანძურ ამ, ამ ანა ვეა აზ ქვე ბადონ!
ზალ: ცაა თენხამ, ზალ, ჭანდელდმ, დე დნ ჭედე ნეჭს, მა ვარზონ,—
რაცუ, ბაზონ მენ მს საჲ მასთ, ჭესაჭე ზარდამ ნიზ აბონ.
ცინძინად ცაა თენხამ ჭესნაჭთ, ვეა ახხოხაგ რაცუ, ბაზონ!“
106. თინათინ ვედ სესთად, ბაცუდ, ჭედე ჭანდონე ჯსრაზე,
რუხს ცნსგომ ცნწართ ქადე, ძაგ მამაჲ წართოგვა ყაბე.
სბადენ აა ქოდთა მა ჭარსამ, ჭედე მა ყაბუღე რანგადე:
„ძურენ დამ ცნმან ჭანყვე,—მან ანა დეჲ ხურ ნა თავე.“
107. ზალთა ჩებე: „ფადცახ, ანკარდ დმ, ჩი დნ ჭენა ახამ რავჲ,
ვეა ჭანდე ჯსთერ ნეჭსჯუნ ვედ, ცაა, ქვე ჭანბადე დნ რაზე?
ახამ მასთ, ყენწემძინადმ არგამ სტადე დარ წრხაჲ.
ნერ ყენწემ, ანკარდე ბსთე რძურენ ყვედთავედ ქვე ყაჲ!“

108. ზალთა ჩეზგან: „ცასდარიდენი ბახაჲონ ზენდირ ყველთაჲს, მე 'ჲდენი მს სავ ყველთა ადსაჲენც დნ ნეჲსე რვაჲს. დე მათსაჲენც დნ, ბანდერდენი, 'გდაძე ხოს დნ ჲენე ქჲს თაჲს. დე ქჲს ბაზონად მს ყვება, ჲინ სზ ნად ხაჲინ ჲედ მასთე.
109. დისსაგ, 'ნაზონგან დნფუჲადე ჲემბანდენი ნგიფუჲადე აბონ. დუნე, სურ ზახხე ან რუხსაჲ ჲე ნერრუხსჲოდთა, დე ბაზონ. აჲთნ თენგ ჲია ქჲსდთა ჲარზაჲ, ჲემანი ა'ახხოსაგ ნნ ჲედთონ, 'მს ჲია ნე'რბაცედ მს სიოდმს, სთერ მასთ უჲედ ჲინ ჲანჲოდონ.
110. მან ქჲს ჲეჲთა, სბადთ ან ბახედ, ნოჲე ცასთ სეგთნ ჲადთა, არგესთონ სმ სზ ჲანენმს, ჲე მენ მე 'ჲსანთე ჲანცალთა,— ჲადთალე ხანარგავ ჲანდინზს, ბაცუნგ ხსსთნგ ნნ ჲალთა, აჲთნ უ, ცემა, დნდომონ საჲე მს ცასთთედ სრჲალთა.
111. დის ჲანენ, ცე ჲედ, ცე ჲედთონ, სრდმ ახანმე ცე 'რხასთა? ჲე მენ მე 'ჲსანთე ნეცცალთა, თუგან ბედერთნ ნეხსადთა. თუგ, ესთნგან ჲონე ცე დნგ ჲა, ჲე ჲინ აჲთნ თალე ცე 'რბაჲა? ცარდენი ენერონგ სზ ბუცან, ნერ ხჲეცავ მს ბუც ცარე ბაჲასთა.
112. ჲე ადჲენ ხანრთნ ჲასთაგმს იგენ მასთ ცარდნა სრგედ ბონ, როხ მს ბადედთა ბენთონდენი, ყანდნგან ცე ცარე სრგესთონ. „ო, ბეცავ“, ჲნლუთ მენ იჲედ, სზ მს მანთ ჲენე ჲედთონ. ნიჩი ჲად მს სყანდნგჲანდენი, ცასდარიდენი მა ჲანცარონ!“
113. ჩეზგ ენ ზალთა: „მა ჲეჲეგ უ, ო, მს ჲედ, სრგომ ნეხასან, ამონდნა, ფადცან, ძანდელ ყასთ ჲანეს ესთერ ხჲეცავან, დე ხანრგანნაჲ ნფუჲარეს, აბონ აზემე დნ მასთან,— ჲე ნნ ბაცუნდენი ნეზნრე, დუნე არანთ უ ან ჲარნაჲ.
114. სზ ჲანენ: „მს ჲედ, დნ კუხე ბირნ ფადცანთნ ჲანენ ი, დარდელ ადგანთა დნ ბასთან, დ'არანთნ ჲარონ ჲჲე ნნ ი, არგით აგურნგ ჲანან'რდმ. ყველთაგ ჲინ ბარნგ ჲანდენი: ჲედ ცასთჲანდინგ სცანდენი, სგი დნგ, ესთნგ ჲანენ ი“.



შოთა რუსთაველი.

115. არვესთა ფადეცაჲ და ღნეთუ: „არვე ქარათთამ ჭანცაჲთ,
ჟე 'ფუჲთ ღარ ცაჲგა ნერთაქქა, ჟე'ნა ყვედთაგთ ნეჲჲაძუთ,
მა-იჲ ჭანთარსუთ ჭეღ ბონთაჲ, ჯეცე ღნუფუჲთ ჯსარსუთ,—
აღამაჲ ჭანდებე ქსე ნა ჯა, ჯერდამ თა ჭესგა ნეჲქანუთ“.
116. არასთ დენ ქოდთოჲ, ცეღესთუ... იჲ აჭამ სნ ბადეცე აცეღ.
აგვერდთოჲ ნამ ქე ჭარსთოჲ, ჯე ბარც თეხთა სნ ქეღ რაზენდ,
არვე სჭანდისგა ძეღწითა იჲ ღარ ჯე ჭენაგ ნა რაზენდ.
აღრი ღარ სნ ჯეღ ჭანსთამ 'ნეარდ, ზარდსასთაჲ ქეღ რაცეღ.
117. ზალთოჲ ცალართა: „ნა ფადეცაჲ, მახ არზეღესთამ დუნეიდ,
ჭანდ ნე სსარდთამ ნუფუნდარ ჯეცე ღნუფუჲთ ნა ზანხეღ.
ახამ ადამაგ ნა რაზენდ, ჯე ქაჲღე ჭემბანდ ჭანდებეღ,—
ბახხეღს დენ ნა ბონ ნა ბაცი, დე ნეხხანც ნდარ ყვედთაგეღ“.
118. ფადეცაჲ ზალთა: „რასთ ჯეღესთუ თენგ მს ყაბუღე ნეხსთო,
ჭეღეთონ ზნ ეცეგ ხაძარაჲ, საძეძინად ბენთონ ხსთაგამ.
ჯე ჯეღის ჯზნაგ, ბანვერდინ, არვაჲ რაჲაძგა მს ნეხმს.
სურენ მასთძინად ნერ დარდმა, ჯაძ, ჯესანდმა თა ჯეღ ზარდა!“
119. აჭთა ზალთა ნამ ნოგაჲ ბაყანდმაგესთუ ჭანსთამს.
ჯეღ არბაცეღესთუ ბირა ზარაჲთ, ჭანდერცანდუჲთა;
დარბაზმა ცეღესთუ ადამ, ჯარსთა სენ ძაგეგარ ღნვართთა.
ჯეღ ხეღზან ნართონ ნა რაგვერდ, ნად ღარ რაგვერდინ ძეღწამს!

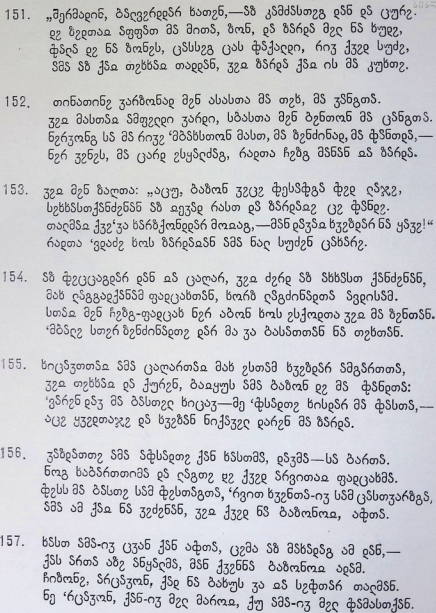


123. ქონდ ვუდის და ბაღნაგ ბუარელ ქარც სანაბერნა მრხვდგა,
გომ სარელ ვუდი ქანმარზან, ჩი და 'რეგარდთიდ არლმს?
ჭიდედლო ბარდ სანდონთან—სათნა საუ და ცასთუ ხაუთა,
ურს ყვურელ თუხთა ვუდესთუ ძეგუთნ—ბანზუენ ბედ, საუთა.
124. ქედ სერხ ქანმარზან არქოღთა, მე ვუდნარ მნკარნა ბადთი.
ბალთა მე საბერ, მნკარნა: „ავთანდილ, ესბად, მა ვარდი!“
ცალარ ენ წიდეგთა ბანდონ, ავთანდილ დარ ყავგა 'რბადთი.
ქოღთა ცინ, და ბარდნ ქაჭედ, ჩეზუდ ცასგომმს ქა ქასთი.
125. ბალთა ჩეზგ: „ზენ მენ უ ძურენ, ნე სსარძენნა დაგ ნეხსთა.
ნად ბაცი მა ბონ და სუსნა, ნად ნა ბაურნდთა ბარდნ.
ზონეს დე, ცუმ ცა თუხნა ნა მძურდთონ დამ ნერთაქქს?
აჭთა 'ნკარდ, მსთუჯენ ცამან დან, ზონდ ქვ ნა ვად ცავე სარმს?“
126. ავთანდილ ბალ: „ნა ზონენ, ცაგარ მასთ დნ ბარდნ 'ნკარდ.
მმა ქვ რამბანდ ზენგ-ხურედ, ვად და რსულდ ხვებ ქვ საჭედ.
ნად წიდედ მან ყვუდთნამ, სარ მმბარენად ნა ასსე.
ბალ, ცე 'ხხუეს დნ ბაყვედ აბონ, ქედ ნა ბახვუდნ ზენ რანე?“
127. ჩეზგ დენ ბადეღთა ვად ძურენ არახსთუჯენ რსულდ წეზაგნა.
ბალთა მე: „დნუა ნერე ონგ დარდთონ დარდ მანხი ნა ბარნა,
ჭანდ ნერ მანდნუ აბონ მურ დარ ნე 'რწე ყვუდთაგნა
მან დენ ბალონ, მა ბარდნ ნერ ცამაა მარესთ, ცე მასთა.
128. ზონეს მა, სემახ ვუდესთუთ როსტეგანიმს ცვანე,
მან 'ნა ზონგა დეფუთ-დნა მედთათ ვუმ ქვვან ვა რაზე?
ნა ვადნა ნერმს ქვ თადენ, ვა მასთ მა ბენთონდნარ მარე,
ქურენ დნ: მანცუ, ესსარ ნა სურ ზახხედ, მანდუ ვადარვე!
129. ქედ დნ ბარდნა ცე ნიბ ვუდ, ვა მარგომ მანან ნა ბალთა,
დარდნა ნა ვუდნარ მმბარსთონ, აჭთა თენგ მს დე ქა ვარზთა,—
ბირა ხნდთუთ მან თუხნა დე დნ ცასთუ სეგთა ქადღთა.
რასთ დნ ბარდნ დენ ესბასთონ, დე მა ვარზონად ესსარდთა.

130. ყვამს ღუნ ზალონ, ღაგქადმს ხასჯუნ და მანან დევარნა:
ღუ ჭეცკაჯუღ დაჩ ხასთონ და, ნაა მასარ დაჰუნ აგზელდა;
ღეგგაგ ჳუღ, მამ მან ჳარზეს, ჳუღ ბაღვრე უ, ნაჳ ჭანღეგდა,
აგურ ნა, ნერ დარე ჳა, 'ვეახს ჳა, ჳეცე ღაფუფუღ,—ღსსარ ნა.
131. ჳიდ და ჳარზონად მან რიჳე ღუ სოჳხჯუნდარ ქანძუნა,
ჭესაჭე მეჩ მან მასთიინადღ, 'ნაგგაგ ხაღარაჯუღ ნეფუერხ ქს,
ზარღან ჳარდიოთა ჳსჭანღეჩ, რადო მეჩ ღუ ჳსოერ ნეჭსოჳთა,
ჳუღ ჭანსოთა-იჳ მამ ჳიდ რაჳუ,—ღუ მან ნეჭს, მან კაა ჳეძუნა.
132. დაგურინაჯუღ-იჳ აგურ, ღუ ართა აზუ ნაჳუნა,—
სსარ-იჳ ნა, არჳუ ძანახნა, 'ჭესასო ჳეძუნან ჳიდ და ჳურნა.
ჳუღ ქჳუნა სსარაა,—ჳერნძან მან, ჳიდ ბაღვრე ნღღესო ჳეცკაჳა.
რაჳჳეძუნან აზ და რაზმან ნოგ კჳეზერ ჳარდიოაჳ ბუჳა.
133. ძერე დიდოჳნ: დაჳე ეღთამან მოა ნნდარნა აზ ქჳე სქანონ,
ხურაჳ, სტაღღაჳ ქჳე 'რთოიგა, მოაგაგა ჳიდდარ ქჳე სხონონ,—
ჳაძ ჭანჳუხ ონ ჳიდ ძანათა, აგე დანზახუ აზ ქჳე ჭანჳონ,
ნამ, ზარღაღ ნეხსო ქარდაჳ, აზ და ჳარზონაა ქჳე მანღონ“.
134. ზაღთა ღაფუფუ: „ო, ზარინ ხურ, სათაგ-საჳ—და ოსსოჳ ხაჳთა,
აზემ და ომან-იჳ დარღოჳნ, ქან ბენოჳნ მან რაზუ რასო და.
აზ მანათმან 'ნეწღამ ქასოღენ, რადოა თა ჭანღაგ მეჩ ოარღმან,
აზ და—ქომმეგას, და ოალარ, რაზუ დან, დანჳმან—მან ბართა.“
135. ნოჯუ ზაღთა: „ო, ზარინ ხურ, დაჳ ხეცკაჳ ქჳე რადოა ხურან,
ქომმეგას დაჳან ამოქანა სტაღღოჳნ ᳓სოჳ აგ უმან.
ჭეჳჳესოჳნ დაჳნა ზარზიჳაგ, ზარღან ბაზარე ჭერ ბუჳან,
ჳარდიოან ამფუღან ნაღ ი, ჳუღ და რუხსუ ბენ ქჳე ხუღძან“.
136. ბასომექოდოჳ ჳიდ ქარზნა, რადოჳ ჭიღარ ძერე სან დეჳჳან,
ჳარზონაა ნეხსსოჳ ქოდოჳ, ბირს სოერ ოინე თარხანოთა;
აღროხ სან ᳓სოჳ სან ჳენოთა, ნერ ჭანრანგდარ სან ზარღან.
არჳე 'რთოჳგდაჳ რუხს ოანართან ქადღოჳ ჳემ სან ურს დანღანოთა.

137. ჟაგ ჟაბადელსთუ ნერ იუმან, ჟაგ სან ჟანადი ირანჟესთო.
 ჟან სან ცანგამთთან, სან ბელთან ჟუმ ჟანადიჟელ ნესესთო.
 ზალთა ღაფუფუ: „ჩი დან ჟენა, ჟელონ ნერ ჟჟენან ჟესონთო,
 ართ ესესლთა, ჟუა ცანანთან ნერ მან რესთ ზანდნ ნესესლთო“.
138. რაცელ ღაფუფუ ზენდონან, ხიცანჟანენ ამ ზენ ქასთი,—
 ცანთანგას ჟელის ჟესთამან, რასთ მარააჟ-იჟ [ჟანქასთი.
 რეზთ რასულელ გჟერ, იხ ჟარნაჟ ჟარდიჟელ ცანთესჟ ჟადი.
 ზანდნ ზანდნამ თერნელთა, ჟარზონად სან რიჟთუ სქარზი.
139. ზალთა: „ხურზანინ, ნერ ჟარდი, ზონ, მანდნუ თენგ მამულდმან,
 ღაღ-ხრუსტაღჟ ამ ჟჟე ჟელდნ, ნერ, მანტარაჟ, ქეს, ჟანბურ დან.
 ნერ მჟეგარ ბონთელ დან ჟელდნ ამ ჟჟე ჟანცუხონ, ჟჟელ ჟელდნ?
 ჟანღან ხორზ ხანღარე თენხნამ ამ მან ცარელ ჟელდნა ჟანძელდნ.“
140. სხჟესსელ, ცანთესჟგთან ‘ზლორდთო ჟადულთელ ცხცერნამ ცერდნერ,
 თადმ ჟჟელ ჟენკჟესელ ღემგანამ, აჟთან ბაზმანელ მან გჟერ დან.
 აჟენამ. ჟუა ჟენელ ჟენთა ჟარზონელ, ესთენსთის თენგდნ.
 ჟესტანელელ, მან უთანხსან ბონ ნოჟელ სსან ხათთელ ჟანჟელდნ.
141. ჟარზონამ ქამ ჟანცუხ, უჟელ სუძგან მასთან ზანდნ თადი,—
 ‘ზლადელ ცანთელ სეგ ნაღჟჟელაჟ, ჟოდთა ბუც ჟან ჟელმამ ჟარდი.
 სრანგი ბონამ, ჟუა რასულელელ აღჩი დან ჟუმ დისამ მარდი,—
 სბადთ მან ბანელ მან აცელ გაღჟანმან, ფადცახ ქამ ბადთი.
142. ბარვესთა ჟან ჟუა ფადცახმან დჟარგანელ ცელ მან ჟადნა:
 „ზან ფადცახან: „ნერ დან რაზ, ამ ზანონ მან ჟანდონ რასთან:
 აღელ ღაჟელ დან ღუნელელ ‘რსაზერ, ჟოდთა დელ დან ქარდნა,
 მან ნოჟელდნ სჟელდნ უ, ბაზონთო დან თენ ყჟელთაგანა.
143. ამ ცანელ, დან ფადცახადელ ზიღან, ‘ვანდმაცან ცანჟელდნ,—
 თინათინ ქამ უ ფადცახან, ჟუა სენ ყუსენ ამ ჟანძელდნ.
 ჟომმანგანსთან ცინ დანელდნან, ‘ზნანგელ ‘ნან ხათერ ცანდელდნ,—
 ჟაგ სჟენთან დანჟან ხანძესთელ, სთერ სანდამთან დან ჟესძელდნ!“

144. სთერ ბუზნგ ფადცახ ქვ ჭანცი, რარგვსთა, ღენ, ავთანდილმს:
„ო, მ ნეჭს, ე ბარნა მა ის თოხუ სთერ ზენტა დხიმს,
ე ღა ჭანდოწა ნდისეს ‘ხსარძინად ესთერ თეხიმს,—
აცუ, ჭანდ მენ ზენ კუძინ, მან ქვ ნა ვად ვამ ნერ ივამ“.
145. ბაცუდ მიდამს ვად ღაფუფუ, აქვუვთა ნედღაგ ან სარნა:
„ბადისქოდთონ, ო, მ ფადცახ, ე ქა ნაფუდელს მ თეხნა.
ჩიზონ, სვუცაჲ ‘ხვსენა ზარდ ბარუნს ვა დ ვენდამ,—
ჭენონ ყაღმაგა დ ცასგომ, ყაღმაგ კონ აზ დარ დ ნეჭსნა.“
146. ათესთ აე ‘ჭეცაგელ ვად ფადცახ, ქოდთა აენ ზარდიგ პათა.
კედონ სვუზან ნა ღუნეაჲ, ჩი ვარზ ქარნძი აქათა...
ღაფუფუ აცედის ნკარნა, ფადცახ ბაზადის კემ ბადგა.
როსტეგან—ჭანდამ ზარდაჲ, —ქადთა ცასთესუგ ან რაზმ.
147. ავთანდილ ვად არასთ ბადცუ, ზარდ საღსთა ნ ქურ.
სსაძ ბონე სსსენა-ბონა კუ ცაჲ, ან კახ ნ ცუდ.
კუ ბსთაჲ ცინ უ აბონ, კუ ან ვენდამ მათ ქვ სურ.
ცასთედ ვაჲ თინათინ დარ,—ავთანდილ ზენგაჲ ქვ სუძ.
148. კუ ქვ ბახაცა ან ბსთამ, ‘მბერდთა ქოდთო აჲ სანიმს,—
ვანდთთა ცაჲნე ან რაზმ, ხასთო ან სვუნთა ვად ბირა.
ხურცასგომ ან ცუდ ნ ვალთა, კუ თენძედთა რაზმ ‘რთიგა,—
ჩი აჲ ნმბად, კედონ იკუდ ქოდთო სე ‘ფუთ უკუდ ცინთა.
149. არნე ცურ კუდ ან განახ, თას-იკ არდთა კემ ჭედზნაგ,—
რასთ კანძხ-ამნაგ ან კუდთა, ჭიდარ ქონე მამ ქერამად.
ორნჭსთა მხი კუდ ცვანე,—ღაფუფუ ‘რთ ბონე კემ ბაზად,
შერმადინამ ღენ ჭასიდთი, რაძურა ან ნერ ან ყკედთაგ.
- ზონამ მან ნერ შერმადინე, რაქოდთამ ან ქო ჩესუდთა,—
ავთანდილმს ესყომედ, იზარდუგ კედესთუ დუკა.
150. კუ ნ მა ზედთა ნფუენდარ ავთანდილნ ნერ ან ზენტა.
რაძერდთა ან ავთანდილ დარ ნერ ან ყკედთაგთა, ნეჭსთა.





158. ჭეყუსუნ-ოჲ ქან ფადცახან მე'ნამონდ ყვდთაგ თხსთ ხვდნა,
რაძურ-ოჲ ჳნ დჲ მან მანათ სთურ მასთჳჳნ შამ ყენწმამ.
ადქამ ყესმანთ დარ, ზალ, ქონდ უ, ნამ, ზალ, ბამბახსან მანათამ,
რადთ-ოჲ მაგვრთან მან ხანა—'ვზისთ, ზარინ, არხვჳ სხხსათამ.
159. დევანდ მან არკუ სხხვსამ, უ ზარდწჳდნარ მან ჭასთა,
მან მან ჭეროხქან დან ცარდჳ; მეს, ქამ ვდესთამ ხანართთ.
ბირან მელ ჭანქან ყენწმანთ, აზ ქვჳ ბახაონ ძანათამ,—
მეს-ოჲ მენ დჲ მე 'ვზონგ ბონთა, თენგ-ოჲ მელ ქანვან დან ზარდნა.“
160. ყვსთა მან ცალარ აძენანგ, ბადისქოდთა, სვუნგანგ ზარდნა,
ყარმ ცასთესგათ ნადყვთავ ცასთეთამ არქადთა ზანამ.
ზალთა: „'ნქარდამ ამ, ნანდნჳ, აზ ქვჳ ცარძენან დან ჭასთა.
„მან აცუ,“—ცჳ ძურონ ვანდჳ, დჲ ნან ყუსძენან მან ჭანდამ.
161. „ხიცავ ვაძენ დან მან ჭასთა,“—დჲ ცამან ზალეს ქანდარან?
ხიცავად, ზალ მან, ქვჳდ ქანონ? დჲ 'ნგან ბაქასთამ ქვჳ ნან დან.
აზ ცამან ჭანლთავ დან მესონ, რადთძენან მხი მანათან,
აქან მან ჭანლთავ დჲ დემ, აზ სხხვს დანვან ქანძენან.“
162. ავთანდილ ჳნ ზალთა: „ბადყუს, რასთ ნესას დანვან ზანძენან:
იუნანგამ მან ხურე თხხანამ დუნე-ბედერთჳ ხანთძენან.
ნამ, ნან ბაზარ ადხანან ქანს სსარან ხორზ ნადყვთან.
სად, ჭანდიგვთჳ თან არცამ აზ ნანხათურ ცანძენან.
163. ჩი მენ ბანარძან მან სუსანგ, ჩი ვძან დანვან ავზლდნარ?
ხიცავან დანვდ ავანდნ, სჲ 'ფუთთამ დჲ დან ზანდწჳდნარ.
სარაზ არანთა ხარზ ჭიდარ, 'ზნანგ ქვჳნან ვანდა აფუთდნარ.
ჩიზონჳ, ჭასთამან 'რცონ, უ ხვცავჳ ბარ აფუთ დარ.
164. ვანთ სანდ, ჭანდჳ ვანდ იჳ დანგ, 'ნამონდძინად სან ესსარძან,—
იუნანგძინად მენ ცჳ ქანძან, მე 'ვვარს ქ'ოჲ მან თხთა არვან.
ქანდ ართა აზამ ნან ზნონ,—ქან მელ მაროჲ, ზონ აჲ, მარდ დან.
რადთძენან დან ნერ აზ ჩინდგ, ქომამ დან ქანძესთჳ მ'ადან.“

168. შერმადინე კენ ნეკვალთონ,—ხიცავად ქანად მან ბასთე.
ცაღენმან ბასთონ წრეუსათ—ამარდენ ქამდარ ხანანე;
ვარდი მა 'მუღენდ დან ცურე, ხურავ ბანდაგედ წუფთოთ,
ბათაჲქანად მუდაძავ კეი აგზარ, ჭედგურ ჯანგოთ.
169. კეი ჯსოგმეღქოდთონ ბუცამ, ქვედ დან ყაზურე ნემაარნე.
უთ-იკ ქომმანგას დან ძერდენ, რასთ ცემა აზ დან მანანდგ.
კეი ქვე ნეცენლდა დან ვადენდ, კენდ ქვესთმან კან ზარდნ რადან.
ქენდ ამღვედ ბონმან ნან ზენონ, რაქანუთ-იკ მეღ კან ყარანგ.“
170. ბუც ნეხასგანანგ, აგზაჯუჯენ ჭესთ დან დარლ ჭესთანგ ქვე ჭანცი,
რონ წრებაბასთა, ზარინ რონ,—კეი დან დარდ ბადცამ ჯსრანგძი.
ზალთა: „ბედერმან წრენუთ...“ ‘ქსადენ მან ნემაც ქან ვეღი,
კამათალ იკ ცასთე ნეკვდენმან კეი დანანდგ დარ წრეღი.
171. ზალთა: „კეი 'ფუფთო დარ ცანგან უთ, მან ახხვესგანანგ ნან ყაზუ!“
ჭერვესთა წუფთო ცალბრთე, ბაზზად იკნანგამ კეი ჭანზე.
კენდ ცანგარ დან ბან ჭანზედთა, ვადავ ბედერთე ჭანთანზე.
თინათინან კეი დან ჭანდგონდ დემან რადასთამა ჭანასსუ.
172. ბედერნამ ქვედენარ კეი ანგოთ, აზზადის კენდ ხიცან დე 'ქსად.
ნიჩი ვად აცედ დან ჭასთან,—იკ ვესმმან ჭანთარე კამათალ.
ისქამ ქარდ ქანვედ ნან ხანვედ, კეი დან ცანგოთ 'ფუჯი ქვე ბაზზად.
კეი დან ვარზონე მეხუნამ ცემა ხასთა ნერ კანზავ კარლ.
173. დე 'ქსად ცვანქანენ ქვე ჭესთე, კენდ სანხიცავე წრქარსთოთ,
აგვდრდოთ მან დან ანკარდამ, რუხს ცანგომჯუნე ნან ვარდოთ,
ამან ჭესთე ცინდინანდთან,—ნერ სან ცასთესეგთან ქადდოთ.
კამაგ ბან ქანმან კედ ვედონ, აგურანგ სან ბანთან თარდოთ.
174. „ო, დომბამ, დან ბასთე მანან ნერ ხვეცავ ქან რათმან?“—ზალთოთ.
რავამ-ბავამ ქოდოთ სე 'ფუფთო, ჭანდაგანთთამ აღქან ჭარსთოთ.
ნად ენ ბაზედოთ დან ხაბარ. დე 'ქსადრადედდოთ კენდ მაროთ,—
მასთ, ზარდსასთამ, ანკარდამ იკედ ყარმ ცასთესეგ ქადდოთ.

175. ვაზდნთო სრემბზრდქოდთა შერმადინ თარხონქანენმს.
ქენენ სუნ ქოდთა ვჲა ქესთაგ, ავთანდილ სთურ ჭანძხსთთა.
ბაყყუსთოჲ, ჭანლა ჭურ მასთაჲ ხაღდი ივლდ ღარ სჲ ზარდჲ,
ქადდთოჲ ცასთ სეგთჲ სე 'ფუფთ, ხოსთოჲ ივლდ ღარ სჲ სართჲ.
176. ზალთოჲ ივლდ ღარ: „ნაჲ ვჲა მე 'რდჲგ ახავდის ნა ცარდნ.
ვჲა დჲჲაჲ რაზდარ ნდნარნ, ნაჲ, ნა რადთაიდ მა ბადნ:
ნერ დჲ ქომმანგას ვჲძესთამ, ეჲ ნა ხიცავ დჲ ნერ მახან!“
ცალარჲ ვაჲ სქოდთოჲ ხიცავ, აქვევთოჲ ძენ, ქვლდ ფადცახან.





VI

ავთანდილ ბაღც კეკე ღმრთუამ აგურენამ

177. ზონდელენ ეზრას, დიონის დარ აცე ძერდან სთე არღანანგ:
„ჩი ბასიდა იხ-ჟაზადნა, კეკე ჟარდი უ ბეცაჟაგ“,—
აქთან ჟეა დარ, ხურე ყაზაჟ უ ჭიღეცელენ „მე ხარბ რასენანგ.
‘ცაგანდონ რან ჩი უ ივენანგ,—უ მა ხმარელ“ მთგანანგ.
178. ავთანდილ ცეზერ რსთანგამ ახეზთ იჟ ესთერ ბეღერელ.
ახეზთი არაბთე ზახხანა, ნერ ცედი ნდარ ზახხეთელ.
ჟეა ქაა ჭახიციან მა ხურნა, მასთ ქანე თეხელენ ნერ უჟელ.
ზალთა: „ნერ მა ცურე ქ‘ჟარინ, ჟანე ცახსელ ნე ქადინ გვერელ“.
179. ბასელ ნოგ ჟარდმითა ჟარდი, ნად ქასე ნერ ჟეა რასულდნა,
ხათთ-იჟ ნა მინელნ არჭანდელ, ჭევენდელთა-იჟ ჟარდმე კუხნა
ზალთა: „სალას მელ ესთეხელენ, ყაზე მასთმინად მე უდნა;
ახიციან დნე აზ მე ცინნა—ჟადენი, ჩანგი ‘მე ბარბითა“

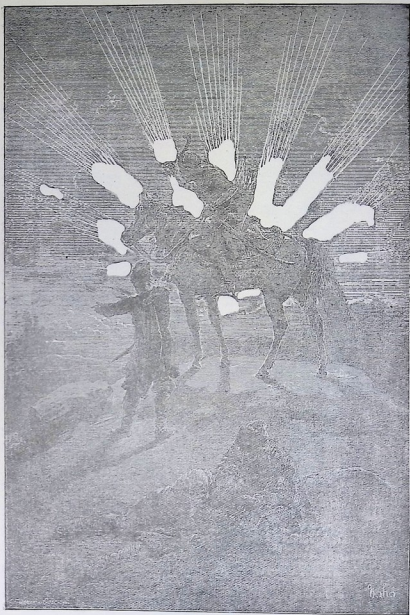
180. ხურ შა ნად ანდავე 'ფუჟნდარ, ბონ ჭეღდარ შამუღდრი ჯარდი.
ზარდმან ძერდთა: „ჭანღუ-მა“, ჯუა თეხნაა და თუხ ნა სასთი;
აგურნა ცუდი აძუხნდარ, ბირა ბასთათუდ ჭანხათთი.
ჭარსთა ჭანდნდთუდ აძუხნა, შამ ბანხუდ ღარდდარ ჯადი.
181. აგურუ, ქაჟუ, ძენაზუ, ცასსუგთა გზლორენც ჭურდმა.
ზასხ ჯედის და ყარა ჭანდმან ჯათ, სთუ და ნეგარზან და კუხნთა.
ძურე: „ო, მა უდ, მა ვარზონ, აზ დარუხს ჯუნდნა ჭანცუხნდარ,—
რამსძენან მანათ დავ თეხნაა, რადთძენან ზენთა მა უდნა“.
182. აღუ ბასთათუდ ჭანზუდრი, ცუდ, ქანდამ ახსასთ და ირე ცასთ.
არვე ბენ უნ იუნაგ ზასხ დარ ნად ბაზზად ბასთონ ანასგარსთ.
ნიჩი ჭეღთა 'გზონგ დეფუჟუა: უჟუდ აღამაგ ნა სემბანდ.
'რთა მამა ცუხნაა და ბადცუდ ნერ ართა 'აზუ ქუდ სეხსასთ.
183. იუ ბასთამ ჯან ჯუა არხაჟდი, 'გზარ, ყანთაგ ჯედის, აძარნაგ,—
იუ მამა ბარც ნიქაა ჭეღთა, ნიჩი აუდ ჭანცის ამბანდნა,
ახან ქარა ჭეღბონ ნა ჭეღთა ცარდუ ვის ამა რამინ დარ.
ჯუა და ჯარზონუ ქუდ მესუ,—'ხსანვა, ბონაა უ მათგანნაგ.
184. იუ ბარზონდ ხოხუ სარ იუ ხათთ ჯუა ახსანვიჟათ არქოდთა,
ჯუცუ სთურ ხოხან და სარაა 'რთა ბონცაჟ ბეღერ ჯსუდთა.
ხიდ ქანუდ ნა ყუდ, ჩესუდ დონ ჯუცუ ხოხუ ბენ გზლორდთა,
თარ ყან უნ და დუჟან ჭარსუ სთურ, ბარზონდ ამბონდ არქოდთა.
185. ჯუა, ივლუდ ბონთა ნემააგა, ხოხუ წუფუფუდ ჯან ქუდ რაბადთ.
მასთ ქანუ, არმასთ მა 'მლუდმა რასთ დუჟან მამა ქაა ბაზზად.
„სუსნაგ ბადც, მიამაგ, ქუდ სყარ ჯა,—ახან ქათაათუ ჯუა ბახაჟდ.
'გზარე ნიჩი ივუ 'ხოზნაა, ნიჩი რადგუდრძან დეგგაგ ხათთ“.
186. არაჟ ყუდუდთუ ჯუა ნეხხაჟდი ამა ბამდედთა თარხანთთა.
ზალთა: „რასთან ჯანდუ ჭესანჭთ,—ბასგარსთონ აფუთთ ბასთათა,—
ნერ ცუ ზანდენან მა ხურან, აზ ქუდ ნეზდნონ ჭასთამა?
ქან და ჭანდ აფუჟნ ნა ზენუ, ჯან ქანამ ცანკონ და ჭასთა?



187. ნაცნკინ, შამ კნდ ზადუნ ამ კნდდამ რასთნგ წმლკუნამ, აგურგან ქამ ქოდთონ, კუმამ ნიცუ ბაზდთონ ბანგვრნამ. შერმადინ წმლკუნ რასთაწკუ 'ხსძან და კადუდთან ცნსსგამ, შამ ბაცნკან ფადცახმმ, რაძურძან მს სნჭთ ყუნწკმამ.
188. კუდ ღსყარქანძან მს მნღთ, აჭთან კუმან შბ ჭანძხსთონ, ბადდამძესთუ სარ, წრდიაგ, ბადამაჭძესთუ კნდ კუნგანგ ბონ. სთამ მა კუდონმმ ძანძანამ შბ ქკუდ რადვოსონ მს ცნსგომ!“ კუდ ქკუდთა, და ყკუდუ სხანცკან, სთუნგდარ ზარდნან და ყნდგომ.
189. ზალთა: „ო, ხკუცაუ, დნ რასთძინდთნ დუ ცანმან ქანგს მს ნგხმს, სძანდრქოდთამ მუნ მს ჭანდნაგ, ნერ ჭანმანგესთუ მს ჭანდთა! დუ მს ცინძინად ჭანსურდთამ, მასთამ ბადძაგი მს ზარდნ, ნად ჭანრაზუნ მასთ ურომუნ,—ცნსთესგთან ზლანდნც ზანმამ.“
190. ზალთა ზარდნან: „უ ჭიდარი!“—დარდდარ ყკუდუთუ ნელკუდუ: „წამ მანდნ დანგან წნა 'მლკუდ, ზარდნ აჭთანმამ წნ მანდ. 'წნ ხკუცაუ ცუ სარაზძენან? შბ ქანკუნ ბენთონ ძანდელ,—ამონდნ ქანცამ ის იგან, ჭესთ ცუ წნ უ, კუდ წნ ცანკუ.“
191. ზალთა კუდ: „მანღთ ხკუზდნარ უ ახამ ხუდინაწკუ ცარდნა: თინათინ, ზუნგ ხურამ რუხსდნარ, რაცანკან მს რაზმან ქადნა,—კუდ ქკუდ 'რჭანრსა 'ვზონგ დნფუფუდ, კნდ ცუ ზალძენან ნეჭსახასთამ!“ კუდ ყამდელუნთუ ჭანცანკუ, არჭ ყკუდუგანგან, ჭანდლადნა.
192. „არგუ ბუნ ცარნგ ძდღანთუ სე'ფფანთუ დნარ შბ ქკუდ ჭარსთონ, ჭანდნ კუცუ დწკუ თესხან იუ ბარნგ ძუაფუ წნ რამსთონ. რასთ კუდესთუ ნერ, ბანგვრდდნარ, კუდ ხამარნგ ჩი ხკუდთა, კუდონ, ნერ ცუ ფადდა ის ქანკუნამ, კნლდუ ცნსთუ სუგ ცუ ქადონ.“
193. ავთანდილ წრხუთი ხოხნამ, დნთთუდ, ყნდთუ ცუდ წნკარდნამ. ჭანდცუმან თარუ და ბანჟ, სყუგის ქარდწკუ სნარ-სარნამ. 'ვიფუფადუ წრსასთ და ყარუ, ცანგთან 'რქადღესთუ ჭანდლადნა, 'რმნსთ ჭანდურს ცანგომუდ ბუცამ ზუნდ წგზონგ რიხითან საჟნამ.

194. რაყავდრ ჭანსთანმ ზღნხუნ, ჳღ კანთუ ბუნაჲ ყარზუდთა,—
ცნსთ ქანდამ ამუდთა, ჳურდამ ბუდურთუ მან ჭანდუგ დარდთა.
იჳ მამა ბაზბადრის ჭანდუგუდ, იჳ ადამამაჳუ ნან ჭუდთა.
სურდთამ ჳუდ თანსაგ, ჳუდთა სან, ჭანდ სან ჳურდარ ნან მარდთა.
195. ავთანდილ ქანდ ბირან ბონთუ ყანდთ ჳუდ სურდუ, ყანდთაგამ,
ჳე, ჳურდარ ჳუდ, ადამამაგუ, თუნგ ჭანთუხსთ ჳსთონგ, ჭანდლადამ;
რამარდთა ჳუდ სურდ მანხიცან, რასთდარ ცონჳუდ დარლან ჭათამ,
რახუბთ ხანძუნდგარონ ბანხამ, ჳუნგ ჳსქოდთა 'ხსონ ჳანდ ართამ.
196. ცადუნამ ჭუბთი ჭიზონგ,—სჳალთა ხიზუნამ მან ბანჳ.
ჭუდთა ჳანდ სანსაზ ბანჳუნუ ჳუმან ქომქომამ სარცანუ.
ზალთა ჳუდ: „აბურჳუთნ სთუ, ამ რანსთაგ ბანდცონ ნან ვანდუ,—
ადამამაგ ცარგან-ცარანბონ არდამ აჭთანამ ნან ცანუ“.
197. რამსთა ჭათ, სრდუნ მან კუხმან, ყანდმანგამ სან რაზმან ბაცუდ.
ბოწოჳუნდ ღანგთნ ქჳდ ხასთოჲ ვზონგ დან ჳუდ, ყუნდ ჳდ ნან მა ჳუდ.
'ვზონგ ღანგან მან სარ ცანჳ ჳუდრი, თუგ ჭანცუდ სიმან ნუჳჳაძუგ,—
უთნხსან ქანუ, ნუქქანუ, უდრისთმან მან ბირან ნად ყუდ.
198. ავთანდილ სანდ ძურუ: „ჩი სთუთ? სდილჳუთნ ვანდუდც ჳან სჳუზან!“
ზალთოჲ ჳუდონ: „ბასაბურ ქან, მან დანჳამ სანხჳს ქჳდ ქურან:
'ხანჳს ქანდ ნან, ჳურდარ ჭანმასთ ქან, ნიზამ ნუნ ნან ნიზ ჭანცუხ ქან,—
ქუ ჳდ დარ ნან ქანვინაგუდ, ნუმან 'ვნად ჳდ დარ ჳუ რუსთან“.
199. ავთანდილ სეგახსდარ ბაცუდ, მასთგანგ ღანგთ სარჭარსუ...
ხისდარ რაძურდთა სან ხაბარ, ჳანმან ცანსთესუგ ჳზლანდ:
„'ვსუმანრთნ ჳსთან მან ნე 'რთნ, სან მასთ ნან სჳუდუგ ქჳდ ქანუ,—
ის ნუნ ჭიღანრთნ დარ მანხან ხატაუთუ სთურ ბანსთამუ.
200. ჭუყუჳსთამ: ამ ცჳანან ხორბ უ, სიმან რაცუდესთან ცჳანუ.
დონგარონ ბუნათ სარქოდთამ, ნუმან რაქოდთამ ნაქსანდუ.
ამ ნან ჳარდამან ჭანცუდრის, ცჳან ქანან მანგას მანდარლუ.
ბირან სურდთუ მან ჭანცალდთამ სთურ ბუდურთუ სიმან ხანსთუ.

201. ნემსი ჭათახსჯელთა ნე 'რთა ხუდინაჲჯ რან ნეჲკვალთამ.
რადღელთამ ბეცაჲ ნახანდგ, მახ ქარაძიძან ნა ბარსთამ.
„ზა რასთაძეძერ, ნა ზა ხუგზდარ!“ რად ქარაძიძან ნა ჯალთამ,
ნე 'რთა ღარ ხარამთთა ქოღთამ, ნე 'ხსან რასთაძინად ნა არღთამ.
202. აბონ არვსთამ მახ ნე'ქსად,—ახასთოა სერდმარმთ 'რლმდთ,
ზალთამ: „ბავზარამ რასთაძინად, რავა ქანან ჯსთა აა ცანგთა;
ხიცან, იგვამთთა ვრღეჲჯამ, 'ხხვსამა მა ქანამ ნეჲდამ,—
სერდ ქვღდარ ნა ცასთ ჯსვანა, აჰთა ბავზარამ ნა ჭათთა.
203. ნემსი რაქოღთამ ღეგადან 'რთა ღეფუჲჯ მახ ბახთიმა.
მახ ნა თარსთესთამ ნახიცან, ნე 'ქსად არვსთამ ნახიმა.
ყრღმგა ცვან ჭაქოღთამ ხახთა, ბეღრთა ხარზ ბირა.
ცალღთამ სერდთა შამ მარღთა, არახსგან, ვართამა იჲმ.
204. ჭედთამ 'გიფუჲჯდ: ვეზღღ გვრდ, მასთ ზენდის აა თარ ვრჭგვთღ,
თაღმავ ჯღ რახსნაგ, ჭათანგვრ, ბადთის სათაგ-სავა ნაქსურღღ.
სთაჲ ცარმ, აა ყვენ ნთთამა, ჯღ აა სარ შამ აა გვრდ,—
ჯა ხუგზან რასულღ, ჭიღეცაჲ, ნიქჲ ჭენდჲჯღ ღუნეღღ.
205. მახ ჲ ქასთესთამ აა ჯენდამ, ჭანღ აამ ნა ცასთ ნა ღეჲჯღ.
ზალთამ: „ზახამ ხურ ვრხეზთი, აა ნა ჭანდაგღ ქჲ ჭახენღ.“
ასერღთამ აა მახ ჭასთიჲ, ჯა ვრცახსენ ნა ვრჭანდღ.
ჯა თეხხა ქანამ ხასთულაჰთ, თენგ ნა ცასთესთა ქჲ ჭანცღ.
206. ზა სა ხიდარ დან, ქვრდთონ ს: „ცაჲ, მანან ნეჲკვადჲთ ღეჲჯ.“
ბაბანდღ მ ქანდარ—სონთ გვრდ, ბაჲსენ აა მანა ვრჭანდღ,
ქანდარ თა თოხ ვრჭანდღ. აბერსთამ აა ჭასთა ქამთთა.
ბაჲჲჰთამ აა,—'რთთვთა ხურავ, ჯა ცაჲ, ნეფენ ნა თარსღ.
207. ღადიმ ხრუსტად ხანცვამ რუხს ცანგომ ცახართა ქადღთა.
ჯარზონ ჭანდთა ბასთა მახან ჯა ზარდარისან მასთ რადღთა.
ნაჲ, აახი ნა ჭენდარქოღთა, მახ ვრღუმ ღარ ნა ღარღთა.
აემი ძურჯელთა ვგადამ ეხსა ჭაგ, ძახახ ჯსნადღთა.



208. უღონ მან ხასთმან ნა ჯალთოჲ, ქსდნარ ნა ბერსთა ნეჲსჯუნაჲ. 
 ჭეჲწაღღთა ღუნ ნა: „ნარღუ მა!“—ზალთა ჲენ ესთერ მასთუჯუნაჲ.
 ჯჲა ნა ჭეჲწაღღთა ჲა ქარღმა, ჯაღღ თარსთესთამ ჲა ხუჯზაჲ.—
 რაცაგთა ჲა ეხსაჲ ჯაჲთაღღ,—სარე თუგ ნარქაღღ ბაზჯუნაჲ.
209. ეხსე იჲ ცაჲჲა ნარმსთდნარ ღაჯე სარ ბენთონ ნეჲფერხი,
 ახაჲღ ნე ‘ესემარ ჯაღ ზახხეღ ნამ მარღაჲ ჯემ ღაჲჲეღი.
 ჯღიხაგ ჭესთამ მახ ღეჲჲამა, საჲ მასთ ზარღაჲ ნეხხაგღი,
 ნამ ‘ნაზონგა ღაგ ღარღღარ ჯაღ ჲა ჭანღაგღე ჭარასთი.
210. ჯჲა ჭესთანამ ღარ ნა ჭანქასთ, ცეღ ხარზ საბერ, თაღ ნა ქანე.
 აქსა ღაღა, ჯჲა უ, ჭენ ნა: რასთდნარ, ხურაჲ, ჯჲა ჭანცაჲ.“
 ამეღთოჲ ჲა აგთანღიღინ, თენგ სნ ცასთე სეგ ჲზღაღღ,—
 საჲ ღჲულონ ზენღი გაზამა, ხურამჲჲ, აცაგ, ჭანქანე.
211. აგთანღიღ ნერ ნაღ ქაჲჲანი, ცინ ჲა ცასგომეღ ჭაზენღი:
 ჯჲა ბარც ბაზზაღი ნთთათე, ჭანღა ჯაღღ ჯჲა ნა ჭანცი:
 აჲთა ‘რცაჲჲანის ჲა ბაღღიც, ჯჲა ნეჲაღ თა მა ქამ ჲეღი,
 ნამ ნაღ ნაზაღღ მესენ, იგლჲეღ ბონთე ჲეღ ცე ‘რეღი.
212. „ზალთა: მე ‘ესემართა, ჭენუთ, ღან ძაღღა ბაღღიცონ ჲა ცურე.
 აგჲერღთონ ნახაგა-ბონაჲ აცე ‘ნაზონგა ღაჲჲუჲა:
 ნერ მს ზენ ყჲეღთაგ ჲა ჭარცე ბაჲთეღის მანან მს კუხთე,
 რაღთაღ ჲენ ხჲეცაჲ მს ბასთე, ზარღა ხორზიღაღ ცე ქურე.
213. ნერ მს ბაღღიც ცინაჲ სეხხასთ, ამონე მენ ხჲეცაჲ ქჲეღ რაღთა,
 ჲე ‘ესემარან ღარ ჯჲა აჲთა თაღღ ჲა ზენძინაღ ქჲეღ აჲსა!“
 ბაცამეღთა სენ ჲა ბენათ: „ბაცაჲუთ ჲაღ ჲერღმა,—ზალთა,—
 „აჲჲონე ნარხიჲუთ ბახთაჲ, ცაჲ ჲა ჭანღაღ ჲემ ესჲაჲა“.
214. აჲთა ზალთა ნამ ჭეზენთ, აჲალთა რაგჲა ჲა ბახე,
 ცემა ახსთ ცარგას ნერ ჭეჲჲაღღ, ჲჲაჲ ჲეღერთე ჭათახე,
 ჲე თა მჲა, ჭანღესთ ჲორჭირაჲ, ცემა რუხს ხურამ ჭანცაჲ,
 ზარღაჲ ნერამ ცე მასთ ჲეღ, ჲჲა ნრნეჲაგ ის, ჭანქაჲ.

215. აყვდელქოდთა: ცე ქნა, ნერ ქვდ ბაცჳა ხასთაგმა.
ზნათ ღაგან ნერ, ბაძურგამა, თენგ ქვე სმსთუ ვა მა ზარღა.
ყვამს სარაზა ძხანდგ ღაგ მა ზენადე ყვდღთაგთა,—
ჭესაჭა, სქვენგქანა ზარღაგ ნებარ ჭანდღთა.
216. „ვჳა ცადღარ თეხნაჲ ჭისონთ ი, სერრა, ნად ბადღუ მა ცარღმა,—
ბაცჳაგ ხასთაგ, ნეხასმა ვჳა ნა ბაჳაძან ნეგახსმა.
ბადღადღესთამ, სემბანგამა, მახ ქარაძიან ხაჭეთა,
ამაღან ნა ისიი ვაღღა,“ — ზალთა ნამ არასთ ყავგა.
217. ავთანდილ ვად ზალთა: „ვჳა ბარც სთერ ზენძინდთან ნაჲ საჭან,
ჩი ჭანდღ ძაღაღჳე ჭესთად, ვნა ბენათ ვადღარ ნა ვაძან:—
ცას ჭანდღ ცაჳა, ჭანსთაგმა ვჳა მა ჭიღარმა არცაჳან
ნამ ვემ მს ზენ ყვდღთაგან ისთუ ამანთთა ქანძენან“.
218. რასთ ეღჳან ბონე ნძუხნაჲ ავთანდილ ცელი მა ჭანსთა,
‘ხხორმაგმა, ნხსანაჲ-ბონაჲ თენგ ნეჭჳანდღადღესთუ ვანგთა.
ნიქვე ბაქოდთოჲ უღაჭგა ეღჳან იჳ ჩესელ რასთაგმა,—
ავთანდილ ცაჳე მა ჭანდღ, ჭანღ ნე‘ჭეთერი ხასთაგმა.
219. ბონ ჭანცის, იზარე ‘რდამ, ეღ, რაზენდღესთუ სთერ კაძანთა.
ვდღონ ბენ ცელის ჩესელ დონ, კაძანთუ თა ვდღ ღაგათთა;
დონე ბელ თა ნომხანსანაგ ზად ბარზონდ ყანაჲ ჭანდთართა.
ნოჯღ არგაჲ ზანხ ნამბარზთოჲ ვემ ესთერ ბარზონდ ბანასთა.
220. სქოდთა ღანთთანამ მა ჭანდგა, ღაფუჳუ კაძანთან ნერ ბახუთ-
ავთანდილ ბარზონდ ბანასმა ბაცელი, მა ბანაჲ რახუთ.
ბანე ვჳა ბენაჲ არბასთა; ბანასუ წუფუფამს ესბერდ,
ნამ ჭედთა: ვეცე ღაფუჳუ ცასთესეგ ქადგან არბაცელ.
221. ახუთ ყანაჲ, უმ მა ვანღ სთამე ცარმ ნართთეგთა ხურმს.
იჳ სეღგომამაგ—საჳ კაბაჯღენ—რაცელ ღაგათანა მა ცურმს,—
თენგ ნექქედთა, ცასთესეგთა რასთ ზიჳაჳ ცედესთუ ჭურდმს.
ღაფუჳუ რაგანუფქოდთა ბანაჲ, ბაფუნრსთა ძახი ვად უსმა.

222. ზალთა: „ო, მს ხო, ნს ხიდთუ დონ ქვე ჭანდასთა ნერ ივღდ, აჭთნ თუნგ ქნა მასთნა სუძნმ, ვჲა ნწმა 'სსარდთონ დუენეაღდ'“. არჭ ნუჟუღნჭღდ ჭერმსსთნა, ცნსთუ სუგ სრქადღ მან რიკვღ; უს დნრ ჳღ ნუთთუხსთ, სნ თუგთნ სნრჭთოღ დჳკვან დნრ სსნრკვღ.
223. სნრღ თუნღ ყვუნთნა ვან თარ ყან ნოჯღ თუნგდნრნა ჭანბანჯღენ, ვემ ქნრნდოღდ თუხსთუხსთუ უს წმნ ჯსთაღდ ცარმჯღენ. საღსს, ყარჯღთნ ქვე ქანუნც, მასთნა სრძე ქოღთოღ ხაღჯღენ. ქასთის, დისქანგან, სნ მოთნმ ავთანდიღ თუხჯღენ, სსსარჯღენ.
224. ვეცე უს მან მასთ ნუბბუხსთა, ზნრდნ აჭთნ მასთჯღენ ნად ვღდ. ღნგანთმნ ჯსქოღთა ბანჯე, სისთა სარღ წმნ მწმ ბაზღდღ. რამხნღღთა მან გნრზთნ ღნგ დნრ, რამსთა სნ მანხიმნ 'ნკარღ ჩუზგ. ღნგანთმნ ქვე ბაცუღღსთუ, ბონ დნრ ბაღღღღთა ვან თადღენგ.
225. ავთანდიღ ქანუ ყვღღღთნ: „ბაზონენ ყანკ სნ ჭანღღთნ!“ ბონუ წწანა თა ვან რაცუღ საკდარსჯღენ უს წთთწმნ, ჭანთჯოღან სრსნრჭთა ბანჯე, სარღ ჳნ სუვარღღთა მან ვანღ, სთნა წწნ ძღღად-მღღღღნა რახასთა ხსსთონ ჯზღღრთნ.
226. ღნფუჟმან ვღდ მე 'ღღაჳ აჭთნ: ბირნ ხნძარღ ნს ბადთი... უს მან სნრჯყვუნთნ თონუ, ვან მან ცნსსუგ ზანწმ ქადღი. ღნფუჟუ მღნ ხნრზბონთნ ზალთა წმნ მე'ჭსურღღდ ჯსბადთი. ქასთ ქანკან ასმათ მან ჭანსთნ, წმნ თუნგდნრ ვჲა ნუნკარღი.
227. ავთანდიღ თა ნოჯღ 'გვანსმნ ღნფუჟუღ ცნსგოღ ქვე ვენუ: რიხით ზუნღღსთუ სყანღა, ზალთა: „ხურაჳ, აჲ ცე ზენუ?“ ავთანდიღმნ დემგან მწწნ კიპარისუ თნჭ ქვე ხსსსუ, ზალთა: „რჭურქანძწნ დონბაღ, სთაჲ ქვეღ ბაკვარღ სანჯჩჩუ“.
228. ვჲა თა დესონუ ჭანღაგღდ ნერ ქვე ჭანცანკე ჭანსთწმნ, ყანღა, ხანჭანღჯღენა ახუზთ, ჭანზთუ ბავზუსთა მან ბანწმნ. ავთანდიღ წმ, დისქანგან, ქასთის, თარ ყანღუ წმმანსგან, ზალთა: „ნერ ხვეცაჳ რასთუ'რღმნ არაზუ მანწწნ მან ჭანღღთნ.

229. ამონღჯენ ყვდთაგ ნა ხვცავ ნიქამან რადთა მს ხვზან, 
ვლელ ღაფუჟუღ ყვდთაგთა უსან რაძურენქანძენან;
რარგომ სს ქანძან, სზ დარ ჳნ ვად მს ხაბართთა ზაღძენან,—
ნე'სღასძესთამ ვად ნა ქვრდთა, ქარზ თოზ ნე 'ხსან ვად ნა კვძან“.





VII

ავთანდილ ნეხას ასმათიმს ღვგათუ

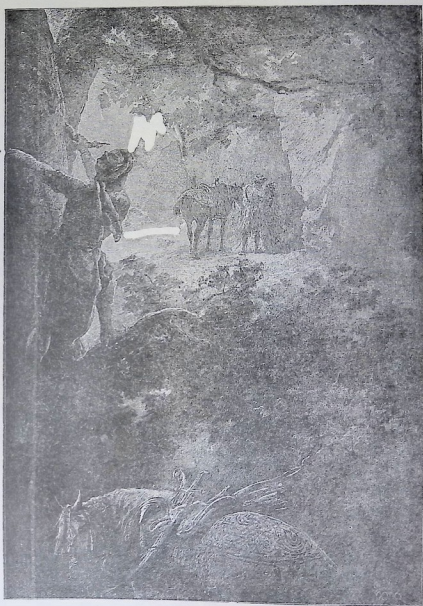
230. რახუბთ, სვლდქოდთა მან ბანუ, ნერლონგ ბასთ ჩი ვედ იღონამ,
სბადთ მან დულონდ, მინრასთი, ღვგათ ბაჟმანქთა ვეჟ გომამ.
უს ქნვგან, ძენაზგან რავად, ქადღთა ცასთესგ ნართონამ,—
აქთან მწყნდღთა, 'რცელ მანსთამს ვარდი ყანდამ, რუხს ცასგომამ.
221. ვეცე ღვგუ უს ნან ზედთა,—სთუ მანდარ მან ხვუზ, მან ვანგთან.
აჟყვსთის მან წინახსთ ხანთამ, დიძენმს მანცის მანსთამს.
ღვფუუ ვან მანცის მან რაზმს; რაცახსთა მან ვეჟ ხანსთამს;
უსე ყარ მამ ქნვგანმს არედესთუ სთერ კამან თან.
232. ნე 'ვედესთა მან ცასგომ ვემს, ბაქსესემს დარ ნელქოდთა.
ქვედ ცარგასუ ნეხთუ ახსთ წიკ, აქთან ვეჟ ზერ-ზერ ქვე ქოდთა.
ვეჟ მან თუხ, მან ბონამ 'ხვკესმს ტარიედმს თენგ ყარ ქოდთა.
ღვფუუ ზონგკუთედ არხავდთა, უსან ნერ ღელბთან ქვე ქოდთა.



233. ძურგ: „მა ყარ ქსნ! ცე ქოდთაჲ? ადამაჲ ქვჲ დან, ცე თარსეს! ჭეღოთნ კჲმ ცასგომ ჭანღურსაჲ, ჳარდი ჭესაჭთა და ბუც ხვჲ. ბჳარნახსნაჲ, და ცასგომ—რუხს მამ, ჩი უ, კჲმ მანამ ცე 'მბახსეს? ნიცე ღჲნ ქანძენან, მა თარს, აჭთნ თარსთ წახახსთ ცე ქანეს?“
234. უს ქავგან წამ ძენაზგან რადთა ძვაფუ ჭასთაგმჲ კჲმან:
„ქალ წარა წა დან—ნეკჳაჲ მჲ, ქან ზღღჲ დან—ცე ძურანჲ.—
ღომჲს მჲ, ცამამ ანცონამ რაძურონ და ყჳდთაჲ ხურან,
მა ჭანღარ, ღაფუჲ, ღჲ კალღჲ, კჲცე ყჳდთაგან წამ ძურან“:
235. კალღჲ, ო, ღაფუჲ, ცე ქურეს, რარგომ ქან, ცე დან ზალინაჲ?
ნოჩი რაძურძან ზფუენდარ ახამ მასთ წამ ზენ ყჳდთაჲ.
იჲ ხათთ მენ ღჲ ზალთაჲ რაძურ, „წა“ ზალენ ზჲ თა სანდ ხათთ.
ხუღენ უ ხვჲზდარ ქაჳენამ, ზარენამ მანამ ღჲ მა ხათ“.
236. —„ო, უსამ, წა ზონეს, ჩი დან, ცას თუხან ჭეღთა მჲ ზარდჲ,—
კჲმ ბაზონენან ღუნეღღჲ რაგამ ზჲ ზღღდნ და ჭასთა;
ღჲჲ ესსარდთონ, ნერ დჲჳმ დარ ყგ ჭანქასთესთჲ მჲ სანთთა;
ზალ, მან აჲ აჭსარმჲ მა ქან, ზჲ ქასენ დჲჳმ ანყანდჲ“.
237. უს ჲნ ზალთა: „ზალ, ცე მენ დან, ღჲ ნეხმჲ დჲჳჲს, ცამ თეხნამ?
ამ მჲ ცასთჲ რუხს ქჲენ დან, ზარდჲ ყგ ქანჲ დან კენდამ.
დარლ ნეხანამ ღაგ ყგ ქანჲ, ზჲ ზალძენან ნერ ცეზერამ:
ნოცამ თეხნამ ღჲნ ზალძენან: ქან, ცეღან ჭანღჲ ღაგდებამ!“
238. ზონეგჳდჲ წარხჳდ და რაზჲ, უსამ კჲმ ხათურ ქჲე ქურჲ,
ჭანდჲ კალღჲ კჲდ და ღალზთა, უს და ძებამ დარ წა ძურჲ.—
ჭერმასთამ ესსულღ და ცასგომ, ცასთჲთ ზღღესთჲ თუჲჲ;
ჭესთაჲ, ძეგგუთღჲ ჭანახსთი, ჭეგზარდი ცერლ ქარღ და კუხჲ.
239. ზალთა: „წამ, ნერ კჲმ ქჲდ კჲძან, კჲმ ბარც მასთ დანჲნ ნეკჳაძონ?
აჭთნ მა ბანყან, ცასსეგთჲ ძალღღჲ დან რაზჲ ქადონ.
რაძურ მენ წარგომ ზფუთნ დარ წამ ღჲნ სჲ კანდ ნეფუარონ:
ქანნოღ, არღ ხარენ ხვჲცაჳამ, დჲჲ ნერთაქჲა ზჲ ნემმარდთონ!“

240. უს ენ ზალთა: „ახამ ამად ნიჩი ‘რემესძან და ხვზან.
მან ქად ნ ‘ამარაჲ და ქარდმა, ჳად ზზ უღეგას ვუძენან.
ცადენმს მს ცასთ წართოვა, ბამბარ, ნიცე დენ ზაღძენან.
ამარ მს, ცე ვუძან ვუძმა,—მარდნ მა ქვუდ ვამად ჭურან?“
241. დე, მნახვერ ღაფუჟ, ჩი და, ქვუდ მამ ცე სთუ და ჭანდთა?
დე ნს რაკახძენს ხაბარ, ქუსა ცადენმს მს ზარდა!
ზონ, ჭანდთაჲ ზზ ბარგანდონმა რადთქენან მს სარ მანდთმს,
ამონდ მენ ცე ის ნეხჭესთამა, ვუდ დენ ასკვენენქანძენან.
242. მა ბანყნდ, ომა ჭანთარსთდნ ნერ ზენ უღისან მანდთამ.
ნად ქადინ მძუხ ცასთესეგ მამ ჭერგაზინ მს მანთამ.
დუნე უ მანან ყამფე ხად, ვუმ ცე აგურონ ხვზდმარმა.
ნე ‘ვვანდენ წიგანდონდ, ნამ მენ ასამან ზკუნქამ“.
243. ღაფუჟ ზალთა ხინემარე: „ნიცე მენ ზაღძან წარგომამ,—
ისტე ‘ნდარ ხვზდმარ ყუდთაგედ აყუდე ყაჳე ბასთონამ“.
სვალთა უსე, სბადთი ზახხედ, ქადე ცასთესეგ წართონამ.
ზალთა: „თენგ მასთ დენ ესქოდთონ—არხადთონ ზგარ ვანდონამ.“
244. უს ყუნტეზ მამ მასთჟუნამ ღაფუჟად ჭარსმ წარბადთი.
აგთანდილ ქანვამან ბადე, ნიცუად ძურე, ნენკარდი.
ჳარდი—დიდინჟეთ ბალი—ჳად ცასთესეგამ ესმადი.
უსან დარ მან ზარდა სვენგანგ, ნერ მან ცასთესეგ წარბადი.
245. ქოდთა ღაფუჟმან თარილდე მამ ცასთესეგთან ქადდთა,
ჭანდე ‘თთაგონიმ ბადთი,—ძენამ იჳ სეზერდთ ნს ხაჳდთა.
ღაფუჟ ბამბარსთა: ნერ უსე მასთ წნეკარწთამ წარსასთა,
მამ ჳად ქანვან, ღლზთამან, ზონგვუთედ მან რაჳე ‘რხაჳდთა.
246. —„ხოდე ნომამ-მა დამ ძურონ, ვუდბარ მენ ცასგომ ნს დანდთა,
ღანე ესმასთქოდთონ აბონ,—სიძარ ბაზზადმან ძალდე;
ქურენ და, ხვზდმარ მედ ბაკუნდე, ზზ მანჩი ქანენ და ბარნე,
ჳუდ თეხნამ მამ ჭანზალენც: „ბარენ ავე ხათთე მამბანდე“.

247. ქმე ნს სარახსთდნ ღაგქადმ, ქმე ნს რაზუნდნ ზბ ბარონ,
ღე უნდნ ნექქსს ზარდამ, უარზონნ თარიღნ ბაზონ,—
‘ნს დეუ ზბ მადღა, ნდუზ დნ, დე ‘ხხვს მს ქვე ბაყვდე აბონ;
რადთდნ მს უდ დეუ თეხნა, ცა, ნდნ მს დენ ცე ზაღონ?’
248. ღნფუუ დენ ქვედნ უმ უსნ უარზონუ ხაბარ ქვე ზაღთა,
უდ სანდ ხათთ თეზუნდნ ცასთესე ასმათ ნექქადღთა.
ბადდღთა ქსუნ, ძენაზენ, უდ დახი ყუნწემა მარღთა,
ნმ უემა აგთანდინ ცინძინად ხვეცაუ ქვე რადთა.
249. ჭედთა, უეცე ძერღა უსნ ჭენდნ ცასგომ, მასთ მს ყარე,—
ისქმა თეხნა უდ, ბნვერდნ, ნერ და ცასთესე ქვე ქადე.
ზაღთა: „ო, მს ხო, ზნაგ დნ უარზან და ნიზ მბარე,—
უარზონადე ჩი ნეხსაუ, მურმს დნ მნღთ ნს დარე.
250. უარზონძინაღა სრრა დნ, უდ თეხნა ნჭხარდ დნ ცარღა.
რარვესთა მს საყყ ღნფუუმს აგურნ მს რუხს ხურ დარღა.
ჩი და ბახენცნ სხსსთა, ცას ჭნხათდნ ზბ ჭანღაღა;
ნერ ესსარღთონ ზბ დნ ზარღ, მამონდ უ დნ ძერდ, დნ ჭარნა.
251. რასთ ნეგნჭთუდაუ მს რიუე არჭ მს ხურე ხვეზ ნეგარღთონ.
უარზონაღა ზბ სრრა დნ, ცინძინად ბენთონ ნესსაჭთონ.
სსარიბარ მს ქნ მს ზენთა—უდ რადთენ დეუნ ხარზ ნეცონ:
რადთ მენ ცარდ, ქნნა მს ამარ, ბაჭთაუ მედ ჭედნ ჭედზონ“.
252. ღნფუუმს ნერ უს ქვე ძერღთა ნოჯე ადუნდნ ჭედცაგა:
„დე დნ სარესთერ ნესსთა დენერ რაივთა ხვეზნაღა.
ჭაგ ზნაგძინად მს რიუე ბადთედთა სრდზონ ქარზა,
ხო მს სარზთა დნეცნ დე ზარდნასთა, ხნარნა.
253. ქმე ჭარესთ დეუნ დნ ზარღ მმ სუძეს უარზონაღა,
უდ მსნნ ნერნა ჭსთამ ‘მბაღე უონ დეუნ ცაღარნა.
ზბ დეუმ ნეხმს ღეუდენ, ჭენკარდ დნ ქოდთონ ნეხასა,—
ნერ დეუ თეხნა ზბ ბენთონდნ რადთდნ მს ცარდ ნგასა.



254. ქნე სნს სადღმა მს ჭანდთნ სეხსასთქანძენს ბასთონმა,
კნე დნ ბანლიცუაგ ყვდღთაგ დნრ ეღ ესსარძენს ნწკონმა;
ქნე ჭისადაა,—ნე 'სსარძენს,—ქუგ ჭანდღ ნსსაგმა ბონაა,
სმს ამნდღენ მასთმა, ხუდინაჯღ მარდმა, ზონ მა“.
255. ძურე: „აღღ ნეხას ზანდღღ ივ ყვდღთაგ ვრღწკენქოღთა:
ღღღ ღღკწნ ღწღღ ქანდმდნრ, ივ ჭანდღაგ სენ ს'ამონღ რაღთა.
ჭისთაგ ავღღთა, მა ხნდარ წააღ 'ვიფფააღმა ნეხბავღთა;
ბავაღ ნმ, მა ხონზ ნმბაღღღ კღმ მახი ქწკენმა მარღთა.
256. ძურე აე 'მბაღმს: „მს ხნდარ, კღმ კაღ ღწკ, ქსს მამ ნწყნღმს,—
ურღგმა დნ ყვამს სისონ, აგურნაგ ცწკენ ბანდწწწწ?“
წააღ ბენმა ღწგ ნეხხუღთი, ძურე ღისგანგა კანღმს:
„ღიღგ თა ქნღმს ქანძენს, სზ ქკღ წს ქსსონ ნწყნღმს!“
257. ნერ, მს ხოაღ ხაა, ღწკმს ის მ'ავუნძწწ ბონწწ მა ბანდწწ.
'ნდნრ ისქმა სხკვსს ნღღ უ, 'წს ღწკ მენ სხკვსს წს კღძწწ.
ღწგ ზენძინაღღ რწსთაჯღ ღე 'ხწკსწმა სრრა წს ქანძწწ:
ცწჭ ქკღ წს ჭწკა ღწღღ სწრ, კღა ბწთთენ დწრ კწღ წს ყწკძწწ.“
258. ჩეზგ კწღ ზაღთა: „ნერ ნეხასწმა ბასასთაა მწწწწ მს ზწრღს,
რაფფაღინაგ დნ ბანღვრღღწრ, ხონზ ძეხარწსსთაჯღენ, ზანჯღენ დს;
ღღ ნერმს ქმა თეხწმა 'ვზწრსთაა კღა ბწრც თუხწწწთ, ჭღღზწწთ,
კღღღ ღწღღ ღღ ესსარღთაა,—ბიწრ კღა ჭანდღ ჭწზღღღღ.
259. კღღღ ღწფუფაწწ მა ხაბარ ნიწი ბაზონძწწწ წფუფენდწრ,
ცაღღწწ ღღწ კღა მახწაღგ რასთ წს რაძურა წფუწთდწრ;
ბანყნღმს ქსს აე 'რცწკენწწ,—თაღღ კღძწწწწს ნერ იზწრ დწრ.
კარზონღ წაძუხწმა მა მეს, კღმმა ღღწ კღძწწწ წწკონდწრ.
260. სზ ზანძენწწ ღღწ წს წწმთთა, აჭთა ქწღ დწ რწსთაგ ქურე:
ტარიეღ წა ხონენც ნომაა, კღღღ ჭერწაგონღ ღწფუფაღ.
სზ—ასმათ, მს ზწრღს 'ძუხ დწრ თავღ ცწწწრღ მიღგ სუძე;
სთერ რისწა ყწრზენ სრგღღ ბონ, 'რთთიგგა ხურ მწწმს წს ხუღღ.

261. ჯამ თუხანამ დენ ამამა უნდამა ნიცე უად ზალენ წაფუნდარ.
უ გვერვიდუ, თას წა ზონე, ბეღერთე ხათე წაქუხდარ,
წა სერდე ჭედამა ქვე ცარენ, ჯამ ხასანგაგათამა წამასთ დარ.
ნერ წა ზონენ, ჯამ ქედ ვეძან, ჭანა ჯამ უნდარ წარცუძან.
262. ქურენ დან, ცამამა უად ბაზამა, მა სხაც დე ცავენდე აბონ,—
ბადანლბთანქანძენან ვემან, ბავიდ ქედ მა ბონ მან რარგომ.
ბახხვესქანძენან სემახან, ვე 'ხსან ჭიდედ ქედ ესსარონ,
რადურძან დენ უად მან ხაბარ,—ბაყანდამა ვეძან დან უარზონ“.
263. დნფუუ ბამყვესთა უად უსმან, ჯამ წაფუნთედ დარ ესრამე.
რამყვესთ წანამა უად კანთე ყარ, აქასთესთე: ცასთ წა სადუ,
ჭედეთომ: დონამ მამა წარბახვით, რუხსე თენთი ქანთთე თავე,—
ჭეზდნხთესთე თალე ჭანსთამან, ცემა, ჭესთე სთერ ზენ რანე.
264. უს ენ ზალთა: „დნუ ცე ჭანდედე, ჯამ ხვეცავ დნუნ ნერ რადთა.
მა რადის დნხი წვიფუბადე, დნუ მან ცანსთანგას ქვე 'სსარა,
უად თუხანამა წამა დუნედედე ახან, უვედ ჩი ჭანთეს უა;
ჩიზონე, უან ჭენდ ხანარამა სარაზენ მან ბონ ნერ ბავა“.
265. უს დენ დნგათე უად თალე-თალე ავთანდრიდ არაქ წამახსე.
დნფუუ რახვითის მან ბახანა,—გარბთე 'რთთევედმან ცასთ წა დნვე.
ტარიდე ყარამა ნექქვედთა, ცანსეგ დენჯეზმან დნდარსე.
ავთანდრიდ დარ წამ უად ხვენკამა სუხანა, აივამა ჭანქანსე.
266. ცანსეგამა ხვედედ ცანსგანთთი უად ესბურ ესთე მანტარავ.
თენგ ჭანქვედეთომ: დნფუუ, უს დარ ქადეთომ ცანთესეგ კანვდამავ.
დნფუუ რადასთა მან გარბთი, უად მან ბახე დარ ესვაძე.
ბასაბერ ესთე ქანვენამა, მასთ სან იუ ჩესდე წარცაძე.
267. ავთანდრიდ დარ ხვენკამა საბერ ქანსთი უდონმან წაქუხანა.
უს უად რადედთა უამ ბახხედ სთამა 'რთავან ცარდნამა;
ვეცე დნფუუ უამ წარბათის უად ჭანდედე მან ყვენტეზამა.
სავ ცანსთე ხავთი ნეხანენც ვემან თუხანც ცანსეგამა.



268. უნდ ასმათ უმ ართ ესქოდთა ჳადთაღდ ართ შამ წახონამ. ზალთა: „ჭიზონამ ქანდ ღოფუუ ახარიდ ჭანდად, ესთონგამ“. სთედთა ჭედზღანდამ ქომძაგ ტარიედ ამ თუზ, ამ ბონამ,— ამ ახარუნ ამ ბონ ნა ბაცი მამ ამ რაქადთა ამ ქომამ.
269. ‘რხუესსედის, ჩესელ ნრჭუნამ, უდ ამ ჭუნამ დარ ჭედბონამ. ჭესტანდჷდ, ნებზოლთაქოდთა, ჭესთადის ნარამაჳ, სონთამ. ნადთა უდ ამხი ჭერმსთამ ქუდ ღანგ, ქანნოდ თა ყიღამ. უს ამ ჳადუდთა ქუდ თონუ, ნად შნცად ბუნთონ ამ ნიჳდამ.
270. ზალთა უს: „ქუდ თაღდ ნრცუდნ? ზალ, ცუ თა ‘რცუდი დნ ბადცუდ?“
ძურ: „ჭემბანდნან შა აბონ ჩიდარ ცჳანგანგ ფადცახუდ,— ღასთა ბირა მუდქ უდ ამამ, ნე ‘ხხასთ ცასთ ამ ბირა ‘ჭსადედ: ბედერთუ ცუდესთუ ცჳანუ, სურჯუთა ზედესთუ დარედ.
271. ადამაჳუ ჭუნდამ ნოჯუ ზარდნ სსელდი თუნგდარ აბონ; ნამ, ნა ბაცუდნან ჳეჳახსამ, ჭერმსთამ ჳლესთონ მ‘ამონდ. ჭემბანთონ ჭანდურს ცასგომამ, ყანდ არჭ მახი ნემბახსთონ. ზალთონ: „ქან ნა ჭემბანდიქამ, აცუჳუნან უნდ შა რამსომ“.
272. უს ნრხანდგამ ნექქუდთა, ქადთა ცასთუ სეგთა ბირა. ზალთა: „იუნანგამ ქუდ ხათეს, თარ ყანდუ ცჳუეს სერდთიმს, ადამამ ნეხასქანენამ ნიქამ ჳაძეს დუ დნხიმს. უდ დნ ჳარზონან ცუ ‘ხხუეს უ, ბონთა ‘რვითამ მასთ ზუნთიმს.
273. დუ ნერ, იუნანგამ ხათგამ, ‘გას ზახხუ წარუდ ჭანზედდნ, ადამამ უნდ იუ ჳამბანდნ, აჳ, ქუდ ნა სსარდთა დნ ზარდნ? ისჩი ქუდ ჳაიდ დუნ ირხანჭსანგ,—მასთამ ცუხ მიდამაგ ქუდნ დნ. ამანდუნ, უდ ნესანჭან, უდამ ნერ ცუმს ცუ ‘ნყან დნ?“
274. ღოფუუ ზალთა: „დუ ცუ ზალეს, უდონ ზონდ ესთუ მახიცან, ჭანდ ც‘აგურონ შა ჳანდუ, ნამ ღუნეჳედ ხოს მამ რისან. ღუნეჳედ ცუ ნა ჳა, უდმან ნერ, ზალ მა, ქანცამ ის სისან, ნერ მანან მამ ცინ მანთ უ, ადამამ ქუდ დან შა ხიცან.

275. ახამ ღებ-ხვეცავ ნა რადთა, ამონდამ მს ხვეზან ჩი ვა,
სამ ვჲ, ქანა მს ნებას ნერ მანან ადჯენ, ახეონ ვა.
ჩი ამხძან მს ზენძინადთა, ზირდამან ცანამა ანეონ ვა,
სთერ ხვეცავ მენ რადთა ამონდ, ნერ ასმათ ცანამა მს ხო ვა!“
276. უს ენ ბალთა: „მა სმასთე უ, აზ დავან ღელთა ქვე ქანენ:
ნერ ხვეცავ დავან ვიზირამ საგგაგქოდთა მან ესქანენ.
ამ ცე ბაჭენდვარდთონ, კედონ ნავ მს ბონ დს რაბე ‘მბახსენ.
აღეც ‘ფუთთან ბირე ქვე ვამდე, რასთძინად დავან ქვე ზელენ“.
277. ღაფუფუ ბალთა: „დე ცე ქურეს, ვჲ მენ რადურ მანა აბონ.
ნერ ხვეცავამ ‘ნასჭენდისგა აზ ახხვესე ღებ ქამ არონ?
მე ‘ნამონდ ჭინდე ხვეცავე, არხადგა თა მა ცე ქანონ.
აზ სერდავ ესენ, ბანდვრდენ, აჭთამამა ქანენ ჭედამონ.
278. უს ენ ბალთა: „სყვდ დს ქოდთონ აზ მს ზონდამენდ ნეხასთამ,—
ნერ ქვე ‘რბაქანონ დამ ივ ღებ კემან აზ ამხი ჭანდონამ,
ვჲ დენ ვად კემან ახხეზგონ, ‘ვი მს სურძენა დამჯუთამ?
ბასომე ქან დს მს რაბე, ქვედ ვჲ ნს ამარამ მასთუენამ“.
279. ღაფუფუ ძურე: „ვჲ ქედ ჭენონ, ვად კემანის მენ ახხეზგონ:
სომე დენ ქანენ აზ კემამ, რუხს ქანან ქადე მს ცასგომ,
კემანისთე აგზარ ქვე სძურონ, კემან ისთე მასთ ქვე სქანონ,
ქედ ნს ცარდ ნს ვა ხარბ ანგომ, ვარზონამ დამ ქედ ნს ქასონ“.





VIII

ტარიელ ჭემბაძე ავთანდილი

280. უს ჯნე ჭესთად მამ აცელ ჯეცე დნუფუჟე ჭნენმამ.
ზალთა მენ: „ნა დამ ჭნუგო, თენგ ბნელე დნუნ დნ ჭენდამ.“
რაქოდთა ეღნ მამ ჯეჟ მემამ მამ ჭემბაძესთე დეჟე.
ტარიელ მამ ჭედთა, ზალთა: „ხურ დარ ბაბაძე მამ ხეჟმამ.“
281. ბაცელის ტარიელ სნ რამამ, დეჟემამ დარ ხურ მამარ უ.
არგამ მამ ჭეჟე ჭარუხს ჭნე, ჯემამ დარ სნ რუხს ხეჟმარ უ.
ჯედონ ცურ ჯემ თადმ ბნელსნ ნერ მამ ხეჟმ ჭედ ჯენ, ჯემარ უ.
ავდ პდანეთამ სთე ჯენდუგენარ, ისთე „ნდარ ზნელ ზენდარ უ.“
282. აპათქოდთოჟ ხანდართთაჟ, სე „ხსნ მასთ, ჭედამ ნა ზენე.
ჟარდითნ სნ ბელთე „ხსნამა ურს დანდგთნ ჯნე ჭნუგენე.
ჭაგ ჭნქეჟდთოჟ, ჯნე სნ ყვერთი თხთ ჭნრანოჟე ჯედესთე.
მანონტთნ ჭნე ჯედ რუბინ არლ, მე ჯნდმარ მანტარ ჯედესთე.“

283. ტარიელ ნერ ავთანდილნი დარღთა ძარმ ნძუხ ძა კუხუ.
იკმ სბადთესთუ ქაგნამ, ცსთესუგ ესმად სნ ცურუ.
საბერ სნ ქანუ ასმათ დარ მამ სამ რავდაკა ძურუ:
„მა მარუთ კნხი ქანუენამ, მაკად თაღენგქანუთ ხურუ“.
284. ტარიელუ კარდი სხადას, კაბად ნმ კანდარ ნს ყარღთა.
ზალთა ღუფუჟან: „ქანელ მს, ნერ დნ ყვუღთაგ მენ ზენდგონდ კა:
ჩი დნ, სთამ ქანცამ წრცუღდნ, არღმ დნუ ცუ ხურ წრწასთა?
ქეროხქოდთა მან მანღთ დარ, კუდ მს როხუათუ ნეკუალთა“.
285. ავთანდილ ენ ძუაფუ ქკუ რადთა, ძურუ მენ აივ ნეხსთა:
„ტარიელ, ღომბამ, ყამთარ გკურდ, ჩი 'ვიღისუ ხანდარძინდთმ,
დნ არაბაგ, კუცუ ზნხხელ ის მანნნ ესთერ განწხთმ,
კარზონად ზენგამ სუძენ, ართუ სუძე 'ძუხ მს ზარდნ.“
286. ბაკარზთონ ფადცახუ ჩუზუღ, სიკქოდთამ ნს ძერდ, ნს კანდთმ;
ხოუნეც ენ ძნხი ფადცახნამ, ის ენ ცონგ-ჭიდარ ნქსნდთმ.
მან ნს ზონეს, წმ დნუ ჭედთონ, ქედ ყვუღ ქანუ დნ ზარდნ, —
ფადცახუ 'ქსად ეუ ქამ ცალთამ სთერ წსსარჯენამ, წდარსგა?'
287. ჭედთამ, ბედერთუ ხნთუღმ, მახ ნს კანდენხთუ დნუ სისთამ;
ჭენწნდღის დნ მს ხიცავ, ყვამს დნ წრცახსთაიქქამ;
სიღთესთამ დნმ, — ნე 'რბაცუღდნ, 'ქსად დნ ჭანსთა მახ წრგესთამ.
ბირწ თუგ ნს ეუ ნექქადღთამ, 'ხსარჯუნ ძუაფუ დნკამ მახ ისთამ.
288. ბირწთნ სნ სართა 'რქარსთამ ეუ დნ ეხსუ იუ წრცავდნამ.
ნად ეუნ აკუღთამ დნ ჭიდ დარ, კად ფადცახ დნ ჭანსთა ქარზამ;
ეუ ჭანდნწნ დნ წმარნგავ, ნე 'ქსად ბაზბადი კანდსასთამ;
მახ ესმსთუ სთამ კან თენდარ, ქოდთა სარ ძანდღთა მასთამ.
289. ზონეს ეუ, ფადცახ უ ხივანდ, ბამსთუღენ, ნენკარდ ძა ზარდნ.
ავკურდთოჲ დნ აღუ რან დარ, ბასგარსთოჲ წგას ბანსთამ.
ნოჩი ჭედთა დნუ წფუნდარ დარდმ, ჰე, ქანწ ხანსთამ,
წმ ხურუ 'ნგან რანსულდ ჩუზუ რარგესთა ნერ მან დნ ჭანსთა.

290. ზალთა: „ბაზონ ვეცე ღაჯე, აჰთან ‘ვიფუფადე ჩი ჭანთარე,
ჟნე ნხხსთ ვეძნე დნ ყველთაგ—ზარდნ თენც ცმა თეხხმა თაჲ“.
ბაჰანძანსთა,—ცნსსეგ ქალონ ხიცანნა ნრთნ ჭეღ აზე.
ღის ქვენნს ქანეს, ნნს ვეჲ ნზ ქვეღ ბაჰანრზთონ ბაღცე?
291. ახანმ ღაგ ნერმა ნს ჭეღთონ, ჩი დნ ჭეღთაიდ ნცნგდნრ;
ჭეღთონ ქურდთაგთუ ნრმსთდნრ, ვეღონ რაჰერდთოჲ სნ ყველთაგ,—
ენსაჲ ძე ნრცავთაჲ ივე, ვეჲ ჭანქოღთაჲ დე მანდთაგ,
ზალთოჲ მენ სნ ხაბარ ვეღონ, ბაცამეღთოჲ მენ დნ ჭანდგა.“
292. ტარიედ ნრყვეღქოღთა, ვეცე თოხ ქნა ვეღ ქანდნრ.
ზალთა: „ხოჩნ ღავეე მნ ზარდელ, რაჯე ქან ვეღის ვანდნრ,—
ივემ ვნ ნზ ცვანე ჭეღთონ, ჟნე დნ ხიცავე, დნე დნრ.
‘რემესდენ მე საჰაჯე,—ვეჲ თეხხმა ქვეღთონ ნზ დნრ.
293. ვარინაგ ცე ვეღის ნე ‘ხსან, ჟნე ცე ზედესთუთ მნ ჭანსთნ?
ყად ადამ, ვანჩი ირხანჰსთათ, ნზ ქვეღთონ, რესთის მნ ზარდნ;
ჟნე მან ახსენმს ცედესთუ კორდთაჲ ცალართ, ნჰანდთ, ნამ
ჭეღთათ ვეღ მნ ბასთუ, ვემს ახასთათ ვნ მერდთ.
294. აქასთდნ ნმს ხსთაგმს ფადცანე მნ ჭანსთნ ჭეღთონ.
ვემს ნზ თარიღნე ქოღთონ, კუხნაჲ ანმ ნს ჭანცავადთონ.
რელღდნნ ან ცნსთუ რაზნა, ვემს მასთძინად ნს რაღთონ.
უ მანნს მნ ბან დემგასურ, ‘ნდნრ ხვეზდნრ ნოჲ ენ ცე სსარონ?
295. ვეჲ თანე დემგან, თემელავ, ‘რბამსანჰე ცნსთუ ნეკვეღდმს.
‘ხსეზგონ მენ ქნა ვენე ნს ვნაჲ, ვემსაჲ ნზ ჭანდიჰენ დარდმს.
ქურდთაგთუ ნცაგ ჭანანდთონ, ნზ ნს ბავნანდთონ მნ ქარდმს,
ჟნელე სჰანდქოღთოჲ თეხმიმს რაცნვენ მანნს მნ რაზმს.
296. ‘რბაცედენ მანმს დე ხორზან, რუხს მეღ რაქასთის დნ ვენდნა.
დე—ხარზქონე, დნ ცნსგომ ხურ უ, ‘ვეღისეს საყძინად დნ ხვეზნა,
ბავზანსთაჲ ჭედზონთნ ბირნ ვარზონძინადნნ ან თეხნა,—
ახანმ ღაგ ზენ ესსარნნ უ, ჩი უ ყოღეგონე ხვეცავნა“.

- 297 ავთანდილ ღნ ზალთა: „მა ქა, ზონ, დიხი ყავე ჯდავენი;
კჷმა ბარც ხორბ ყვედთაგ ცე 'ვდისენ, შამ 'ფუფლინაგმა ხავენი?
ხურავ უ დანენ დან ცასგომ, ჯარზეს ხურე თენთან თავენი,
კჷმა თეხანა ნა ჭენდარქანდანი დან ჭედმასთ, ცასთესეგქაღენ.
298. ზარდნ აჭთან თარ ქანმა კედ, კჷმა დარ ჭეროხქოდთონ აბონ.
დან ცე ჭანდელ, კჷმა ნარცანდ, აზ მი ყვედთაგთ ნეკვალთონ.
რავზარგა ავგანა მენ მახონტ სთერ ზენარდდარ უ,—დე ბაზონ.
დენ მანთოთ ონგ აზ დემან, ცას ჭანდელ ზენტან ავზარონ!“
299. ტარიელ ზალ: „მან ხადარ, დან ჭანდელ მანან ნერ ბახხვეს.
დის ქანენ, მანანა დნ ზარდელ კჷმა ბარც ხორბდინად ცე დარეს?
ჭანდ ბაზზადის ზღდავე: ჯარზელთა ქანადი 'მბარენც:
კჷმანა ახიცან ზენ კედან, აჭთან ბირან დე ქამ ჯარზეს!
300. დე დანხიცავე ჭანდონანა აგურანგ მანამა ჭანცედდნ,
მან ხვეცავე ჭარცე სსარდთა, 'ხსარანა დუნეთოდ ჭანზედდნ.
ჩი დენ რაძურმან ბასთონანა, ნერ მან ყანთაგ ცარდ, მან ზენტან.
აზ ქვე რაძურონ მანხანგ, ართ ბასუდმან მან ზარდნ“.
301. ზალთა უს: „დომბამ! ცასსეგანა ახვესსან ქვედ ის ზენგ ართან?
ქან ზენ უ, ჯანდარ დნ ქურენ, ყვედთაგ რაძურ ხორბ შამბადნ.
აცე საყყ დნფუფ დან თეხანა, ზონ, მა სარ მანთამან რადმან.
ბაზონდნ დნ ნიზან მა'ახხოს შამ დენ ამად ჯსარდნ.
302. ჭარსთა მან, დანზთან მენ ქოდთა, ისთ ბაზონენ ჭანდვარდთა,—
რაძურენ დანენ დნ ხაბარ კჷმა მანანა ბანდვრდ ნანყანდთა.
სთერ დის კჷმა დანედ ქანდმანის, ნერ დნ ზენდინად ქვე ზონა, —
აბონ მახან ნერ ნან ყვედთაგ სთერ ხვეცავე რანთამან ჯსოდთა“.
303. ტარიელ ნეკარდ, ზარდარესთ, აცედ არჭ ყვედთო მიდნგ,
ზალთა უსან: „ცას რანთაჯე მემან დე ჭანხათდ ივნანგ.
დე ნან ზონეს—ხოლ ნან კემან, ახან ნიზანა ჩი ჯა ხითანგ.
თენგ თარილდენ დნ ჭანქანენ, ჩი ჯა ჯარზონადნა რისსანგ.



304. ღებ ქვედ ესხარძნის ამონდ, ქნდ ნს ჭანდღ ჯღმ ხვეცაჲ? ჯღმ თუხნამ მს ზარდნ რისსე, ბანძეჲ მასთამა შამს თამღ. მათ მს ჭანდღგთნ ვრცახსთა, რაგვრღთა კაფხნნ მს რაზღ, ცინადღ ბასთე მენ ბაზზად ყამფე შამს ნემათ მს ცარდღ.
305. სთერ ხვეცაჲ და ხარზიჯღთნ ღუნემან ზენგ ხურაჲ თაჲ. რადთმან მენ დეჲჲ ღებარე ჯღმ მანნ მს თუხსთე რვაჲ: ჭეცეცაგ—ბახხვეს დენ ქანძენნ ჯარზონძინადღ ყვეღთაჲ; დეგბაგ—ჩი ზონღ ნესსუძონ, რაძერდღ ჭასთა წნხ ართღ.“
306. ნოჯღ ბალთა: „ხო, აგესმარ ისქამა-იჲ ღებ ქვე ზნლა, ჯნდ შამბღ, ჯდღონ თუხნამ ჯღმ და სარ მანღთმან რადთა. იჲნ ჯნდ ხვეცაჲ ხარზგანნგ, ინნამღ ქვედ ნს შაქნარა. ყუს მამ ნერ შამს დენ ძურონ,—ჲად, მანდღ ნერ ზენგ ესხნცა.
307. დე, ასმათ, მს ცურმან ‘რბაბად, დონ დარ რახსს დემან, მარად: ქნდჭასურონ,—დონღ კუს-იჲ დე მს გომ რიჲდ ჯნდ რაჲად. ქვე ამანღონ, ქნ-იჲ მედ ყარნგ, ცასთესეგ ცუბ-იჲ მს მა ჲად. სკახ-იჲ მენ ინგან ჯარნხამ, სეჯღთე მენ აგდნ სარაზ.“
308. რაბადთ, ძურენმან ცათთა ჯდღ, რიჲღ ‘ღნაჯღთნ ესჲალთა. ხურ, ცემა ჭ‘აჲჲონ მილთე შამს რუხს თუნთნ ნს ქადღთა. ძეხ ნამა ბადგომ ნეხასმან, ჯღმ და ბდღთნ ‘ნგომ ნენდნლთა, სთამ ნეყყარზღთა, ნექქეღთა, ზხმან ცასთესეგ არქადღთა.
309. ტარიღ ქანჯგან ბალთა: „ო, მს სნჭთ ჯარზონ, ცე ჭანდ? დე მს ცარდ, მან ნეჭს, მან ყვედღ, დე მს უდ შამს მს ზარდ! ჩი დნ რაქადღთა, მს ბადას, ჯღმ ქვე ნს ზონდენ ნერთაქქნ. ნერ მს ზარდნ, სელღ სანდ ხათთ, მასთამ ბათადი დნ ჭასთა!“





IX

ტარიელ და საბერთთა ძურჯ ავთანდილნი

310. „ბაძყუს მამა წამა მუნ ბამბარ, ღუ მს საბერთთა, მს ყუჯღთაგ;
ჩიზონ, წამა ესბაზა ჯღონ რაძურენა მუ 'ვზაგ.
ნერ მს ზონდ ქადა თუხადა ჭესაძეთ, მუ 'ვზონგ ცარდ ქადა თუხადა ჭენად,
ჯღა მუნ ბასასთა მს ზარდა, ცარდ თა მუნ ცასთესუნდ ჭესთად.
311. ინდიმან ის ავდ ფადცახუ, ჩიზონ, წამა სს ყუჯღთათ?
ფარსადანან ძუ და კუხუ ხსაზ ფადცახადუ ქჯუ ბახაჯდ.
ჯღა ჯღდ ფადცახთან სს ფადცახ, თუნგ ყაზნეგ, ნართონ, ფარახათ,
ხურცასგომ, წამა დომბადა ღუჯბ; თონმ ქოდთა 'ძუხ ჯღა დუ 'ჭესად.
312. ჯღდ მს ჭედ ფადცახ—წვდამაგ, სარიდან ხუჯღთოდა ჯღა ნომამა-
ყაყყდთა და ზახხ, და ბასთა, ზნაგთუ ცალთა-იუ ჯნდღონადა.
ნიჩი და მ ჯნდღდ ესძურენ, სუსაგადა ქანა ნარგომამა,
იჯაძუგ ხათუდ ჯღა ცვანუ, ქოდთა ყაღმაგ ცარდ ჭანდღონადა.



313. სყუგის ივნაგამ და ზარდმა, ბააძაგ მათ წამს ყუნწუმამ;
ზალთა: „წაწ ვეგახს ზახხეთონ ბაასთონ მე ზნაგთანა მს თუნადა;
ზარდს ცინძინადა ბააძაგ, ბადენ ნერ ცაღთელ ჭანრეჯუნამ,
ნერ ჭანცაჟონ ფარსადანამ,—ემს ბაჭსნაღონ ცარუნამ.“
314. ახამ ჭანდიმს წრვითუ ფარსადანამ მინაწართთა.
ბარვესთა და: „ის და კუხუ ინდიოუ წაბს ბასთთან,
მან ცარუნ წრჭანდელ დემს, დარაა დე მანელ და ზარდმა.
ჰაჲ, წა ნომ, წა ხაღარძინად ჭადწნ ბაზზანთან წა ჭასთან.“
315. აცე ცინე ჰაც, წაცაგდარ, ჰედ წახუზგონ ფარსადანან.
ზალთა: „სურზახსან დან ხიცაჰ, სთერ არაჲ ჭანენ ხუცაჰან,
ინდიოუ დე დარ ფადცახ და, წამა ჭარონ და ხორბ ზადუჰან.
რაცუ მამ, ჭჰედ ჭედ, წესემარ, არლ ესქანძენან და ჭადან.“
316. ამიღბარძინად ენ რადთა,—იჰ ფადცახად ჰედ და ბარ.
ამიღბარ თა, ინდიოუ ‘ლდაჰამ, ჰედ ‘ქსადან სპასადარ.
რადბთის დენ ჰედა ფადცახამ, ჰედ ენ ბირა თუხ, წახარ.
ხიცაჰ ჰედ მს ჭედ დახანაგ, ‘რმასთ წა ჰედის ჰედა კესარ.
317. ჭასთ ფადცახ მანან მს ჭედამ, ჭჰედ დახი ‘მსარ ღამა ‘ძუხდარ.
ზალთა: „წა ხანანაგ ჭჰე ჭანენ: წამა მს ამიღბარა ‘გზელდარ“.
ცჰან ჭანან ხასთუ ბედერუ ჰეამა ნიჩი ჰედ თუხუდნარ,
წამა წა დან და ხუზან, ჭჰედ მს ხუზან წამა წუფუნდარ.
318. ფადცახუ ზარდს წაჰარდ ჰედ,—ჭერთ წა ჰედის ფარსადანან.
ჰედა თუხანა და ადამ, დე ‘ქსად ქოდთოჲ-იჰ ღაღთოუ ხუცაჰან.
ჰეცე ბონ ზადესთ წრბაჰან,—რამგჰერდნ წა ამიღბარან!
ფადცახ ზალთა: „სხანძენან წამ, უ წა მეგგაგამა ჰედა მახან“.
319. ფარსადან წამა და უს ჰედ ‘რქოდთოჲ მან ჭერთან სახიცან.
ხიცაჰან მან ყომედ ქოდთოჲ სე ‘ქსადან წამ სან ბასთან.
ახუერქანენამ მს რადთოჲ ჰედონ ჰედ ხუზდარ ზანუდნთამ.
ბადარზოდან, წამ დომბაღჰუზი ჩი ჰედის წანდარ მს ხუზან.

320. მანა, ჰე, ასმათ ზნლათ ნა, ზბ გნდუ ნეხას ქვუ ზნლონ-
 ჭონძ აზძედნა, ნოგ უარდიდაჲ, ბუცნა დიდინაგ წჷთუდლონ.
 მარდლონ წიკთაჲ ზბ დოჰბაჲთოთ, 'ნცონა სენ სნ უდ ესკვდლონ.
 ფადცახმს ან ჭერთ ესქოდთა, ჳდ თა ზბ მს ჭედ ესხვდლონ.
321. დე, ასმათ, მანან ნედისან, ზბ ქვუდ ნეჭჷმდურსდნ მასთა.
 სურნა ზბ ჳდდნ რასულდნარ, ქვუდ სნჳმ რაჲსომ წხსნა.
 აჭთნ-იჲ ძერდოჲ მს ჳდნდნა „ცჳმა რაგზარდი ძანწთა.“
 აჳჳონ ბაზბად მა მს სვუზნა, რაგონ სვუზ ჭანცუდ წხსნსთა.
322. ჭონძ აზუ მანდუ ქვუ სეხსნსთ, ჳდ ფადცახ-ჟს ჩუზგ ნეჲჲარდთა, “—
 ტარიფდ ჳდ თენგ ნეჳჳარზუდ, რუსთუდ ცასთესეგ წრქადლთა.
 ბაჳარმ ის ბენთონ ან ზარდნ, დონ ჳდ ჳდ ასმათ წრქადლთა.
 სთა თა სძერდთა: „რწთის სურაჲ, ჳდ მენ მე 'ნცოჲჲ ქვუ ბაჲსთა.
323. ჩუზგ ქვუ რაჲგჳდრდ, ჳდ ჭერცინა არწ ჩინგჳთნ ჭანჭესთოჲ,
 წმ სნ ჭანწარდნ ჳაჲთაჲდ ხაბარ ყუსენწნ წრგესთოჲ.
 მმა ჳდ სურიმ ქვუ ყაზუდ, არგნა ჭერ ცინა წრთთეგთოჲ,
 დუნეჲდ ცე ჳდ ცარნაგოჲ, ზარგნ ცინე ბონ წრგესთოჲ.
324. ნჳ მს ბონ ზნლონ ნეხასნა აცე სთერ ცინე ყჳდდთაგთნ:
 ცან, მინას ქვუ ქანენც ზარგნ, ბაბუც ფადცახწნ ან ზარდნ.
 ფადცახწნ ცედესთ, ხასთოჲ ჳდ ესთერ სვუნთნ, დწწრთნ;
 ჳნრსთოჲ ადწწწ წწწწწწ, მუღქა ბაჲჲჲგ ესთ 'ჭსანდთ.
325. ყოჲდ ბაჲდდთამ მახ იჳმ, 'ფუწთა დწ წნ ცუხ წნ ჳაღთოჲ.
 ჩუზგ ჳდდწ რასულდ ჳდ სურაჲ, ჳაღდთნ ცანწრთნ ქადლთოჲ.
 ფადცახ წმ წნ ან ჟს დწ იჳზარდგ, წმჳჳზონ ჳარწთოჲ.
 ნერ ან ნომ ზნლძენწ ჳემწ, ჳწგთნ ართ ქა თეხწნა სჳაღთოჲ“.
326. ჩუზჳდ ნომ ზნლწ ქვუდ ყაგდ, აჭთნ ბაჳაძეგ, წრწაჳდთა:
 აგთანდიდ დწ თა ესქჳდთა, რუსთუდ ცასთესეგ წრჳაღთა,
 ჳდ ასმათ წრქიცენქოდთა: დონ ან რიჳდ 'წწვლაჲ ქადლთა.
 „ბაჲჳჟს მწ ქწროწწ 'წწწწწ, 'რცუდ მს აძად“,—დწფუჟ ზაღთა.

327. „ნესტან-დარეჯან ხვედთოჲ და, ვეცე ჩუბუჯ ადამ ნომამა.
აგე აბუ მელ სუხსისთ ჩუბუჯელ, ველ საბურ, სრეხნარან ზონდამ.
ხურ, მამაჲ რსულელ და ცასგომ, ჭიდუცუჯენ ველის და ქონდამ.
ახამამა ჭანკუხ ქამ ბონ უ, ზარდნ ვან ჭანდელ ნდონამა?
328. ჩუბუ ქვე ბაჟომელ, ქვე ბამრანთ, ხოთუხთნა სზ დარ ვან: ხასთონ,
ჩუბუგან ვან ფადცახძინდან აგაგა ქოდთა ჭელ და ბანდონ;
არვესთოჲ მინ თა მან ჭელმან, ივნანგ ქარან ხვეზ ქვე რამსთონ.
ბამდელთონ ცანვენ ვან ცვანელ, სთამთელ სზ განდელთაჲ მარდთონ.
329. სარანთა ფადცახ და ჩუბუგან თენგ რსულელ ხანძარ არეხნარან;
არანთ ველ სელდნგ ბაზალტამ, ველ მახონტ-რუბინ და სელთმგ;
ველ ცანნარდონ ვემ არანთ, ბუც ვარდითამ ველ თანგანნგ.
ცარდის ვემ სველ, ქამ თეხხამ ზარდნ უ ნეკარდ, სრხნანდნგ.
330. ბონ მან სხსანგ დარ ჩუბუგან ბუდ სელთოჲ ნძუხ და რაზ.
ქვე და მსელგამა ჭანდგასელ, ქანან ბანდსთელ ბენ ბადელ.
ველ დავარ, და სო ფადცახან, მომან 'რვესთ კაჯელთმან რაჯელ.
ჟომელქანენმან და ჩუბუჯელ ფადცახ ველ კუხმან ქვე რადელ.
331. გავუხთამა მელ ველ ცანანვათ, ველ რსულელ ვათ ზენარდ ქანთთაგამა.
ცასგომ-ვარდითან რსულელდარ, ცარდ ნანვენგან, ვანზდანამა.
მემან ველ ასმათ, ცალართან, ბუც ნამ დარდთოჲ სორზ ღანგადამა,
მან ვეცე გაბაონელ რანთის ჩუბუ ძანბან, ნეცადამა.
332. სზ ჭენდელს აბუ, ყანბუდაჲ, ვან ქვე ჭანცარდენ ფადცახმან.
ბონ ვედდენ ნძუხ და რაზ, 'ხსანგ დარ მან ნან ვალთა დარდმან.
სზ თეხამ ვედდენ დონბამაჲ, ცასგომ-ხურ, — ქვე ცარდენ რამგან.
'ვზელ ვედდენ, ბანდელ მან ადრი ჭათ სხსთმან ქანან მან ყანთმან.
333. ყანდელ, ხანთელ-იჲ ხათდენ სზ, სერდელ ვან ნანველაჲ მარგან.
ბურთითან ესთერ ბედერთელ, ვან ჩი ქოდთა მან ხვეზან ყანგან.
ველ ჭანსთან რსთანგ არვესთონ ცან, მინასელ ჭენგთელ ბადგან, —
ნერ მან ცარდამ სზ ჭანკუხენ, ვარზონამა ჭანსაჲდენ დარდმან.

334. ჯეჲ ჭისთან მს ჭეღ დარამარდ,—ცასთუ სეგ მს რიკუთელ ქადელი;
ჯეჲ ფადეცახან დარ ყეგ ჯეღი, ნერ და ყადმეგ ცარდ ესმასთი!
ჩი ჯეღის ნაჭხარდ მს ჭეღნაჲ, ჯეღონან სს ზარდნ რადი;
ქოღთოჲ ჯარზონ ადამ მაროჲ, ჭეღმასთაჲ სს ზარდნ თადი.
335. აჭაძმს ჭადარდთონ საჲთან, რუხს ნს ჯეღონ ნს მს ცარდნა:
‘ხსანგა-ბონაჲ მაროჲ ქოღთონ იუნანგაჲ მსმ ნაკარდნა.
მინანგართთ მსმ არცეღი, ‘რხასთოჲ მსმ ნეხას ფადეცახანა:
„ტარიეღ, ზღლედ უ მასთან, ჭეღვან ზერ, მს ხურ, დს საჲთანა.
336. ნე ‘მსარ ღნე კნა ჭანყუღ მახანა, ჯეჲ თეხანა ჭარგზთ ნს ზარდნა.“
სისუნ მენ ქოღთა მს საჲთან, რარგესთა მენ ჯეჲ ღნვართთა.
ფარსადან მანან ჭანდონაჲ რადთა ჯნდ მს ჭეღე ბასთან
„ამიღბარნაჲ დეჲ ურომენ, ადამედ დე თაჲ დს ხარგზთა.“
337. ბონაჲ-ბონ თენგდარ მს ჭეღედ ართაჲ სელდ ნაჲუხ მს ზარდნა.
სისთონ საჲთან, რაქოღთოჲ მს ჯნდ ფადეცახუნ სთერ ჯანგართთა,
სარანთოჲ მენ ჯნდ ესთერ ქეჲვე, ჭენგთა თასედესთ ზანმს,
რაცედის ფადეცაჲ მს რანმს, ათეხსთ მეღ ჭეღეჲ უზანგა.
338. სბადენ მს ქოღთოჲ სს ცურე, რასთ ყანბუღაჲ, მს რანედდთოჲ;
ყუსდარნეგ სს ფადეცახანმს მან სს დეჲჲდარ ესხედდთოჲ.
ისტუგმს რაზე ნს ჯეღენ, ახან ქად რადესუნ ნს ქეჲმდთონ,—
სქოღთოჲ მს თეხანა ამიღბარ, სარნაჲ სუნ ნელდნეგ არქეჲვეთონ.
339. აზთა რაცედის ნერ ბირა, ჭეღოხსქოღთონ ნს ნუფნთ დარ.
ხაბარ რაძურენ ნახანსთაჲ ნსჲ მს ბონ, მს მასთ ჭანჭეღდარ.
სადანგოჲ, მანგარდ უ დუნე, არაზე ღანგან ცე ჭეღდარ.
დაართ სტანდჭანთაჲ ქეჲ ქანდეს, სუძე მან ნაჲუხ და ცანანა.“





X

ტარიელ კარბონძინაძე კაც

- 340 ხორბ ქვე ჭაქვედთა, ვიდ თა დენ, ბამდდთა მა ხაბარ ძურგა:
„იკ ბონ ფადცახიმ ცვანა რაბდნხოუსთამ ყაზგა, ხუდგა.
ბალთა ვმა: „მა ჩუზუე ჭენამ.“—ამსთა მენ მა კუხ მა კუხმამ.
ვმა წრუმესგა ქვენნა ‘რცუდ უდხასსაგ მანან მა უდმა.
341. დისსაჯუ დერდონ ვემ ჭედთონ,—მეძაგ ვუდ ვმა ცინუ ვაგამ,—
ყვუსთ ათთამა ყადმაგ ბარნაგ, მარლთუ ვასენ ვუცე რანამ.
ის ძე ხინამანთა არაზთ, ვარდიოე დონამ ხარბ ძაგამ,
ბაცუვანთა ‘ხგან ვუდესთუ დისსაჯუ ხვუზუენ ქათთაგამ.
342. ჭეყვუსთონ ფადცახე ბარძერდ: „ბახასს ხვურგარჩეთა ჩუზგან“.
აზ ჭაზუდდენ, ბახასთონ სან, ჭაღო ართაჲ ვემ ესსელდენ.
რასთ ვაღამ ნერამ ქვე თაღენ, ცარდუ სთერ ზენტამ ესსერდენ,
ამა აჭთამამა მა ზარდნ აზ რახოღენამ ბაღელდენ.

343. ფადცახე ნაჲ ჭანდელე, ისჩი ჩუბჯუჲ ჭედეთაიდ წავასთანა:
მან წარუწადთა წითთიან, ბახუბთ მიდნამა ვჲა რაზნა.
ყვასთონ ჯნ წამასთ და უნარ, ზალთა საბურ 'მან ჯანდანა:
„ცუ, ასმათ, ცაჲ, თალდნარ, რახასს ხვრგანჩეთან ამიღბარნა“.
344. ბადგომქოდთა ღვარამბარზან, რახუბთ მან ასმათ წითანამ.
წაჲ ქჲ ბაქასთენა ვჲა ჩუბგამ, ქარღე ცაჲაჲ სრუბთ მან ზარღ.
'რბაცჲე მან, ასმათ მენ ძურე: „რადთონ ხვრგანჩეთან ჩუბგამ.“
ნერ ჯანა ნერმან წაჲ სუძენ, 'გზარენ ვჲა თუხანა ჭედ ზენტან.
345. ჭანა ათარი მან რუხს თენ, ხურმან ჩი ქოდთა ბეცანთა.“
ნად ესჭანაზთა ჯან ძურენ, ბაყარმის ბენტონ და ზარღ.
ტარიღე, ასმათ ესქვდთოჲ, ზანდელ ადჷამბლა სან ყარმან.
'ნკარდნა ზალთამ: „ოხ, ყნბათერ, სბასთა ღენ ჳნაგ დან ჯანგთა!“
346. ღონ თა ადელ ასმათ წარქადთა, 'რქიცენ წაჲ ქოდთა ჭანსთანამ.
ნად ჭანაზთა ძურენ ცასენარ, მასთანა ადჷაგ ვჲა და ზარღ.
ბადგანა ჯანზაჲ ყარზედთა, ქადღთა ცასთესგთან ჳანმან,
ზალთა: „ვჲა მესენ ქჲედ ჳენ უ, ოხ, ქჲედ ჯანდელ სთუ მან ჭანდთა.
347. ცარდმან ჩი თერნე წაჲუხანა.—ცინძინად ესსარე ცარდელ,
ცინ ქანე, ჭანა ჭანსთაგმან ბაზზად ბანდვრდნა საადელ.
ქად ქანენ, ნეხმან ჩი 'რღეჲჲ ცარდელ ბანდოცთან სან რაზ.
ბადყუს ხაბართთან ნერ დარდნარ, ქანდ ნან ჭანჲონ 'ვიფუფად მარდელ.
348. ხვრგანჩეთან ჯადთალდ რადთონ, ნიცე ჯად ბაზდთონ მან სარან;
ზანმან ახაჲდნან, ჭანსურ დან, ჭესანჭთის სან თუხ მან ჯანგთან,
მე მუღ თა ქჲ 'რცედნან,—ყვასთონ, ნად ჯედის ქარონ ქანენან,—
რასთ სან ცასთესგ, თარქვარდაჲ, ქად მან ადელ ჭარს ღეჲჲთან.
349. ჯანდ ხვსესდენ სთერ დარბაზე წაჲ ჭანდმან ხვსესანთუ ბუცანა.
თენგ ქჲედთოჲ: ფადცახ, და უს დარ, ქადღთოჲ ცასთესგ წაჲუხანა,
რუსთედ ჳენდ სან თუჲე ჭანდთან, ცანგანმთან თედთოჲ სან კუხთან;
მოღღოთან წარქოდთოჲ ბირს: ნიზე სხვედთოჲ ვეღევეჲანა.



350. ფადცახ მელ ნეთთეხსთ ქაგვამა, კჳა ქჳე ჭეღთა მან ჯსქასგა,
ზალთა: „ნამარდღა, მა ყაბჟა! მა ბახაღაგ ქან ნეხსთა!“
ჭერღუჯაძუნ, ძვაფუნ რადთონ, ჭესაჭთონ მა ზონღ ჭასთამა.
ახაჯღან მამ ჭასურღან, თუგართხთა ქოდთა ზარღა.
351. ყაყყანენმამ მამ არცელი მოღღოთა, მუღღიმთა ბირა;
სეგასამ ღარ ჳელ მუსაფთა, ჩინეგ ქასთესთუ ჳემ რიზგა,—
აჭთა 'ნყნღღოთა, ნაღ მამარსთონ ჳელე სარყანთონ სა მითა!
'რთა ბონე ჭანღან აზ ჳაძეგ, ზარღა 'ძუნაჲ ქოდთა რისგა.
352. „ახამ,—ზალთოჲ ხოსგანჯღთა,—ნიზ ნა მა 'რხაჳელი ნა კუნამა!
ხოსქანენ ღარ აჲ ნა ყაჳე, ბახეზთ ცაგარღარ მასთ ჳემა“.
ჭესთაღღან-იჳ აზ არრაჲაჳ, ქჳე ძაღღანა ქოდთონ ძურგა,—
ფადცახე ჟსე ცასსეგთა, სთერ ზაჲაჳ, ცეღესთუ ჭურღამა.
353. 'რთა ბონე ღაჳჳეღღან ხაჳღა, ნა მარღთაჲ ჳეღღან, ნა გასთაჲ.
ბამმარსთონ აფუთღარ ჰე ჳეღ, მე მუღ თა ქჳე 'რცელ ნახსთაჲ,—
ზალთონ: „მანა მელ ცე 'რცელი, რაზღანთღან ბაღეღრ, მანღთაჲ!“—
აზ ბეხსენ ქჳერღთონ ხჳეცაჳამა ქუგგამა მამ ღაღზთთა:
354. „ო, ხჳეცაჳ, თარიღღ ბაქან, ბაჲყუს, აჲს მენ ეჳ მამ ღაღზთა,
რადთ მენ თეზ მა ჭანღად ჳანგთან, სძამან თა მენ 'ქან მამ ზარღა.
ბაზონძესთუ სუსნეგინაღ, თაღღ ქჳე აზღანინ ჭასთამა!“
ბაჲყუსთა ხჳეცაჳ მამ ქჳეღემ, სჭიდარ თა ესთუ მამ ჳანგთა.
355. რაბაღღან: ფადცახამა 'ზლორღოთა აღამ ცინე ჳაც ჯსკაჭგა.
„რაბაღთის“ ქჳეღღარ სენ ზალთოჲ, ფადცახე ჟს მამ არხანცა,—
გომ სარაჲ ფადცახ ღარ რათახთ, აჲროზქოდთა აფუთ ყჳეღთაგთა!
თაბჳ ქოდთა კჳა ხჳეცაჳან, ყჳესთოჲ აჲამ ჳემ აღამ, ბასთა.
356. მ'ადე ჭარს მამზერღთა ქოდთოჲ, ხოსთა ღარღთოჲ მენ ზენარღთა,
ზალთონ: „ო, ფადცახ, ნერ აბონ თუნეგ ჭაჭიდარის მამ ზარღა.
მან ბანჯღ ბაღენ არჭანღეღ, ჭენონ ბეღერთა, ნა ხანთა.“
ბან არბაღასთოჲ, ესბაღღან, რაცელის ფადცახ მამ ჭასთა.

357. მაღდანუღ, უნდ ღონუ ბელთუღ ფარსადან დარ მეშ 'რზღღი.
ზზ ნს ხაძარმს არცუღღან, ფადცახ თა სხზიმს სსუღი.
ბაცუღღან მს უათმს 'ნკარდია, თუნგდარ მღ მს ნიზ ესთუზი,—
ზალთონ: „ნერ მანღთ ხუზღდარ უ, ამონდ დარდ მანნაჲ ჭანღღღი.“
358. უნდ მანსკუკუკუკ ცასთესუგ რავარდთა მანუღ 'შაჭარანღუგზ,—
ცუმა, მინ ჭარდთა სს ცერლმა რასთ მს ზარდმაღ ნესსანძეც.
ღვარგას მამ ხაზნადარ იკმს კასარგარონ ძურენც.
ზალთონ: „ადონ თა სს ღუკუკ ნერ მს ყუკღთაგან ცე ზონენც?“
359. ზალთონ: „უ, ასმათუ 'რგესთღმა,—ბაჭარსუთ, ცე უაც სარხასთა?“
მიღამს სარბაცუღ უაზმა, უარზონე ჭესთაგ მამ რადთა.
ბაჭასთღან ჲა, თუნგ დის ქოდთონ, 'ნდარუ ზარდმ ართ ესუალთა?
ღეზარდუგ ჲა ცამამა ნს ქოდთონ, უგა ზარდმაჲ ესხაუღთა.
360. დის მამ ქასთ, უგა მან ქუღ უარზუ, მან ჲა სარმს თა ქუღ ხასსუ?
ნიცუკუღ მს ბანუმაჲმან,—„ნს“ ზალენ ცახგარ ნს ჭაზზუ,
ნერ მანნაჲ უგა ნეჭს ქუენს უა, უნდ მს სარმა დარ ცე ქანუ.
მამ უნდ ჲა დარ ნეჭეჭესთონ, უარზმაღ ღაფუფუჲან ცე 'მბანღ.
361. ბონთა ივლუღღთოჲ მნკარდია, ართმა თუნგდარ სულღ მს ზარდ.
ნად დარდთონ მს ყუს ჲა ყაზთმს, ნად ცუღღან ბენთონ წითამს.
ხუკესსან უათმს მამ ზუღღესთუ ხოსგანუღღთან უნდ სს ხარზთა,—
ცარღუ ზენთა ცინუ არღმს ჲა ჭესთონ უნდმა ჭასთამს.
362. ხოს თა მენ ჲაფუნ ნს ცუღი, საუ თადუნგ მანუღ სართესთი.
ნიჩი ბაზუღთა ჲაფუნდარ უარზმაგ უარზონმა ქუღ სულღი.
თუგ ბადთუ ახხოს ესქოდთოჲ, ცონგმა თუგ ისუნ ქმა ყუკღი.
სრაზუ დან,—ნერ მან მს ჭუღბონ ბასუსანგქანუნ ჭანღღღი.
363. თუგდაძინ-კარდთმა ხუკესუღღან, ზარდმ ძურენ დარ ნს ხასსუ.
ბაცუღ მამ მს ცალარ, ზალთონ: „აჲ ცუმს მანნაჲ ცე ყაუკუ?“
„'რცუღ ასმათუ ცალარ.“ ზალთონ: „მიღამს ცაუკუნს ცაუკუ?“
ჩუზუღ აზუმამს უნდ დარდთონ: „ნერ ჲა სარმს მან ქუღ ხასსუ?“

364. რადთა ცალარ მშმ და ჭესთაგ, 'რვესთა უარზონუ ნეხსთა:
ჭესთაჟუ ჭესთაჲ ბარაგ ვუდ, თუნგ ქაჲ ბადღდის მს ჭენდმს
ძუაფუ ღნ რადთონ: „ნერ რსსთაგ უ ბაზონამ, ცუ სთუ ნს ჭანდთს
იგბარ მშმ დნხიმს სიდეს, ვად ჭანცავენ ნზ ნერთაქქა.“
365. ზალთონ: მასთქანენ მახიცან უარზონძინადუ ცერლაგაჲ:
ინდიჲან დან ამიღბარაჲ, ქუსუნც სე 'ფუთო მენ ცალარაჲ;
მას ქვე ჭანჭიფუთაჲო ვუდონ, ყუდთაგ სუზმანთძესთუ ბარაჲ,
ვად სნ ჭედნაჲ მს ბასთუდ ნად აცაუდენან ზდასაჲ.
366. ფადცახაჲ ვად ღაგ არბაცუდ, ზალთა: „ფადცახ ქურუ:
რაუალთაჲ და თუგ, ავი მა, ნოჟუდ დარ და ზარდ სუძე?“
არვესთონ ნმ: „ნიზ ჭანკათდარ, ცინძინად აჲ დარდმს სურუ.
ნზ ნერთაქქა დამ ჭანცავენ, ნიზ არბაჲსანძინ დან ცურუ“.
367. ბაცუდენ დენ ვად ფადცახმს: „ჭესთუ ნერ ჭედბონთა,“ — ზალთა.
სბადენ მს ქოდთა მს ბანხუდ, ხოთუხ რაჲსთუ ბარ ნს რადთა.
სთმუნქოდთა ზვარგარჩუთუ, სთაჲ ვად ვარიოთ 'სუალთა.
'რცთთაქოდთა ჭათახსუჯუთუ, ყარ ქვე ქოდთოჲ: „ვაშა, ვაშა!“
368. ცუანაჲ 'რცედესთამ ჭანსთამა, რადედთამ მინას ბარქადნა.
ზარჯუთან, ჭანდერცაღდუჯუთან ბასთა სყადმჲ ის სნ ზარდნა;
ბაქოდთა ფადცახ ღანვართთ სიძარ, მანგვართან ვად ქადნა,
ფადცახუ ღანგადგანჯუთა 'სყანზუგ ესთუ ნერ ხანზნათაჲ.
369. არხადთონ მითაჲ შიბახსუნ, სქოდთაინ ქარონ მს ზენტან,
ჭანღ ნოჟუდ თუნგდარ ქოდთა ნერ და სულ მს რიკუ ზენგან;
'რქოდთონ მე 'მგართთუ ნახიმს, ვაგ, ზლდაუ ვუდო ნს ჭუნგთან.
ბადედთონ მინას, ცადქანენ, მათ ზენძინად როხქანენან.
370. ვად მს კაბიცგას არბაუად, ზალთა საბერ ნამ ხათუ:
„იუ სეღგოჲმად და ქვე ჭარსუ: „აგურუნ, დამ, ამიღბარუ,
ცანგოჲმად ფანაზ არვალთა, ხურაუ რასთ ცანწართ ქადუ“.
ზალთონ: „მიდენ და ბაქა, ბანყანდმს ქანად მამ კათუ“.

371. სესთადნენ, მს ხვენი ღვთა დარ რაცაძეღესთ მს ჭასთა.
 ზალთა: „ბადუთ ვად მინასეღ, ჭეზინძნენ სზ ნერთაქქა“.
 ბაცეღნ მსხნაღ ვათმა,—ცალარ ყაყყნდთა თთთამს.
 ხუდინაგ ცამა ნს ჭნვონ,ბანეჭსჯენქოდთონ მს ზარდა.
372. ვათე ჩეზე მს რაზმა ბაცეღ, რადთა მენ ვაზდან საღამთა.
 ზალთა: „ამონდჯენ ნერ ვეღ უ, ჩი ვენე ამ დნე ვევახსმა.“
 დის ქანენ: მა ხორბ ვარზონნ ჩი ქუვე მა სარამ აჭთა?
 ზალთა: „აჭთა ნ'არახსთ ჩი უ, მა ზონა ჩენძქონე ვაგთა?“
373. თარხაგელ ეენ ვედ ვრბადნენ, ჩეზე ესბადთ მანამა დარდძაჭდარ.
 ვეღ მს ცურე 'ვევახს ესბადენ აგვაგ ნე 'სქოდთა მა სარან.
 ზალთა: „ქან, ნცაგ, მან ვარზეს, ვედ დარდძაჭ რათთე ცე ბადამ?“
 ვეღ ვედდარ ღვვეღ საბერამა ამ მენ ნს რათთა ძვაფეღ დარ.
374. ზალთა: „ზარდამელ ნერ აბონ ხუდინაგ ზენგავ ვრთესთი:
 არდამ ვეღ თესხამა დნ ცურამა, ზონ, მს ცეღე სარ ნს ვეღი;
 ვეღ მანან დნთე ესთერ ნეჭს, ეე 'ლდავ ზარდამა ჭანცეღი,—
 ყასთ ნს ქანენ სზ ხვეცავამ: ვეღ ხარზივან მეღ ვრცეღი“.
375. ზალთა: „აჭთა 'ნცად ქამ ღვვეღს, ვეღ მს ზარდამა ქვე ჭანცეღ;
 ბავუნდ, არაზენ ვანდონამა სზ მსხიცანთთან სს ბარძერდ.
 ბავუნდენ დნვამ ვრგომამა ნერ მს ზარდამა ვრჭანდელ.
 აცე ჭესთაგ ეენ ჭანძურანდ, 'რგომ ზალენ მს ბონ ცე ნს ვეღ“.





XI

ნესტან-დარეჯანუ ჭეცცავაჲ ჭესთაჲ და
ჰარზონმა

376. რამსთონ ჳჲმ ჭესთაჲ, ჰჲმ თუხზაჲ სულდ ცურჲნ ართჲ მჲ ზარდჲ
„ო ღომბაჲ!—ჭესთა მჲმ რუხს ხურ,—მაჲჲმჲმ ზარდარ ღჲ ცჲჭთა,—
სჲ ღჲჲ ღჲნ, მჲღჲა ცჲ ჰჲნჲს, სთჲ ზღლაჲ ღჲ სონთძინაღთა.
ნერ ასმათ ღჲჲჲნ ჭჲძჲრძჲნ ზჲფთჲ მჲ ნეზსთა, მჲ ჭჲნღთა.
377. სონთ ჲჲმ მჲღთჲ ბოლთაჲ, ჲჲ ცჲ ჰარზონაღ ჲნჲნღ ღჲ?
რაჲღის, ჰარზონჲნ ხჲზღჲრ ჲ, ჲჲ ღჲგძინაღჲ ყჲღღთაგთა;
რაგაჲ ღჲრ ჳღღის ნჲ კუხჲ, ჲონ, ხატაჲაგთჲნ სჲ ბჲსთა,—
ნაღ ჭიღღჲც ნერ მაზჲნ ყაღონ, სიგთოჲ ნჲღ ბჲნთონ სჲ ჲარდჲ.
378. მოჲ ჰჲნჲნ ღჲჲჲა ჲრმჲსთჲრ სჲ მჲ ჲარდჲაჲ ჭჲნღღთაჲ,—
ნერონგ მჲნ რჲსთაჲ ნჲ ჭჲცი ჲჲმჲ ბანჲზას ჲრგოჲმაჲ:
აჲრაზმჲ ღჲ სჲ ნჲზიჲმ ჭჲღღთონ თუნგ ჲეზარ ჭჲსოღთაჲ.
ჭჲყჲჲსთონ სჲ აღცჲ ‘ფჲფთღჲრ, ჲჲ ცჲ მასთ ჭჲღღთაჲ ჭჲღღღთაჲ.

379. ბაყუს მამ მს რსთძინად დენ ზზ ზალონ ჳნდა სრგომამ:
„დღ ესხნც ხატამგთომი, რავდის საყძინდთნ თოხნამ.
ჳნლდღ მაჳად ქად ცასთესეგ, მა 'ჳჳნრდ ჳარდიდჳ ჭნსონთამ.
ზმლ, ცჳ მა ქურეს დნ ხურნამ? რაიგთონ დენ დე 'ხსნე ბონამ“.
380. ჳად ასმათ მანან ზდრსგან ადცჳ'ფფთნ ჳხხნსთამ ჳალთა.
ნგრ ცჳ ჳალონ? ცინძინად მენ ჳნდ ესთერ ხჳჳცაჳ ქჳჳ რადთა;
რიჳჳ ნად დაჳჳდ მნ ჳნრდნ, 'ფფჳჳ ჳნცოდად ჳჳდ ნნ არდთა,
ცინამ სგრთჳგთა მნ ცანგომ, ხურაჳ, რუხს-ცანხართნ ქადთა“.





XII

ტარიელ ჭესთაგ ძა ჯარზონმშ

381. ჯნე მან ჯარზონან ძა ჭესთაგ ჯუმ მან რაზე ნერ ქვე ღეჴვედ.
„ო, მან მანე ხად,—ჭესთონ მან,—ხურ ღეჴვედ ცუმან ქვედ ჭნთხე?
ნერ ღეჴვენ აგგაგ ცე ნან უ, ჯუმ მენ მა რადთად წრეონ თხ.
რასთ ცემა ჭენე ღან, ჯუმაჴ ჯარზონადმა ზონდ ჭანკეუმხ.“
382. ზალთონ ჯნე ასმათან: „ზორზ ძვათუთ ამამ ჯნეღამ ნე ‘სსარძენან;
რაძურ-ოჴ ენ: „ო, ზარინ ხურ, თარ წხსანე მენ ბონ ჯსჴემან.
რაზენხთად მან ღე მანღთამ, ჴაძგჴუთად ღარ ნად ქანძენან;
ნერ ღან ნეხსთამ, ღან ჭანენთამ მზ ბასთონ წხსანსთქანძენან.“
383. ჯუმ მენ ძურე: „ჩეზე მენ ზალთა: „ოჴ ნეზაგ ნერ მან ჯსსარამ:
ქვედ ნან ყჴვედთაგთან, ნან ნეხას, მაჩი ბაზონა ნერ მანან.
ცუ-ოჴ მან, ცემა ასმათამ ღე ცაჴეს ცეღარ ყჴვედთაგან;
ღარად ღან ძანჩი ნამესჴენ, ჯუმ ჭანძხსენ ამიღბარან.“

384. თუნგ მან ზარდამან ჭანცედის ახამ დისსაჯუ ჯუნაჭჭა.
ჯეცე რასულდამ, ქამ რუხსამ, ხურ დარ ნე 'რდუჟან ბეცაჟამ,
ჯუმამ ბაზედლონ ზო აბონ, ცარელ სთერ ზანდელენ ნეხსთა,
ამან ჯეა ჯუნდამ ახსავ დარ, ბონავ, რუხს ქე ქანელ ბასთა.
385. რადლონ ზო ზენარლ ჭარდგჯუთა ჯუნ ზარინ კუსე ასმათან.
ჯეა მენ ზალთა: „ნა, ნა ყავე, ახამთამა ზო ცუხ ქეჯან დან.“
იჯ კანნაგ კუხდარან აჰსთა, დრახმად ჯანან ჯელ რასთდარ.
ზალთა: „მესენან ზელდე უ, ის მენ ცონგდარანთა ცასდარ“.
386. უს ჯუნ სესთად ამან აცელ, არცამ ჭერვანთის მან ზარდ.
ბათადი, ჭანცი მან მასთ ბონ, ზუნგ ვრნემანგ ის დან ჭესთა.
ბაზენხთდან ჭესთანამ ჯათმან, ცად ქამ ქოდლოდ ხორზ ამგვართან.
იუმან რადელდთამ ცადქანენ, ქოდლონ ბირან სთერ ღვეართან.





XIII

ტარიელ ჭესთნე ხატამგთნმ

387. ჩინჯიჩმ ხატამგთნმ არგესთონ ბნეცცონ მსხიცნა.
 ბალთონ: „ინდიმან სნ ფადეახ უ თეხჯენ ხვეცაჲ ‘ვჯიღნა;
 ჩი ჯა იჴმარდჲ ფადეახედ, ჯჲა ნჴსნსთ ჯჴმან მან ცინთნა.
 ქომმან ჩი ნს ქსსა, ჯჲა თა ბუზნეგ ნად ჯჴმან მსხიცნა.
388. ხიცნვთნ, ო, მე ‘ვსემართ, აჴვდჲქსნუთ ბსთონმ,
 ნერ ქჴე ჭეჴუსათ ნს ბარძერდ, ჴნდ ჭანზენუთ ნსმ ჭანდონმა.
 ქნდ რსთნგდ ნსმ ნს ჴენათ, მახ ჴნმ ჴნდ ცანჴმ არგომმა.
 რაცნუთ, ხჴეზდნრ უ, ქანნოდ თუგ ნენ ჭიდჴსთუთ ჭედბონთა“.
389. არგესთონ მს ღნგთ ჴერდნმ, ჴმარდნ ცინძინად ჴამაჴთა.
 დარბაზმ ცედნნ არგედბონ, სუჴგა ჴენგ მს ნად ნჴხარდთა.
 მსნ ცე ჭანდჲ, ჴჲა მხსსთნა ცარდ ფარახათნა ღნვარდთა.
 მსნ ჭანცუხჴოდთა ნერ ჴონდნა, სერდთნ მს ნელაგ ესჴოდთა.

390. ბაჭანდქოდთონ დიძენ ყანდმა,—ზონდ ჭისაბერდერი ცახდარ
 მე'მსარ, მე'მგართთ-იუ არხუდთონ, სემსა ზბ ცად-ჭუნგთუდ ბადენ,
 ჭინა ცინძინად ქვს სანჭთი, ნად ვუდის ბერსან მს მასთან,
 საუ ყუდუთან მუდ ქვს 'რთხსუნც, „წანცოჲ ვან“, ჭიზანდენ ცარდენ.





XIV.

ნესტან-დარეჯან დასიმამ სონე ტარიელე

391. იუ ბონ გაღუანამ ჭისთიმამ აზ არბაზდნხთდნ მუ ჳათმე,
ჳარზონე მესგამა ბადენ, თენგ რაჳნგ ჳედესთუ ჳანგთნ,
ჳარზონე ჭესთაჳე ცინამ ყაღმაგ ჳედ მანან მუ ჳარდ.
ცალარმე ჭაძერდთა დჳარგას, ჳალთა დენ და ძერდ ამბახსგა.
392. ჳალთა: „რცედ ასმათუ ცალარ“. ჳამთალდ ამ ჭაძერდთონ ჳათნა.
სიღთის მამ, და ჳარდ მუ რიჳე სალდ ჳამან დჳჳედრი რაგნა,
თადენგ ცარდ ჳსრუხსი ცინამ, სჳალთა მუ რახესე ბასთნა.
აცედენ.—მუ ცალარ მემე, მ'აცედ ნე სჳარჳოდთონ ბარნა.
393. 'რცედენ დერდონმე, მუ ცალარ მან ჭაჳალთა ამე აცედ.
ყაღმაგ, ცინიმე მუ რაჳმე ჳუდგამა ასმათ ჳად რაცედ,
ჳალთა: „რჭანდედ მუ დე რიჳნა ნერი დე ჳაჳო სენდ ჳსდასენ:
ჭენ დე ჳარდიჳ, ცნა, რაცუ, ნოგ დიდინგ ჳე ჳჳედ რაჭთედ?

394. ბაცუნანე სთურ გავუზითან ასსუვთა ასმათ ძან თუხანა.
ბუც ბადან ვუდის მან რაზუ დისსაჟუ რასულე ჭანდესთამ.
ბადთის ვუმ, რუხს ქოდთა ბასთან ვან ძან ცასგოძუ წრთთუვამ,
ქასთი მანმ საბერ, წანცადამ, წრთთივგან სათანგ-საჟ ცასთუთამ.
395. ცას ჭანდევუდენ ძან ცურუ,—წიცუ ძურდთა 'გზანამ, ზორზამ.
ქასთის მანმ წრმასთ ხანარამ, ქვუდ ძანზიონმან წანცონამ,
ზალთა ვუდ ცუდარ ასმათან, უს მენ ძურუ ვან წრგომამ:
„აუუ, წანუ ძან ბონ ესძურენ“. ართ თა მუდ ესსელდი ნოგამ.
396. რაცუდის ასმათ მან ჭანდუდ, რაცუდენ მასთამ ვანზუვამ.
ზალთონ წან: „ო, ცარე, წრდამონ ზარდამან დუ ზოს დანვარდთამ,
რადთაის მენ ვან ნუჭსუთა, ნერ მან ცინძინად ჭანსურდთამ!
ზარდამუდ ჭანზიცანუ მათ ნოგამ თა ცამან ნუფუწარსთამ?“
397. რაცუდენ, ასმათ დარ მემან რაცუდის ნუჭსუთა 'ვარგან,
ზალთა: „ანამ რაგუდ ზდნხთამ მა რისსან დანვან დან ზარდ;
'ნუბარძინანდთუ ერდო სუხგან, ბაქან ცინძინადუ დვართთან:
დარეჟან დან ქოდთა 'ჭანწარმე, სბასთა ძენ ცუდარ ძან ვანგთა“.
398. ზალთონ ენ: „მან ზარდამუ ზოს ის დანვან, ასმათ, წრმასთდარ.
ნე 'ხსან ცინე ვაც ხანგამან, თალე წრნემანგ ქან ზუნგცანზარ.
დუ ჭესთანუდთა ხანგამან, მა ასკვენ დან ცუდ წუფუნ დარ.
წან დანუდ ბასთონ წანვანდენ, ძურძენან მენ დუ წუფუნთ დარ“.
399. იხუარდაჟ, ცასთუ სუგ ქადგან, წან წან ხანძარმან წრცუდენ.
ბაცუდენ წარამაჟ ვათმან, ნალ მანმ ცუდ ხუესსანგ წუფუნდარ;
ვან ხრუსტად წან რუბინან ბანუმანგ სან ხუზუ ბუნთონდარ,
მან წან ჭანდუდი ესბონ ვა, ვუდ წანსანგ მანწან წანცონდარ.





XV

ხატამგთუ ფადცახუ ნესტჳან ტარიელმჳ ძჳაფუჲნ

400. თაღე სრცუდესთუ სხხსთჳა ჳნდ ხატათჳა მჳ ღნგთჳ,
სთჳრ სნსჳაჲ ნეხსთჳ სეჲმ 'რხასთოჳ ნჳმ ჴნსთჳმჳ:
„ზონჳთ, ნე სთჳმ მახ თნსმდთჳ, ის ნენ ჴიღნართჳ, გნნხთჳ,—
რაგჳა ღნრ სჳმახ ფადცახჳნ ჳაღონღარ ნჳ ჳღ ნჳ ბჳსთჳ!“
401. ხან ჴესთჳ: „რამაზ ფადცახ ღნმ ნრ ჴესსჳ, ტარიელ, ჳჳ ჴნდღონ:
ღის ჴნდენ, ცჳმჳ ღჳ ჴესთჳნ ნრ ცჳმჳ ცჳჳ ჳჳ ჴნრონ?
ის ძნვგარ აღნმ მჳ კუხჳ, ჳნდ ღჳ რაზმჳ ნრ ჴჳღ ცჳჳონ?
აჴთნ ბაჴნ,—ახნმ ჴესთჳგ ჳზ ღჳჳა ჴჳღ ნჳ ჳღ რაღსონ.“
402. ჳნდ ჳზ მე 'ჴსნდთჳმ ჴნსიღენ, ჳღ მჳ სთჳრ ნეჴს მარზაჳანჳ,—
სტაღთჳა ჴელღნრ სჴსნდთჳ რამზღრღის ჳნდ ინდოსტანჳ.
მე 'რღნმ იჳღ ღნრ თენძღთოჳ ნრ სეგახსნა სჳმ დარღნა,
სჳმ ჳღღრთჳ, ჳჳმ ჴნმთთჳ ბაჳძაგ ჲსთუ ბირს 'ჴსაღნა,

403. ნად ღწკვდესთუ ხაძარუ, ჰადესთუ ჰანდონ, ამზონდამ.
მე 'ქსადუ წრზწრწგქოდთონ, ჭედთონ სწ ცწთთ, იჭთონგამ:
რწფდ წმწ წვზლდ ჰდესთუ ჰდონ ბადგწათთწა, ჰწდ კორდთწა;
ხვარაზმიწაგ ჰწდ სწ გწრზთწ, ბწწთწ ხასთ ჰდესთუ ხონწა.
404. თუდცახუ სერხ-საუ თერესა წზ ჭწადაჰგწ ჰწდ ჯსდარდთონ.
ინწწ რაღსოღ, დენ, ჰწდ ხწსთმწ მე 'ქსწდთწწ წზ ბარძერდ რადთონ.
წზ წძუხ ქჰდთონ მწხიჰდ, მ'ამონდუ წღღითგწ, ზალთონ:
„წერ ქჰდ წწ ჭედონ მწ ხურუ, ჰწდ წერ აჭთწმწა ქჰდ ცწვონ?“
405. რაცდდწწ წწწიმწ 'წკარდწა, ქოდთა მწ ჭედმასთ რწხოღგწ,
ცწსთუთწა ჰწდ, ქუდ ჭწკწრდთაუ, ქოდთა ცწსთუსუგ ჯზღორგწ.
„ამონდწა წზ დწწ წწწ ხაღ“,—ზალთონ ხინდმწრ, სწრ ხოღგწ,—
ჰარღიღდ წწცდდწწ კუხწა, ჭწდწა ღწ წწ ქოდთონ „თონგწ!“





XVI.

ტარიელ ჭემბაძე ნესტან-დარეჯანიმ

406. ცალარ მამ წრბაცდ უათმამ, თუნგ ღსრუბთუბთუ მამ უწნგთამ.
რადთა მამ ჭესთამ ასმათამ, თუნგ წწყარდ უდრის მამ ზარდამ.
უდმ ჭესთა: „ღმ ხურ დამ სიდუ, ‘რჭანდდუ წამ დამ ჭენდ წასთამამ:
უდმ ქწუწუ ბასთუ თაღდდარ არდამ რაცუ, ცამ, ცუ ჭანდამ!“
407. უდამს ცინძინად მამ რიკუ ნად ცუდრის მანან წახსთამ.
ბონ ჭმაცის, დერდღონუ დუარდ ბახუბთუნ წამდარ იზარამ.
ქასთის მამ ასმათ წწყამამ უდმ მამ ხურან უდმ დამ ჭანდამ.
ბალთა ხუდგამ: „რაცამ თაღდდარ, თამუ მამ დუწან დამ მათამ!“
408. ბაცუდდამ, უდმ ცარამ ზანამ ‘ჭანადუ ხამარამ ზარდამ რადი.
რამუნდრის მამ მამ რასულდამ, ხურაკ უდმ წართივამ ქასთი;
უდმ დამ უდმ ხორბ წწამ დარას, ჩუბუ ზენარლ გაცუბუდ ბადთი.
უდმ რასულდინად, ხარბ ქონდდუ ადამამამ უდმ დისამ მარდი.

409. გაუგებ ქმრონ სრდნვგან, ზნრდნ ჭერ ცინნა ქვე ბარად, რიკვ თაღენგ თა ნერრუხსი, სმნ ბაჰსნჭთი მს სავ მასთ. ბაზ სრბაზღდთა მს ბენმნ, ხურვ თენ ქმმნ უ ა'ახასთ; ბამბარზთა მსნნაჲ ან ცნსგომ, 'რმსთ-იკ სუხსგნაჲ სრბაქასთ.
410. „ზალ ამიღბარნნ, ესბადა“,—აიგნა ზალე ასმათნნ. ხურ ქმმნა ნუფნდღ, კჲმ ცურ სზ ჭნდმნნ ბაზღ სრბადღნ. ცარდნა ნად ჭნდმნცღ ზნრდნ, ცინძინაღნა ბაჰძაგ, რადღნ. ქნდ ნს ამნღონ, ქმნძენნ კნდ ან ნეხსთნ ან ქადნნ.
411. ზალთა: „იკ ბონ მმმ ჭნყვგ დნ, დნჱ ქნა ნს რაჰსთონ სლდაჱნა, კნდ დნჱნა სზ ახიცნნ დნნ, დიდინაჱ ნემფუღდღდნ მასთნა. დღ ნარცის ცნსთჱნაჲ ქადღთაჲ ცნსთჱსგ ჭედღ, სნკარდნა, კჲმ თეხნაჲ, სმნ სზ ქოდთონ თენგ კამძსთგ ამიღბარნა.
412. ქნდ სღგომამაგნ აგგავ უ, კჲმ ქნნა დნგნა სჭსარმღ, ზონ, კნდღნ სრდნაჲ სთერ რისს მახნნ ბამბახსუნ ნს ბაზღ. სზ სრგომ ხუღთნა სმბახსთონ სუხსგ მასთძინად მს ზნრღ: იკბონ დნმ სრგომ მს ჭნნღთნ ბახასთა ასმათ მს ბასთ.
413. მახ ქმრმძიჲ ზნრდნთნ ნერ ქვე ბამბარსთამ ნს ცარღ, სზ კნდნა ნერმნ დნჱ ქვე დნნ, ჭიდარ ძერღ დნდთენ დნ რაზღ. კჲმ თეხნაჲ ბასთონ მს ზნრღ სომღ, არღზნრენ ჭმრბაზღ,— მა ჭენონ, ქვე დნ ჭნსაჰონ, დნჱ სზ ჭარსთნმ კნდარგვ.
414. ცუ, ესხნც ხატაჰაგთიმნ, ყაყყნ არნთნ დნ თეხნა. დღ კნღახიზნა სრზღნზ, სზ სჭსნდძენნ დნ კუნდნა. ჰე, ჭნდნ ნერ ამ, სნნ დნჱ, სზ ქვეღ ცნრძენნ ჭედ ზენთნა: აჰს მს უდ, სრი დნ ზნრღნ. სზ სჭსნსთ ქვეღკონ დნ კუნდნა“.
415. ზალთონ: „ნერ დნჱ თეხნაჲ ზენჯღ ბასუძენღ დნნ სზ რაზღ,— დღ ნს რაზენდღ მს მარნგ, ცინძინად მენ რადთაჲ ცარღ, სმნ 'რთთიგძენნ სძუხ დნრ, რასთ ზნრინ ხურავ მს რაზღ; სხნცძენნ ხატაჰაგთიმნ,—თოხმნ ნერ მს ზნრღნ რაჲ.

416. დე მანან ცე არღ ესქოდთამ, ჳდ არღ ადამამაგ ნს ჳდმან;
ახამ ხორზ ხარზიჳნაგ რადთენ დოსსაგ ნსჳ ესთერ ხჳცაჳან.
რუხს უ დე'ნგანსამ მან ზარდნ, დე მან ნეჳს ქჳდ დან მან ცარდნ,—
ცადენმან სეჳეთ მან ნ'ამსა, ჳადენმან დანჳან დან კამ დან.
417. ჳას ჩინეგდღ მახ ნს დეჳჳან არღ ქჳდ ბახორდთამ ჳერ ცინამ,
ჳიდ დან ჳარზონძინად თენგდარ ბაჳერნენქოდთა მენ ჳემამ:
„არღ ხარენ, დანჳდ დედთანმს ქან სზ ბაჳარზძენან ისქამ.
მან ხჳცაჳ ძეჳმარღ ჳანქანად, სზ დანჳდ ქჳდ ცანჳონ ხინამ“.
418. ცადდარ რასთაჳღ ადჳენამ იჳმან ჳაგ ნეხას ჳანქოდთამ.
ჳარზთთე ყაბესთა ქოდთამ, ხორზ, ადჳენ დერლთა ჳანზორდთამ.
ჳიდ ცანჳენანდ სზ ესქოდდონ, ცასთე სეგ სრქადღ კჳდბარგამ,
ნამს ზარდამდღ თეხსთესთე ჳდ რუხს თენტა ჳანდთარგამ.
419. ჳდ ხრუსტად-რუბინ ცანგომამ ახიცან მანან ჳენ ჳდღი,—
დუნე მენ ბენტონ ესნანჳნაგ, რიჳე ცინძინად ნს ცდღი.
ჳემ ეჳირაჳ, ხურაჳ ჩი ჳენდ, ჳდ რუხს იჳდღ დარ მან ჳდღი,
ჩი ქოდთად ჩეზგამ ხიცან, ჳემან დურზარდნ ქჳდ ყჳდღი.





XVII

ტარიელ ბაბურსთ ხატადგთჲმ შჲმ სთჲრ თოხ

420. რამსომ ნე 'ქსნდთჲმ ქჲძრდღონ: „ჴასანთჲმ ნჴჴჴსუთ ცჴრდღნრ!“
 ზლორდთოჲ მე 'ქსნდთჲმ შჲმ ქჲსთჲ, — იჴთჲმ ინნთჲმ ჴგზლდღნრ.
 თოხჲ მჲლ თჲფუჴუდინაღჲმ ნიჩი ბახუდჲმნ ჴფუჴნდნრ.
 ნაღ ჴჲდ ქჲნდგთჲლ ჲზმნდნ, ცჲდ ჴგზნდგთჲლ ნჲ ქჲლდნრ.
421. ინდოთჲ ჲსთჲრ არანთჲმ აზგზთდნ ჴგზსთიათჲმ.
 მინჴგარ მჲ რაზმჲ 'რხაცჴნ ხატადგთჲლ ხან რამაზჲმ;
 რამდღთოჲ მინჴგართთჲ სადღ ჴმჲ ქჲლღჲდ ნგხასჲმ:
 „ინდოთჲ, ჴჲ სჲლთჲ 'რგჴვდღნც სჲრდთჲ—ბირნლთჲ—დნდგაგჲ.“
422. ჴაგ, ჴნჲ ნგმჲც ხჲზნათჲ რარგჴსთა მჲნჲნ ღნგართთჲ.
 ჴალთა: „მახ ბენთოღ ქჲცნლღჲნ მა ბახჲს, ღომაჲმ, დჲ სარმჲ.
 არღ ნენ ბახჲრგჴჴჲნ აზოღ, სბჲდთ ჴარდჲხჲმ ნენ ნჲ ჴნგთჲ:
 ჴნჲ ხჲსთჲმ დნდთჲმ დჲ კუხმჲ მახ ნჲ ქჲლღნათთჲ, ნჲ სართჲ.“

423. Եւր ՆՏ ԴճԵԶԵԸ ՆՏԽՆԸՆԳ ՁԱՅ ԶՏԵՐ ՔՏՏՈՒՆ ԴՅԸ ԴՏՆՏՈՒ, — ԴՔՅՆ ԵՆ ԶՏԵՐ ‘ԽՆՐՆՈՅՆԳ, — ԸՂ ‘ՔՏԱԸ ՁԱ ‘ԴԶԱՅԱԸ ՆՏ ԶՏՏՈՒՄ, ՁԱ ՔՆՅՅՈՒ ԸՏՈՒՄ ԳՆԵՆՏՈՒՆ, ԱՐԶ ԵՂԸ ՁԱ ‘ԴՔԱԸԱ ՁՆ ԸՏԽՆՐ; ԳՅՅՏ ՆՔՏԱԸ ՆՏՈՒ ԴՔՅՆ ԸՂՈՒՄ, ԴԱԸԹՔՏՏՈՒՄ ԸՂՆ ՁԱՅ ՆԳՅՅՈՒՄ ԸՆՐ“.
424. ՏԶԱԸԶՔՅՈՒԹՈՒՆ ՏՅ ՈՒՔԱՐՏՈՒՄ ՅՆԸ ՈՒՄ ԳՐՈՒՐՆՈՒՂ ՏՆՐԽՈՒՄՈՒՄ, ԶԱԼԹՈՒ: „ԸԶ ԵՂԸՁԱ ՆԳՅՈՒՆԳ ԸՆ, ԶԱԸԳՅՅՏ ԽՈՒՆԴՐՏՈՒՆ ՏՆՅՈՒՆԸՈՒՄ. ՁԱՅ ԽԱԹԱԸՆԳՈՒՂ ԴՅԸ ԶՈՒՄՈՒՄ — ՏՈՂ ՔՆԴՈՂԶՂՈՒՄ, ՔԶԸԽՈՒՆԸՈՒՄ. ԸՆՅ ԴՅԸ ԱՈԱՐՈՒՄ ՔՆԴԸԶԸՈՒՄ, ՅՆԸ ՆՐԵՈՒԹՔՏՏՈՒՄ ՔԶԸԽՈՒՆԸՈՒՄ!
425. ԱՈՒՆՆՈՒ ԸՂՆ ՈՒՆՆՆ ԱՔՏՈՒ: „ԸՂ ՅՆԶԱՏԵՐՏՈՒՄ ԴԱՅՈՒՄ, ԸՂ ‘ՔՏՆԸԹՆ ԸՆՅՆՈՒ ԸՆ ՔՏՏՈՒՄ, ‘ԴՅՈՒՄ ՏՈՒ ԽԱԶՐՏՈՒՄ ԸՆ ԶԱԸԸՈՒՄ. ԴԱՏՈ ԴՅԸ ՅՈՒՄ, ՅՆԸ-ՈՅ ՏԸԸ ԶԱՅՅՆԸ, ԱՐԸ-ՈՅ ԶԱՅՆՐՆՈՒ ԽՅԸԸԱՅՈՒՄ. ԴՆԸ ՆՏ ՏՆԸԹՈՒՄ, ՔՂԵՆՆԸ-ՈՅ ՏՈՒՄ, ԶԱՔՏՆՐ ՏՆ ԸՆ ՏՂԵ, ԸՆ ԴԱՐԸՈՒՄ“.
426. ՅՆԸ ՈՒՄ ԳՐՈՒՐՈՒՂ ՅՂՆԱՔՔՆ ԴԱԸՏՈՒՆ ՏՅ ՈՒՅՈՒՄ ‘ԽՆՏՏՈՒՄ. ԱՐԶԶՏՈՒՆ: „ԴԱՈԱՅ, ԴԱՅԸ ԸՆՆ, ԶԱԶՅՂ ԸՈՒՄ ԴՅԸ ՅՈՒԸԹԱ ՆԵՆՏՏՈՒՄ. ՈՂ ‘ՔՏԱԸ ԵՂԽՈՒՄ ԸՂ ‘ԸՆՅԸՈՒՆ, — ԸԱՐԸ ԽՅԸՅԸՐ ԸՂՆ Ղ ՈՒՆԸՈՒՄ. ՈՅՆԳՈՒՄ ԸՆՈՒ ՏՅ ՔՆԸՈՒՅՂՆ, ՅԱԸՂՆ ՈՂ ‘ՔՏԱԸ ԱՈ ԸՆ ՔՆԸՈՒՄ“.
427. ՏԶԵՅՐՏՈՒՆ ՈՒՄ ԶՈՐՆ ‘ՔՏՆԸԹՈՒՄ ‘ԴՏՆ ՏՆԸՐ ԸՆՂԸ — ՏՆ ԽՆՐՅՈՒՄ, ՅՂԸՈՒՆ ԴԱՔՅՈՒՆ ՏՅ ՈՂՈՒՄ, ԶԱՅԶԱԸԶՏՈՂ ՈՒՆՆ ‘ՔՏՆԸԹՈՒՄ, ԶԱԼԹՈՒՆ ՅՂԸՈՒՆՆ: „ԴՅԸ ԸՆՅՈՒՆ, ԱՔՏՈՒ-ՈՅ ԸՆՂՈՒ ՈՒՄ ՔՏՏՈՒՄ, ԶԱՅՅԸԸ ՏԱԽԱՏ ԴՆԳԸ ԴՅԸԸ ՅԱՏ, ՏՅ ԴՅԸԸՐՐ ՔՆՏՈՒՈՒՆ ԽՏՏՈՒՄՈՒՄ“.
428. ԴԱՏՈ ՆՐՏՈՒ ԶՈՒՂ ՔՆԸԸԸՈՒՆ, ՔՂՈՒՅՆԸ ԸԸԸ ՆՐՅՂՏՈ ԸՆԳ ԽԱՆՈՒՄ. ԴԱՐՅՂՏՈԱ ՏԱ ՈՒՄ ԸՆՅՐՏՈՒՄ: ԽՈՐՅ, ԶԸՆԱՐԸ ԸԱՐՆՏ ԶՆԸԸԱԸՈՒՄ. ԶԱԼԹԱ: „ՈՒՆ ՔՆԸԸ ԸՆՅ ՔՂՆԸՂՆ ՅՆԸՈՒՄՈՒՄ ՏՈՒ ԽՆԸԱՐՈՒՄ, — ՔԱՅ ԽՅԸՆՏՈՒՄ ԸՆՈՒ ՔՆԸՈՒՅՂՆ ԵՂՐ ԸՆ ԴԱՅՈՒՄ ԱԶՈՒՆ ԴԱԸՈՒՄ“.
429. ԸՈՂԸ ԶԱՔՏԸԸԹԱ ՁՆ ՔՂՏՈՒՄ: „ԴԱՏՈ Ղ ՏՂՆԳ ՆՏ ՆԵՅՏ ՁԱՅՆ, — ՏՅ ՏՂՐՆԸՂ ԸՆՅՆ ԸՆ ԴԱՅՈՒՄ, ԽՈՐՅ ԽՆԸԱՐԸՈՒՆԸ ԶՏԱՐՈՒՄ“.
- ԱՐԶԶՏՈՒՆ: „ԽՅԸԸԱՅ ՆԸՈՒՆՆ, ՁԱՅ ԸՆՅՈՒՄ ԸՂ ԶՆԸՆ ԸԱՐՈՒՄ. ՏԶՈՒՅՆ ԸԸԸ, ԴՅԸԸ ՔԸԸ ՁՆ ՔՂՐՏՂԸ, ՅՈՒ ԱԳԱՅ ՅՂՈՒՆ ՆՏ ԴԱԸՈՒՄ“.

430. ბონასადნ მახ სრქოდთამ ივ რან, ყადგარონ, უდნჭგა.
ამბადდესთ თა ნდ ვემ დარ, ხანუ 'რგესთ დნგთნ ჭნსთნმ.
ვად მანან დნგარან სემ 'რთარდთო სე 'ჭსურლთნ, სნ ბანთნ
ბალთო: „ნერ დნვან დნ ჭენდმ თნგ ბადდენც ესთერ ფადცანთ.“
431. ბალთო: „ფადცან დნმ სრვით, ბათძენნ დამ სზ დნ რაზ.
ნერ, მან ხნძარმ ცნვგნამ, ამბადდენნ დდ რამსომ რაჯ.“
სარნზთონ დნ მინნვართთნ ხადალუდ ზენარლ ქნთთაგნ,
ბაცი სდ ქოდთონ ზარდი, სე 'ხსნე არგესთო ხნდარნ.
432. ნიქვ ჭესნჭმან ნფფენდარ ადამაგან ხორზ ხნრზივან:
მინნვართთნ ხიცნნგონდნ, ძურე სუსნგნ მენ ივ დნგ:
„ბირნ ის მნნდ დნ დნგქად, რი დენ უ ნერ ვდონ ჭიღნ, —
ნვ მან ბონ დნ ჭეროქნენ, ჰე ქნან ნნ დნ 'ჭადიღნ.“
433. ყომდ დნნ დნ ჭედე კუნამ, ბირნ მდ ის ვდ დნგქადნ,
ვდ თეხნამ დნმ სზ სრცდენ: რაცნენ დდ ყავენც სადნ.
თნგ ზენ მენ ვდნ, დნ ხვზნ ვარდი-ცნსგომ ჭენონ მარნ.
რადურდენნ დენ ნფფნთ დნ, ბადყუს მნმ ძნზნ ნნცადნ.
434. მა დდ რაცნვდ ნერ სადნ, ვდონ დნმ ჭნსჭნდნ ყავენც:
ჭონძესნმ მინე ხნსთონთ სუსნგნ დნ რაზ ბადენც.
ნრთნ ხათთ ჭედდარ თა დარდნ, ვდნ დნ სნზიმნ სადენც.
ბანზ სნ დნზი ბნსთონნ, ვდონ დნმ სნ ქარდთ დავენც.
435. ფადცან რაცნვდნ დნ რაზმ, თნგ დნ ჭენენმ ბადძესთ.
ზნრთნ სქნძესთ ჭადდენ, ზონ, ცნსთმ მითნ ქნძესთ.
სვადძესთ ჭნზნგ ნესანნ, დე 'ქსად ვდ ზდნ ქადძესთ.
ვად ვნ ივმ მინ დნზურდნ, აჭთნმ ვდ თენ ქნძესთ.“
436. ბარნვდდონ ვცვ დნჯ, ბუნენჯ ნეხას ენ ბალთონ:
„სეხნსთ ქნძენნ დნ ბადდენც, ქად რნჯ მნდთ ნნ რამსონ.
დე 'მბდთთ დნ მა ბაზონნთ, უ ვად ვდონიმნ აბონ, —
დნ ვნ ქვ ჭეროქნენ ცარდ, ვად ნნაგგავ სზ სრბავონ.“

437. ბასუსნაგქოდთონ ზბ ყვდღაგ ვეცე ღაგან ზბ ძა ჭანსთა,—
ნერ ცე ჰა, ჰა ვეძნნი, ნაღ ესთე ფადეა ნეხსთა.
მე 'ქსადან, დენ, ჰად სან რაზმან არვსთონ ღაგთა ზდარსგა,
არვსთონ სან: „ცერღ ცანგაუთ, მა 'ვზარუთ ხანთა, კანძნთა!“
438. არვსთონ მინაგვართან ხანან ბუც ნეხსთა რაზმა:
„ზბ ცანგან, რამაზ, დან რაზმან, რაცუ მან ნერ ჰაგ, ზღდაჰა“.
მახ წამბისბონმან ცეღესთამ, 'ფუენ ნან თარსთესთამ ზენადან,—
ქარზ მანღთ ღაჯღ ესარძან, ცას ჭანდღ ცარა წამბესთამ.
439. კვეფუმა აქსანგან, ჭეღთონ, სთერ რგგ ბეღერთე ქამ სესთად.
ზალთონ ხინდმარ: „ზვარე ნერ მანან კანგან ჭეღ ფადეაზ.
ჰამთალღ სან ჭანგენქანძესთე ნერ მან არც მან მან ცერღ ქარღ.“
ყვდღაგ თასე რან ქამ ვეღის, ჰაგ ქვე ბაზედთოა ნერ მე 'ქსად.
440. ზალთონ სენ: „ო, მე 'ვსემართან, სადენც ნან, თენძენც ნან რაზმან;
თოხე ჭიდარ ვანთ ჰან ცანგთა,—ჭაგ თეხთან ვეძნნის მახმან!
ფადეაზ თეხანა მანგან ათანე ძა უღ ჰადარგან,
ნერ ხატამგთღ ესხანცამ, მა რადთან ნანხი ზგადმან!“
441. რადთონ ძერღ, გზღართან სქანოა, ბახიზან ნანხი გზანგან.
სრანგქოდთამ ნანხი ხანცენმან ხოთეხთამ, გზღართამ, ჰართთამ.
რანგრდთონ რანგაგ ჰად მე 'ქსად, ათარდთონ ცარდნე სან რაზმან.
ვეცე ბონ ნეხმან ღაჯღელთე ზბ ესკვებთანქოდთონ ქარდამ.
442. ბახსთანგ ესთამ სან ცურმან, თენგ ესთარსთესთე ჰად მახან.
ნე 'ხსან ბანეხასქანგენმან მინგვარ არცეღ ფადეაზან,
ზალთა: „ღე 'ვანქე საჭეს ნე 'ხსან:—ნანუ დან ცეღ ზღდაჰ 'მან ჰანგან.
სთერ გზღარჯენ დან, ჰაგ ჭეღთამ, მან ზარდან სუძე მასთამ“.
443. არვსთონ მან: „ნერ დან ჭანდთან ივეღ დარ მანან ზენდ ესთე,
ნერ ცე სჭანდ ქოდთამ ნან ნეხმან, ვეღონ დენ ჭანდვეღ, მანგ ესთე.
რაცუ, ცამ, ესხანც ნერ მემან, რაქან დე 'ქსადთან,—ქანძესთე.
ნერ ჰან ნეცანღენ ნანცონ უ, ხანსთამ მე 'ქსადთან ცათთან სთე.

444. ნერ სჲ მინწვარ ქვე ბაზდნხო, ნად ჲა რარვესთოჲ ჭანსთჲს.
სე 'ჭსადწნ ნესან ჯსდარდთოჲ, რარგოჲ ჯსთჲ ნერ სჲ ჭანწდთჲ:
რაქადღესთჲ 'მბახსთ ბენწთთჲ, აღწვეღესთჲ ჲე გარბთჲ,
რაცღესთჲ ჳიდ წს ნეხმჲ, რაგჳ ჳედესთჲ მახ დარ ხსთმჲ.
445. რადსთონ ჲო ცერღ არც მს კუხმჲ, თანჳა დარ წრქოდთონ სწრღ,
თოხმჲ 'ხსარჯუნჲ ბადღედწნ, ნად აწწრსთონ ჲო ჳწწგთღ.
რაზმჲ აღწვედწნ, მე'ჭსად რაზმწღღესთჲ მს ჭანდღ.
ზწწგთჲ თა, წწწმწდგმჲ, საღერ ბადღესთჲ სწ ბწხოღ.
446. ზალთოჲ ჳდღონ: „აჲ წრრა უ“, მსწ ქვე აჳდღთოჲ წვეახსმჲ.
ჭიდარ ცონგჲ ბადწბურდთონ ჳდღონჲ სწადრგ წჭსადმჲ.
ბარწგ-ოჳ მს არცჲ ცწჭჲ რაჭწდწხო ჲე ბახ მს რაზმჲ.
ასასთ არც, ნეგწწდღთონ ქარდმჲ, ქოდთონ აჲ სჲსწგწწ არჭს.
447. აჭთჲ სმიდწგ დწწ ჲო სე'ხსწწ, ჳარიქჳდ ჳარცცჲთჲ 'ხსწწმჲ.
ოჳ დწგ იწწწ დწგღჲ ცწგთონ, სქოდთონ სწ ობაჳ ჲე ბახთჲ.
ცერღ ქჲა რაცწგწ მს ქარდმჲ, ჳდ ბენდაჳ წრხაჳ ჲწწმჲ.
სე 'ჭსად სერ წმბიხ ჭწწქოდთონ, თოხჲ რადესთჲ მს ჳწწგთჲ.
448. რამბერღ მღჲ ჯსთჲ წმთგმჲ, ქარზ თოხ ბაცადღალი კუხმჲ.
ოჳ მს ცწჭჲ რაზ წს დწჳჳ,—კადათჲ დწწწრსთიხ თუგმჲ.
ჳმ კჳღხოწ, დგთმჲ სწ ბახთღჲ, ხორძენთაჳ, დწჳჳწც ჲწბუღთმჲ.
ჩერდწ ბაბერსერ დწგღეხმჲ, ჳმ ჭწწწადიძენც თაფუღმჲ.
449. ჳიდ ნეჳწწრქოდთოჲ იზწრმჲ, ოჳ ჯსთერ კჳდუფწწ აჲ სწრმჲ:
„მაჳად დწჳჳუთ, თაღჲ ცწგგჲ უთ, არგ წწმ რაქასთიხ ჭღჲ ცწსთმჲ,
ამ სწ კახთჲ ბერ ქწწძესთმჲ, რაცწჲ წჭსად ჭღღდრმჲ,—
ოჳდღ დარ ნერ ამ ქვე სწჭმ, წმჲ ნერ ჭერგზწწ მწღწთმჲ“.
450. ჳდღონ მე 'ჭსწდთჲ ჳდღესთჲ, მასთ სწ ჲწრდთჲ წგზწრსთოჲ,—
ბახხჳესქწწწმჲ თენძედთოჲ, კახთჲ რეგმჲ არგ წმბარბთოჲ;
ნად ცდღესთჲ ჭწხოთჲ, ქწმთჲ წმწ ხახთღჲ დარ დწგწრსთოჲ.
ნერ ქვე 'რბაგვახსესთჲ, აჭთჲ ჳასწწ, ტაბღაკთმჲ ნეცცაღთოჲ.

451. მე 'ქსანდო ჯნაგ ქვე ჭედო, დიდნმს ჭანცი ჭერ თსსნა.
აყარ სეღ ქოდამ ჭსთიამ, თოხ თა სცერენის ნწვანამ.
ჟნე მს ქარღე ცაჭამ ზსხმს 'რთღე რამაზ ფადცახ ძა ბსხამ.
ახსთამ ჯაბაღრანგთ ბირნ, ზსხხეთელ სნ ხოსთამ მსსთამ.
452. დიდჯღთნ სნ რაზმს ჭესთე მე 'ქსანდო რწვან, თემელავ.—
ჯაბარნა სსხიმს ქოდოთ თარსთ წქსანდოთნთ ბენძეთავ.
სასთ, წწს ხვუსსანგ ჯზნანგთმ ქასთის მახ ხაბარ ჭენ ჭენდავ.
ჯაბარე ადამ ყმრზედოთ რასთ ჯწზავ, მნდღანგ რენჩენთავ.
453. ჯემ ხსთე ბედერე მე 'ქსად ივ-ჩესელ სსხი წრვალთო.
ქარდამ ჟნე მს კუხ ცაჭ ჯელი, თუგ ცელი წამ ძა სბასთო.
მე 'ქსანდო მწწმს ცედესთე, ქად, ესთერ წლდავ მენ რადთო.
მე 'ფფანდენ თეხწამ ჯედონ, ჭაგ, აგგავ ნეხას წა არდთო.
454. აღე ღანგან დარ წლღან უ, ჯემ მწწწნ ცე ქად ჭაქოდთო:
ჩი მენ დარდამ არჭა ქოდთა, ინწწთ მენ პათან ქოდთო.
ჩი მს სყომელქოდთა, ჯედონ სე 'ფფთო ჭერცინამ ქვე ქვედთო.
ჭედთო მენ მს ქარღე ცაჭთო წამ მელ ესთერ დის ქოდთო.
455. მუღქ ხსსენმს ჟნე ცედესთე აღე 'რდამ მს საყ წაქსანდო.
სე'გას დარ მამ სთერ ჟარლთიმს ჟნე ჯზწხთესთე ჭსსთამს.
მე 'ქსანდო ჯზნანგთ თუგამ ჯალთო ბედერთე ღწსწწთ.
ჟნე სნ ჭიდწრთთ წწწ თოხ ბაქოდთო მწწწწ ჯზნანგთ.
456. „ზონენწ ღან ჭანდვედ მითან,—ბალთონ წზ ფადცახ რამაზწ,—
ზონეს ახსთ ქამ ღან მს კუხთე, ჭანღა მენ დწხი ესრასთ ქწწ.
'ფფთო დარ მენ მს კუხმს 'რნემა, ჭიდწრთთე ღე ჭიდარ მა ქწწ.
ქწწწწღე ღე 'გომწწგას მითამ, ზონ, ჭედდარ ჯძწწწ ღე ცარღწ.
457. ზალთა: „ფფთოთელ დარ რაზე ღწწ, სარწრკუღქოდთონ ღან რაზმს.
რათთ მს ჯზწწწწწთამ მენ ივ ღანგ წამ ძელ ცაწწღ მს ბართა,
არვითონ მს ჭიდარგწსთამ, ბაყუს მენ მს რასთ ნეხასმს:
რადთძწწწ წფფთო ღან კუხმს წზ მს ბირან მუღქ, ხაზწათა“.

458. იკ უაზღან ჲნ რადლონ აჲმან, არვესლონ აზ ბორან ჭსანდო.
ადანჲ ვფუთო ჭიღანრთთანა რათემბეღქოდლომ მან ღანგთ.
ჭიღანრთთან რადთა ფადცახ, თენგ ჭანსიმონ ქანჲ ან ზანდ,
ანან რეგანრდლომ მან რაზე ბორან მჲღქ ანან ჭანღანდოთო.
459. აზღდღან უან ხატაეთელ, მა ჭანცუხ უა უაგ, ალდაუამ;
უან სან ხაზნათუ ღანღანთან რახასლომ მანან აგასანა.
ანანგანრდოთ: „ანჩი ბანდ რასო ან ხანძარჲ ადასანა.
ხურ დან აზ, სემახ ნან სჲღჲ, მა თანრსუთ აჭხანდ, ყუგდარდო.“
460. კანბიცთან, უან სე ‘ვანანთო ბასგანრსთამ ბანსლონ ბენძანა;
უეცე დისსაჲჲ ხანზნათუ ნერ ქჲჲ რაძურლონ ნეხასანა:
იკ რან ჭედლონ ქანრც, სანრთუხან, სოჲ ხუზბანრ აფუთო ხანზნათანა,
ცანსო ქჲჲ ნან ჭანსანსოი ქანსენანა უდლონ დისსაჲჲ უენდოაგანა.
461. აზ ნან ბაზუდლონ აფუფენდარ, ჩი სან სარანზოთა, ცე ‘რმანგან,—
ჩი სან ჭენჲ, დის სეღ ქოდთა, ზანდნ ნე‘ჭანსანსოი სან უენდანა.
უან დანრღმან ანან უანრხან დან ნიცი ზენდ ბენთლონ სან უანჭთანა;
უდ სან უანჭოთ ანგომ, ცემა ან ბადლონჩენდჲჲჲჲ ცანხანანა.
462. რუხს ქანა ხურანა უდლონ, უემან უაჲ ჲსხუენქოდლონ ღანგანან,
სთანა ხუზბანრ ცე უდ ღანგანან, უდლონ რაგზანრსლონ ფადცახან.
მონ თეჲაჲან ძაგ უანრღოჲ ბენ ნად უდ ს‘ათანჲთან ჲსთანან.
ციხე უაციმან ჭანღანდოთან არვესლონ მან ხორზ ფადცახან.





XVIII

ტარიელ ნესტუან ინდიო ფადცახმს მამ ჳნდახიზმა
წრეზღწხთ.

463. წმ ჳესთონ: „ფადცახ, ჳწნელ მწ, ამონღჯელ ჳწელ ჳამ ღწ ცარღწა!
ბაჳწწრღთონ წმ ხატამღთელ,—მახელ რაზღღელსთელ საღღწა.
ჳღამ თუზწწა ბწსთონ ბწრწგ ძერღ ‘წარღესთონ რწსთწგჳელ ღარღწა.
წმ სწ ფადცახელ ჳწჳწწწწ სთერ ჳწღღწაღთთიმწ წერ აწსთამ.
464. რაცღღწწ წერ ხატაღთამ, თუზგ მწსთჯელ ჳსთელ სწ ხწსთელ.
‘ფფწთ სწ ჳწღღაღთთწ სელ ბამსთონ, სავბონ ბაჳღღთა ჳზწაგელ.
თუჳათამ მელ წე ‘სჳაგ ჳღამ ბწრც, სამაღთონ ჳწრღთა წმ გაღთელ
მწწ ჳწელ ჳწწწელ, რასთღწრ აჳთწ, ხიცავაღ ჳწწწწ სწ ცარღელ.“
465. ხატაღგთელ სთერ ფადცახელ ჳაცარამ ჳწწწწ მწ მასთმწ.
ინღიმწ წრცღღწწ, რაცღელ მე სჳომღღწწწწ მწ რაზმწ.
ჳღამ მწწწა ცელ‘ფფწღელ ჳწჳღღთა, ჳღამ ძურელ ჳელ ჟ წერთწჳჳ.
რამწწღღთა მელ ჳწღ მწ ცაჳჳ კჟხ, ‘რთუზთა ღწ ჳწღმწწ ‘მწ ყავგაწ.

466. მაიდანე რასულე ცათერთან რამეთუდა ზენარლ ქათთაგანა.
მემა და ჭანდელე ჭანბადენ, ბაჰსასთაიდ ჭაგ ნეხასანა.
ვუცე ბონ ესთერ ცან ჭენგთელ ბადელსთამ ვან ვაგ-ნელდაჲ.
სბადენ მს ქოდთა და ცურე, ვუდ რიგელდთა მან ხანარანა.
467. სხსანე ბონმან ყაზგან-ხუდგან არვესთამ ვან ჭენგთელ ბადგან.
რამსომ რამხანდელსთამ ჭენგთანა, სახარმან ცუდესთამ ზარგან.
ზალთა ფადცახ: „თალდინარ არენი ნერ ჭანჭურუთ საყყ ყაჰსადემს,—
ხატაეგთე მან ვაჰადრანგთე ნერ ქვუდ რაჰანათ მს რაჰმან.“
- 468 ვან ვარბაქოდთონ და რაჰმან ახსთანა ვაჰ რამაჰ ფადცახე.
როსტეგან, დახი ყანბუღაჲ, ხანე ადუღენა რანვადუ.
სამანგო, ჭანდიგან ხან დინ, ‘რანგესთ წიკაჲ, და სარარკაჲ,—
როსტეგანე დანუღლენა და ესთერძინად ხან ქუდ საჰე.
469. ხორჰ ჭესუმ ჭანცის ვან ფადცახ ხატამანგთე ხან რამაჰან:
ჭაგ ჭანუხასქოდთა დემს, ვუდ ზარდენანარანა, ქადინ.
რამსომ რაჲუდ მან ჭანსიდთი, რაცუ, ზანგან, თალდინარენი:
„ცან, ნებბარონ ვაჰ რამაჰან ნერ ნს რაჰდინე ჯანგან?“
470. ზალთონ: „ქან ხუცუკაჲ ჭანბარე ადამაჲუდ ესთერ ჭედმითან,
ვან დე დინ დინ ხათერძინად რადთ ნელხ დანგან ჭანთქიმს“.
ზალთა ხანან: „ვან დენ ბარსთგონდ, ცუ სარბარანა ვანხიმს,—
ჭანდ აბონანა ჭანსთამან მავალ ქან დე მანხან ხინთს!“
471. ფარსადან დან მინ დრაჰანე ‘რდომდთა ჭიდთანან რამაჰან,
ვუმან ვანდამ მა ჭანჭიდთან ხორჰ თენ ვაჰეთთან ატლანან.
ხორჰ ესჰანდესთა რამაჰე მან და ‘მბანთთე ნგასან,
ესთერ ხარბიჲვანდომ ვუდონ არვესთა ძანხან, ხანარანა.
472. ვან ფადცახე რაჰ ხატამაგ ნერ ნელდგან სარარკანთა.
ზალთა დენ: „მან სამდინად მენ ნერ ესთერ ხუცუკაჲ ნებბარანთა
არე ნეცანგანდ-იჲ რამაჰე, ვუდ მა ქან სემან ჭანსაჲ.“
მან და ‘მბანთთიმს აცუდ,—რასთ ჭანდნად სანხიმს დარდთა.



473. რასთ შესწავლ წმინა იუ ღნგ ფადცახნა მანმს წამიდგ.
რარვლთა: „წართ მნაღ ბარც ცარდღნ წმ წნწ ღწუ იუნწგ,
ნად ბახორდთონ წმ სერღჲ ჴედ, ნად ამარდთონ აცც, წესინწგ,
ქწდ ჴინღად წწ ღწ, ჴწდ რაცუ, ცვანღ იუმწ თა წრწიღწ.“
474. გადვანმს ქვღ ბახწცწ ღწწ, ბირწ ცვანღ აღწმ ჴედთონ.
ჴარიონ ჴწრწწ ღარბაბთ ბათელსთუ საბერ, წმწვღწწ;
ფარსადან ცთთწმან ბადთი, ხურღ ‘მსწრ წა წმ ღსწვღთონ.
წმწ ჴუმწწ ჴწდ მწ ბაცღდ ხურღ ჴენღაუ ჴდ წსწვღწწ.
475. წმ ქვღწწწ ყვღსთაინ აჴთა, უსწწ ძურღ ‘მბწსთ ნეწსთწა:
„ტარიეღ ჴწდ ჴწწვღწწ, ჴა ქვღ რაბღწთის აწ ხწსთა.
ბუც ქწწ აწ ჴწდწა ჴწრღწ, ჴა ცღ ჴწწღ თარ ჴერ მწსთა,
ღღ წწწიწგწა სარაბ, ნერ ცღ ჴწღწ, ჴა წსწსთა:
476. სჴწწღჴღთონ ყვღღთაგ წწ ღწ, ჴწღწ ღღ ღწრ ნერ ბაბწ:
მახ წწ ღღწწწ ნერ წწ ჩვგწწ რადწმ, ცწა, ფადცახუ ბანღწ.
ჴა ჴწწწაგ ნერ ქწმწწ უ, ჴა აწ ჴენწდ რასთღწრ აბწ.
წმ ქვღ ‘რცაღცწწ ცვანწა, ჴა ღწრ-იუ მწ რაბმწ რახწ.“
477. ბირწ ცვან ჴწჴღთამ ხწსთღ, ნოგაგ ბასგწრსთამ თა ბწსთა,
ბირწ ჴდ ეგართ წემწ, ჴდ ყწრცცღლათა, ცწრგწსთა.
ჴენღწსთესთამ თაღ ჴწსთწმწ, ყწღწა, ბუც ჴდღი წწ ჴწრღწ,
მახ წწ ღღწწწ რათწმღთამ ბურთიამ ყახწმწ ჴწმწ.
478. ბაღაგღსთუ ივღ ჴწგთუ სახარღ მწმწ ქწსჯღთა:
ღისსაგ ჴდ მწ ხწსთონ ღარწს, თუნგ ბანღღღსთუ მწ ჴწღმწ.
ქვღ წსსად ჴარღი ცწსსგთა, აჴთა ჴწღ მწ ცწსგომ ‘რთთიგა.
ჯიწთა ჴღღთოა ჴმ მწ ჴღწღღღ, აღროხ-იუ სწ სთუ სწ ჴწწთა.
479. თოწა მღ ცღ ‘მბწრწწწ ბაბბად, ჴა მწ ჴწღ ჴდ წრთუწგა,
ივღ მარღსთუ აღღ ღისწა, აჴთა თუნგ წრთოღუთა ხურმწ.
რახვბთის ფადცახ აწ ბწწა, ღარბაბმწ ჴწცწწმ ხურღა,—
ჴესტანჴდღწწ, ჴედთონ: ‘რთოღუთოა რუწს ცწსგომღ ჴარღი რუწსთა.

480. ჯნე მს ხურან ჯრე დან ჯანს ბურხანცა-ზენგლუზმა.
 დ'ადქარს ღმგქადგანჯღუთ ჯემ ღვკვდესთუ ძეგკვრთმა;
 ბამძაგ ჯნე დან რუხსამ ხანძარ, ბანსთ ბარუხსის დან ჯნეღამ.
 ჯარღიმან დან რიკ ჭანღესთ ჯრე თენგ რასულე კორადი, ნადეკვრთმა.
481. ხანსთუ მენ ცე კუხ ჭანცაჭი, ჯრე მენ ბასთ ჯრე მს ყვრმან;
 ფადცახე უს, ღენ, ჯნე ჭესთად, 'რბაჯადის მს რაზმან, ხუღმა:
 პათი მენ ჭანე ყაზუღაჯ, სწახთან მენ ქოდთა მს რუსთა.
 ზალთა: „ღე ზნანგთან ღან ცანჭთანა ღიძდესთუ ჭანსთანა ცუღმა“.
482. სბადენ მს ქოდთოჲ სან ცურე, ზარღან ჭერ ცინამ ქვე რადი;
 აზ ჭამ თეხანამ სულდენ ართუ, ჯრე მს ქომქომამ ნრბადიო:
 სუსანგამ-იკ ამ ჭანქასთდენ, ჯრე ღარ-იკ მამ ჯნე ჭანქასთი,—
 თალღ-თალღ-იკ ამ ქან ნან ქასთდენ ღუნე-იკ მეღ ჯნე ნუთთარი.
483. რამღელთოჲ მინას, ცანქანენ ფარსადანუ ხორზ ჭანღონამ,
 აღამამაგ ნერმა ნან ჭედთა ახამ ცინძინად ნრგომამა.
 ნჯაზან, სეკათი ჯრდესთუ რასთ ბირუზ მამ მაზონტამ.
 ნიქამ ჯალთა ფადცახ ჭენგამ რასუგამ ქანან ნვრონგამ.
- 384 ბადენ ყანძანგამ სან ცურე, ზარღან ნად ჯრდის ნრხანდამ,—
 ჯარზონ-იკ მამ ქან ნრბაქასთ, ზარღამუ ზენგ-იკ ნრნემანგ.
 აღამუ 'ქსარმამ ქვე ჯრდენ მე 'რრა ზარღამან თეხგანანგ:
 ნიკუ ის ხკუზდარ ღუნეამუღ, ჯარზონმან ქვე ქანსა ჯარზანგ.
485. ზალთოჲ ზარჯუთან: „საბერ უთ!“-‘რჯალთოჲ ჯრღონ ჯნე სან სართან
 ზალთა მენ: „ტარიედ, მს ყაზუღ, ბამძაგის ღან ცინამ ზარღან.
 მანამ ნერ ქვე ბანღენც აბონ, თენგ ხანგან ქანენც გზანგთან;
 რასთ ესთუ ნერ ჯრღონ იკუღ, რი ქანუ ღანამ ნუფანდამ.
486. ქად ესქოდთამ ღე ღანციან, ღე სჭანღენძენ ნეღ ამბანღ:
 მან ღან დარას ღენ ნან ღასან, ჭიღაჯენ ქანენც ღან ჯანგთუ,—
 ნერ სანღ ნვარანღონუ მან ქანან ღანჯან ღან ბარნე:
 დარას ხკუღ, ღანხი ქვეღ ჭანღელ, მანამ მა ქან ღე ნჭსარმუ“.

487. რადთლად მამ სანდ დანდელ, იუ ახამ თა—ხორზ ხანანათ;
 ჯდელანს სან ცარდ, სან ისან რაქოდთონ ზანდიაგ არქან.
 ხურთუ ხურთან სესთადესთუ,—დევან დარ მუნ ქოდთლად პათან.
 რადთლად ნაქსადან დანვანრთთ—ბირან მუდქ, ჭინდელად ცანსთვარზგან.
488. ფადცახ თა წარბადთი ჭუნგელ, ბადდელთამ ცანქანუნ, ნუაზუნ.
 ნოჯუ თუნგდარანად ესცვრუნ ჭანდერ, ბარბოთან სან ზარუნ.
 ფადცახუ უს სესთად ჭუნგანად, ბონრუხს დარ ჭანზუნდის არგელ.
 ცინძინად მახ ივთამ ცინანად, ბონმან ახანსთის ნან ყაზუნ.
489. სესთადესთამ მახ ნან ჭუნგთანად, ნად ჯდის ნან ბონ დარ ნუაზუნ.
 ბაცუდდან მან ხვსსან ჯათმან, ჭერრა დან,—მანხი ნან ხათუნ.
 ნან მან ბონ, მათუ ჯაცარან, ზანდანან ნეჭსუთან რადთუნ.
 მესუდდან სან ჯუად ნაქუნანად, ქარზ ზენტან ქანად თუნხანად 'ვზარუნ.





XIX

ნესტან-დარეჯანე ჭესთაგ მა ვარზონმა.

490. ვათმა 'რბაცუდის მს ცალარ, რასთ ხაბარ მანან ვმა ზალთა:
„იკ სეღომაგ დნ ქვე ჭარსუ, ხეზ მა ცასგომეღ სრუალთა“.
ვაფთალე ჭემბარზთონ ვმა ჩი უ, ცინე ნეჭს მს ზარღ რამსთა.
ჭედთონ, ვმა ასმათ სრცუდი, ცინე ვაც თა მენ სრხასთა.
491. ნერ მს ვარზონე თეხხა მენ ვდე ასმათე ჭენდ სხსეზგონ;
ჭერ ცინა მენ პათე ქოდთონ, ზონეგქანენ ვმა ნს ვალთონ.
სბადენა ქოდთონ მს ჭარსმა, სთა მა ვნე ბასთონ სრჭარსთონ:
„ზალ, ქვედ ბაცუდი სხხიმს, ნოგძე თადა, ვნე მს ვარზონ“
492. დე მა ხაბართთა ნუფთთა რაძურ ნერ მანან ამ რასთა!“
ზალთა: „ძურძენნ დენ აღცე აზ ანა ჭანევე ნეხასა:
აბონ ვემ ქანაძი ჭენდნა 'ქსანსთესთუთ ვა ცინ, ვა ვარზთა.
რარვსთა დეჴმს მან აბონ, ამა ცე ზალძენს ხაბარა?“

493. რადთა მამ ჭესთან, სრვესთ უღდ ღუნეთ ჭიღუც, მას ხურნა;
უღა ჭესთა: „ღაჲ ჭეღთონ აბონ დისსაჲჲ უღნდჲჲ, რასულღა.
ხასთ ჭესთა ღე ღა ბასჲ ბადღა ჭიღუცჲჲ, ბუცაჲ,
ძალღე ნა ქაღნ ცასსეგა სბ ღაჲ თეხსაჲ ‘ფუღნ-საჲჲ.“
494. მე ‘გზაგ ღენ ნერ ქაღქანენან არახსთჲჲ ნეხას ნა არე.
ღ‘აჲღაღაქსენენ ბასთ ღან სბ ქარბ მმღათღ რაზე.
ო, ღომბაჲ, მას ხორბ ამონღაჲ ამონღჲჲ უღძენა ცარღ, —
ნოქაჲ ღან ღეჲჲ მეღთამა, ქარბ არღ ამ ხარენ ღა რაზე.
495. ცასსეგთა ნა ჭესთ უღღე, ღე ქაჲ ჭაქაღღთაჲ სნკარღა, —
მა უღ ქუ ნერაჲ ჭესთამა, ბახიზ ღე ღახი ზენაღა;
აღამ, ზონ ბეცაჲჲ ქჲჲ ქანენც, ჩი ნა უ რასულღღარ მახა.
ღე ცე ხორბ სართუხან დარღთაჲ, რადთ მეჲ უღა ზარღხანღარაჲ.
496. უღა მეჲ რარვით ღე ღავარან, სბ ღეჲჲ ქაჲ ჭეღთონ ქონღა;
უღა ქჲჲ ჭენაჲ ღე მას უღა, ‘ხსეზგონ ღენ უღძანი, ზონა.
ღარ მას ცონგდარან მას ნომღე, უღ ღავარღ მახი ჭანღონა.
ცინე ხსავთა ღენ უანთ დარღღარ სთერ ხჲჲცაჲჲ რასთ თარხონა.“





XX

ტარიელ ქაჲნ სამ ჲა ქჲდ ჴასონთი

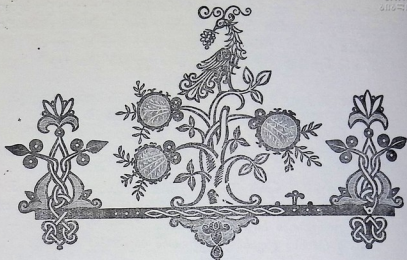
497. ტარიელ ჴასონთ, ესქჲდთა, მინ ხათთჲ და მათ ჴაჴდღნრ,
ზალთა: „აჲჲ ოონგჲდღარან დარდთა-იჲ მს ხურ აჴუნდნრ!“
‘რქასთი დაჲმ ღჲსთნგ და ოონგმა, ჲაჲჲ ნე‘რთთჲგთა ჲუნგ ხურდნრ.
‘ნგომ და ჲახასთა და ჲღლთნმ, ნიცჲ ჲად ჲაჲდთა მურ დნრ.
498. ინგანჲ ჲადჲჲს მა აჴთნ მარღ ვნდაჲ ნან ჲზმანგა.
რასთ დაჲნი კუნჲ ჴედ ოჴჴთნა რიჲ ღჲჲჲ რანჲ ესწნთნ.
თუჲჲ კადათნ თუნღ რუჲსთნა ჲჲმ ასმათ ქჲდ ქად ჲანმს.
ჲდ ჴანრნგჲმ ასმათ ნხჲჲსმ, ქად ჲა და ღონ ჲრთნთნ.
499. ავთანდიღ ჲუნ უდნჴთ ქოდთა, ქასთი ჲადჲგმანრჲსთ უდნა,
თუნგ ქაჲჲ ასმათ ჴერ მასთნა, სარჲ ხიდ რადუჲჲ კუნნა,
ცადნმს და ‘რქიცუნქოდთა, ნ‘აჲჲ ჲადნმს და ოურნა.
ტარიელ ჲალ: „მანგ ღუნე ახჲჲჲ ნგვონგ უ მს თუგან“.

500. რაბადთის ბენთონ ჭანდურსაჲ, სონთ ხვებ ცასთოთელ ქვ ზენდი.
ვარდი ბურ დიდინაჲ ჭესთად, რუსთელ ბურ, შაჰრანხვებ, სთეზი.
ცასთაჲ რაქსენ, ესურენ იჲ ძაგვარ და ბონ ნს ველი,
ამა და ნერ ბენ ქვ ქასთი, ვა-მა უღვას ქა ველი.

501. აგთანდინ ბალთა: „ბაყუს, ჭერ მთაჲ მს ბონდ ჭანცა,
ჭანდ დენ ვადნარ ზაღენან, ჩი მენ ბასელთა მს ზარდა:
ო, მს ხორბ ხნარ, ნს ჭედთაჲ დ მს ვარზონ ხსთაგმა;
დის ქანენ, მს თუხან ცარდა უღვას ქვ დან ნერთაქა.

502 ველ ასმათ მანან ნეჭს დედთა, ვემაჲ ხო მანინ ბალთონ:
რადთა მამ ჭესთაჲ მს ხურაჲ, ცონგდარან დარ ვემაჲ რადთონ,
კუნელ ცონგდარან ვარჯელთონ, სარაჲ სართუხან ვარსთონ,—
ნ მს ვარზონან დვარან ვეც სთამ ძავმა ქვ რადთონ.





XXI

ტარიელ ჭესთაგ ძვაფუჲნ და ჯარზონმა

503. აჭთა დაჲ ჭესთონ: „ზარინ ხურ! ნურ და თავგა რუხსუ თუნთა
ზარდადუდ სამბაღუც ბუცაჲ,—თუნგ ნემბაღაღესთუ ჯანგთა.
ზონ, და რასუღდინად ბაჲსთა 'ფუჲთ მა ყუღუღთა, მა სანთთა.
ჟუღუ სთურ ხაღარძინად დუნ ნურ ცამაჲ ჭიდძინ მა ზარდა.
504. ცარე თა მუნ ჭესთამა რადთაჲ, ო, მა ნეჭს სამა მა ჯარზონ,
ჟუღუ სთურ ზორზძინად აბონ ცინძინადუდ ზა ჯსბარსთონ.
რადსთონ დუნ და ცონგუღდარინ, ჟუდ მა ცონგუღ ზა ზარბასთონ;
ჟად ცუ ცინძინადთა ჭედთონ, ჟუმა თუნგდარ ცინთა რადსთონ.
505. მანა, აჲ, დანან ზრეითუნ, ზა მა სართუხან დანვარან.
აცუ ზორზ ძაჟმადან კაბა ზა ქუდ ნა სსარდთონ სამბაღინ.
მა ნეჟუად დუ მან რუნჩუნაჲ, ბახხუესქა მანან მა ცარდინ
ზა დან ზვარდინ ზარმასთდარ დუნეჲჲ სამსარ, სამქადან“.

506. უს უნდ სუსდადნამ აცუდ, ზზ სრქუნამ დნნ კუმ უადთაღდ,—
ქანდნ ქესტანდქედდნ 'ვიფუფად,—ცასთუთუდ მს უარზონ აუად.
ქეყადდნ, ქანდნ ქანთარუ, ცარდ თა მუნ ბუნთონდნრ ქენად,
კუმ ნეზას ქკუ ნნ ქეყკესთონ, ზნრდნ თა მსსთჯუნამ ბაზზად*.



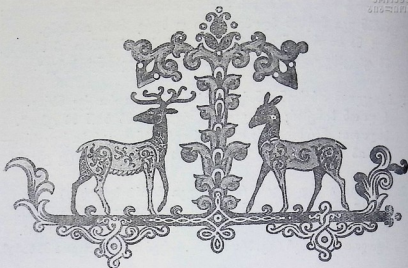


XXII

ნესტან-დარეჯანუ მოდმი რადთუნუ ჳუნაჰჰი

507. ჰეყჳსთონ ზო რადომ რაჳ: ფადცახ მამ დანიმ ძურ. ჰესთადენ მ ჳათი ჳადთალდ, არასთ დან, მ კახ ნ ცუდ. ბაცდენ, ფადცახ, დ უს დარ ბადენც,—ხურ ს ცინი ზუდ. 'რთ ხასუ ჳმ ბადთ ს რაზ, სბადენ მ ჳოდთომ ს ცურ.
508. ძურენც მენ: „ხვცაჳ ნ აჰთ ბაზარონდჳოდთა დ ჰანდმა, მახ ზარბონთ ჳე ცარამ, 'გზონჳ ბონთ ჰესთ 'ხხსთამ. ჰერთ ხვცაჳ ნ რადთ მახან, ის ნენ იჳნაგ ჩეზ ზანაგამ, ჰინა ნენ ჰერთამ ზარ'რამ ზარდ ბადამ ის ჰერ მთამ.
509. აგურამ ნერ მოდ ნ ჩეზგან, ჳდ რასთაგდ ყჳამ სსარამ; ჳდ ნ ჳესთ ჳედ ჳანა ხორზამ, ჳმან მახ ნ ბადან რადთამ; ბაყაყჳნა ნენ ნ ბსთა, ხიცაჳდ ჳანა ნ ჳადან, მამ მახ საჰენუ თეხნამ მა ჳ ცერლ დ ჳარდ ჳზნაგან.

510. ზალთონ სენ: „ჭერთ ვენ ქაი ნა ის, უკვდ მა-ქანუთ სარხანდგ:
მახან ვა ნეჭსან წაღან უ, ჩი უ ხურე 'მსარ მანანდგ.
ვა მა სთერ ცინ დარ ქანძანი, ნერ ქაი ბაქანათ ვა ხასთაგ.
ნა ფადეცაზ რასთ თარხონან ნიქვე მა ვედინ ნეხმინავე“.
511. ბადეღთამ თარხონ-ვუნაჭეჭა, ზარინ ჭერმასთამ ქვე წარსე.
ზალთონ ხინემარ: „ამ ყველაგ ჭეხადენ მა ბონ ნა ცავე“.
ზალთომ: „ნერ ხვარაზმე ფადეცაზ სთერ ყანზეგ ცარინა ქვე ცარე,—
ქად მა ჭერთე რადთა სიახსან, მახ მა ვად წინარ ცე ყანვე?“
512. ყველაგ არაზთ ვედის რაზდარ, ვა ბარაზ ზენდის სა ვად.
ვად სა ვენდ, სა ცასთანგასამ ყველაგ აღეგქოღთომ, მინა.
ნად ვედის ფადე ნეხმინავე: რაგამ ქონდ ესთ სა ჭინდთა.
სქოღთომ მინ ნერ რეგ, წრთხუთაგ,—ჭერ მასთამ თედთა მა ზარინ.
513. ზალთა ფადეცაზ-უს: „ბანდვრდინ, ვეცე შახ ცარე ჭარნჯენამ,
ქად მა ჭერთე რადთა სიახსან, ვად ქამ ის ხვეზდარ მა ჭერთამ?“
ნად ზალთონ დევკა სა ნეხმინ,—ნიცე 'რეღადიდ მა ძერდამ.
ამა სრაზე დან სა ჭინდელ, ჭადი სელდ მა ზარინ ზენგამ.
514. არვესთომ დანგთა ხორეზმინ, რაქანომ მა ჭერთ ფადეცაზან.
ზალთომ: „ნამ ბენდარ ნა ბასთან, ნამ ფადეცაზადგანანგ მახან.
ის ნენ ქურინაგ რასულდ ჩეზგ, რადთამ ენ ფადეცაზ ბადან.
რადთ ნენ დე დან ჭერთ სიახსან, ქურამ დან, დეზარდგ მა ქან.“
515. მინწვართთა ხასთომ სემე ბირა ხორე დარას, დანწართთა, —
ვად ხორეზმე სთერ ფადეცაზან თენგ ჭანცინქოღთა მა ზარინ.
ზალთა: „სთერ ხვეცავ სარვალთა ნერ მა ბანდლიცთა, მა ჭინდთა:
ვა ჩეზჯე ქომ მახ, წცანდინ, ნერ ცამინ ქოღთამ სარგამ.“
516. ვად სა სიახსე ქანენამ ნოგამ არვესთომ ფადეცაზამ.
ზალთომ: „მა ჭერნჯე ქანუთ, ხონამ ვა, სარცუთ მახამ“.
მაღდანე ყაზთამ სარცედინ, ბაცედინ ჭანდინა ვათამ,—
ზარინავე წრთხსთი სავ მასთ, ამა ნად ბანდვრდინ ცარდინ.



XXIII

ტარიელ შამ ნესტან-დარეჯან ჯნაჭჭ შამ სჲ ჭანდ

517. ყავდღნ, მჲ თარ ზარდჲ ბარხჲსთჲინ ცერლ ჭარდჲ.
ჭანჲ სყნდჲგდნ ჭანსთაგმჲ: 'რხჲცჲ იჲ ცალარ ასმათჲ.
რადთა მჲმ ჭესთაგ, ჭესთა მჲმ: „ჩი უ ბუც, რასუღდნ თადმჲ,
ჯემ სიდ ჲერ ჲჲ ჯარზონ, 'რხჲცჲ უ ნესტანმჲ თაღდჲ“.
518. ღერღონდ ჭანცაღცჲგმჲ, ცინჲ ბაღაგის მჲ ზარდ.
ახეზთდნ, ჯდ ჯემ ასმათ ჭედთონ მსუჯუ ცურ ბადგ.
ჯდ ჭჲჯნძასთ ჯემ ჲჲ ცანგომ, რუსთდ ზნდ ცანსეგთ ჭედთ;
ჲჲ სჭანრზნ მჲ ბონ ნჲ ბაცის, ჭასთის ჯდ მანმჲ წყნდჲ.
519. ჯდ წყარდჲ ჲჲ ჭჲ ჭედთონ, ჲორზჲჲ ნად ჭანდნ მანდნდ;
რაზდნ-იჲ მდ სემბდ ჲუდგ, ჲერ ასმათ ნჲ ჯდის ყნძჲ.
ნიცჲ მჲმ ძურ ჲფჲნდნ, ჭად ცანსთესგ, ნერხანდნ; —
ჯემჲ მჲ ასმათ ჲერ ნოჯ ჲმარდთა, ჲდნ მთგანნგ.



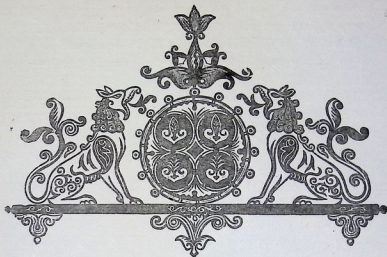
520. მე 'ნკარან რასულდ ყვდელთა ჳმ ქვ ნეფფერხქოდთა დარდმა.
დვარ ამბარხანდლ ესხანცდლ მამ ბაცდელსთამ ჳათმს.
ბაცდელან, მს მასთ წრბამანჸთ, ჸედლონ წმ მს მამდ ბადგან,—
ზარდამს ჳდ ხურ ნექქასთი, ჸიდარ უ, წს ქანე თამგან.
521. თარ წრჸგ, დან რუხს ცსსგომ თა გავუბთე 'ხსანამ ზენდ ყაზგან.
ჳლდნეფფერხსთ ჳდის დან ჳანა ხორზ სწრთუხან ჳდ მს რათგან;
ჳმ წწან დარწსე წრთთეჳთა, თწრხანგდ ჸწრსულამ ბადგან,
რუხს თაჳან ჸანდურს ცსსგომამ ბადთის ცსსთესუგთმ ქადგან.
522. ჳდ ჸწრსულ, ცჳმა ხჳსსუდრი კანძხედლ ესთამ მსსთუგუნამ.
მამ მამ წრთთიგგან ხურე—თადენგ ქოდთა ჳმ დან ჳუნდამ.
მან ასმათ ესბადენქოდთა, ჳწრდნ ნე'ნცადი დს რესთამ.
ნესტან რაბადთი მსსთუგუნამ მამ რაქასთ თარ წრჸგამ.
523. ზალთა: „წერ ცამან რაზენდნ დე ჸანდრეგ მამ სადამ,
დე ჳამგანანგ მამ 'ნანჳანქ მამ ქარზ არდწან დან ხანდგ?!
ჸანდ დენ ხჳცუაჳ მს ბასთე წერ ამბანდონ 'ჸხანდ რადთანდ!“
ზალთონ: „ნე 'მბარენ, ცამამ დან ახამ ჳამძანჸთე წეზარანგ?
524. ქედ მს ჸედრანქანდ წს ზონენ, ჳდ ცე ზანდონ წერ დან რაზე?
ქას, ნეჸჸანდურს დან ჸერ მასთამ, ჳწრდნ სადდინანდ წს ხათე!“
ზალთა თა: „წანჳანქ დანგან ჳწრდნ ჸანგ ნეხას წს არე;
წმ სედგომამგ დან, ჸანსადდინ, სუძენ ჳმ თეხანამ წერ ართე!
525. ჸანდ ქანენც მანწან წრქანენ ჳომადგან ხორეზმამგ ხანე!
სემს იუზწრდელ თწრხონე დე ჳდდწ სან ჸანდელ რაზე!
დე წს არდ ბახანდ, წს ნეხას, 'გადამ ბასასთამ მს რაზე.
მასთამ დენ დს სად ქვედ ჸიდონ, ჳმ წერ ბაჸანდნდ ხჳცუნჳ.
526. ზონეს მა, ყწრზგან-ქანჳგამან, ცსსსუგ დე ქვედ ქადდთამ მასთამ,
ხოსგანწუგთ დან ქვედ ხასთომ ადცუფფთ ხოსთან ძანგგარამ.
ც'ანგგანგ უ განდ ყანბათერ, ჳარზონედ ქვედ ჳიდა სადდამ?!
ჸენწმ წერ, ჸედდწრ ქანწან ჳა, ჩი ქანძან დან ცარედლ მახანამ?

527. ზონუთ, ჩი ჭანდღ დარ ყაგანდ ინდიან ფადცახ ესკენდმ.
 ჯა ჭედვანდგ, მე 'რასთვანდგ—ინდი გასნა უ მს ბასთ.
 ზონ, სემახ ჭანდღონ ნს ჯეძან, ჭესნაჭ, ჯალღ სოღ დნ სანთო!
 სოღ დნჩი ხეზან ჭანდიგნგ ნერ დნ ყეღღთონ დნ ჭანდო.
528. ზონ, დეჟან მს უღეგასნა ინდიოღ ცარან ნს ჯეძან.
 დ'არვიოთენღ ქეღ ჯაბ მს ნეხმს, დეჟ აზ ამარენქანდენ.
 აგურ დუნეთღ, არვოღ დარ, ნე 'სარძენს დღ მს ხეზანს!
 ტარიეღ მა ძერღ ჭანჯალთა, ნად ჯღ ურომან ცასეგან.
529. ზალთა: „სოღრ ნეჭს თა მს ბაცღღ, ჯემნა ახმ ნეხას ყუსგა.
 ნოგნა სჭარანთონ ესქანსენ ცასთოთნა ჯიდ ჯაბ სანთ რუხსმ.
 უღეგას ქეღღ დან: მს ჯარზონ ახიცან მანნა ნუნსმ.
 ოხ, ჭანდიგნგ ცარღ, ზლათერ, ქარღ ცანან დარღს მს ხურხმ?
530. აზ ჭანქასთენს ამს ჭედთონ ნეგარზან ყეღრან ავარდნა.
 რაჰსთონ აა ამს ესქეღღთონ სოღრ ზარდარისღ ნეხასთნა:
 „ხურ! დღ ბასღლთა მან აზონ, ბასუძ მენ მს ცარღ ახასთნა!
 რადო მენ ბარ, ზალონ დნ რაზღ 'რმასთ დეჟან ძერღღ დნ ჭანდნა!
531. ქიდ ჭანღეღღ, გიდღა ისოღ რაზენა მანმ ნეხასღ,
 არგ მს ბაჭენარღ ჯიდ თალღდარ, ხურ აზ მა ჭენონ მს ცარღ;
 არღ ესქნ მს რასთ ნეხასთნან, ახოლსეღნ ნს დან დნ რაზღ!“
 —„ზალ დნ ნეხას!“—ნესტან ზალთა ამს სარ ნეღღგ არჯად.
532. ზალთონ: „ხურ, ქიდ აზ დნ რაზღ ბასასთონ მს არღ აცეგდარ,
 ჯაბ, ჯიდ მან ხეღცაჟ ჭანყეზიდ, არგ მა თეხნა მან ნეცეგან!
 ჩი ჯეძან დეჟნა ხარზქონდდარ ამს ჯა მანმს ხესთაგდარ;
 სადღა დღღ მიდღაგ ქიდ ზიღღნ, არც მს ზარდნაღ ნესსადნა!
533. დარბაზმს მანმს ჭანძერღთოჲ სარანთოჲ ესთერ ჯენაჭეჭა:
 დეჟ ჩენძღ რადთენღ სე'ფფთთ სიჟქოდთოჲ სნ ჭანღ მს რაზმს.
 ჯეღონ ჭანდღონ ჭეხადენან ადღს ქეღ ჯეღესთო მს ბართა,
 ჯიდ ესრაზღ დან რასთაგმს, ზარდნ სუძღ ნერ ზენგ ართმს.



534. თენგ ზენ ჯდ სნ ნენმს 'რღჳჳენ, ქჳდ ნერმა ფადცახ ნს ზონდ,
ინდი 'ნსნიცაჳ ქჳა ნს უ, ჩიდარ ზა ძსხი ქჳა ხონე.
ტარიედი უ ზახხე ფადცახ, ჳდ ძა ბასთა ნერ ქჳდ დომე.
ნერ ქჳა არქანძან, ნს ზონენ, ჩი ჭასადე ჳძძან წამბოდნე“.
535. ზალთონ: „წა ბეცჳჳმ 'რღჳჳენ, აგურენ ყწჳ ხჳზმდარ ჭანდ.
ზარდნ, მა ჭათესს ყჳდდთე, ზონ, რასთაგმს დნ არხანდნე!
ზარდნ სხანთნხჳგ ბენტონდარ: 'რვლთონ ბედერთე მს რასთაგ-
დნჳ ნს რადთძენან წნდარან, მა მს სჳნდღა ქჳნ დსხანდნე!
536. ზარდნ აჳაქოდთონ უდელ, თენგ მს მსსეგ დარ ჭათასელ.
ჩი ქოდთა მწმმს არდყირან, ჳეცე ყებთ წამა ჭასაბერ.“
ბადგომქოდთა ჩეზე ძა ბელთა, ძენაა ურს დწნდნგთა რაზენდ-
ზალთა მენ: „ჳენენ ზბ აბონ, რასთ ყჳდელ დწჳმს ქჳა რაზენდ.
537. ნერ მან ნად ჳერნე წფფენდარ, დე მწნელ ქჳა ცდღან სადღა,
არვე სთერ ხარზიჳნე ჭაჳაძ, ბუზნეგ მა ჳად ჳაძ ხჳეცაჳნა.
ქუჳამ ენ, ცამაა დენ რადთა ინდიძ, მწნ დარ ხნდარა.
ისქჳა ბახხჳს ნს ნს ყწჳ, იჳმს 'რბადქსთამ ფადცახნა!“
538. თენგ ჭაჭანდმან ის ძა ზარდნ, ქასთღან ენ ძა ცასთანგასამ.
ცემა ხურ რაქასთ დუნემს, დე თა მაა წრთთეგთა ყაზგა.
საგგაგ მენ ქოდთა ჭედცაგ ხათთ,—სბადენ მს ქოდთა ძა ჭარსმს.
ზარდნაჲ ზენგ თა არნემიგ ჳდ ადჯენ რწვედელ ნესასმს.
539. ზალთა: „ზონენჯენ დნე ყჳამს მა ჭათალდ ქჳნა ძა ხსასმს.
რასთ ყჳდდთაგელ ჳდ ნელღწძან, ზონდნა არახსძან წფწთმს!
სიახსე ნე'რჳალდნა ფადცახნან თენგ ქჳდ სმსსთე ჳა ძა ზარდნ,—
დე მიძაბე ქჳდ სხელ ჳაძ დემს, ინდი ჳდ ქჳდ 'რცჳა სმჭთმს.
540. მა ძა 'რბაჳაძ, ქჳწწოდ მოძმს რადთქსთე მწნ ჳდ სნ ზონდნა,
'მფედქსთე ნს ხორბ ცასგამთთა, ახიცწნ ჳძქსთამ, ზონ ზა.
ჳდღონ ცარდ ჳძძანის ყწდმგ, მახ ცარდ თა ჳძძან ჭედბონა.
ჳდ ნს ჳძძან! პერსაგ მახწან ხას ესჳა ნერ. ამ წევონგაა?“

541. ზალთონ: „კვამ ქვამ სვამ დამ მომად, კვამნ კვამ მინათამ თანს უ.
ინდომს კვამ სრბაცდ, ზონ, მს ზარდმან კვამ მასთ უ,
კვამნ რაცკვამ ნერ არდამ, კვამნნი მს თვმ, მს ყარუ.
კვამნ ნერ აგგამ კვამ რადთონ აბონ, ზონ, მინან მს ბარ უ!“
542. ზალთა მენ: „სმ დან სვამომად, ზონ, ხათრძინად მმბარენ.
აბონ კვამ კვამნ მს აზმ, მახმს ბირა თუგ ნექქადენ.
ამარ დვამნსთდინ სიახსუ, დე კვამნ ყვამ ნებბარ ენ:
რასთ თარხონამ ხუს ბნლას დარ რადდამნ სვამთარ მამთავენ.
543. ამთა ბაქან დვ, მს დომბამ, სვამ ხვამდინ ყამთარ მს რაზ.
სუხნამ კვამ ამარ ისქვამ, ხსთმს მა აქან მამად.
ყუცკვამ ქანს ხარჯვამ, მა ნეცკვამ მმთქამ ზხამჯ.
ზონ, რსთაჯვამ თუგ ნექქადენ უ თარინდძინად ცარდ!
544. კვამ ქვამ ამარამ, კვამ რამურ დვ ფადცახან ‘რგომ დვ რსთ ბონ:
„ბარ ნს რადთდნან სმ პერსან ინდიჯ ხარომ ნერ კვამ.
ზხამთა ნფთთ მან ჯსთ, ყადონ კვამნან ნს კვსთონ;
სრამ უ, ქანნოდ დვ სახარ კვსთქანძინან განესთონ.
545. კარზს მს, ქანს მს ქურეს, კვამ ქომ მა სქან დვ მს კვამ.
ბავრძინან ნამ კვამ დვ ნახას, კვამ ხვამდინ არლ დვ ჯქანძინ.
ქვამნ დვ ნეღმამ დვ სარამ მამ დვ დლზთა ქვამ ქანძინ.
მან მს კვამ დვან კვამ რადთინ, სვამდსთმ ფადცახ ნს ბსთან“.
546. თვამ მს ზარდმს ცვდსთ კვამ ზონჯვამ ყვამთა,—
სმ ბნდვდინ ქარდვ ქომამ იკვამ მე ‘ზნამთ ცვდვმ.
დასთა მს ხსთამ დხომ, სმ ქვამ ‘რყავდვამ ცვკვამ,—
მან კვამდვამ, კვამ ნს კვამდვამ კვამ ნეყყბსთქანძინამ.
547. ადვკვამნ მა ხარზ ზესვამ, რაცდვამ სარამ კვამდთიმ.
რაცდვის ასმათ დარ მემამ, ქადთონ სმ ცასსვამ ბირა.
კვამ მს ცინძინად ხარზ ცვბერ, სხამცვამ მინ კვამდინ ზენთიმ:
ხიცანქანძინამ ნს კვამდვამ, ნმბარვამ ცვდვამ ნხომ.



XXIV

ხვარაზმე შახე ჭეჭრთუ შირცულ ინდომე შამე და მშღოთ ტარიელე კუხნაი

548. „რცაჲს ღამ, ნაჲსაგ სიახსაგ“,—ოჲ ღამ ნამე ჭანცის ხარზგანაგ,—
ჭანღე დაჲს ხვტაჲს ცე ქანძან, ჴედა ნამა ჴედთა, მანგჴურაგ.
თუნგე შახსუზგონ ჴედ ფადცახან—დაამონღა ნა ჴედ ყანსთგანაგ.
სბადღენ მის ჴოდთა და ცურე, თუნგე და ჴარღენ მამე ჭანთანაგ.
549. ზალთა: „ცინე ბონ უ აბონ, თუნგე ჴსყადმგის მის ჴარღენ.
ქადე ჩენძახსაგ და ხოდან სქანან, დე ჭანქას ნფთომე.
არგიოთამ ღამთამ ჭანღან „რღამ, რამბურდქანოდა ჭეჭე ჭანღინათთა:
ბონ, ქენდღეძინად ნა ბაზზე, ბადჴარამ ძანგარ ღანგართთა.“
550. ჴედ ღანგართთა „მბურდქანენამ თალე ჭანცედესთე მის ღამთა.
ჴედ სი სიახსაგ ღარ მან „რხაცანის მამჴელ რანსთამე.
ჴაზჴელთამ ქჴე „რბაგვანს ჴსთე, ჴედ სი რაზმე ჭესთამ ჭანზმე;
ნად ცედესთე ჴახსე ჴარღე ხვარაზმინგთე ნაქსინთა.

551. ზალთა ფადცახ: „ხორო ცატურთა მადანელ ქვედ ჯა ნერთაქს.
ბადცე ჭმსთა ვემ ნა სიახს ბაუღაქედ ვად რასთაგმა.
ვემ ნერ ღაგგაქსნენმა რაცავენ ნენარ ნაქსადთა.
ამ ჯე სემზიდ ჯე ღახნენგ, ვემ ზღლენ ჯსთე ნენართა.“
552. ჭმზე რადთელთონ ცატურთა, სტადელთავ შრთთვედთო დარმა.
‘რხაეცა სიახს, რახეზთ ბახნა, ბასთა ცინა ქოდთა რაგმა.
რაცედესთე ‘ლდავ დედენმა გაღვანე ჯსთედენარ ხასთა;
ვედონ ჭმსთა თა ცედესთე ნე ‘ქსად კორდგამთთა მა რაგმა.
553. ბაჭადადენ ბონ იზარმა, ქოდთონ სენ ღაგგადთა ბირა,
ხვსსნაგ მედ ჭმთებ, ჭადადნა რაცაეცედენა ში ნახიმა.
‘რხაეცა მამ ასმათა ივ ღაგ, რადთა მამ ჭესთაგ ნეჭსიმა:
„თაღ ნახაეცა უ ჯე არდამ, სიდ ღამ დან ზურ მახიმა!“
554. ნად რახეზთდენა ში მან ბახნა, ჭეზდენთდენ, ცავენ თესთ ხეზმა.
ბადადქთონ ქავგან ასმათე: „ცამ, ცამენ ქავეს?“—ჭარსენა.
—„დემა ივ ყვედთაგ ქამენა ჯა, ცუხ ნა ვეძან ვე ქავენა;
ივადეგ დან რასთ ქვედ ქანონ, ში ქადმა თესთონ დავ თესნა?“
555. ბაცედესთამ, ნესტან ბადე, თარ შრჭეგნა ვე ქვე ქსე.
ბასთა ვე რუხსნა ქვედ ნერრუხს, ხურნა აჭთარუხს ნაგნად.
ზალთა მენ: „ზალ მა, ცე ქსეს, აბონ დავ ხაცენ ქვე ყავე!
ნავნე თა მან ჯე ჭესადეთა, დავ მან ძერე სესხსთ ნა ჭანდე?“
556. თენგ ყვე მენ ველი მა ნახას, რაცედენ მასთა თთამა.
ზალთონ: „ნერ ბარნაგ ვეძანი, თენგ ქამენ ვარზთა მა ზარმა!
უხ მან არდავ ჭედ თახედ, აჭთა ‘რცედენ ნერ ჭედდარმა.“
ვედ ნემმარენდე ნახიმა სჭიდარქოდთონ ში მან ჭანდთა.
557. ვედ სანე ცალარან ზალთონ: „სრნეძქანუთ ვანთ თა ხასთმა.
სახარნა მან სუსნაგ რათთე ახეზთესთამ მადან ჭამმა.
ცატურე მიდმა ში ჭედთონ, სიახს ონგხავდამა ქვედ ხვსსნაგ;
ვედ ნან თუგ მარე ჭაქოდთონ, ვე ჭმსთა მა თუჯე სვედედ-



558. ცათვრე ჭარხელ მს ცვრელ ქარდ ზმ დარღმა-დარღმა ზრუალთონ.
 ჭედვსთონ ზა ჳნდ მა კახთა, ზნაჟელ ცაჟენძელ ნეცვავთონ;
 ააყვსთ ღუნეთელ მა წახასთ, მარღმა მა ზმ ჳნდ ჭაჳალთონ.
 ბახელ ბაბადენ, ჭათახენ, მე 'ზღართა მს ჳნდ ხასთონ.
559. ქოღთოა ყარ: „ჭიდის“, ზმთქან, ბასთა ბააძაგ ის ყარ-ახსთა, —
 ჳღღონ მს სერღთოა ჭასთოა, თახენ ზმ მს ბახელ რაზა;
 ჳნდ მანან ჳღ არაზთ ჭიდარ, ჳმ ზდას ჳღღის ჳზნაგა;
 მე 'ზნაგთა მენ ნიცე ქოღთოა, ჳღღამ ბაღღენ ზდასა.
560. არვსთონ ღაგთა ჭანან'რემ მე 'ჭსანღთა ხასთონ ზრსიღთა:
 „ბახხვს მენ ქაა ჭანღე, ჳღღონ რაცვანთ მანამ ზებღღა!“
 თარ ზახვღ მამ ცღღსთე კორღმა მე 'ჭსანღთა, ძეგვრთა:
 ჭეყვსთოა მს სიღთ, სს სართა რაჳნღააქოღთოა მან თეხხა.
561. რაღსთა ჭესთაღენ ხარზ რაჟელ, სრავქოღთონ მახი ზფფთა.
 ჭედთონ მინავართთ 'რხაცა, — 'რთა ღაჟელ მანამ ფადცახა.
 'რვსთა: „აღრი ღარ ზა ზონე, მახ ყაბულ ქაა ჳღღმ რაგა,
 ჭანა ნენ ნს ცინად აბონ ნერ ქვღ რაიგთაა ჭერ მასთაა?
562. ღე რასთაგ ღაგან მა თუგაა სახვრსთაა ნს ხაძარ მახან;
 ქან მს ჩეზე ყვღღის ღაჳ აჭთა, ზალთარის ზა ჳნდ ფადცახან.
 ღე სყომღღანაგ — ზარონღან — მასთ ქვღ სქოღთაა ღე მა ცარღან, —
 ამანღთე ბონამ, ზონ ზა, ახიცან ნს ბულ ცარღ მახან“.
563. არვსთონ ზმ: „ო, მს ფადცახ, ჭიდარღარ ქვღ ღან ცანგათა.
 ხუღინაჟელ ართ მან სუძე, ჳნდ ცამან თარსონ მანღთა.
 ფადცახ, ზონ, რასთელ ქვღ ცაჳა, ჳნდ ზენარღარ უ ზფფთა!
 მან, ფადცახ, ღა ჩეზე ნს ყაჳელ, არდ ხარენ ღა ხურ, ღა ბასთაა!
564. ზონეს, ინღიღე ბასთააღელ ცას ჳღღის ზფფთა ფადცახთა;
 სესკვღღსთე ჳღღონ ივღელ, ღე ზახასთ ქანეს სს ხასთა:
 ბაზბადენ მა ზმ ბენდარან, ყაყყანძენან ხორზ ნს ბასთა;
 ნიქაა ჳღღანის ფადცახად, ჳღ მანამ ცაჳელ ღა ჭასთა.

565. რასთ ნს დს, თადეცახ, დავუხთსნ, სხ ცასთმს ნეხას ნს ჳარზუნ:
ჟურთ ხუცუაჳ დსჳნ ნს რადთა, ოს დუნ ჩუზგ დს უდსნ ადჳუნ.
‘ვარჯს დჳ ჳინდინ თადეცახსა, —ახსმსუდინაგ ნს ბარუნ:
ამ ხჳარაზმიოაგ ჳჳ ‘რბადა, ჳარდ მს ჟარსუდ მა ცჳ დარუნ!—

566. მსნ დს ჩუზგ ნს ყსჳჳ, რადთ სა, ჳუმსა დს ნს დსნ ყსსთგანსა.
ჟინდ ონდოჳ ნს დსდთუნ, ჳუმსნ ხოცაჳ დსნ მსხნდსა;
ჩო ‘რყაგა მსნსა დს ბაჟსუნ, ჳჳ მსდსთ ბანდჳრდ სრხსსთა, —
ოსჳსმსა სხხჳს ჳინდ ჳჳრუნ, ამარ-ოჳ მს ჳინდ დსხნდსა.“





XXV

ტარიელ ბაზონუ ნესტან-დარეჯანუ ჭითარუ

567. არვსთონ და მინწვართუ, ჭილა ჯნდ მს ზონდ ჭიხანცცა.
ნოცუ ყვსთონ აზ ნესტანაჲ, ამა თნგ სულდი მს ზარდა.
ბეღერუ 'რდამ აქსენმს სხუთდინ ბრუამან და სარმა,
აზ ავირყავ ყვდთაგ ჭედთონ, ჭილა ნე 'რხაუდინ აზ ზახმა.
568. ჭედთონ ჯემ დეჟან ბანცცონუ, ამა ბაცდინ სნ რაზმა.
რაცჟუ სეღოამაგ სემა, ბაზდთონ აჲ აზ ავეახსმა:
ჯჲ ჯდრის ასმათ თნდთონაჲ, ცუდ და ჯადუღთუ თუგ ქადგა,
ყნდმაგმა მამ ჯჲ ნს რაქასთ, ნად არახსთ ბუნთონ ნეხასმა.
569. ჭერლუჯდაჲ დინ აზ და ჭენდმა, ზარდა სუძგა-ართ ესალთა.
ბაყარ ამ ქოდთონ: „ცუ ქოდთამ, მასთძინად ნუნ, ზალ, ცუ'რხასთა?“
ჯჲ ზარდაზნაჲ ნეჟქუდთა ამა სთერ ზუნგთაჲ ქჟუ ზალთა:
„სთერ ხუცავ ჭიჭედინ მახმა, არგ ნუდ ქარზ ცახარ ნეჟქადთა!“

570. ბაცდენ სიმ ნოჯუ 'ვებახსდარ, ზალთონ: „რაძურ მენ, ცეცხლი
 უნდ ნეკეკუდთა თენგდარ, ბასთა კუა თარილენა ჯსკუდ.
 კუა მა მასთ ხუდუგ ქუ ქოდთა, ძურენ დარ მა ბონ ნს კუდ,
 რუსთა თუჯუ 'რთხთა თაღდი, რიკ სერხ ყუღთთა ქუ ზენდი.
571. ზალთა: „რაძურძენა ყუდთაგ ადუ 'ფფათ დეუნ ნზ რასთა.
 ახამ საუ ჭედბონე ჭასთა ჭერვზენ ქან მან მა მასთა;
 მა მს ნეკუა უდგასა, ქურენ დნ ესთერ ხუცაჰა,
 არგა დენ კუძან ხარზიჰა, ჭერვზენ მა ქან მა ცარგა.
572. დე ქუ ამარდთა კუ ხანე, უნ ჭედ კაცა დარდელ ამყუსთ.
 ბაზდთა მა უნ ფადცახ დარ, კუა მასთნ ქარონ დარ ნალ კუდ.
 „დნამარე არქნუთ არდამ!“—რადთა აღმან კუა ბარძრე.
 აგვრდთა,—ნს დნ ესსარდთა,—ფადცახ უნ მა სარან ნალ კუდ.
573. ზალთა დენ: „ტარიელ ამ ნალ ის, გაღვანე დვარა კუა აზუთ!“
 ზალთა ფადცახ: „ზონენ, ზონენ, კუა მანან ჭედბელე რაზენ.
 ვარზთა კუა მანან მა ჩუჯუ, ბასთა თუგა ნერ ქუ სახვრსთ,—
 არან-იკ უდთა ქარაძი, აზიცან სნ ბონ ნერ ნალ კუდ.
574. არდ ხარენ: მა ნალთ ხოჰან სისძენ მა მასთ მა სარა;
 ხორზინად ნს რადთა მახან, რაზდელ ხონ ამ ქანანა;
 ვაგარ აჭთა დენ ცე რადთა,—მან ჭასადღთა კუა ჭასვანა,—
 'დღესთაგ ნზ ჭავონ ხუცაჰა, კუა ქუ ჭერვზა მანათა!“
575. სთერ ზენტა-იკ ქოდთა სომე, მე 'ლღუ აჭთა კუდ ფადცახან,
 ჭანა, რასომე ქანგაჰ, ნალ კუდ ბასთთან მა არდნ.
 ფადცახ სთერ მასთთა ჩი ბაზდთა, რასთერ ახამ
 ხინგანა, წუფთო ზონა, ჭეყუსენქოდთა დავარან.
576. ფადცახ ხოჰან უნ ზალთა იკ ჩიდარ, ხუცაჰ 'დღესთაგ:
 „დე 'ვსემარ ფადცახ დეჰ მარძან, ადამ იკუდ ზონენც ყუდთაგ!“
 ზალთა: „ახხოსჯენ ცამა დან, მე ცამა ჭანა ნდღესთაგ?
 ნერ ქუდ ამდონ, ცა თენა, ჩი მენ ბაზონძან მა რასთა!“



577. ექვე რაცდენ, ვნდ ნესტან ნოჯუ ბუცდინამ სრთთვთა; ხურავ რასთ ცახსრთნ ქადლთა, ვამ დნ სნრთუხან ქვე 'რთუხთა. ვამ აგგავ დნრ ნნუ ზალენან, ნესტანამ დავარ ქამ ძერდთა: „ვნ, კახბამ, ცამნ მნ მარეს,“—სნრუ ყვენთამ ამ ნეკველთა,—
578. „ზნლ, კახბამ, ცამნ, ცამ თუხნამ ამარენქოდთამ დნ მომამ? რასთ დნჯუ თუგ სზ ქვე ჭიდენ დ'ახხოსნამ, წამმარ სეღგომამ! მე 'ვსუმარ ნერ მან ქვე მარუ, ზნლ, ცე დენ ქოდთონ, ნნაგგავ? ბავერნნდ დნ სთერ ხვეცავნამ, ექ ქამ ჭამდნ ნერ ჭედბომნამ!“
579. ბავნნდლთა ამმ ვნდ ვამ კუხნამ, ძეგგუთნ ბენთონ ნეთთედლთა; სწნხთნ ამ ქოდთა ჭერ ნადნამ,—ვამ ხათერძინად ნნ ზედლთ. ნესტან ივე სებერთთ ნნ ქოდთა, 'რმასთ თუხუნდქთნამ ყნრზედლთ. ბახხვეს ენ მნ ბონ ნნ ვედის, ზნრდნ ჭერმნსთნამ ქვე თედლთ.
580. ვნდ ქვე ბაქსნსთის ნნმენამ, ჩეზუჯ სავ წნხთნ ქნენნამ, ცალბრთნამ ექვენ ჭამენდრ, რასთდნრ ქავრთავ, ჭედვენდნამ. 'რბახასთლამ ჩერენ ვნდ სემამ, ჩეზუჯ რაცახსთლამ მნსუენნამ,— ხურუ თენუ ვნდ ნეფურსთლამ ჩერენუ მრდნგ თემბელთნამ.
581. ზალთა სენ: „ნერრნცულუთ სამ ეენჯუბუ ასთნუ ნერთნქქნ! ვემ ნნნ დონამ ვამ თალდნრ ნერ ქვედ სრცნუბ მნდნთმნ!“ „იბ,იბ“,—ზნლგნ, ბაცინქოდთლამ, ჭერთთვეთლამ სნ ურსდნდნგთნ ჭედთონ აღნთთნ მნ ცნსთნამ, ჭამდნ დურნამ უ მნ ზნრდნ.
582. ადენქქოდთლამ ეენჯუბუ 'რდნმ, ვამთალდ ასუბთესთუ ჭურდნამ. ზალთა: „ნერ მნ მრთუ თუხნამ ვედონ მარძესთუ მნნ დურთნამ. ცაღენმნ მნნ ვედონ მარლამ, ამარონ მნხრ მნ კუხნამ!“ ქარდნამ ვნდ ამხრ ნეცცავთა, რაცედის ღნსნ ამ თუგნამ.
583. უდვას ქვედ დნნ, მნ რრვე არც ქვენნნ ნესსალდ ცნრდუდნამ! ახნმ ვაცნასსნგნ რათონ ექ ამ ზნრდნ თალდ დნ კუხნამ. „ო, ხვეცავ, დნვამ სზ ქურენ, ამარ მნ ექ დნრ ჭედ უდნამ!“ ვამ თნრრლნდთავ, ნნკარდნამ, ქადლთა ცნსთესუგ მძუხნამ.

584. ბალთონ: „ახლოსჯენ ქვუნ ნა და, ჳნდ ქვდ მარონ დჳ ნგზონგაჲ;
ბაზბადენ ნესტანაჲ ხსსჯენ, ჳდა ხსს ბაჲიოდენნ ხორზაჲ,
აჲაგურაჲ აზ დნთო, ხსხთო ზიოდენნ სხსავა-ბონაჲ“.
ბაჲთედის ნაძოგ მს ჳნგთოდ სმს ცუხქსნენ მს ზონდია.
585. ჲერრადენ აგირჳჳ მასთაჲ, ჳნგთა სრზთესთო ჲერ მასთაჲ.
ბალთონ: „მა ამაჲ, მს ზარდა, ნჳ თადა დჳჳჳ ნაძოგაჲ.
აზიო ბედერთო ცარდადარ, ბაცაგურ აა დ ჳზოლდია.
ბახხჳს ნერ მსნენ ქია ჲანდჲ, ჳდონ რაცჳნთ დგდჳა!
586. ხოთხ იჲთონგაჲ მს ბახჲ ბაბადენ, ხსთმს ბადგაჲ.
ასთესსაჲ ხსსთონ ჳადთარჲ მემს რაჲოდთონ ცნთთაჲ.
რახზთესთო ჳნდ მს ჲასთა ჳდონ ქუდდჳარდ სმთქაჲა!
დენჯოზ ბდამს სრცდენ, ბადაჲთონ ჳმ ნჳ დჳგაჲა.
587. ნჳჳდ, დენჯოზ ცნგაჲა, ბონთა-ხსნთა აზ სრგესთონ.
ჳნდ ცნგაჲ-ცნჳნ აძუხ დარ ადღ რნთო აზ ესგარსთონ.
მასთძინად ჲედდარ აგზარსთონ, იჳ ბადგდრ ხაბარ ნა ყჳესთონ,—
რახნთედის მდ სჳცაჳ დარ, დუნე არვიმს სმხჳზონ.
588. რაცდ იჳ აჲაჲ, დჳჳჳ დარ, დარდდარ აზ მს ჲანდაგ დარდთონ.
ჩო ჲედთა ნესტანჲ ახამ, იჳ ადამაგ დარ ნა ჲედთონ:
მე ‘მბაღთთა დარ ცაღდჲ ქოდთოჲ, ჲანდგთოდ სნ იჳგაჲ ჳალთონ.
„ო, სჳცაჳ, ნა დან დნ ნეხმს, არაზ, დჳ ცჲ ჲანდჲ“, ბალთონ.
589. დენჯოზდჲ ესჲანდმსცდენ სმს რახზთდენ აზ ზახხმს.
ნად ქასდენ ვიზირჲ ქომმს, სჳნდთაგის ბენთონ მს ზარდა.
ნად ჳდ მე ‘მბაღთთაჲ ნერ იჳ დარ, იჳნაჲ ბაზადენ სნ ჲასთა:
სთერ სჳცაჳ დჳჯჲ ნა საჲჲ, ჳმსნ რასთ ესთო აა ჲანდთა.
590. ‘რმსთ ასმათ, სმს დჳჳჳ ცაღარჲ ბაზადის მსნენ სმბადენ.
ესთო მს ზარდაჲნ ნეჲს დნდთაგ: იჳ ჳდის ნა მასთ დარ მაზენ;
ნოცჲ ყუსენ აზ ნესტანაჲ, ჳდა თეხხაჲ მს სარან ნად დან;
ნერ ქჳჳნ, ცნსთესოგ ჲადენ უ მს ცინძინად მს ცარდენ.



XXVI

ტარიელე ჭემბაძე ნურადინ-ფრიდონიძე

591. ხსნე ცეცხლს, უნდ რამსომე 'რდამ ჭეცხონ ჭურღე ბეღ ღვრღნათან;
ბაცეცხლსთამ, ჭეცხთამ სახარ, იკვრღვგამ თა—ღნგნათან.
მან ღნჯღ ჭეცხენ ნა ჭანღღღ, რესთ სნ უნღნამ ღარ მნ ზარღნ.
აუღნჭენმან მრხზთღნ, — უმე უვღის რსსულღ ბნღნსთან.
592. ცალართან ქარძენ ქვე ხორღთოღ, მზ მრჭენამ ღნ ჭანღღღღღ.
ზარღნ საუ მასთამ ნეტთაღღღ, ჭეცხაღღნ ჭმსთამან 'ნკარღნ.
იკ სეზღრთთ ბენთონ ნა ყვესთონ: ღამ-ღუმ, მე, ბნღვღრღ ნეხასამ.
ბეღღრთან ხვღღღ ქვე ქოღთოღ უნდ მან ცანსთ სეგთე ქაღღამ.
593. ჭეცხესთონ ყართან, ჭანქასთღნ, ჭეცხთონ იკ ყაღთარღ ღარღმან;
რახლორღ უმ ღონე ბეღთეღ, თენგ ცანქ უღ, ესკარღ რახმან;
ქარზამ უმ ქაღღარ ნღღესთა, ქოღთა 'რღყირნთნ ჯზნაგმან.
თუგნაღაგამ ბნხეღ ბაღთი, ქარღღ წნღ მან კუხე ღარგან.



594. სათნგ-სავ ბნხელ კჳა ბადთი, კჳმაჲ კჳამადგნარ ქჳმ ჳღი, ჳადი ქომე კჳა დემგამაჲ, ჳანხ მჲ კანთო ბენ ნარღი. ცალარ არვესთონ მჲ ჭანღე, კჳა ბაზონენ მჲნ ჭანღეღი. ბარვესთონ ჳმ ჳზ: „ჭანღე მჲ, მასთ დენ ჩი ქანე, ცე 'რეღე'“
595. ცალარან კჳა ძჳაფუ ნჲ დნდთა, არღ ჳნ ნე სქოდთა მჲ ძღრან; ჳამთაღღ ბაბადგნ მჲ ბანხელ, ჳნფუჲღ რაზმჲ ნეცეღღენ, ჳალთონ ჳნ: „ჭანღე მჲ, ბაჲჲჲს, ჳზ დნ ბაზონენ ჭანღენღენ!“ ჳნღ ჭანქასთ ჳმჲ ჭანღეკჳღ, თენგ მჲ ჳნრღმჲ ჭანღეღენ.
596. სძღრღთა: „აეღ ბანღას ბაღრანჳთ, ო, ჳეღეკჳ, დნ რასთ ჭანღონღა.“ ჳალთა მენ: „ჳფუჳთ დნ რაზღ რაძჳრძენნ ჳზ ჳრგომჲ. ჳნონღ სნღთჲ ნერ, დომბამთთაჲ, ნეხმჲ სთღ მანმჲ ჳნღონღა, 'ნჲ ჳოთეხნა მჲ ჭანსადღთოჲ ჳმჲ მარენე მჲნ ჭეღბონღა.“
597. ჳალთონ ჳნ: „ამ ბანღასთღ ბენ რანღმჲ ჳად, ცჳა, ნჲ ბანთა; ჳორზ ჳანსთონ ჳნფუჲ ნჲ თარსე 'ზნაჲღ დარღ ქანღენ მჲ ცანჭთა.“ მემჲ რაცეღი, ჭანეცჳჳმ ჳარზონღა ჳმჲ ჳანღრთთა, ჳღღ მჲ ბჳე ცანსთანგას დისსაგ, ჭიღეცჳჲღ ჳღღის მჲ ჳნღთა.
598. იჲ მჲ ცალართა დჳსნე ჳღღ ცანჭ, ყნღღომ ძანბანქანღენმჲ, სისთა ჭათღ წანღთჲ ცანჭა, 'რბასთა მჲ ცანსთენეკჳღღმჲ. ბაჭარსთონ ყამთარე; „ჩი დნ, ჩი სჳანღეღ ჳანეღ დნ ნეხმჲ?“ კჳა მჲ ნეხასელ ჳსრაზღ ჳმჲ რადღეღთა ყანსთთა.
599. ძჳრე: „ჩი დნ, კჳა ნჲ ჳონენ, 'რბაჳღენ 'ვიფუჲამღა დნ ცჳრმჲ, დნე ცე ბაჭანღრღთა ნერ კჳა ბარე, ჳმჲ აჭთა თენგ ნეხჳჲს? რანთჲ ჳარღიმაჲ, ჳენე დღღ, ნერ ჳანღ მჲ, ცანმჲ ნებბჳრ დნ, — ჳნღ ჳეღეკჳ რანსულღ ცეღრალღ ნერ ცანეღენ ჳადღ სჳძგა?
600. ჳზ ცარენ მჳღღაზანზარე, აღღონ იჲღღ დარ მჲ ბანსთ. ნჳრადღინ-ფრიღონ მჲ ნომ ჳ, ამ ფადეკას დან ჳზ ნერთჳქჳ; აეღ არანთჲ მჲნ ჳსთღ, დე ქჳმ ჳღანჭღს რანსთგმჲ, ჳ ჩეხელ, ჭანღან ყანზეგ ჳ, თენგ რადგონღ ძე ჳ მჲ ჳანღ.

601. უნდ მს ჭეღე ჭეღე და ჭერითღე რაჯღ ზანხუთა ქვე უნრსთა.
ღენჯღუბასთჳ იჳ საკადახ ზადან ჳღ მანან უნდ რადთა;
ჳღღე საკადახ თუხმითა ნერ მს ჭეღე 'ვსემარ ბადსთა.
სხედღსთამ, ნს და ღნგრდთონ, ჳღ თუხხა მს ნერ ქვე მარღთა.
602. რაცღღენ სზ აბონ ცჳანე, ღენჯღუბე ბედთღ ქვე ზედღენ,
ჳარი სურჯღუთიმ იჳმ ჳღღე საკადახმ 'რცღღენ.
'ჭსანღთნ ზადთონ: „ამ ჭანღუუთ, თადე თა ჳმ სზ დარ ზენძენნ,
ჭონძ ვიბირე 'რმსთ დარ ცჳანე მემ რაქოდთონ ზხუჳსნ.
603. ნაჳღ აცღღენ, ჳმ ჭურღე იჳ კაბუბღ სზ ჭმარასთენ,
მე 'რგანღთ ჭეღნ აბონ ნიცამ სრდარღთონ თასნ,—
ბირს ქნდ ჳღღის სს ნემც, ჳღღონა ჳღღენ ნს თარსთენ,
სამ ადარღენ სზ ცჳანე, ნად ყჳესთონ სს ყმრთ 'ჭსადენ.
604. თნგ ღმსსთე სთ, ბარნგ ჳღ, ყჳესთი ნერ სს ყმრთ დარღა.
სუსანგა სრქოდთო სე 'ჭსად, სუხგანდთო მს ჭმნდგ ნაჳთა.
ჭეღე 'ვსემარ უნდ სდ ჭერთთ თონმ ჳღღესთე სხსარნა,
სამ მე 'ჭსანღთიმ ჳღღონ ქარზ თონ ბადღედთო მანგარღა.
605. ჭეყჳესთონ ყმრთ, ჭსქასთენ, ჭეღთონ: ქარღა ხსთ ღსცერენ.
უნდ ნეყყარქოდთონ: „ჭანღუუთ!“ ნაჳღ სსმ სზ დარ ჭმთხენ.
ღონმ ბახუბთენ, მს რაზმ სე 'ჭსად რაბერსთო ჭმარზუენ,
ჭანღ ჳღღონ ბონ ნს ბაცი მნ სს კახთ ბენ ჭსქანენ.
606. უნდ მს ჭმსთთე მანგარღა ბირს 'ნდარ ნჭსად სრბაზღღ.
მ'ადე ჭარს ზეღა სრთუხსენც, მნ უნდ ქარზ თონ სარ ბაყჳღ.
რადღედთო მს 'ხსენ ჭმსთიმა, ცალთონ სს, მს ბონ სენ ცას ჳღ.
მე'სთერ ნეჭს—მს ქარღ—სრბასასთ, ჭადთონე თა ჭათ დარ ნად ჳღ.
607. 'რყუღა მეღ ღსთ, ჭმთუხსთენ, ღონმ აგანუთქოდთონ ნაჳმა.
ღონე ღენქ ქანენ მს ბანეღ, ღისნა მარღესთე მეღ დარღა.
მე 'მბანღთე მეღ ჳმ ჭანცალთო, ღონე ბაზზადღესთე მარღა.
უნდ მს სურჯღთიმ ჭმზღღენ, დარღმ სს ჭმსერღთონ ქარღა.

608. ო, ესთერ ხვეცავ, და ბარ დან, აზ ქანენ მახი და ბარნე:
ნერ მს მასთან ნაჲ ნეკვაძან, ჳჲ ბარც თუხ ჳჲმს მს ჳანგთ.
კორდ აზთუ ახსაგა-ბონაჲ ჳჲღონ ს'ამონდელ ქანუძსთუ,
ჳჲღონ მარდთან საჳ სენთუთა აღაბონ ცანმს თანძესთუ.“
609. თენგ აჲ ბავარზთონ ფრიღონუ, ზარდა ჳჲჲ არდამ ჳზნუ.
ზალთონ ჳჲმან: „ღჳ აფუენდარ, ზონ, ესთაღქანენ ნა ყაჳ.
ნერ აზ დარ ქჳჳ ცანჳენ დემს, მახ ნეცცანდესთან ჳზნაგთუ,
მახ სენ ბავზარენქანძესთან—თას, ახსარძინად ქჳჳ ვაჲჲ.“
610. ნერ დანჳნ მახი ყჳდთაგთა აზ ნა მა ძურენ რასთაგმს,
ნერ მს ჳჲდნაბთან აბონ ძერდ ნა ჳანჳუძესთუ ზარმს.“
ზალთა: „ჳჲღონ ბაზონენაჲ ცინაჲ ბაჲძაგჳიდ 'ზარდა,—
ჳნდ მს სარ ნეღონდ და ცარდან დენერ, აბონაჲ ჳანსთამს“.
611. ბაცუდესთან ჳჲჲ სახარმს,—ჳჲდ ჩესუდ, რასუღნაჲ დისსაგ.
ჳნდ ჳანჳქ სნ სართუდ ქადგა, რაქადესთუ ჳჲმს დე 'ჳსად,
ცანგამთუ წართთა რნდესთოჲ, ქოღთოჲ ყარჯუთა, არდიაგ;
პათა ქოღთოჲ დენ აჲ გარზთან, ჳჲმან ქოღთოჲ ჳნდ ესთერ ქად
612. აზ სნ ზარდამს ჳანცუდენ, ჳჲჲ ჳენდის სნ ცანსთუ 'ნგასუდ.
რაფუენდესთუ მს: „ო, ხურ, ქადეს რუხსუ თენტა მახუდ!“
მახ ჳანზუდესთან ფრიღონუ ბუც აჲმს ყანზუგ სახარუდ,
ჳჲდ ზარინ ჳანჳთან სნ ჳნდ დარას სახარუ ცარჯუთუდ.





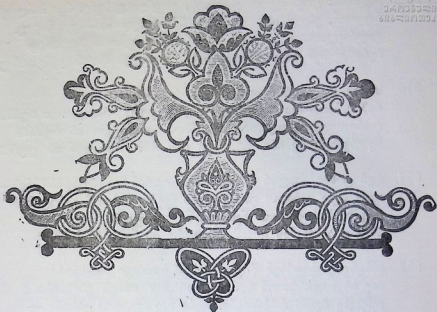
XXVII

ტარიელ სხვებს ფრიდონს

613. ჯამ ჭაძმახის ძე ცაქთაძე, დარენ ბაადედთა გზონთა.
ნაჲ ესცათთაქოდთამ ზორზამ, ნოჯე ბირნ ჭაგ ნაქსადთა.
ჟე ფრიდონ რასულე ცასგომამ, ხურაჲ ჭიდედთო ძე ჟანგთა,
ჟამ ხასთონ აგზელდინადთა რაჟურდინან აზ ნერთაქა.
614. ჟე ზზნაგ, ხასთონ ცათამა, რაბერსთა ახსარამ ხასთამ.
ასთ ნაჲელ მანან ძე ნეხამ ჟე ქჷე ცუდესთა ზნაგთა;
თალე არბაღენქოდთო მანან, სემბაღდინან სელ აზ ად გარზთა,
იჲ ნაჲელ მანხი ნეცცაგთონ, ჟამ ძე ზანგათამ ნეწწმადთა.
615. დგგაგ ნაჲამ დარ ჭანკერდინან, თუბ მანეხამ მეზ ნა არდთო;
ჟამ დარ დონე ბენ ჭაქოდთონ, ა'ადამთა მანათ ესსარდთო.
ინნათ ჟე დიამე ჭესთა, სახარე სანხი აქსნადდთო.
'ფფაღელესთა 'მე ჟამ ადამ ესთერ დისსაგან ძე ხასთო.

616. დონაჲ რახუბთესთანჲ სურმან, რაბერსთოდ თა ნანჲ კანდბანთანჲ.
სემბანდესთანჲ თა ღაგდესანჲ, ქარზ თოხ სამადთანჲ ნჲ ქარდთან.
თენგ ნა ბაჰარზთონ ფრიდონჲ ა'არანხსთუჯენ, ავბულდ ყუდღთანჲ:
ხურცასგომ ხანცელ დომბაჲაჲ, კჲმ აფუჲენ ნჲ თარსთ ჳზნანგთანჲ.
617. ჭეღჲ 'ვსემარჲ, აჲ ჭერთჲ რასთდარ ჳზახუთელ ჭანხოსთა:
რადჲგ სენ ქოდთა სანკუხთან, სთერ ცანქვდთან სან ჭანქოდთან.
ნამ სეფუჲთჲ დარ ბასთანჲ აჲმან ჳაჲარჲ არქოდთან,—
ჳიდ ანხანდჲ ცინანჲ მარდო, ჳედონ თა ქანჳენ ჳსქოდთან.
618. სე 'ჭსანდთან დლდესთჲ მახანჲ, მახ სან ჳიდ ბენძალდ ჭანქოდთან:
ბაჲსთან სენ სან სახარ ჳაჲთალდ, ონგმარდ მითან მახანჲ ქოდთან.
ჳაჲაჲრანგთჲ ჳიდ თეხსასთანჲ მახ ნან კახთჲ ბენ ნექქოდთან.
ნანჲ სენ რახანსსანჲ აქქოდან, ჳემ ცჲ ჭანდღანდთან ჳსქოდთან.
619. 'ვარანთან ფრიდონ ცჲ არდთან, ჳედონ გჳედერთან ქჲჲ სასთან;
ჭეღჲ ვსემარჲ, აჲ ჭერთჲ აჲმან ჳაჲარჲ არღასთან;
თუჲჲ ნეხმან სენ სან თუგთან ჳჲ ჳემ ბედერჲ ჭანქადთან.
ბალთოდ მან: „თაბუ ხჳეჲაჲან, ახანჲ თადმ ბანღას ქანჲ რადთან?“
620. სახარმან ჳიდ ბაცედესთანჲ, სთერ უნარ, ყანღაჲ ყჳესჲ,
ხინგანჲჲთან ჳემ ჳსბასთოდ იჳედ ქანსჲჲთანჲ სან ჳანგთჲ.
ჳემ მანანჲ ნამ ფრიდონანჲ უთმფუჲთ ადამ აფუჲიღ:
„ჳეჲჲ 'ვბულდ ცანგთანჲ ნერ დარ მათენგ, ჳზნანგთჲ თუგ დანდარსჲ.“
621. მან ჳედთოდ ფადცანთჲ ფადცახ, ჳიდ ფრიდონჲ თა ფადცახანჲ.
ქოდთოდ მან ფადცახ სანხიცან, რადთოდ მან სანხი ცალართან.
ნე 'ნდნვთოდ მან ახანჲ მითან, ჳარდნ სელდ ნესტანჲ მასთან.
ნანჲ, ნან მენ ჳედთოდ მან ხაბარ, ჳჲმ ჳენ ჳიღან ჳედ ნეხასან.





XXVIII

ფრიდონ ძურჯ ნესტან-დარეჯანზე საბარ

622. ივ ხათთ მემა ჳნდ ფრიდონე ბუცაჲ ცჳანქსნენ სრქანდღე,
სეჭეთღესთამ ახსმ კჳუფუმჲ, ჭურდმჲ აქსსან ქსცაჲ ჳღე.
ზალთა: „ივ ხათთ ამ ბანთღე ყაბთ ნერ მჲ ზარდმაღე სრღჳჳღე,—
ამ სჲ დისსაგან ქსა ჭედთონ, ჳღჲ მჲ რაძურენ სრქანდღე“.
623. რადღდთა ფრიდონ ჳნდ ძურენ ივ საბარ მსნან ჳნდ ახსმ:
„რაცღდნ ჳნდ ივ ბონ ცჳანე, სჲ მჲ საჳ ნაქსურღღე ბადღნ.
აცცაჳ რნგჲ მჲ საჳ ბან ღენქმჲ, სურღღე თა—ღემგამაჳ თანთმ.
ჳარი ჭადღაგ ჭანსთე თანთი, ჳმჲ სჲ ნძენგ ქასთღნ.“
624. ღენჯღმჲ სჲ ბუცაჲ ქასთღნ აცე კჳუფუმჲ სარ სრბადგჲ,
ჳნდ ცღდნ საჳ დადნეგ ჭედთონ ღენჯღე ასთაჳ სჲ დარდმჲ.
დის მღე ბაჭთღე: ცღრე, რაჳგანა ჳღჲ ცე ღენქქანძნისი აჭთა?
ჳღჲ ნჲ ბაბღდთონ ცე ჳღღი, თანთ ნფუმენ ნაჳუნაჲ რაბმჲ.

625. ზალთონ: ციკ, ცე ძა ესხონონ, უ ყნდთაგ სერდ, ავი მარლ უ?
 ჭედთონ, ჳნდ ფინაზ ძა ჳნდ, ამა ბაზედთონ,—ჳმა ნაჳ უ.
 ყაყყინჯლთა ის ძა ჳნდ, ნაჳ მამ ნერ ბენთონ აგვახს უ.
 ჩერლმდ სენ ბადთ რასულდ ჩეზგ, 'რთთივგა მამ ძა ცურე თარ უ.
626. სათნგ-საჳ დჳჳა ცალარე ნაჳმა რახეზთესთე სურმა,
 რახიზენქოდთო ჳნდ ჩეზჯე, საჳ ძეგგუთა 'რთთევთო ჳურმა.
 დისსაგ ჳნდ რასულდძინაძმა, ბასთა სერთთევთა ძა რუხსმა!
 ნე 'რჳნდძესთე მამ, მე, 'ხურ დარ ახამ რასულდნა ძა ცურმა.
627. ჭერ ცინმა ქჳდდნარ ჭათეხსთენ, იჳ რან ნად ღაჳჳდ მმ ზარდა,—
 ჳნდ ბუც ჳარიდჳ ჳადთალდ აზ ქჳ ბაჳარზთონ დნრცნაჭმა.
 ბაჭანდ სამ ქოდთონ ნეზბერსენ, ბაზანდდნა მმ ხსსთნგმა.
 აზ ქმა აჳაძძენნა დიძენ, ჩი ხსსსე ძა ნეჭს მმ ბახმა!"
628. ხამფნდთე ჭათნხენ წიჳაჳ, ბასთა ბადძაგი სარ-სარმა.
 ნად სნ ბადძაჭთონ ბენათე, ჳარიდჳ თნგა ჳნდბახმა.
 დენჯეზე ბელმა ჭაქასთენ: ჳურე ნად აჳედთონ ცასთამ,—
 აირგაზთესთე მმ კუხსთამ, ბახლდენნა ბენთონ ჭერ მასთამ".
629. ჳმა ქჳ ჭეყჳსთონ ფრიდონმა, ჳნდ, ცემა, ნეხხაჳდენნა ართ:
 რახაჳდენნა ავიფუად ბახმა, დურთედ სემზანდდნა ძა რაზ;
 რუსთე ცარმ არხაჭთონ ნეხთამ, რიჳედ თუგ ზადჳ ქჳ ჳად.
 „ოხ, აზ აძ ცაჳდნა ჭედთონ ჳნდ თადმ რახსნაგ ბანასე!"
630. დის მედ ქოდთა ჳნდფრიდონ დნრ, ჭერ მასთამ ძა სარ არჳალთა;
 ჳმა მანნა თარილნე ქოდთა, რუსთედ ცასთესეგ არჳალთა.
 მან, ყბბუდაჳ, ჳმა რანდდთა, ზარდნაძა ნეჭსუთა რადთა.
 თანდ ცასთესეგთა, ნადყჳდთაჳ, რასთდარ იზჳარნაგჳ ქადთა.
631. „აძ ცე ბაქოდთონ, ცე ზალთონ, აზ რაჳზონდ ქჳ დან აფუფთმამ!"
 ზალთონ: „მა-მედ მასთ ქან აჭთა, ნერ ცუთა ხსსსეს დნ სარმა;
 ჳნდ მამ მან ჳდრი რაზდნარ, სუძე ჳმა თეხხმა მმ ზარდა.
 რაჭურძენნა დენ აფუფთ დნრ, სთამ ნერმა ჭასთამა 'რდნარდთა".



632. უნდ ჩაძვრდეთონ აზ ფრიდონან 'ფუთო მან ყვდთაგთა, მან ზენთა.
 ზალთა: „აზ ხვდმთაგ ღაგ ღან, ნე 'რცდღაინ ზონ, ყვდღმა:
 ინღიჯ ფადცახ დე აბონ ისთა თუხხა მამ არცდღმა!
 'მბანღ დენ ფადცახ ბანდონ, აღცამა დარ დე ავზღღღა.“
633. თაღამა ბანას ესქანენ ქანდ ესთერ ხვცაჲ სქანდღ,
 ზარღ ქანდ ქარისსენქანდ, სთა თა ან ძანახ ესქანდ,—
 კუდ ნენ რადთანის ხარზიკუგ, მახ სართუ ნარძან უნდარვთუ,
 ცინა რაივძან ნა ნიზთუ, მახ ნა ბაფუარძან ჭედ მითუ“.
634. რაზდნთესთამ მახ ქანსთამა უნდ მასთუჯენ ამან ანკარღა.
 ზალთონ აზ ფრიდონან: „აბონ 'ხვკეს ქანეს მანან ხანდარა.
 დუნეაღ დნ ხვზან იკ ღაგ ამონდჯენდარ ნა ხვცაჲ,—
 ამან ნერ დე დნ მან ხანდარ, აბონ რადგონდ დან მან ცარღა.“
635. დანუ ქუდ ქანდა, უნდ ანუსამ აზ კუძენან ნერ დნ ხანდარ.
 ნერ ავზაჲჯენა, ზანჯენა დე მანან მან ყვდთაგ რავზარ:
 ზალ, ქუდ ხვზდარ უ, ქუდ ქანონ? მეამ დე ზენძინად ბავზარ,
 ბახხვს ღნ მან ბონ ქუდნა კა, უნდ, ხვცაჲმან თალდმარ ამარ!“
636. „კუდ მენ ზალთუ: „ის მენ ამონდ, ბუზნეგ დან ესთერ ხვცაჲ,—
 ბახასთა მან ნერ დნ სარმ, ინღიჯან დე დნ ფადცახა;
 ზალ, ქუდ არღომონ ნერ ისთუ აზ მან კარზონ ხორზ მგარაჲ?!
 აზ დანან დგგად ქანძენან 'ხორზ, ზარდნანდარ ცალარა.“
637. ნავუნკუნ უ ამ ნა სახარ, ის ნენ აღერდამ ქანდნაგთა:
 მახმან რეკესენც, ზონ, თალდმარ 'ცანღონ ბასთუ ყვდთაგთა;
 ჭეჲჲსქანსთამ კუცუ ხაბარ, თენგ ქანუდ ქანრესთ დნ ზარღ.
 ჩიზონ, ხვცაჲ ქანდნა, სენხასთ კოა დანან დნ ქანდნა.“
638. ნავასთა დუნეთუდ ჩი 'რზღდ, კუდონ არვითქსთამ დარღმა:
 ბაცაგურანთ კუცუ ჩეზუდ, მასთ ქან თუხხა ყარე მახმან.
 რად დნიკან დე ნეჭსუთა, ის ხარზიკუჯთა ხვცაჲმან.
 აჭთა მა კა, ამან საჲ მასთ მა რაივამ ცინე ცარღმა“.

639. უამთაღდ კუბა ჭაძერდთა ღაგთამ: „ნავთუღ თაღდღარ ნერ ცაგგაჟთ, —
მა სჷმღამცუთ ღენქანენამ, დღთუღ, დენჯუბთუღ ჭაწილუთ.
მანს კუბა უარზონუ სსარუთ, არდამ ზა ცარდგ სრქანუთ:
ბირს თოხნაჲ ქანდ ნა რაზა, მინ ხათთუ უნდღარ ჯსხსცუთ!“
640. ნავ ღაგვანთუ აღუ ‘რდამ ღარ ბარნეძესთუ უნდ მა ღაგთა.
ზალთა: „აგურუთ, ჯსგარუთ; ცურდ, კარცაჟუს ქვედ უათუფთამა “
ზზ, თესგა, ყვეღთაგანგა, ქასთღან ცინძინადმა ‘ნყანდმა.
ცინძინად სანკუბა ჭედლონ, ნერ მაწიკუღ ზუდოთის ზარდ.
641. გაღვანუ მს სბადენქოდთა ქადჯუნ სმს ჯსთურ ბენათუ.
ზალთა: „მე ‘რყვედუდ ნე ‘რცუღ: სთურ რადუდ მს ზარდ ხათუ.
ინდიმან დუ დან სან ფადცახ, ღაგ დან აგგაგ ქად ნა არუ,
სმს ჩი რაზენდმან ახსამ, მა ღაგქად ქანა დან რაზუ?“
642. დარდ ცუ ძურნამ! უაცხასჯუთან უნდ სარცუღესთუ ჭასთამა,
უდ სან ჭედნაბონ ძალადუ, ბავზარზთოა ზებარ ჭანდნაგთა,
ნე ‘სსარდთოა მს ზურ-ნესტანუ, ‘რხასთოა მა თესხნაჲ სან სართა.
უნდ მს ცასთუ სუგთა ნოგამა ქანდღნ ბადედდოთნ თა ზანამ.
- 643 ზალთონ უნდ ფრიღონან: „ზარდნ, ქას, ნუთაღენგი ბენტონდარ.
სთურ ხვეცაჟ—მანან ზედისან, ნად უ ძურენ ნერ მს ბონ დარ.
ქანდ ახსნე მენ ნავ ნერ თაღენგ, თაღენგ ბადედდთამუღ ბონდარ:
ცინძინადმა ზზ ჭანცუხდნ ზარდნ ჭერმასთამა ჭასონთდარ.
644. ნად ქასენ ნესტანამ ‘ნყანდმა, ნერ ჭანცუხდნ ზზ მს ხურამ,
სმს ნად დან ამ ღაგვინაგ, ბარ მენ რადთ ცაგონ დან ცურამ.“
უნდ ფრიღონ თესჯუნ ნექქვედთა, ბედერ სახვერსთა კუბ თუგამ,
ზალთა: „ნერ მანან დან ჭასთა მასთ კუდმან მს ცარდ ნაძუნამ.“
645. ნად ნეღაგვუდღან, ქვე ცაგენ,—ზზ ნა ბაქასთღან სან ქომამ.
სე ‘ჭასად ზონგკუთუღ მს რაზუ ‘რქადღესთუ ქარამ-ქარონამ,
ქოდთოა მენ ყანბესთა, პათა, თენგ ქანვენც, ქვე ქანენც ბოლთა:
„მა აცუ, ღავ ნენ ფადცახნაჲ, ყუსძესთამ დან ძერდ, დან ქომამ.“

646. ზალო: „აზიცი სემახა, კჷმ მს ზარდჷან დარ მასო უ,
ჰინა ჰესაჰეთი მს ვარზონ, კჷმ ჰეროხჷანჷნ ქვჷდ რასო უ?
კჷმ ნს რაჰადჷა ქანძენს, კჷმ სემახს დარ ზენარლ უ.
ნერ სემახ მსნ ამ ჟრომჷო, ჰინა კჷმ ნს დარ აგვაგ უ“.
647. რადასთა ფრიღონ ან სავ ბან, კჷდ ცითთა იღონ, კჷდ სარლჷ.
ზალო: „ხურცისგომ, თადმ ბნდას, ჲ სხსსთ ქვჷდ სხსარა,
დჷ ნნდარ ცე ყნკე, ხორზ ბან ჲნ ჲნვარ ქანჷნ სჷ ქადჷ,
რამგონდ ძე სოჷნ კჷძენს ჲ ან ცერდინად, ან კადჷ“.
648. კჷდ ფრიღონ მს ჰინდჷ რაცჷდ, იჷმს ცასთჷ სეგთჷ ქადღთამ;
მახ ჰინათჷქოღთამ ბირს, დარდჷა მა სანდმთთჷ რადთამ.
ქადღთოჷ ცასთჷ სეგთჷ აჲ ‘ჰსად, მახ ნს ქანძი ნს სადღთამ;
კჷდ, ნეჷმარნგავ, ყნბჷლთავ, მახ ნს ქანძი ნეჷკალთამ.
649. რაცჷდჷნ კჷდ სჷ ფრიღონჷ, აგჷკრდთონ სხსნეჷ-ბონჷ;
აღჷ რან, აჲფთჷ ბსთთოჷ იჷდჷ ბასგარსთონ ბსთონჷ!
იჷ ბარნგ ნეხას ნესტანჷ სჷ ნს ჰეყჷსთონ ბნცცონჷ.
სერრაის ბენთონ მს ზარდჷ, სდნ სერდჷ ხჷბჷნ მს ზონდჷ.
650. ზალო: „ძანდჷ ქჷდ ხათჷნ, აცჷნ დან ან ცასთნგასა,
სერდთიმ ხათჷნჷ მასთჷნ ჰესაჰენ ქანის აგასა!
იჷ ბონ ცალართჷნ, ასმათჷნ ზალონ იჷ ცეზერ ნეხასა:
„თენგ ჰედბონ ქანჷო მსნ თეხსა, ხსსჷჯნ ბაზბადჷნ სემახა“.
651. აცჷო, მსნ ამ ნეჷკაძო, ისთჷ ხოჷს ქანჷო კჷ სართჷნ.
მაჷად მენ კენჷო მს ზენთა, ნერ ზლლჷდ ჰინკჷდ ჲგჷქდთჷნ!“
ნერ ქჷდ ჰეყჷსთოჷ მს ნეხას, ნად კჷდის ქარონ სჷ მასთჷნ,
ზალო: „კჷკჷ-ან, კჷმ ცე ზალოა, აჰთჷ მაქჷდ კად ზალ მანჷნ“.
652. ზალ, ხჷბდარ ხიცავ ნერ მანჷნ ჩი კჷძან დჷჷა აგჷლდჷრ:
მახ ხჷკავჷ დჷ ჰინდჷ ცეღაჷ მა ჰანცჷსჷანჷდ აჲფენდარ,
კჷდ ჰჰსნდთჷსთჷმ დჷ რუხსა, მახჷნ, ზონ, ნეჰს უ ჲ კჷნდ დარ.“
ამონდ, ‘განცან, სხსსთაჷ კჷნ ნს მა სისთა მინდჷ დარ“.

653. ნაღ სან არგვსთონ მსხიციამ, რაქოდთონ სან მემამ 'მბაღან,
ნაღ ცუდენან ამგარონ ჯერდამ, ქამ სამ ქამ ცარდის ადამ.
საგთო, არსთო ღანათთ სეგზარსთონ ჯად შხ ხაძარან.
კახამ, ბედერთა ნენნამგა, შხ, სერდაჲ, ძაღაღ ზათთან.
654. აცე ღანათთა ესარდთონ,—ადონ ჯამგვთონ ესკასთო;
სემს სხაცუდენან ხსხარამ,—ჯედონ ქარზ მანათ ესსარდთო;
ხგანდთო ბაცუკენ რხესთამ, ამ მს ცალართ ნეცუალთო,—
ჯად ჭედერთ მათ ნეხხაჯედან, საჲ ჭედბონთა მენ არხასთო.
655. ჯად სან ყარ სამ სან უნარ რასთ ჯადარგამ დარ ქჲე ყვესთი,
ჯედონან სან ჯაზზაჲ ცაჭთამ ზახხ დანზახხამ დარ ქჲე რგზთი,
ღეგამ ბანსთო ჭადღახთა, ჯედონ რგამ ხურ ნან ზენდი.
'რბაბერსთო მანმან სანდამ, ჯემ სან მანათ დარ არცელი.
656. აჲ, ჯადამ ნერმამ ამ, მე 'რდხორდ, აგურენ მანათ შხ ქარზამ;
ბედერთ ზათონ ძენაზგა, ქჲე ჭმსურ ვამაჲნ ჭერ მასთამ.
სუჲო ცანარე ასმათ დარ, ნიცე ყუსე ჯამ ნესტანამ.
შხ ბანღენ არმასთ მანათამ, დომამ ნიცე ჯად დან ცარდამ!
657. ჯად რასულთ ესთამ ამ ჯენდამ მესენ ქოდთა მენ ნესტანე.
ბაჲარზთონ ამ, სამ მანამ, ჯამ თეხხამ ცაჲენ ამ ცარმე.
ჯამ ასმათ ხედე უ, მანამ, ზახხამ ცასთ სეგთან ქადე.
უდეგას ქამ დან ნერმამ დარ, ჯამ ახხოლ მან ქარდამ ზაჲე.
658. ნიჩი რაჲურძან ნუფუნდარ ჯამ რასულდძინად ნეხასამ.
შხ მან სანჭო ჯარზონე მესგამ, ცარდენ მასთ ბეხსგამ, ნეკარდამ.
სერდთიმან ხანუდთან იჲმან ხახთო, ბედერთ მან მასთამ.
ქოდთონ-იჲ დანლთან ნაჲუხდარ: შხ ქჲერდთონ მანათ ჯადარგამ“.
659. ჯად ჭანბურდთა ამხიმან, რუსთან რასეღლთა სან წართან.
ჭესთადის რუბინ-ამანტარლჲე, ჯად ხრუსტად ბენთონ ნეწწანთ.
ავთანდილ ქაჲენამ ბაზდახთ, ცასთესეგთან ქადე ზახხამ,
ზონეგჲე ასმათ არღაჲჲე, ქოდთა ამან ნაჲუხ დანლთანთ.



660. ავთანდილნი ზალთა დარდნი, ზარდა მე 'მუღ თა ქვჳ 'რცღი
„ცინძინად დჳჳნი ზზ რადთონ, ნერ მანელ თა მასთ წრთეხსთი,—
რაძერდთონ დჳჳნი მს ხაბარ, ზარდა საჳ მასთამა ქვჳდ სვლდი.
ღჳ ცანჳბა, ნერ ჭენ დნ ხურე, ღე'მღჳდღჳ რასთაგ წრცღი!“
661. ავთანდილ მენ ზალთა ქარზამ: „იჳწაგამა დნ ამ ქვჳდ ჳაძონ,
ზზ წანს დჳჳ ნერ წნკარდამ ყჳამს ცასთესეგთა ქაღონ;
მა მამ ჭანყეგ ჳად დნ ზარდა, ზზ რასთაგ ნეხას ქვჳ ზაღონ:
ამ ქვჳ ნემმანღამ ძანღანღამ, ამონდ ნე სსარძან დნ ჳარზონ,
662. ხოსგანნაგ ქვჳ ჭარენჩენ ჳა, თენგ ქვჳ 'რეფუარა ძა ჳანგთა,
ჳად წანდარმჳ ჳღა ჭანძურად ცონჯღჳ ყულ ბარნაგქანნაგმჳ.
ჳღა ძენ ბაზონძანის ჳაძთაღღ, ცაგარ ნიზამ რისსე ზარდა,—
'რმასთ წანდარ ისჩი თეხსთ ღნგან ბაცამონძან ხორზ ჭანდნთთა.
663. ბაჟყუს მამ, ცე ღენ ზანღენან, ზონდამა ზზ წნ დან წარაგონდ-
აყჳდღჳ ყანჳ სანდ ხათთ, იჳ ხათთ აყჳდღჳ უ სადღგონდ.
ხორზ წს სარაზძან ძა ყჳდღთაგ, ზონ, თანღთაგ წამ წარა ზონდ-
ჳღა ჭენდამ წაჳუბ ქვჳ ბანღენ, ნერ ქამ კუხთე ის მს ამონდ.
664. თინათინე ჳარზონძინად ბაზონძენან ზზ ბასთონამ.
რაძურძენან ენ ცე ჭედთონ, ჳდღონ იჳდღ დარ წრგომამ.
ქარზ არღ ბახარამ ნერთაქქს მახ ესთერ ხჳღცაჳღ ნომამ,
ქვჳდ ქარაძიადღ ჳდძესთამ იჳზარდღგ, ხანდარ წამზონდამ.
665. რადთ მენ ჭიდარ ძერდ, მს ხანდარ, ამ ქამ ჳდძენა ჭასთაგმჳ;
არღ ხარენ ჳად ზზ დნ რაზღ, იჳძინად ქამ ჳდძან მახმჳ.
რაზღანხძენან ზზ დჳჳ თეხხამ, რადთძენან მს სარ ზენ რანმჳ,
ღჳ ქამ თეხხამ სუძეს აბონ, ჳღა ესსარძესთამ ჭასთაგმჳ.
666. ზალთონ ენ: „წაცანღონ ზაჳარზთამ თეხჯღენ, წეგახსმჳ;
რასთ მა ახიცან ზენ ვამად ჳარდიამ ბულწამარღან აჭთა.
წამ ღენ როგქანწან წეფენდარ, 'რღანჳძენან ზენტან სწ რაზმჳ.
ქუგძენან წაჳუბ, ცამამ თა ბაქსონ რასულღ ქოღენ თაღმჳ.

667. დე მს ჭენენმს ქვე 'რცავამ, ო, ხარბქონდ თაღა, ჭასთამს,
საგთუ, ჳიდ სანგკუთთუ ჭასთან ნად ხათძან ძალნდ მს ზარდს;
ქიდ მს ძერდ ჭასაღონ ოსქვე, არგ მდ რაქაღმდ ცახართს!
ზონ, დნ ჳენდ თა მენ ჭასურძან ჳიდ მს მასთძინად რასთაგმს."
668. ბახორდთოჲ ჳიდ ჳდღონ ქარზ არდ იჳმს სე 'ჳჳანქედ სმგანდმა
ჳიდ ზანჯუნ, სმბარგს 'რრათა, ჩი ჳდ იჳღებონ აფუთათა,
ბაჳარზთოჲ ქანძი ბირა, რაზ სთუ სნ ხორზ თარზათთა.
ჳეღე 'ხსანგ ჳდღესთუ იჳმს, ბადესთუ ხნადარ სრდხართთა.
669. დეჳჳ დარ ქანჯნც, ძენაზუნც, ბადესთუ სნ ცასსგ ქაღგა,
რამსოჲ რაჯუ, ხიცანქანგა, ქოდთოჲ მა ყნბესთა, პათა.
ტარიედ ჳიდ თუნგ სნკარდმა, ქასთის ჳდ მა ხორზ სმბაღმ,
ავთანდიდ დარ ჳიდ ქვე არასთ ნერ ქანგა სმ ძენაზგა.
670. ჳიდ ასმათ მა ჭანდედ რაცუდ, ქოდთა მენ დიღბთა რასთუღმა;
ზონგგჳდ დანგა ნექქანვე, ამედთა მენ ჳდ მა კუზნა,
თაღდ ცანმა ჭასთამს 'რცავა, სმ თა მა ჭენოჲ ბუცმა.
ავთანდიდ ენ ჳიდ ქვე ზალთა: „მესძენან სემახ სძუზნა.
671. თაღდ ეზენძენან ჭასთამს, ბირა მენ ნს ჳძან ბადან:
მე 'რდხორდ მაქვედმ ჭანცანდ, ძალნდუ ხათენ ნეჳაძმა.
ქიდ დეჳჳ მანამ ნს ზენონ, ჭენაღა ნს ბაძერდ მანან,
მე 'ჳნდ-იჳ სნ ჳმმა ზონუთ, სზ ზენძინადუ ნეხხაჳდენ."





XXIX

ავთანდილ შრეზდნხოთ არავიმი

672. ავთანდილ წყარდნა რაცულ, მასთაჲ ჳდ სჳდელუჲ ქჳ ქოდთა.
თუნგ ნეწწწარანმეხსთ და ცასგომ, ფეხსუთელ დახი ჳდა ზოსთა,
წამ და თუგ ესდარგა, თუჟღ ჭნდ-ჭნდ სერდ ჳზლორდთა,
ჭნდ რაზმ თაღ თუნძელთა, დარღ ჭანდგაცებერ ჳდა ქოდთა.
673. და 'ჭსადღ ცე 'რან ნეჳჳალთა, ჳდრდამ თა წრცელ ჭნსთაგმ.
თუნგ ცინ ბაჲდელთოჲ ჳდ და 'ჭსად, ბაზდელთოჲ და ჳდღონ დარდმ.
ჭეჳჳსთა და შერმადინ დარ, რათახთი ცარდგ და რაზმ:
„მასთ ჭნა თეხნაჲ ქოდთამ რაგაჲ, ჳდა ჭნსთამ „რხნცცა მახმ!“
674. ავთანდილღ ჳდა ნეთთეხსთი, პათა და ქანღ, ყაბესთა;
ქადღ ცანსთესღ ჭერ ცინაჲ, ქოდთა ცანსთესღ დანანთა.
ზალთა: „ო, სჳცაჳ, ჭნა ჳდნენ, საჲენც მა, ბანდერდ, მანსანთთა,—
ჭედთაინ მა და ძაბანაჲ, ჳდა აგგაგ ჭნ. დან ჳდ ბსთა“.

675. ავთანდილ დღე უნდოდა სრულად შეერმდინე 'ფუფთა ყველთაგანა...
შერმადინ დარ ენ ქვე ზალთა: „გაფთა 'რეზინხთა ძანხანა!'
უზინთთა მენ პათ ქოლთო, ინნათ ქველთო სნ სართა.
იველ დარ ესთერ ცინ ქოლთო ხინდარა მამ ქსენარა.
676. ავთანდილ უნდოდა ბაველ სთერ ქვედარაზან ხანდამ;
უვრდამ მამ ცანველ ვენენამ სახარე აღამ მარამ.
ბადველთო მინას, ცანქანენ, დუნე რეყვსთა სნ ზარამ;
ახამ ცინე რაქურენან ჭაგ ჭარამ ქამ ის ნებამ.
677. ავთანდილ უნდოდა შერმადინან ბაბადთი ხსთანგ მამ ცურამ;
ქურე საყყ დეჯე ქველ ჭედთა, რი დეველ ბეცანამ ხურამ.
ველ ძედთა ცანთელეგ ქადგან, ცანთ ბენთონ მან ნეკლეგან:
„მემამ ველ ქვენს ვა, ზონ ნამ, ცარე ნან დარქენან სრულმან“.
678. შერმადინ დარ ენ ჭანძრელთა ადელ 'ფუფთა დესთანგ მამ რაზე:
„ნორი ბაზელთა დან აველ, რასთ ქველ ჭანქანსთამ მენ რაზე“.
ავთანდილ ძანხან ულანქე, ვევე ბონ ცან ჭენგთელ ბავე;
რამსთ რავე ბანხელ ბაბადთ მამ რაცელის მამ ბადელ.
679. ავთანდილ უნდოდა ცან, მინასელ მათ ნან ქოლთა, ზარდარ რადი.
შერმადინ ხარზანქურანგაგ რაზან ფადცანამ ქვე ვადი;
ველ თარგან ბანხელ დან ბონცავ 'რთი ბონამ ცარდნე სრთანთი,
უნდო დომბამ მამ ხურე ჭენდამ თაველ თენძელთა, ცინამ მარდი.
680. არვესთა მამ: „ო, მამ ფადცან, ცარ დან ხორზ ჭარნელენ ჭანდელთამ.
რაქურონ დენ ყვამ ხაბარ რანთინანდამ მამ ნანხამ.
ვევე დეფუფთამ მამ ჭანსთ ხათენ ბირან სთერ ბენთონ,
ველ ესარდთონ, ბაზელთონ ნამ, ნერ ჭანცანენ დამ ცელთამ“.
681. როსტეგან ვანდან, ჭარნელენამ უნდოდა მამ სარ ბარზონდ ქვე დარელთა.
ვაქანსანამ ველ ჭანძრელთა, — შერმადინ დარ ხაბარ ზალთა:
„ვევე დეფუფთამ ბანსთონ ძერე ავთანდილ დევამ სრხანთა!“.
ფადცან ყანდანამ უნდოდა ზალთა: „სთერ ხვეცავ მამ დელბთი ამსთა“.

682. თინათინა—არვლ რუხსან—შერმადინ ჯნდ აჰთან ზალთა: „ავთანდილ დნჳმ ნარცაჳ, ცინე ჳაჳ დნჳნ ნარხასთა“.
ხურე მსარ ჳნდ თენგ ნერრუხსი, ჰერ ცინაჳ ცახართა ქაღღთა,
ჳაცხასნაგან ჳნდ ნართონაჳ ჳდ ჲსთერ დნგართთა რაღთა.
683. ბაბადთის ფადცახ მან ბანჳდ, დნფუჲჲჲ რაზმს თენძღღთა,—
ჳნდ მანხი რაცჳდ მან რაზმს ხასჳდ ხურცასგომ ნემაღთა.
ჰემბანდღღსთჳ, ცინთა ქოღღთა, ხურ სან რუხს თენთა ნეღდარღთა.
ჳანზღთთაჳ ჰერცინაჳ ბირან რასღ ღნჯღ ჳჳზ ჰჳდ რაღსთა.
684. ბახანცცან, ნრხზთ მან ბახანა, რაღთა ფადცახან სადამთა.
როსტეგან დნრ ავთანდილან ჳარზონაჳ ჰჳდ ქოღთა პათა.
ჳღღნ ყანდნაგან, ხანარაჳ ბაცჳდღსთჳ სთერ ხანძარმან.
მჳ ‘რზზნზთღ ქოღღთა ცინთა, ჩი ‘რცჳდ ადამანა ფადცახან.
685. ავთანდილ, დომბანთთჳ დომბაჳ, ნერ ჰჳდ ბაჰჳდჳთა ფადცახან,
ჰაჳ ნგართა ჳდ მან ჳზნღაჳ არვლ ‘სთერ რასულდინან:
ჳდ მან ცასგომ ჳრთთგღაჳ ჳდ ზირინ ხურ ჳმბან.
რახასთაჳ სან ჰჳდღ ნთთან, —მიღან ნად ცღღსთჳ ადამ.
686. ბადღსთჳ ცან-ჰენგთღ ადამ, ნოსთ ფარახათაჳ ჳდ ქაღღი.
ფადცახ, ჰჳდ მანხი ყანზღღმ, ავთანდილმ აჰთან ქასთი.
ბადღსთჳ რასულღაჳ იჳმან მითჳ ტჳჰღ მან ჳარღი.
ფადცახ ბადჳარსთა დნგართთა, —ზანხ სღზმარინთჳ ბენ ბაცი.
687. ადამ რაღხანდღსთჳ ჰენგთანა, ნად ჳღღსთჳ ცჳხ ნჳნზთა.
ჳანზღთთა ჳნდ ნ‘აცღღსთჳ, ავთანდილ ნრბადთ ნახანა.
ფადცახ ნა დღსთაგ ნრჰარსღ, ნერ ცჳ ბაზღღთა მან ხასთა.
ავთანდილ ცჳ ჰეღღთა, ჳღღნ ძურენ რაღღღთა ნახასთაჳ:
688. „ჳჳჳ დნფუჲჲჲ ყჳდღთაგთა ‘ნს სყარზგან ჲსთჳ ზენ ძურან.
ჳდ ჳჳზნ ჳანხენ ნს ჳდმან, ჲ მამბად ნრმასთერ ხურან.
ჰენგ ღან ჰან ჳდ ნს ჰეღღთა, დუნეღთან ჳნდ ჳდ ცჳ ძურან.
ბახან ჳდ სენძთჳ ‘ხანან, —ჳარღი ‘ძჳხ ჰჳდ ჰანე თუხან.



689. ღუწე ადამიანს 'ვზონგა ცარე ზენძინადან ქვე რადთა,—
 სბურ ვამაჲ ღანგან და ცანგომ, სფერხ ვამაჲ რანხანგძე თაღა."
 ავთანდილ, ტარიელ მესგა, რუსთუღ ცანთუ სუგთა ქადღთა,
 ჳჲ ცე ჭეყვსთა, ცე ჭედთა, ჳდონ სენ ღესთაგაჲ ზალთა.
690. „ბამსთა ჳამგვთუ ღანგთთა, სქოდთა ჳდონაჲ ხანძრთთა.
 ის ღგგადგანგაჲ ჳმან იჳ სავდარსჯენ უს ჳნე დემს.
 ჳჲ თენჳთეჲთთა ნა ჳარზე, დარე სთამე ცარე და ჳნე,
 ყოდუ ბაქოდთა ძედღანთუღ, ართაჳ სუძე 'ძუნ და ზარღა'."
691. ავთანდილ ჭაცის და რაძერე ტარიელან ჳნე და ცარედღ.
 ბაბანდღე და ხურე ჭენენ, ჳჲ ქაჲ თეხანაჲ ხანთუღ დარედღ.
 ადამ ღისგანგაჲ ყვსთოჲ ჳჲ რასულღ ნეხასმე საბერ.
 ზალთოჲ: „ქადჯენ მა ცე ვამაჲ, რაზენდენ, აგზულღ ყაბათერ'."
692. ყვდთაგ ჭეყუსგამა, დეჳნე, თინათინ ღსყნდამგ, ხუდღ
 შამ ჳჲ ნართონ ცან-ჭენგთუღ ბადღ ადამან სან ცურე,
 ბაცუღ ცალარ ავთანდილმე, ზალთა: „ხურე თენ დამ ქვე ძურე."
 ავთანდილან ჳდღ ახსუზგონ, ნერ ქაჲ ჭენძინის და ხურე.
693. ნერ, და ჳარზონმე ბნდგამა, ავთანდილ ცარდნგ; ჭანთხე
 უ ღომბაჲ—ჭანდურს ნერთაქქე, ხათთი ბედერთუ, ხანთუ.—
 ცარე შამ ბანთუ ჭიღენცენ სთერ თეხე ნეჭს ის და ჳნგთუ,—
 ზარღა ზარღანიმე სბასთა, რიჳე ჳარზონად ქვე ხასსე.
694. ხურ ჳნე თარხანგუღ ქვე ბადთი, ცინაჲ ცანთუთა ნრთუვდთოჲ,—
 თადმე ჳჲ ეჭარატე ღთთა 'ძუნაჲ ღონხარანგ ქვე ქოდთოჲ,
 საჳ ძექქუთა შამ 'რჭგვთო ცანგომ ჭიღეცჯენ ქვე ქოდთოჲ,
 'რმასთ აჭინე ზონენჯენთა ახანთან ღსთერ არღ ქოდთოჲ.
695. ჩეზჯე რაზ ნერ ჳჲ ნრბადთი, ჩი თად ჳჲ თეხანაჲ ნრეღ ბონ.
 ბადენც ჳარზონაჲ, ხანარანა, 'ნკარენც ცინძინად შამჳგზონ.
 ჳნე სან ნეხანთა გზლორდთოჲ რასთ ცაჳგა ღონაჳ სარდგონ.
 ზალთა: „რადურ მენ ახანსთაჲ, ღე ცე ზენთა ჭედთაჲ, ჳდონ."



696. Զալտա: „Ընդ իշը սըռննստի՜նն Կարճը Խորն մա զշըլտոն, մա փնճոտն,
 Եյ՛մննը շնճ շըմնն մըսա ողշըլը փըլծոն զշըլտոնցոն.
 Փըլտոն տաճա, Կարճը մաստմա շըմնն ղըստ տըխջըն մա Զնրճն,
 շարճի իսի մա Կնսգոմ շըմնն, փնճոն ոցաճ փնստոնմա.
697. շարճիլշը Կոնարիս փըլտոն, շըմ տըխտ շաճնը ղըսարճտոն.
 Զալտա: „Փըյնափտոն մա Խըրը, շըմմա ախԿն ղնն ածոն.
 մաք նա ղըշշն ղնր իշը իշըմն, — ղընըտմա փըլճնր շըմ շարճտոն.“
 Դըճընն ղաճըրճա Նոփոնճնր, շնճ Նրտա աճ փնճոնցոն.
698. շըմ ագըրնը Նոփոնր Կաս Կնճըլրտա Խաշը մա ղաճն,
 իտմա ԽշըԿաշը ‘ստըր Նեքշընմա, շըմ իշըլ ղըսարճտա փնստոնցոն;
 իշըրճոմն իշըլ Խնտը ղոցն, աճնմա իշըլ ղոճը ղարճն;
 Խննտը, Զըլըրտը իշըլ Զոլը ագըրնց, Կնստընց իաճն.
699. „մաշաճ մա Զափնրս ղըր շըմմա, ղ’արնեքն մա իաճ Զնճընն;
 Դո փընա Նրմնստ շըմ ոշ Խտտ, ղաճ ղարճն Ննճնը ‘րճըմն.
 Կնստ ինսընն մաճ նա ղնշշը, ղաստ իշընն փնճոնշը Խըրմն.
 շարճոմն մա Խշը ցնծըրի, Զափնըրնստոն մա ղըստա.“
700. ղաճըրճա ղըն ին ղըստոնցոն, շըմ Կշտա փըլտա մաճնճն,
 իշըլ Խնճարը Զնստը շըմն, ղ Կնրննշնտ մա ղնցոն,
 իշըլ անմատ զաճտարը տըխնմա ղ Նոփոն Նոփն մնտոննց,
 իշըլ Խնրաճ ղընը ղնստաշը ‘ոփոն Նոփն ինն Նրննճն.
701. շըլ տըխջըն Նեքշըն Դըճըն, ղըր իշը Զաճշըստա Նոփոնմն.
 ղաստ, Նրտոնցոն մաճաշ, Կնսգոմ տընց ղըրըրնստոն շըմ Զնստա.
 Զալտա: „ղըր Կշ Զնճոն ճըափոն, շըմ ագընց ինմիս ղընստոն?
 ղըր Կշ Խոն ցնճննննն շըլ Կաճտարնն մա Զնրճն?“
702. ղնոփոն Զալտա: „ղոԿնաճ ղ, Դո իաճ մա ճըրճ, մա փնճոն!
 ղըր ինրնաշըլ մն տըխնմա շըմ մա ինր ղնտոն մնճոն,
 ‘րԿնշը ճըրճ ղն Նճ ղաճոն շնճ ղնցոն Նմշըլ ղնստոնց,
 ղշըլ ղն մա Խըրը տըխնմա իարն արճ Զաճըրճոն մա Զնրճն.

703. ღებ წრებორდუ თუხსნა ადუჯენ მა სქანნე და ცარდ დახიციან, რადთიდ შირდნან და შირნე, რადთიდ უდ ჭანდგან, ხიდნ. 'რთხორდ წრთხორდუ ზენთაჲ ყუამჲ ისა ივდაძუ დახიციან. უმნა ხიციანგონდა აბონ ნა ბენათ მჲ რიუე ცინან“.
704. ზალთა ხურ: „მე ბნელიც სუხსნათ, აბონ ყნდმე უ მე შირნა: სსარდთა სმჭთ ღუჯუ ძლანდ რან მან რაზნხთიდ ჭანსთამჲ: ნე 'ხსან ჯარზონად ნერ სუთენგ, 'რუდესთუ მანან მე ჭანდთ, ნერ მე შირდნან აგაგა ხოლ სსარდთაჲ დუ მელუდუ რასთამჲ.
705. ბონე ღედ ქუდუ უ ჭანდივან, ადამაჲუე ცარდ დარ აჭთ: ივან-იუ ხათთ ხურ ჭანქსუ, ინან ხათთ ჭანქანუ ჯარგან, ადარზმე მან საუ მასთ ხორდთა, ნერ მე შირნა რადუ ცარდმჲ. ცარდ ნამ ქედ რასთამ ჭანზილუ, ჯედ ნე მასთ ჭანდიუ დარდმჲ.
706. ნერ დუდუ ქუდ ის ესთერ ხს: მე ბასნდთ დე ძერდ და რაზუ: ჯუა ხნდარძინად დუ ბავარ, დუ ქედ აჭთ თენგ ჯუა ჯარზუ. ხოლ ენ აგურენ ქუდ ყნუ, 'რდხორდ წრდხორდუ ძერდ ნე სადუ, ჭანლა ზე ქუდ ჯონ ამ ივნანგ, დუ ქუდ ნე ჯენონ მე რაზუ?“
707. ღმუფუ ზალთა: „დუ მე უდნე ბირა ზენ დთთეს წრვდობნ. უ სარყნძინად, და ჭუდა ჩი ჭანყარმქანუ სნდგან დონ: ჯარზონე მე ჭანდუდ პათაჲ ზე ზგადუ სადუ ქუდ ქანონ: დემე ონ, ჯედ—იუ ჭედობონ, დარდ დემ ჯონ—სანდ ჭედობონ.
708. ხთანთუ ხთენია, ზენგნა, ჭერვზან მე ნა, ჯუა რასთ უ, შირნა ჭათან მიდმე 'ვარდ უ, მიდმე ჭათანანგ რასთამჭუ. 'რთ ხათთუ მე ცარდ ჭანკათერ, ჯუა თუხსნა მე დუნი თარ უ. ბამბნხსინ მანჩი ჭედობონთა, ჭანლა ჯუა რასთანგ ნერ ნად უ.
709. ბამბარსთონ ზფუთ ცუ ზალთა, შირდნამ სნ 'ხციონა რადსთონ. ჯარდი სენძთა—მეზგანდ, კუხნა და ცანან წრთონონ! ჭანლა ქედ მანან დანციან სარაზთა ჭანდონა ჯარზონ, ჯარზონე ნესანან ისთუ რადნარქანენ ჯედ ბაზონ“.

710. ავთანდილ ქვერდთა ხარბივან, ჩუბან აგვერდთა და ზარდნ:
ცემა, საბიძე რანდავან, ქოდთა ხურიმს ნეხასთ.
ჩუბგ ზნ რადთა ჯდ ნადეჟთთან, სეხასთ ზნ ქოდთა და დნლბთან,
ბაჟანდნდ ესთერ ხვეცავუ, თაღ ქვედ სეხასთ კოდა სმ ჟანდთა.
711. ნერ ხვეზდარ ცე ის, გიმერ ღან რუბინე ცურ ქვე 'ვარა,
ნაჟდ დერდონე ზებონე თაღმ კიპარისე ცურ ქვე რაზა.
ჟედონ ჟენდნა აღქამან დარ ჯდ და ზარდნ ცინ ქვედ ქანა,
ჟარზონა ჟანხიცანგონდ თა მასთაფა ოხხეთა ქვედ ქანა!
712. ამონდჟენ ჟედესთე დეჟჟა ჯდ ქარაძიმს ქასენა.
დნფფუ რაცედის სახიმს ჯდ შარაგონდნა, მასთჟენა.
ჟურდნან დარ ზლღან ჟედესთე, ხურ ქა ჟანქადთა ცასსეგთან,
შამ ზალთა: „ოხ, მანგ დუნე, ნვაზეს მენ მს თუგ ხვეფუთმა!“
713. ავთანდილ ცანვე ნეკარდნა, კუხნა ჟე და რიჟ ნეცცანგე.
ჟარზანჟე ჟერ ჟარზონძინად ივდაძეგ ქანვენ ქვე ქანე.
ხურე საჟ მილთა ქვე 'მზარზოდა, ბასთან თარ აჟკონ ნეგვანაჟ,—
თინათინა ახიცანა რუხს და ზარდნა ნს ქანე.
714. ჯდ და თუგხანცან ცასსეგთან ჟადუღთედ ზენენც სმ ჟანდთა.
ზალთა: „ხურ მანან ნეჟს დანთან ნად უ, ბანძეგესთე ჟანგთა.
საჟ ცასთე ხაჟა ქვედ ბასასთ ნერ აღმასა ქონდ მს ზარდნ.
დე ნან ჟედა, დუნე, თარ დნ, ცარდ მენ ადჟენ ნაჟ და ჟასთა.
715. რანთან შჟ, ძანათ თადმაჟ, ბუც რანგედ ნადაჟთონ ცარდნა;
ჯდ მან ნერრანხვესთა არცნა, სეჟენთან მს ქოდთა და ქარდნა,
აბონ მენ მს ზარდნ სუძე ცარდ და მარგ შამ და ართა,
ბაზედთონ: „დუნე უ ეძაგ სადძინად შამ მანგარდნა“.
716. აჟთან საღასთა ქვე ქანე, ქადე ცასთესეგ, ნექქარზე.
ჟედა, და სარ ნეღნან შრჟაძეგ, ოხხეთანგანგა ჟანცანვე,
ჟარზონე ცურნა ჟანხიცან ჟარზანგან ჟედმასთ, ზენ ვანაჟ.
სადე დუნე დანჟე ჟასთაგამ ჯდ მარდონ ხეზა შამზარზე!

717. ღაფუფუ ბაცუდი მა კათმა, კუდ ჭანდად შამ სკესსანგცუბ, ჯარზონიმ სთუ მა ჭანდთა, ზარდ კუდ თეხხა ქუდ ჭარუს. ხადასა ქარდნა ქუდ სანჰ, აჰთა კუდ დარ თენგ. ნეჰჰანდურს, — ჯარდი 'ნა ხურნა ესბური, ბამფუდდის შამ ქუდ ჭანუს.
718. „ზარდ უ ნდლსთ, ჰედ ქარანჰ, ადცამა დარ ზედ ჭანდნის; ხათთ ზენძინდთუ ნეზბუხს, ცინძინდთა უ შანჰის; უ ბენთონ ქუდრმ, ზონდნა ხივინდ, ცარდ ზონდნამ რავდ ნაჰანის, — ჯემ ბარ ჩი დარა, ახამ ნა ფადცახ, ნა დარ ნდნარ ის.“
719. ახამ ქარზ ძერდთა მანძიცან კუდ ზარდნაზნა ქუდ ზალთა, ჯნდ მა ბუც დეგარმარ სარქასთი, ხურ მა კუხუდ-იკ ქამ დარდთა. თინათინუ ურს დანდნაგთა, რუხსმა კუდ ცანხართ ქადლთა; აპა მუნ ქოდთა, ნეჰჰკუდთა, თუგახკურსთ ცანსუგ სარქადლთა.
720. რაჟუ გადჰანა ჯნდ ხონნა ნერ მა ხნდ დჰარმარ სარდკუდ. ავთანდილ სკესსანგყანდნა გადჰანა ნერ ჰანცამცუდ. ადამ ჯნდ აგას აჰსადნა ჯემ მა ჰენენმარ სარმბერდ. ფადცახ დარ რავდ კუდის ცჰანმარ, ნოზ-დაბდაბ დარ ჯნ ცათთა კუდ.
721. არასთ ის ფადცახ მა ბანჰ, — ბასთა ბამძაგ ის უნარა. ქოდთო ჯემ კჰერმა სან ყუსთა ნოზ-დაბდაბან ჯნდ სან ყარა. ჯარითა ხურ არგუდ ნად ზენდ, ბედერ ბამძაგ ის ეგართთა, შამ კუც ბონ სერდთ თუგ რაცუდ ბედერთუ დანანთა.
722. რამდნუხთუ ჯნდ ჰანსთამარ, რასთაგ ყანდნაგარ სარესთო, გადჰანა ესთერ ჯანდთთუ შამ ადამუ სარკუდთო. სე 'რცუდმარ ცათთა ქოდთო, ბადნთა რასულდ ჰანდესთო. ჩანგ, ჩაგანან ძუაფუჰ ქუდ დანდთ, — მათ, ყენწყმძინად ჰანსერდთო.
723. ავთანდილ ფადცახ ჰარსმარ ბადთის, — ბუც კუდის მა ზარდ. ჯნდ მა ბედთ სთუ რუბინთა, არგუ'რთუდუ — მა ურს დანდნაგთ. ბადენც ჯანდთთ სან ცურუ, დარდნარ თა — სან ბირს 'ჰანდთა; ტარიედუ ქო ჯემ ქოდთო, ნად ქოდთო ნდნარ ნეხსთა.

724. ავთანდილ სრცულ სსხიმს, უნდ მან ცნსთესუგთმ ქადგან, ჯარზონუ ქანდგონძ ნძუხდარ რასთ, ცუმა, ზუნდის მან რაზმს; ცნსთუთედ ხვუსსანგ ნან ხანცულ, ქვუ ქანვან ქოდთა, ქვუ ბადგან, — ზარდამუ სნთთენ ქანა ბონ უ, ნამს 'რსაბერ კა ჭანსთაგმან!
725. აყუდელქოდთა: „ცუ რადთონ ზარდამან ნზ ცინძინადან?
ახიცან დან ბუც ბანასანა, ადარდენ ძანთუ თადმან;
დემან ჭემბანდ ცინძინად უ, ნან დანუ სუძძუნან ნზ მასთან,
ჭენუ დან უნდენ ქვუ კუნინ, უნდ ნაჭხანდ ნან კაინ ცარდან.“
726. აჭთს სალას ქოდთა ნიკვან, ცნსთესუგთმ ზანმს ქადგან.
„უ ბეხსენძინად, — უკა ზალთა, — ზონდუ სუადონუა ესსარგან;
მა ბეხსან, უნდ ზალ, ცუ ქანან, მასთ ქვუ სბირან ვანად მანმან?
ცინძინად ქანდ დომან არგან, ჭოდარ უნდ დანკვან ნან მასთმან.“
727. ავთანდილ თა ზალთა ნოჯუ: „ზარდ, მა ბაბანდ მანლთმან;
ცარდენ დუ ნელენუ მან ნეხმან, უ ცნთთან, რანდ უ ნუთუთმან;
ნერ ცუ ზუნგან სუძეს, უკა თა — ბამბახს, მა ზუნანდ ნთთამან.
ბამბახს, ცას დან ბონ უ, კუდას ჯარზონძინადან მან სანთთან.“





XXX

ავთანდილ ქურთ ვიზირმა, ცამმა მუნ ბაღცუ
აცკუნუ ბარ რაქურა როსტევიანმა

728. რამსამ რაჯუ ბმხელ ბაბადთ წამ არასთის ჳმ ბაღცუ;
ზალთა: „ჳარზონად ქჳ ბეხსინ ქენოლ ბასუძქენან ართუ!“
ზალთა ჳნ ბეხსენძინადან: „ზარდა დელ მხი ქჳ დარუ!“
წამ ვიზირუ სნაქარმა ჳმ, მმავ, ართთივგა ჳამუ.
729. ვიზირ ბაცუდი მა რამმა წამ ჳალთა: „ხურ მამ რარგომ,—
რამდარ მუნ მმბარენქოღთა, ცინ თა მელ ცაჳმანის აბონ!“
ბავვასს მ, სადამ ჳნ რადთა, ქად ჳსქოღთა მუნ მმბაღონ:
„ჳაზნე ქად ვამამ ბიღლიცაგ, ჳესემან ვამამ ჳნ ჳარზონ“.
730. ჳესემ ჳაზნე სნხიმ აქოღთა, წლდა ჳნ რადთა.
რამთღთა ხატამაგ გაჳუბ,—კწთუ ბუნ ცაწართა ქადღთა.
ღწუთუ ბარუხსქოღთა სნაქარ, ხურ, ცემა, მა თენთა ‘რჳალთა.
ზალთა ვეზირ: „აბონ დემგა ჳარდიღუ ხორზ თაჳ არხასთა.“

731. ავთანდილ წრბადთ, ან კუნდნა ქოდთოჲ ძჳრ ცინამ წრრათჲ;
კჳდ რსუღელ კუნდმჲ ქსსგამჲ, ქოდთოჲ ცსსთუთჲ კუნდ თართჲ.
იჲ ზათთ წჲ, კჳმ მინ ზნდთუთჲ, ოხზუთჲ ქანდნც ცალართჲ.
აცდელსთჲ ადამ იკჳდ, დჳკჳნ ბაზზადესთჲ ბადგჲ.
732. კათ ქკჳ საჭთიდი ბუნთონდნრ, ბალთა დნუფუჲ კუნდ ვაზირან:
„გადკანჲ წუფთჲ ყკჳდთაგთჲ ნიჩი ზონჲ ‘ფუჲნ დნჳკჳმან.
დჳ ცჳ ჭანდჲ სქანამ, უკჳდ როსტეგან ნეხმჲ წჲ კჳდმან!
ბამბარ მენ მს ზუნძინდთჲ, ზოჲ გსქან მანან მს რესთან.
733. კჳცჳ დნუფუჲმან ან მასთამ სუძენ, ზნრდჲ ‘ნცოჲ წჲ არჲ.
მან თჳზჳჲნ ჭანდჲ ან ჭენდჲ, კჳმამ ზიცანგონდ მან მარჲ;
კჳდ ან უდ ზელაკ წჲ ქოდთა, მამ ზნსჳჲნ დან ან რაზჲ,
‘მბანდჲ ნელ მამ ან კარზამ, კჳდ დარ წჲ თჳზჳჲნ ქკჳ კარზჲ.
734. კჳდ ჭენდმჲ ბანდჲნ ზბ აჭთჲ, ცჳმა ბახაკდენ კანუხანმჲ;
იუნანგამ კჳდ კჳმ ქკჳ ბაზზად, აქმჲ სთჲ მს ზონდ, მს ჭანდთჲ.
სჭანდესთა ზკჳცაკჳ კჳდ ზურან, კჳდ ცჳმამ ნერ სუჳა ბასთჲ,
უ ასმათ მანან მს ზარზ ზო, რისსჲ ივლკჳზონ წჲ ზნრდჲ.
735. არდ ჲნ ბახორდთონ, ქკჳ ცდდენ, ჭიდარ ძერდ მენ კჳდ დარ რადთა.
ზალთონ: „რაზენსძენან არდამ, ზნაჳჲ ცნსთ მსსთამ კჳდჲ ზაკჲ,
სსარძენან დჳკჳნ დნ ზურჲ, ცარდ ცჳმამ დენ თადენგჲ მა კჳ.“
ნერ მმლჳდჲ რასთაგ წრზნცჳ, სუძენ, ზნრდჲ ართ გსჳალთა.
736. რასთ ზნლენ დჳკჳნ წუფთჲ დარ, ‘ფუნდოჲ ზბ წჲ დან, წჲ კჳდდენ.
კჳდ ქსსჲ მანმჲ მწყნდმჲ, არდ წჲ მა სქოდთონ მს ძერდენ.
ზბ მს არდბახრდ წჲ სანდთენ, თალდ ჭნსთამჲ ანმ ცჳკჳდენან:
არდ ბასნდთაგან ან ყკჳდთაგ ზორზ წჲ კჳდ მამ წჲ კჳდმან.
737. ბაცუ გადკანმჲ მან თჳზჳნამ, ზალ მს ნეზნსთჲ როსტანან.
სომჲ დენ ქანენ მს ზურამ, გადკანჲ ზისდარ კჳზდინან:
ბარ წჲ რათდმან,—აცჳკჳდენან; ‘რცახსძენ მს, მამ ცჳ ‘ლდაკჳნ?
მა მს ბაკჳჲ ზუნგან სუძენ, ბახზჳსჲ ქან დნ ზორზ ზნდარან.

738. რაძურ ჯნ: „ფადცახ! დნ ქადნა ივდ ქდღღთა ნფფდღნტ.
არგ წმნ ხვტაჲჲ ქჲჲ ზონენც, აზ დნ ჭედნანა ქჲჲდ თარსენ,
ჭანღო ჲტცჲ ‘ვზონგ ღწფფუჲმან რიჲჲ აზ მან მასთ ქჲჲ ზასსენ,
ბამსთა ჲჲმ მანწან მან ზარდნ, ჲჲმ ნან ბაზდღთონ ავარენ.
739. ნერ, ფადცახ, მან ბონ ქჲჲ ნან უ, ზონ, წმნ ტარიფე ჭანტარენ;
ჲჲმან ის მანწან მან ზარდნ, აზ წმნ ზარდნ ნან ბაზზენ.
ჲჲმან ბახხჲჲსანა დწჲნ დარ ქად არხასსენმან ქჲჲ ბანღენ,—
ჲჲმან ყჲამან ნერ ჭანტაჲჲონ, აზ მან არდბახარე ნან სანღთენ.
740. მა დენ ჲნდ ნერ ყზბ მან აცდ, მა ‘რქად ცასთესზბ მან ჭანღჲ
ჲჲმ, ნან ხვტაჲჲჲ ცჲ ჭანღჲ, ჲჲმ არცაჲნდ ნერ მან სარდ.
ბაჭანდნდ ჲსთერ ხვტაჲჲჲ, აზ ქჲჲდ სემბანღონ მან ზასხენდ,
ნე ‘რცაჲჲონ,—სემან უთ ყანღმან, უ ჲნღახიზ დჲ ჲზნანგთჲ“.
741. ხურცასგომ მა ზალთა ნოჯღ: „ქად ვამდჲ ცეზერ ნეხასჲ.
ბაცუ აჭთა ზანლ ფადცახწან, ხიბარნა მან ბაცუ რაჯღ;
ბანღლზთა მენ ქან მან თეხხანა, რაფდის ცერდინანდ მან რაზ,
ჲნდ გართამან მინ სელზარინ ბანემამდწან დნ არმჲ“.
742. ვიზირ ჲნ ზანღ ჭანჲუდგან: „დჲ გართამ დწხიცან ბაგარ.
დჲ ქან არბაცედღ არღმ, ცინან ჲჲმ ალღენ უ მახწან.
დჲ მანწან ქან ზალთამ, ჲდღონ აზ ქჲჲ რაძურონ ფადცახწან,
ბამაჲბ მან ქანდწან, ჲჲმ ზონენ, ისთჲ თა მანწან ჲჲმ რადთწან!
743. ჲჲმ ჲსთან, ჭანმარე მან ქანდწან, ჲჲმ დწჲნ დარ მასთ ქჲჲ ჲჲმან,
ბაზზამდწან დწჲნ დნ გართამ, ზონ, მან თა ინგან ჭანჲჲმან:
ცარდნა ადჯენდარ დწნემდღ მახწან ნიცჲ ის აფფენდარ;—
ჩი ჭანღჲ მანმან ჭანყზბ ჲნდ, ნიცჲ დარ ზანღგან ქანდწან.
744. ჲანღჲ ნერ მახი ქჲჲდ საჭონ, ცამ, ქჲჲდ ბაცაჲჲონ მან რაზმან?
ამარდწან მან, ზანღგან, აჭთა, ნერ ქჲჲდ ჲანდჲს დჲ ფადცახმან?
ჲჲმ ნეხას ცანჲღწან ‘მბარსთამ, ზანღგან, დჲ ბენთონ არრა დნ!
ამანღთანა ცარე ხვზდარ უ, ამონენ მახიცან აჭთა.



745. ფადცახ ღენ ნერ ბარ ქვე რადთა, ნე 'ქსად თა ცამან ჭასადღო?
 ნვადძესთუ ღივ ნფუენდერ, ხურნა ნერ ცამან ჭადარღო?
 აცაჟუნს,—ნე 'ზნანგთა თა, მახნა ნერ სან მასთ ქვე რადსო?
 ნე 'რცაჟუნს ღან ჭანღ, ქვედ წოვთა აბონ ვარითა ნან ჭესთოა!"
746. ავთანდილ ქანკამა ზალთა: „ბაცავონ მან ზარღა ქარღა!
 უნ ვაზირ, ზენღ დან მითელ, ნიქვე რესთ დან ზარღა მასთა, —
 ვარზითთუ ნფუენ ნან ჭედთა, არღ ნან ბახორღთა დე ქარზა! —
 ზალ, ქან ჭედთა, უნღ ცე ვენეს დე მანმან ნერ ცინე ვაგან.
747. ხურ ნრჟიცელთა, ნან ზედთონ, მახნა დე სძაბან ცე დომე.
 ბახხვეს ღან ქანამ, ხვდღერ უ, ბაყარმ ნან ქანმან თესთ ბონთუ.
 ან ცე ჭედზბონ ზეზარენ, ვედონ ივ ღანგ დარ ნან ზონე,
 ანან 'ვზარ ღანგან დან ნეზას სმასთქანმან ღანგან ანბოანღ.
748. ფადცახ, დე ქანან აქსანღთა ნერ ცამან ჭიღენც მან ხარზთა,
 ცასთუ სეგ ქვე ქადენ მასთა, თენგ ქვე სერრა ის მან ზარღა?
 ნერ მან არღ ბახარღ ჭასადღენ ნე სხასძენან ან მან სარმან.
 ნერ ცე ბახხვესქანოა ვედონ, რი ნან დენ ჭედთა დან ზენტან!
749. ნერ, ვაზირ, ნეხმან ქვედ ღივუდ დე 'დღესთაგ ზარღან დან რივ?
 'ქსანდნაგ ანან ადნანგ დურ დარ სქანღმან ვარიქლო დან რანე.
 ჭურღან დარ ან ვეა ცასსეგთა, ნან, ნან ბაჭიცელნან ნიქვე:
 ბახხვეს მენ ქან დე თესთ ბონე, ბაყანმან მან სარ ღივ ისქვე.
750. ვეა მან ნ'ავადძან,—ანბახსთა აყვდძენან ან მანდარე.
 ვედონ თესნა ან მანხი დარ ბაფუარძენან რასთ დარ ართუ.
 ღივ ნან ბაჭენარძან მან თესნა, ქანღ დან სურენმან ნან ყავე:
 ბაჭედზბონ ქან მან თესნა, ზალ მან ნეზასთა დან რაზე."
751. ვაზირ ზალთა ავთანდილან: „სხანცელის დან ზენგ მანღე დარ,—
 ნერ დან ცასსეგთამ ქანსნა რივ მასთინად ჭანჭედღარ.
 ივან-ივ ნეზას ფადღა უ, ივან-ივ ნეზას—ცე ჭედღარ.
 ან ცე ჭანღე დარ დივ თესნა რადთენან მან ცარღ, მან უდ დარ!"

752. აჭთან ზალთა, სესთად, არასთ, შმს გაღვანმს ჭანცელი, ფადცახ ბადთ, წრთთვთა ზურაჲ, ცასგომელ ჳნ მასთ ნს ზენდი. ვიზირან და ბონ ჭერ თასამ იჲ ნეხას ზალენ ნს ჳელი. ყვდელთგელ ყვდელქანგამა, ჯიხაჳამა ნსცად ღაჳჳელი.
753. ფადცახ შა ქჳე ჭედთა, აჭთან 'ნკარდ შმს თეხსთამ და რაზ, ზალთა ჳნდ: „ცჳ ჳაც წრხასთამ, მასთ ზენდ დნ ცასთნგასჲ!“ ვაზირ ზალთა: „ნოგამა ნიცჳ, საღსსაგ ნეხას მს მარჲ; ქნდ ესმსთჳ ჳამ მს ძერდელ, ამარ ჳნდ დნ რასთ ცალარჲ.
754. ზონ, მს ყენწემძინად აბონ კათდარ ნაჲ მს ზენძინადამ. თენგ თარსენ, ჭანდ, წრეგსთდენ, ნე 'მბანდ შმბახსენ თასამ. ავთანდილ ხნდარ, დეჲენამა ქურდ ბარ—ესთერ ფადცახამ, ჳდამ და ცარდ შნს ტარიელ ნერ წრდუმს დარ ნს დარჲ!“
755. აღცჳ'ფფთთ დარ ენ ჭანძერდთა ჳდამ თარსგან-კანგან ნეზაგამ. ზალთა მა ჭანსთაგ ხათთა აჭთან: „რანძერდთონ წფფთთ დარ რასთამ: ჳდამ ცჳ თეხსთ ჳავარდ ჭედთონ, ცასთესჳე ქჳედ ქადთა ქარზამ. ბაჭხარ მს, ფადცახ, ცამ აბონ, თალდ ქჳედ ბასჲთონ დნ მასთამ.“
756. ფადცახ ბადყჳესთა ქარონმს, ბადამგ ის და რიჲ ჭერმასთამ: თენგ ნეჭჭანდურს, ჳდამ ღაჲჲჲთან ბანძეგსთჳ ჳნდ და თასამ. ზალთა: „რათონჲ მს ზარდნ დე 'ნაჳაგ, სარყან ნეხასთამ! ზონ, ჭედგანგან სჳეზდარ უ, ბაგზარა ჭედთამ და სარამ!
757. მასთ ზალენმს დე თენძელთამ, ქჳედ შსცონძინადმს, აჭთან! ახამ ჳაციმს ჲზნაგ დარ ნე'რღაჲჳელი დნ რაზმს! დე ქჳედ ბაჳანდელდნ ძურენ 'რრა, სარყან ნეხასთამ მახმს, ახამ სარყანამ ნს ბაზზეს შმს ქჳსამ დე ფადცახმს!
758. ნაყჳედქოდთამ, ბანდერდინ, ყეგ ქამ ჳედესთჳ დნ ძერდთამ,— რასთ ძანდ ნამ სარყანამ დე ქჳედ რადედთამ ნეხასთამ!? ჳდამ ჭანდთაჲ მანან მს ყჳსთამ ქჳე ჳარიგგომ კჳერმა ნერთაქჳს: დან ქჳე ამარონ, ჳნდ თუჲჲჲენ ნერ ცანან ჳონ შმ დნ ჭანსთამ?!



759. დამონდ ვან, ნამ თადეხანმ ავთანდილმა 'რვესთ ქაი ვედეა,—
მესთან, ქანოდე დენ დან თუთთ სარ რადეგქოდთარ ნერთანქქს.
ჰესანჰ არდეგამ, ნანაგაგ! დე—ნეზარ, სარა, სარყან დან!
ვამ დენ მე 'გვანდარ ხასთონ დან! ვამ დენ ხორზ დანჯე ვედეთანგთა!"
760. ბანდონ ჰედესთა, ნახე მა, კუდე სანბანდის, ნემშურთა,—
გაბირამ ჰაივლედე ბანდონ,—რიზენც ჰერ მასთამ მა კუხთა:
„აქანდე“ ქვედ ბალთამ თადამა, ჩი ქადე ცანართ ხურმს!“
გიბირ ცასთესგთა სარქადთა, სელთოა დენ ზენგავ მა რუსთა.
761. გაბირ ჰერლევათ ის, რაცდე, ძურენ ნად ბაცის მა ბონ დარ;
რანსთ რუგასავ, ცე მა ვა, ვემა მასთა ნამ ჰედბონდარ.
ვამ სარგვეზარამ ქვე რაცდე, ნერ ჰანუდინაგ ბენთონდარ.
აჰთან 'ზნაგ ნავ თას გზანგან, ივამ-ივ ქვედ უ მახიცან.
762. ბალთა: „სთერ ხვეცავ ესმასთ, ნად დედთ მანან ნეცოდად.
ბაქვერმ დან ნამ ჰასად დან, ნერ ჰანდნ ბენთონ ჰედბონანაგ!
ქან მა ხიცავ რამ ისჩი რადისა ნეზარ კანდხად,
უვედ დარ მა ბონ სარქანდნ, ნამ ნე სსარძან ნეცოდად“.
763. ბაცედი გაბირ წეჰხოსთავ ავთანდილმ ვეცე რამსომ.
ბალთა დენ ყვენტეზ, მასთუენამ, ბაზელქანგან მა ცანგომ:
„ნერ ქვედ რაქანონ დენ არჰა, ხუდინაჯე ნომ ქვე რამსთონ.
ნე ვედან ნან აზეზენ, ნერ ჰასავცანგომ დან აბონ!“
764. რაქვერდთა ვანდარ მა გართამ, ცასთესგე ქან ზანამ ქადთა.
დისავ ჰიდარ მა ქვედ დევვედ, ზარდნ ყაზენ მა ქვედ ხასთა!
ვან ნეჰს ბავარდ ენ ცე ვედი, ავთანდილ ენ ვამ ქვე რადთა,
ბარუსს ვეძანი ზენდონ დარ ვემ დარ დან გართამ ქვე რადთა.
765. „ვამ მანან ცეთა ჰაძერდთა, ვამ მა მან ნერ დარ ნე ვერნე.
სხვედთა მან ნეზარ, ნანაგავ, სარა, სარყან ნამ ნედელ!
ზილე სარ აძუს ჰერმასთამ, ნად დან დან,—მანგ ძერდ ნე ბეზე,—
დის ქანენ, ქვედ მან ნ 'ამარდთა, ჰერგზოთან ხვეცავ ჰანცე.



766. ცარსზთონ, ზო კჳა მბზრსთონ, მასთ მანმჳ ქაჲ ქოდთა 'რჳყირჳს
სმასთჲ და ქოდთონ ძაღაღჲ, სარსზთონ ყზწჳმ მსხიცჳნი;
ზონ, აძაღჲ მასთძინაღაჲ აღაჲმაგჳნი ნაჲ ჭნხიცჳნი!
რადჲძენანი მს სარ მანაჲთჳ ზო ღჳ ცარღ მჳმ ღჳ ცინანი.“
767. — „ნაჲ მანანი, ვიზირ, მძჳგჳ, — ავთანდიღჲ ნჳგარღაჲ ზალთა:
„ზუღანმარღჲ ცარღ ნჳ ყჳკჳ, ჳარდი აჲთჳ თენგჲ ქჳჲ თაჲა:
'რზიდჳნი ღჳნეთღჲ, ცჳმნაჲ ჲგჳნი ზოჳანი იჳ ნრთაჲ ჲსსარა,
მჳმ კჳჲ ქჳჲ ნჳ ჲსსარა, ზარღაჲანი ნიცოჲ ქჳჲღჲ რადთა?“
768. ზონღჲ ღჳ: მანანი ნანი კჳჲ, იჳნაგჳჲ ცარღჳ ქჳჲღჲ ზენ ჴ,
სერღთიჳ ჭანღთაჳ ცარღჳნანი, — 'რთზორღჲ მასთძინაღჲ თზზუღჳნი ჴ,
ჭანღჲ ზნაგთჲ ნეზჳნი თოზჲ კჳმანი ჳნღჲ მჳ თზზ ცჳ 'ხხჳჳს ჴ?
ნერ ყსთგჳნაგჲ 'მგარჲ ბასთჲ, 'მგარჲ ქჳჲ ნჳ ჳა, ჳნღჲ ხჳზზღარ ჴ.
769. ქნღჲ მასთჲ ქანიჲ, ჳნღღარ ჲნი იჳ ხათთჲ მა ზაღონჲ მჳ ჭანღთჲ,
კჳჲ ქნღჲ ბამზარიდჲ მჳ ზენთჲ, ართჲ ქჳჲღჲ სჴჳღჲ ნერ მჳ ზარღჲ.
მანი ქნღჲ ნ'აჳაძაჲ ძაბჳხნაჲ, აყჳზზღჳნანი ჳნღჲ ზო ყანღჲ.
ქჳჲ ამანღონ, — მჳ ღჳნეჲღჲ ხაჲ ჳნღჲ ჭანღანღჳნი ჳნღჲ მჳ ჭასთჲ“.
770. ხორზჲ სჳ ჭეღთაჲ ჳნღჲ სჳ ჭჳსჳმ, 'ფჳთჳთაჲ ძაგჲ ჲსთჲ სჳ რაზთჲ,
ვიზირ სჳ 'ფჳთჳთჳნი ღარ რადთაჲ ამნაჲ-აჲ ხჳზზღარ ღჳგჳრთთჲ.
ჳაზუღთჳნი, ჳგზონგჲ, ზარონღაჲ, სბჴცქოდთა ჲჳგჳთაჲ სჳ ზარღჲ.
ღჳფჴჴჴ აცჳღჲ, ხჴრჲ თენთჳ კჴღღღჲ მა ზენენც გჳზჳმჳ.
771. ხურცჳსგოჲ მჳმ რასხნაგჲ თაღჲ საჲაგოჲ ნჳ კჳღჲ ნეზასნაჲ.
ჳნღჲ სჳნჲ მინჲ სეღზარინ, 'რთჲ სჳნჲ თენჲ ატღასნაჲ,
სთჳმ ღჳრთაჲ ხსაჲ რჴბინჲ, ღნგჲ ქნა ჲსსარჲ ზენარღაჲ,
ჳღღონჲ არგჳსთა ვაზირანი ნერ ჲსთერ ღჳგარანი — ქაღაჲ.
772. ბარგჳსთა ჲჳმ: „ნერ ღჳ ხას ღჳნი ზო ქჳჲღჲ ბაჲიღონ ღჳგარაჲ,
ზონ, ღჳ ხორზძინაღთჲ აბონ ზო ნჳ ბაჲიღჳნანი ქაღაჲ!
ქნღჲ სარგჳასნაჲ ნიცჳჳონ, ქჴსჳძენანი ღჳნი ჳნღჲ ცალარაჲ.
ზო ღჳ ჳარზონაღჲ ჳხხსთაჲ ბაჲიღჳნანი ჳაგჲ, ჳღღაჳაჲ.“

773. 653 მს ბონ, 565 ნეხასნა რაძურონ ტარიფელ ხასთან;
328 ყველთაჲს 328 აგგაგ ღნა, 328 ნეჰსაჲს, ცარდნა ნუფთამა;
ადქამან სხვს ქვს ქანა, აქთან 'ხვს ქანუთ სნდართან.
რასთ თუხსთ ბონ—ღაჲს ჭანყსენც 328 ხასთაჲსთა, სრდხარდთან.





XXXI

ავთანდილ ნეხას შერმადინმა.

774. შერმადინან ძურე აჭთან ავთანდილ უნდ რუხს ცნსგომამა:
„აღე ბონ, ბანდვრდნარ, რაზნდ იუ მანან მს ცინე ბონთან,
ნერ დი იზმარდვგძინად ღუნ რავდისუნ ქვე ყნუძან სორზნა.“
ქად ჯსქანძან სუნ ბანდვრდნარ, ჩი სან ბაყუსა ბსთონმა.
775. ზალთა: „ფადეცა ქომ ნს დნდთ, ბაღე დარ მს უღ ნს უაძე.
უღ ნს ზონე,— დარდ მამ ჩი უ, უღ თუხნა ქამ დან ზენ რანე.
‘ნს უღ მს ცარუნ ნს ჭანდე, ნს ათთა, ნს დარ ხნარე;
ნ‘ატევირ, ჭანდ ნს ხუტავ ახამ სადღ დნგან ნს ბარე.“
776. იზმარდვ დან აზ ტარიელელ, ნე ‘ხსან ჭიღარ უ ნს ბაძერდ.
უ ხუტავუ ზნაგ განდღნაგ, ქნდ ამგარელ სადღნა რაზნდ.
ზნარდ რისსუ ამა ძენერ თარ, ყენწემძინადღ ბაღელ.
უღ დნჯუ ‘მგარონ ნს ცნვე, ბეღერთუ ხნთნენდ ბაჭთელ.

777. ჯარზონად ცამაა ზედისამ, ჯუმან ის ართა ამაღლ:
ჯარზონან და ცურმან ბანდელ, ბანელ ჯა ზეი ხანდარ;
სთერ ღვარ რაქანენ ჯუმან, ბანგგადქანენ და რაზე;
ყუს დარენ, ცასთჯარზონ ბახხვუს ჯად ზენ რასთაჯელ, ჭედ რანელ.
778. ნერ ცე ნედდარლქოდთონ ნესას, აჭონ უ ზალონ ცეზერა!
აყვებუნან ზა ზეასთა, სსარძენან სნცოაად ჯუმან.
ბაყუს, ცადენმა მა ამ დან, ეღ მან ღაღთანამ ზანდელენა,
ბადარ სს დან ზარდელ ჭიდარ, ზა ცე ჭანძანსენ მა თესთა.
779. ეღ, ჭეცცაჯელ დარ, ჟადცახან მა სჭანდმაც, მან ზურ, ღვგქანდა,
ხორზძინად მან ნართონ ცელ ეღ ჯსბარზონდ ქან ჭედდარა.
მე 'ჭანდთან ეღ უ სს ხიხდარ, ბავარ მენ მან ბასთა 'ხანსთა;
ქადელენა ნერმა ქვდ ქვსთა, ჯღა ჭანჭედდარ ქან ხვებდარა.
780. მა ჭანდმალ ქს დან თესთა, ბაყაყყან ნან ზახს ჯზანგთა.
ჯარზინდთან-იჯ ქან ხარზიჯა, რიზად საჯ ჭედგულ დან თანა.
ზარდელ დარძენან დან ღვგად, ქად ზარზინსონ ძახანსა;
ხიცაჯან ღვგად ნან სანჭე, ბაჭიდელ სს ჯღა სხანსთა“.
781. ზერმადინ, და ძერდთამ ყუსგა, ნერ და ცასთესგ ზარქადთა:
„იჯნანა. ჭედზინდინადნა ზა ნან ჭანთარსძენან,—ზალთა,—
‘ნან დავ იჯნა თა ჯვძენან, ზარდნა ყვამა თა ნელთარ ჯა.
აქან მან სხხვუს ქანდენმა, ისთ 'ხხვუს მან ბონ ქან ბაჯა...
782. ჩი ჭეყვსთა, დარდ ჭანდგად ღვგ ხარზ იჯ ნანგა ჭანხთელ,
ქანან ისთ მასთ ყვდთაჯ ზიცაჯ ცალარ ნან ქანდ?!
ნერ დავმა, მან ზარდნა 'ხსადგა, ამ ჭანდჯვენ მან ნან ჭანდელ.“
ღაფუფ ზალთა: „ნაცაჯვენ, მა ქად ცასთ სგ ეღ ჯოდელ!
783. ეღ ქაა ჯარზეს მან ზარდმა, ჯღა ეღზარდგაგ ქვდ ნან უ,
სესხანსთ ნავ მან ბონ დან ღაღთა, რასთაგ მან ბენთონ ნესმან უ!
ზან, ქაა ბარ ქანონ მან ხანდარ, იჯზარდგაგ დანჯავ მელ ჩი უ?
ეღ ნან რაცაჯვენა მემა, ნერ დან ჭედბონ ცანმან უ?

784. ჯარბაგ დან სამ ნერ ყვამა იუნაგამ ხათონ ხათნთე.
თუგხნაცცა ცასთესეგ ჟადელ იუნაგამ ხათაგ ნს ყაღა!
ჯარბათთე ყვედთაგ ხათენ უ, ნერ ზარონდქანენ ქამა ჭანდე;
აჭთა არზთ უ ნს დუნე, კეა თარხათთე დან ნს სანდე.
785. სო ქვე ადარდ ვონ დნ ცურამ, მა მს აცუხქან დნ ჯარბთამ.
ცარდნნ სო ჭარაზ ქენძენან, ზონ, ნს თარსძენან ჯზნაგამ.
ყვამს 'ხსარჯენ გვერდ ნეჭსჯენ ჯა, მა ქსა თესთ ბონ სნკარდამ,
ხუდინაგ ქან ისჩი 'რვაძა, კან ცარნდ-იკ კეა ნელაგამ.
786. რასთ ზარონდ ჯიტირი უ დუნე, —აჭთა უ მანან მს ჭანდონ;
რადთენან მსხი მანათმს მე'მგარესარედ თესთო ბონ.
რადთონ ძერდ, მსხურ, ტარიედან, ნერ სნს კეა ამ ქვედ დეკკონ!
ქან მს ჯარბონდ ნეკვალთონ, კან მს ხანძარმს ცე ბანდონ!
787. ჯადენ დამ ჭესთამ მს ჭიძახსთ, რადთ-იკ აა, მს ხურ, თადცახმს.
დარ სმ დე დნ ყუს მსნ თესხანა, ყომედგანანგან ესარლ ქს.
ქვე ამანდონ, ცარ-იკ, მა 'რცუ ხანარაჯე ჭანდე ჭანსადამ,
ჭანდ-იკ მელ ქუ სნკარდამ, ჟად-იკ ცასთესეგ დნ რაზმს“.





XXXII

ავთანდილ ჭამჭამის როსტევენი

788. ვეა ნრბადო ჭამჭამის ჭესსუნელ, რაძურა და სალას მასთა:
„მ'აგურინაგმე, მე ფადცახ, აგურაგ ცანვენ და 'ვასთა.
ცადენმეა ან ვეა ესსარონ, ად ნა ჭენძენა მე ცარდია;
ნერ მე ჭანდგან მე რაქურ, დე, ანხვეს ესთერ ხვეცაჟა.
789. ზონენ ან, ფადცახ, დანომე ამსძენა მანან მე ჭანდთა,
ხოვრ ზანდელენ დეა თა ხადარელ ნათილქანძენის და ზარდ.
ბავუნდენა დეა, არხასონ ან პლატონე სთერ ნეზსთა:
„უდენ, ბვარან ზიან ქვე ხასუნეც საად ვამ გადეძინდთა“.
790. უ გადე ნეზას აფუთო 'ნამონდძინდთ სანარაგდარ.
ვეა ქვედ რავუნდამქანძენა, ჩი უ 'ვსემარა ზენარდარ.
ცოვ ჭიროსოჭთან სე ამენდ, ან ქვე ნა ზონონ მე ვაგარ!
ადნთა მან ბაზონძესთან რასთ ვანდარვთ ვაგ-ნადავ დარ.



791. ზონეს, კარზონადე თეხზა ხორზ ცე ჭესთოა მინაგართა, ჯე ქვედ ბარზონდქანენც კედონ, ბაზონ ჯე სე ძერდთა მანა, „კარზონად ბარზონდ მას სისე!“—ყუსე კეკე ძერდ ნე ბასთა, დეჲ, მიამაგ, ქედ ჯე ნე ჯერნე, ჯედ ცე ზალოა მა ანდართა?
792. მე სქანდლისგ მენ ქვე რადთა თეხ, ცამმა სანდონ ჯზნავთე. ჩი უ ‘ნაჲენგა ესთერ თეხ, ‘ხეჲს ზანხონთან ჯე ქვე დედთე. ჩი ქანე ან არან დარდე, ჯე სვეცავთთე დარ ქვე სანთე; ჯე სანდ იჲ ჭესთენ ქანე, იჲე თა სანდ ესქანე.
793. ნერ ცენა ჭანდა ხვეცავე, ჯემან არაზან ნე ვამდე. ხერე თენ დე ქედ ნე ქანა, კარდი ხუს ქანე, შიმუდე. ხორზ, რსულდძინად აფუთთა, ზონ, დეჲ ბარზონდ ქვე ქანე; ტარიეღა სიცანგონდამ მან ცარენ ზანხედ ნე ჭანდე!
794. დე მასთჲენ, ჭანდ ნეფუარ მენ, ნე‘სეხსასთქოდთონ დე ჭანდთ. ცარენა კაცადრაგ ქვე ჭანდენ, ნეჲ მან ბონ ცასთამ ნეხსთა. ჭერვანჲენ ხოს ესსარდთა ‘რმასთ დარ აცეჲენამ ზარდე; ჩი სსარდთა ანხიცენ ბართა, ჭიდარ ვამდე ჯე აფუთთამ.
795. ნეჲ ყენწემძინად ანხეჲსენ,—ჲოდდე დეჲ ცანსეჲ ჭანქადე, ჯე ან ‘რცეჲან ნე ვამდე, ჯე ქვე ბაჭანდე ჲადარგე. საყ გჲერდ ბაბეხსენდარ ზონდე სთერ ჲენძინდთმ ან ცარდე ნიქაცე ზანხონე ბონ უ, ჭენდარქანა ქარზ აძადე.
796. სთერ ხვეცავ ცე ბაჭანდექოდთა ნერ მანან აგგაგ თარხანთმ, ჯე არცეჲან! რაჲენსძენან ‘ნეოჲ ზარდირამ ჭასთამ; ჭენძენან თა დეჲ აზ ბუცამ, ქადეჲენამ, ძანახ ცადგანგა. მე ‘მბადან ქეა ბახეჲს ქანონ, სთე მან ქედ მან ჭანდელათთ.
797. აცე ყვედთმ ქედ ჭავაჲ, რადე-იჲ მან, ჲადეცა, თარზონამ. მაცედამ მასთე ცამან კაჲ, ‘ნეარდ ცამან კოჲ ნერ დე ბონთა?! ტარიედე ყეჲ ქვედ რადსონ, ‘რანსძენან მან სარ ნეგონდმ, ქანენჲანდ მარდთე ბასთადე ‘რვითძენან აძუხ ჭედბონთა.

805. ამისა ჭისთამის ფადცახმის ნად კუძნ მისნა ყარგანნაგ.
ზონ, ცისთამ მითნ ნა ქანუნ, ქურნაგაჲ ჭესსუნ მისნაგ.
სასთუ ბაზბაადნ, ბანგვრდნ, ახამ ხორბ ყუდთაგამა ხაღრნაგ,
მარდნ მა ან ბონ ცუ ვამაჲ, უ მან თეხნაჲ ღ მთგანნაგ.
806. მე 'ვგახსდნრ, შერმადინ, ჯადუნ, აზ, ფადცახ, დნ ნეჭსაჲ,—
აცუ აზ ჯანდია თეხუნდნრ კუჲ ყუნწუმ ქანუ მან თეხნაჲ.
არან-იჲ ღნ ქან ხანბიჲ, ბუც-იჲ ჯან დნ ხორბ რანგდნაჲ;
მა ჭანქანდ თუგანმანცა ცისთესუჲ ან საჲ ცისთეთა.
807. მანს აზ ჭანდნ მან ჭანმხსთ,—უ მანო კუხნა ნეჭქესაგ.
მანს, აჲ, მან ყომდგანნაგ, აზ არყავდნ ცანუნმან!
მა მასთ ქან, ფადცახ, მან თეხნაჲ, მა ბავზარ აგზარ ჭედ ზუნთა.
ღ სთერ ხორბ ფადცახმინადაჲ მა ჯანდნ ჯანაგ დნ ნეხმან.
808. ავთანდილ ჯან ჭესთ ქჷ ჭანცი, რადთა ან ჯან შერმადინმან,
ზალთა: „რადთ-იჲ ან რანთაგდ ღ სანმითთიმან ფადცახმან.
ნერ ხუზბდნ რანქანუნნაჲ ჩი 'რბანდჷმანის დნ რამანა.
კუჲ ად ჯან ნეთთესთ, ესქუდთა, თუგ ანჷრსთ ცისსუგთან ქანგან.





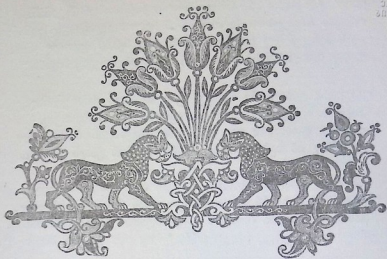
XXXIII

ავთანდილ ქვედ სვეცავმა

809. ზალთა ქუეგა: „ო, ნა სვეცავ, არვე წამა ნა ზახხე სქანაგ,
ქვე ხარბიუჯღთან ჭანქანეს, ქვე ვადაღს ზენტან სან დიდთაგ,
‘რცაჲინაგ ყვედთაგთუ ზონაგ წამა კედონან წარღვანაგ,
რადთ მენ მონდნგთუ ნებზერსენ, ზარდნაღ ჭანდთუ ხარზგანაგ!
- 810 სურ ზახხან დე დან მან ხიცავ, აზ დანან ქანენ დღობთანთ,
ჰარზონძინად ნენ დე რადთაჲ, კემან სარწათაჲ ზღდნუთან;
ახიცან მან ქოდთა ხურნა დუნე, ზარდნაღ ნეცეგნაგ!
მა ჭესაჲ მან ჰარზონძინად, თენგ ქან თეხანაჲ რისსუ ზარდნა.
- 811 ო, სვეცავ, ხარზიუგანაგ, ნეჭს წარმასთ დანუა აგარენ;
ქურენ დან, ახხვეს მენ ბაქან, აზ ჭანდნაგელ-იჲ ქვე ვადაგენ;
‘ხსავე თას მანაჲ გსკუნქან, ზნაჲღ თეხ, კად ჭურდუ ჭამადღ.
სთერ ნეგანდთ დენ ქანძენან, აზ მან რათგა ძერდ ნა სანდთენ“.

- 812 ქვევდ ჭაცის, სბადთ და ბაზელ, არასთის ყვებგან ჭასვადელ.
რაზდნთა ვად შერმადინე, ზანამ ცასთესგთა 'ზლანე.
ცალარ თენგ და რიკ ნესხოდე, ვუდ მასთამ კამანხ დარ ხანე,
ვამ 'ნახიცავ ცალარან ცარ ცინძინად ნა ვამდე.





XXXIV

როსტევეან ბაზონე ავთანდილე სუსნაგ აცელე

813. ნერ ნენდარ ხაბარ ზმლძენან, — ბაზონამ, ყაფთარ ცე 'რბაცი.
 ჳეცე ბონ როსტან მსთო ჳელ, ჳელ თარხოლე დარ ნა ბაღთი.
 რაჳელ სესთადი მსთოჳენამ, ძეხამ ართო ფილეონ ქაღდი.
 ნამ ვაზირამ ჭამძერდთა, ვაზირ ბაცელ, თასამ მარდი.
- 814 ვაზირე ფადცახ ქვე ჭედთა, ჳელ დ სარ წრჳალთა ჳანამ,
 ფადცახ ზალთა: „ამროს ესთო მან ნერ დე 'ზნონე ნეხსთთა, —
 მან ჭაყვგქოდთა დანიმ, ნე 'რსაბერ ნერმა მა ჳარდს,
 ნამ დენ, ვაზირ, მან ხნდარ, აზ ჭამძერდთონ ბირა 'ვზართა.
815. ჳელ ნანჳაჳელ ჭედ ქარზამ აზ ნა ბაყჳესთონ დნ ძერდმა.
 ზალთოთ ამჳერ ღნგთა: „ბავხვრდ ბაფუთარე ნა მასთო ხეზმა“. —
 მაჳად სარაზ ამამ ხაბარ; რაზდარ-იჳ ყჳელე ქანძენა.
 რაძჳრ მენ სნ ნერ ნანჳგამ, ჳელ ცე ყავედდნ ჳელენამ!“

816. ვაზირ რაძერდთა უნდ ნოჯუჯ 'ზნონუ ნეხსთან როსტანან,
ფადცახ ბაყყვსთა ქარონმან შამ ზალთა ძვაფუ უნდ უმან:
„დუ ზინჯუნ ქუ სჰონონ აბონ, უნდ ზეზირ დევი უძუნან,
მაჰად მენ ესქან სან ქოა დარ, ნაჰად დან ჭანუქანძუნან!“
817. ფადცახნა ვაზირ უნდ რაცუდ, დჰარ მან ბონ ესსარენ ნად უდ.
ზალთოა ცალართან ქუგანა, ავთანდილ სუსნა აცუდ.
ვაზირ ზალთა: „შე ფადცახნა ნად ცანუნ, 'ზნონ მუდ აზუდ.
ჩი ხასსუ მან ნეჭს, ზანად ენ, შე ჭანსონ ქანენ მან სადუდ.“
818. ნად ცუდი ვაზირ ჭანსთამ, ფადცახ არეგსთა მან ჭანდუ.
ცალართან რაბუ ნან ქოდთოა ფადცახნან ჭედ უაც ზანუნდ.
ქათაა ბადუდთა როსტან დარ, სალსთა შრუდუ მან სარუდ.
ზალთა: „აყუზუდ, ბანვერდინ, ჩი-იუ თუხ ქოდთა სანადუ.“
819. როსტეგან ქანუ ყუდუდთ, 'ნეარდნა უა მან სარ შრუალთა,—
უნდ ნუჟუნაჭედ უნზუაგანა შამ ცალარან უა ზალთა:
„ვაზირ რაცანუდ, ზანად მენ, რაქან შა, ცუ, თადუდინ, მარა!“
ვაზირ ბაცუდი ჭანდურსან, თასძინად მან ზარდნ რადსთა.
820. როსტეგანუ რაბ დუგანა, ვაზირ ცანთესუგთა ქადუთა.
„აცუდ ხურ ნანჭანქანსა?“—ფადცახ ვაზირუ შრუარსთა.
უა დარ ენ, ქუდ აცუდ უდონ, ადუც'ფუფთა შრუომან ზალთა:
„ხურ ნან ნად ქანსუ ნერ მანმან, ბონ ნუდ თადუნგან ნუკუალთა!“
821. ფადცახ ბაყყვსთა, ესთა უნდ თუნგ ნუყყარქოდთა ჭერ მანსთა!
ზალთა ნიგან: „უნ მან ყომუდ, ნად დან უნუნ შე მან ცანსთა!“
ბოწო, ცანგომუ წარ თონუ, რიზენც ქანსუდთა მან თანსა.
„დუ ქანამ ჭანცუდინ 'ვასთა, შე ქუ ჭანცუხ დან დან ნეჭსანა!“
822. ქან დან ზონდ მა ის დანბიმ, უნდ მანგურ ხანთუ ქუ ნან დან.
შე ცუ ბაქანონ, მან ყომუდ, ნიზ 'მან 'რბერსძანის დან ჭანსთა.
ისქან ჭანდონუდ ჭანცუდინ, მან ნუკუალთა ამ ქანგანა;
ცადუნან დან შე ნან ჭენონ—უდხარუ უძან მან ზარდნ!

823. ყნადმისა მა დან ქამ ჭენონ, ბუცამ რაცამ-ცაჳგან ცჳანამ,
ნად ბარუხს ჳედან მან ზარდო მაადანუ დან ბურთი ყაზთამ;
დ'აცელე ჭისთი დან ნეხას ნად ჭეჳჳსძენან ხანარამ,
ნერ სან დანუ აზ მან ბასთან, ცამ, ქჳედ ქჳსძენან ფადცახანამ?
824. ნამ დენ ამანდნ ჭანდგელ 'ხზორმაგამ ამან ჭედცარდამ.
დანუ ჳსანსძანის დან არდენ, დუ რასთაჳვირ ქჳე დან ჭათამ.
ჭესაჭძან ხჳეცაჳ დან ჳენთან, ბახხჳეს დენ ქანძან ხანარამ,
ჭანო ქჳე ამანდონ, მან ყნბულ, ჩი 'რქანძან მანელ ანკარდამ?"
825. ხაბარ ადჳჳსთი, ჳედ ადამ 'რცედესთუ ფადცახუ ცურმან.
ბოლთან რადედთოჳ ჳედ ხასთან, რასთელთოჳ, მანგჳერ, სან რუხთან.
ნადთოჳ იჳედ დან სან სანთან, თუჳუ ამასთოჳ სან კუხთან,
ზალთოჳ: „ბათადენგ ნან რუხს ბონ, ნად რაცანჳძესთან ნერ ხურმან!“
826. ჳედ ქანჳგან ამან ძენაზგან, ფადცახ ა'ანძან ქჳე ჳალთა:
„ნერ ჳენუთ, ნან ხურ ნეთთადენგ, ჳუჳ ან თენთან მახანამ ადსთა!
ც'ახხოლჳენ ჭესთან ან რაზუ, ნან ნეჭს ნან ცანძან ნეჳჳალთა?
ჳემან თენგ ნეჭსჳენ ჳედ ნე 'ჭესად, 'ნდარ სენ ახან ნეჭს ქჳედ რადთა?"
827. თენგ ქჳე ჭანქჳედთოჳ ძენაზგან, 'რსაბერესთუ ჳედ ჭასთაგმან.
ფადცახ ჳალთა: „აქემ ჩი ის, იჳანგამ ქანდ ნ'აცელ დარდმან?"
„შერმადინ თარსგან, ანკარდამ, ბაცელის ფადცახუ რაზმან,
რადთა ანამ ჭესთანგ ქანჳგამან, ნად ბანდელ ნერ ჳუჳ ან ცარდმან.“
828. ჳალთა: „სსარდთონ აცე კუხჭესთ აგთანდინან აზ ან ჳათუ.
თონენც სანრ ხილთან სე'ფუთან, ადამ ცანსთუ სეგ ქჳე ქანდენც.
ნოქამ აქოლთა ჳუჳ აქემან, ნან ხასთონ, ნან დან ცალარუ.
ამარუთ მან,—ქანდ ჳედენ დან, ხურ ჳედდარ ნერ მან ნან თაგუ!“
829. ბაქასთესთუ ადენ ან ჭანძანსთ, რადედთოჳ ქანჳენ ჭასთაგმან.
ფადცახ ჳალთა: „მაჳად დარანთ მე 'ჭესად ხორზ დარას სან ჳანდ.
ზონგჳედ ხჳეცაჳმან ქჳეგანთ სიძანთან ამან იდძანთ,
ჩიზონუ, ხჳეცაჳ ჳენ რადთა ამონდჳენ, რასულდ ჭანდნგთან!“



XXXV

ავთანდილ ღვგაგა ბაღც ტარიელ ჭენუნმა

830. სურმა მამ ქვე ვამდე დარდნა, ვიდ ვამდენც მათ თუნთ რუხსდარ;
დნრდმა ძე ვამდე ვამ სიცან, 'ვგახსნა თა მათ რუხს უ ცუხდარ,
ჭანდ სარდი თა მან სურ სვამდე ბონამ-ბონამ სუსდარ;
სარზონ ქვე მან ჭანუნამ, რის ვიდ ნოვ ქანე მძუნდარ.
831. ბადამძუნან ნერ მზ ძურენ ვეცე ღწუფუმან მათ ბაღცდ:
ვამ ცავე ზარდ ვენგამამ, ნიცე ძურენ ცასსვგ ქადდე.
თაღ-თაღ სურმა ვამ ქვე ქუვე, სურ ბონ ენ ქვედ ვა ჭანდგდე.
ცასთეთ ქვე რამსე სურამ, ზონდ ვიდ ნალ ვამდე მათ ვაგდე.
832. ბავაძეგ ვამდე ჭერ მითამ, მათ 'ვზავ დნდგთამ ნეღყოვე,
სთერ ჭურდ ტიგრე ცერდ ცავუნავ, ცასთეთამ ცასთესგ მიზე.
მასთ ჭეროხქანუნან ბარამ ხათთამ-ხათთ დნრდთელ მზიღე.
სკანრთა მან, ჭანდ მან ზონე, ჩერდამ თახთ: მათ სარ ქვე მიღე.



833. „‘ღელსთავ უნდ, დავნა ქნდ ისჩი ყავუ ახი ცანქანენმის!
ბაზზადის მს ზონდ უმდ დემს, ზარდმ დარ ბანდუ დმ უნდმს.
ცასხვ ზი ქადუ, ნერ უდონ თაღდ თერნანთ დავნა ქსენმის;—
ჰარზონუ თეხნა დმ ჰარზან ბადააჰნდ ჰედდარ ჰედ ზენთა.
834. ცადენმს დმ ჰენონ ხორზა, — ცინ ნმ ჰენძენნ მს ცარდმა.
ამარინ მსხი, ჰანდ ენ ზენ ცამან ქანონ ნერ ბარნა?
დუ ქუ ჰეყუსამ მს მანთ, ყუ ჰანძენა უნდ მს მასთამ.
ნამ, ჰანდთავ მს ცასთესგთან რადთონ ბარ: ქანთნანქარდამ.“
835. უდ ქუდთა: „დსგამ არცთამ ნერ ნესხვენქუთ მს ზარდნ;
ინდოჲ ‘ჰესად მამარენნ ჩეზე არევარდთა ნდ ჰანთთა:
მან ცამან სუძენც, ნმ ზონენ, უდ რასულდ აგათ ცასთეთი;—
მან ქუ ნუფურსთოჲ ჰედუდ ზედთა, დანდგთა, არჰევუთა“.
836. ზადთა: „ხურ, დუ დმ დმ ხორზ ნუგ ხურჯენ მსანგან ხარზ ბუცამ
არგუ თეს დუ დმ არმსთდარ, ხონენც დუ უნგა მსუსთამ.
სტადთა ცასთუ ნუკუდდამ სთუ დმ ქომამგას მძუხნამ.
ქურენ დმ, მს ჰარზონუ მედ ჰემბანდენქა სუდგა-ხურნამ.
837. დუგ ხუდთოჲ ხუცუბუგ ხორზ ნუგ სთერ ჰიდოსოჰთა, ბანევრდამ!
ბახხუესქა დუ უადარგან, ბასთ დმ ნმ მჰესან რახესთამ.
ავკუდთონ რუბინ, — ჰანცუხან ხურუ ბუც თენთუ რანდდამ.
ჰარზონუ ცურ მენ ზენ უდრი, დარდამ დარ თესენ მს ზენთამ!
838. აჰთა უდ ძერდთა ქა უგანამ, რასთ მედამ ცერაღუ თადი;
რამმ თაღდ ცუდამ თენძუთა, უდ ნეჰჰესთითამ თარსთი, —
ბიზინ, ნმ ზენრი მამ დარ, სტადთუ რუხსამ უდ თახთი.
სტადთამ ნესას უდ ქოთა, ჰარზონამ სამ ცინამ ქასთი.
839. მამან ზადთა: „ბახხუეს მენ ქან სთერ ხუცუბუგან ნერ დმ ნომამ:
ჰარზონდინდუ ჰედ ნიზთა ჰარზანგან დანთეს ჰანდონამ,
უდუ ნიზ ურდმენუ ლს აბონ ნერ დავნა ის, ზონ ნამ,
ჰენენ მენ ქან უდამ, დმ რუხსავ ჩი ‘რთთიგუ მსანგამ, ბონამ“.

840. ბონზგონ ჯგ უგ ქვ ქოღთა, 'ხსავ ხათუნ ჭეღღარ ქვ ჯარბთა.
ღონე ბეღ არხესთ და ბახნა, ღონმა ცასთანგას ნეცცავთა.
ღონიმა ჯდე ივ ქვ ქოღთოა თუგხანცც ცასსეგთე კადა.
სბადთის თა ჭასთანმა ბახელ, ღარღღარ თა და ჭანღაგ დარღთა.
841. თაღმ, რახსნაგ ბაღას და ჯუნღა, — ივნაგა რესთის და ზარღ.
ჭათა და ამარღთა ყნღთაგ სან, სქოღთა ჭიზონაგ ხან ნარსგა: —
ბახორღთა, წამ თა არასთ ხურცასგომ, და ბახ ესკარგა,
ზალთა: „ჯარღითა ჭაქადღთონ, კუნე ბაზზად ია მანა“.
842. ნავ მს ბონ წამ ჭაძურონ, ღოფუუ ხინეზარ ქა ბაღ,
ჯგ ცაჯღ ქოღთა და საღას, ცერ და ყად ბახელ ქვ თახე.
ჯარღი, კუნთე ბაჯჯარღგამა, მიოთ ღარ ხანთ სერხ ჭაქანე.
ჭეღთა ღანათთა, ესყნღამა წამ სამ ცარღაგ ჭაქაჯე.
843. რაცღის ასმათ და რაზმა, 'ნკარღა ცასთესგთა ქადგა;
ღჯჯანან ღარ ჯღ ნახეზგონ, ყვესთ სან ცინე ყართ არგმა.
ღოფუუ რაგანუქოღთა ბახნა, ქოღთა და ყნბესთა, პათა,
ისქაა ჭეღენ უ ნახეზგონ, ქდე ჭაქასენც ჯამ 'ნყამა.
844. ზალთა ჩეზგან: „რაძურ, მე'რდხორღ ქან ნკარღ ნა ჯღ მს ჭასთა?“
უს ნექქვღთა ჯდე ნკარღა, ცასთესგთა ქადღთა ბახმა.
ზალთა: „ღ'აცღენ და ჭასთა აცღის, ნეთთარ მეღ ბასთა.
ნად ზონენ ქამ ის, ცე ჭაქცი, თადა ჯგ მათა მს ზარღ!“
845. ღოფუუამნ ცემა] და ძერღა არც და ზარღაგ ნესსალთა:
„ჯა, მს ხო, ნავ რასთ, ღაგ აჭთა მე'რდხორღე ძაღად ნეჯაბა.
აჭადღვთა ჯგ და ნეხას, ნერ და ქარზ სომე ნესსასთა.
ნავ და ბონ, ჯდე ძერღ ცე რადთა? რადთა ნეჭს, — ცამან ჭასადღთა“
846. ნერ წან ჯგ, ზონ, მს ცარღ ღარ ივ კანცად არღ ნა ჯღი.
ჭეღოზ მს ქოღთა ბენტონღარ, აჭთა თაღე ცამან ესყგო?
სთერ ხვჯეაჯე რაზ და ნეხას ბასასთა, ჯდე ჯღ ცე 'რცეღი?
ჭეღამონე ცე 'რხასთა აბონ, ჯგ მს ყვღეჯე ნა ჯღი“.

847 ჩემგ ღნ ზალთა: „კჳდ ყუგაგ უ, ბაჲდაგ ის ღნ ზარღნ მასთჲა,
რასთძინად ზღღენ ქჳდ ქჳნონ, ნჳ მჳ ძერდ გადე ნეზასჲა:
ზონდცუხნნ ან ბონ ქჳდ კჳძნ, არღდ მა რაცჳა საჲდჲა!
კჳდ თა ნერ ჭნცუხ ან ზონდჲა, დომე თა მნღთ ნერ არგჲა.

848. ბასთ ესთჳ ნძუხდნრ იკმჳ: ზონდ, ნმბარენძინად, ზარღნ.
ზარღნ ჩერღმ ცჳკჳ, კჳრღმ—ინნა დჳკჳნ დარ ან ჭნსთჲა;
ადმჲა ვაჲჲ კჳდ ხიცნ, ნერ ან ზონდ ქჳმჳნ ჭნხნცჳ;
ღე ნნ ჭეღთაჲ, ღე ნნ ზონეს, ართ ქჳდ სუძე აჳნ ან ზარღნ.

849. კჳმჲა ახიცნ ღნ; რასთ ღნ: აგგაგ უ ნერ ყასთქჳნენნ.
კჳდ ცჳ თეხნა ჭნცის აჲთჲ, ნჲ მჳმ თეხ ნჳკჳ ზღღენნ,—
კჳდთთ ძურგაჲ, მე 'გზაგ ბაიხსიძნ, ზარღნ სკჳძმჳნ.
აჲთჲ 'ნამონდ გჳკრდ ქჳა რაზენდ კჳდ ნჳყნდ თა ნნ ნნ კჳდღნ.

850. კჳდ ცჳ ჭეღ უღზარჭნქოღთა, კჳდ ნნ ბათაჲძნ ნნღარნ;
ქანდ ღნგ ნნ, ჭანდ მა დურ დარ კჳდ კავარუ თენგ ნექქარზძნ.
კჳდ ცჳ ცნსსეგთჲ ჭნქადღთა, ჭურღდ კჳდ ბარც ღონ ნნ კჳძნ.
რასთ ზნღეს ღე, ისქჳა თოხე აღჩი დარ დნსე ქჳა კჳძნ.

851. ართ სუძნგაჳ ჭნცჲაჲცჳდ, აჲარსთონ ნჲ მასთ ნმბნხსგა:
„ავთანდიდ მიჲჲაგ ქჳდ 'რცჳა, კნდ ცჳ ზნღონ, ზნღ, დნ ჭნნდთჲ?“
ზალთა მე: „ნნამონდნ-იჳ აგურნე ცჳკჳდ ან ჭნსთჲა,
დარდ ნნ აცჳკჳნნ კჳმჲა, ნერ ქჳდ ბასთთონ ან ღნღთა!

852. ბანორღთონ ნნ არდ ან რაზე, ნჲ, ნნ რაზიდჳნნ საჲდჲა.
კჳმჳნ აჳ 'მღჳდღ რასთგმჳ ცნსსეგ ქადჳნნ ნნკარდჲა.
ბანგნნდ-იჳ მჳ ნიგჳ, კჳდ მჳ ქნდ ესსარა მარდჲა;
უღგასჲა მჳ ქჳდ ჭენა,—დის ქჳნნდ, ნნ ჭანდნ მასთჲა“.

853. „ნნ ქჳდ ჭნხიცნ დნნ ხურნა, მე სთერ ამონდჲა, მჳ ნეჭსნა,
ნნ კნდჲა ჭნსთჲაჲ ქადღნ ცნსთესეგთჲ სთერ მსსთჳენნა.
რაჲთუღღნ, მჳ ბონ დარ ნად უ, ბირა უღზარნა, ყნრზენნა;
ჭეროზ დნნ ბენთონ მნღთჲა, ამონდ რაიგთონ ჭეღ ზენთჲა.

854. ის ამბობს, ჩემს კიტამ, ღერე ივ ხოხან და სარმ: „უ ბაღვრე დახი 'ზნაგ ახამ, ჩი ნა აგურე ხმდართან“.
ჩი ვე ვარდიამ რსულდინ, ვე ნებური, —თამეც ვინგთ.
ღე'მბად ჩი 'რთივე და ხეზინ, ვე ესსარ, —ჭეცუ და ჭესთა“.
855. ავთანდილ ენ ზალთა: „რასთ დი, ნე'მბად ქამ დინ ყსთგანგ,
ვე სარელ მს სარ ვრხასთონ, დინ ცალარავ ედ მთგანგ:
დომე საგავ დონაგურამ რასავდინ, აზ დინ ვრხანდგ;
ავურენ აზ ვე აძუხამ ხანთ, ბედერთე მხანდგ.“
856. გავანე მს ხურ, მს ნადევეთ, ბუც ავარე ქვე უ სარდაღ;
ვემამ ახიციან დინ აბონ, ვე მითამ მს შარდ თამ.
რავუზედინ აზ ავასთამ, თენგ ჭეყუგქოდთონ ფადეცაზე,
სმსთუღენ ენ ქოდთონ და შარდ, ახლსუღენ ჭედინ და რაზე.
857. მე'სყომედგანგ—ხეცავამ ცარდხხსთ, ხადარ და შარდ;
ვე ნედაარნავ, ადუენამ, ქოდთა მენ აძუხ ღეგქედთ,
ჭედინ და ძაღელ ნეკვალთონ, ჭეროხ ენ ქოდთონ და სარმთ,
ამ ვე თესხამ ხეცავამ ნად ქასენ ხარმთამ ნეყამა.
858. აცე სთერ ზენტან ავბარენ ტარიელ მასთ, ჭედბონამ.
ვე ნა ჭესადთონ მანგარდამ, თახთდინ ამ ახსანამ, ბონამ.
ნერ ჭეცედის ვე ქედინდინ, სუძენ ვე ზენგამ არგომამ,
ამ ძაღელ არცედინ, ბადენ ამ ყენწყე ცანგომამ.
859. ო, მს ხო, ნეხას ნედარლ მენ ბარ ქვენა დედთე მს რასთა,
ნად ჭესმონქინენ ივლვედელ, ზონენჯენტამ დინ აფუნგ.
ბაცაგურდინ ტარიელ, ქანს სსარქინან მს მინთ,
ახლსუღენ ცე ქანონ არვე, სავ ბონ რაზიელ დახანდგ.“
860. აჭთ ზალთა ამ არასთ, ვე და ცანთე სეგთ ქადგა.
ჭე'ავკონ ღეგთთამ, ვე დონე ახეზთის და ბანელ ბადგა.
ვარდიე ბედირავ დემგა ბასიდე ქოდთა ჭესთაგმ.
და'ამონდამ ვე ყასთ ქვე ქოდთა: „აცე ზენტან სთე დნ რათგა“.

861. „ო, ხვეცაჲ, ცემს და რაზ, ჴე ბარც ახელსჴენ ცე ჭინდს, ნერ მს ხანართთაჲ აზ ხიცან, აჭთან ნამონდნაჲ ცამსნ დან? მუჴჴნაჲ თუხანა ნუნკარდნს, სანჭუნ, ნად მუნ ის ირგანს; ჴად, მას მს თუგ ნეჴქანდ, აზ დანდუნ მახი მანდთან.

862. მეგრეხორდ მუნ მს რიჴ, მს ჴარდნ ჴარდოჲ ბასთაჲ ნეცცაგთა; სუხანსთქოდთონ აზ მს ნეხას, ჴეჲ და აფუჴარსთა, ნესასთა. ჴეჲ ქჴე ნს სსარონ, ო, მამონდ, ჴედ მს ცინძინად სარხაჴდთა, მსნ ნანდარ ხანდარ ნს ყაჴე, ჴეჲ მს ჴარდნაჲ ნესხაჴდთა.

863. დისქანუნ, ყუნწეჴქანუნუნ ნერ ცამსნ ბაჭთუ ჴანჯუნ დან? მასთქანუნ თუჲდა ცე ხსსე, ცასთესეჲ ქადუნ, სარხანდან? რაგზარონ ჭინდთაჴ ხჴეზდარ ჭინდ, ყჴედთაგ სარაზონ მანხანდგ: ხჴერ, რახსნანგ ყაზე სცანგ დარ აზ ესარძენსნ მანამანგ“.

864. დანთუჴ აგჴურანგ ჭინცდრი, ქადლთა ცასთესეჲ ნართონაჲ. აგჴურ, ყარ აზ ქჴე ქანე, ნად ხჴესესე ახსანგა-ბონაჲ. ხანთე, ადგჴეთე, ჴედ ყანდთე,—ადე რან ჴედთა ბასთონაჲ, ჭინდ ნიცე სსარდთა მურდარ, ბაჭანდელ ჴეზარ, ჭედ ბონთაჲ.

865. ჴალთა: „ო, ხვეცაჲ, და რაზ ჴე ბარც მამ ცე ის რანდნა! ბაჭთედთაჲ მანუნ ჭედ ამონდ, სთესუნ მს ქოდთაჲ და ჴუნთაჲ! ბათარხონ ქან, რასთავზარანგ, ქურუნ და დანჯთაჲ, ნეკადნა, რაიგ მუნ მს ყუნწეჴმ ცინაჲ, ახიცან მს ქს მს ცარდნა“.





XXXVI

ავთანდილ ჯაძეგამა ესსარდთა ტარიელ

866. ავთანდილ ცელი, ქაჯგამა, ბეღერთ, ცასგომ ივადმა.
აქასთ კვდფუმა, ჯემ არბაზუნდ სათაგ-საჲ წნდარ ჯდ დარდმა.
ფედთა ყამდღგარონ საჲ ბას 'ნა ჯიღონ, წნა ძღდარმა,
წამა ბაღთა: „ტარიელ უ, ჯმა ჯდწნის, ჯმა ბაღვდრმა!“
867. ავთანდილან ჯდ ფერ ცინამ ნერ ქვ ზარუხსის მა ზარდა,
მინ სათთ ჯაქდღდარ ცინად, ჯმა ცინამ ქვ ზუღ ბასთ.
ჯარდი თა მა სვზ ესქადდთა, ქადუნც ცასთუთა ცასწართ;
ჯადაჲ ბეღერმა ჯმა თახთი, ნად ჯაქასთის ჯმა ჯასთამა.
868. ტარიელ დარ წა ესვდთა, ჯაღა იჲ სეზერთთ წა ქანე.
თუნგ წვვაას ღაჲჲ მაღათმა, ჯმა მა ცასთამ დარ წა ქასე.
ჟე 'ქეცაგოთ ბენთონ ნესკვდთა, ცასგომან მა თუგ ქვ ქანე.
ნად ჯდ არდგონ მა სვზამ, ჯმა მა სერს თუგ ქვ მასე.





869. მარე ჭარანქ ჯდრის და ჭარსმა, ქარე დარ თუჯე ჯემ თედე ჯდრ,
ანნა 'რდგმა მარე ესთაა დარ საუ ზანხელ დორლა დაჯჯდრი.
ცასთთაა ჯან სუძგან ცანსეგ ზანმა სვადონავ ქვე მეზთი.
ფიდრე ართავ თა და ზარდს სუძგან მასთაა ჯან ქვე სელდრი.

870. ცასთაა ნად ქასთის ბენთონდარ, ნად ამბარსთა ჯუა წუფუნდარ.
ჯედ ხარზ ავგახს ჯუა მანათმა, ნად ჯდრის და ბონ ბეხსენ დარ.
ღწუფუ ყარ ქანე და ნომმა,—ჯუა და ნე 'რქოდთა ყვდე დარ.
არხადღთა ჯან აე 'რქიცუნელ—ავთანდილ, და ხორზ ავსუმარ.

871. ასარჭთა აღნ და ცანსეგთა, კუნაა ცასთთა წავარდე;
ძურე დამ ყანს ბარზონდმა ამს აღდ თეხჯენ უზანდ.
ზალთა: „რაქან, ავთანდილ დან, ნერ დე 'სძაბახქანენ ქაა ჭანდე!“
ჯუა წუფუნდარ ნიცე 'მბარე, ცასთანგას ძალან ქვე ქანე.

872. რადერდთონ ბანდვრდმა აჭთა, ყვდეთად რასთ, წაცე ქვე ჯდრი.
ავთანდილ და 'რქიცუნქოდთა, ზარდს აემუდ ჯან წარჯდრი..
ბაზდეთა და ტარიელ დარ, ამს აე 'ჭეცაჯე ნუთთეხსთი.
სთერ სვეცავ ზანხელ ავდისან, ახამ საყყ გვარდთა ნა ჯდრი!

873. ტარიელ ენ ზალთა: „ავსუმარ, ხიცავ წა ვადღენ მს ძერდან.
უდგასანა მა დან ჭედთონ, ცარდმა—არდბახარდ თეხჯენდარ.
ცადენმა ნა მა ამარდენ, ჯადენმა მს სარ წამდენან,
ბანდგან მს, ჯან, მს ხანარ, მა მს ბახარენ ქს სერდთან“.

874. ავთანდილ ზალე: „ცე ყუსენ? მა ბაქან ავზარ ყვდეთაგთა:
ნერ, დეჰავ, ქანმა ნა სელდის ჯარზონძინადმა და ზარდს?
ადამაჯე ჭერთთა აჭთა ჩი 'რყავდე დეჰავ მანათმა?
ხამარგან დხი ქვე დედთეს, მა სხას ახამთა დან სარმა!

875. დე ზანჯენ დან, აჭთამმა თა ნ'არაზეს ზანჯენ ყვდეთაგთა;
ყვამს ჯა დანგან დანჯელან, მა ქადა ცასთე სეგ ზანმა;
ჭიდარ ყვამს ჯა ჭედმასთან, რასთ ქვე ჭიდარ ესთე ხანთა,
ამს დან და ზონდე თეხანა ყვამს მა ბანდა მანათმა.

876. ზონდუღენ და, ჭინა ნა ზონეს, ზონდუღენტო ნეხას ნა ხათეს,
ხახთ სერდთიმნ ცარგანა, ზალ, ცე ბანდიცკაბ ცარე არეს?
დუნე ქედ დავან ზღლაგ უ, ჯედ დახი თა მა ცე მარეს?
ხოსთა 'ნანიზე ნა ყანენც, ნოგ ყანგომე არჭ ცე კახეს?
877. ჩი ნა ჯედ, ჯანგა, თა ჯარზან, ჯარზონძინადე ზენგ ქამა ნამ?
ჩი ნა ჭედთა მით და ცარედ, ჩი ნა სსულდ ქამდარ ცახანამ?
ზალ, ცე ნედ არცედის ახამ? ზალ, ცე ქანამ მახ მანთან?
ჩი 'რთედთა, ზალ მა მენ, ჯარდი ნა სენძამა მამ სელდგამ?
878. ჭარსთოა ჯარდიამ: „რასულდ და, ცინან დარ და ჯენდ ზლად უ,
ჭინა დე სენძუღენ ცამან და, ნიზ და რათონენ ცამან უ?“
ზალთა: „მასთ ადუღენ ესსარე, სთამ ცე ვამად, ჯამ ხეზბდარ უ.
ჯამ ქე სარან ჯა, ქე სასლამ, ახამ თა მა ჯედ ცამან უ“.
879. ქედ ზალე ნანუდ ჯარდი აჭთა 'ნაზონამ, ხარზონდამ,—
ცინძინად ჯედ ჩი სსარძანი 'ვანდადამ, ნან ჭედბონამ?
ჩი ჭედთა, ზალ მა, დუნედედ ხორზინად ბასთონ, ჯეგონგამ,—
ჯედ ცე ყასთ ქანეს დუნეამ, ჯემ ცე ის ჯეზარ, მელგონდამ?
880. ბადყუს მამ, სბად და ბახედ, იჭმ ცომ,—ესთამ ერდხარდთ;
ქარზ ყვედეთ ჭინედ მა ცუ, მა ნექქს და რესთ ზარინამ.
ნავ და ბონ, ჯანდარ ჯა სარაზ, მა აცუ და მასთ ჭასთა,
ქედ მამ ჭინდონ დენ ნა ბაზბე, ნად დენ ქანენ ჯედ დანბთთა.“
881. ზალთა ჯამ: „მე 'ვსემარ, ცე ზალონ, მე 'ვზაგ ნად ქარედ ნეხასთა;
ნე 'მბარენ დავან და ნეხას, ნერ მანან მამ ზონდ ჭახანცკა.
ნანცონ ქასენც დავამ ნეზბეხსენ ნერ მამ ყეგ, მამ 'რესთძინდთა.
ქას, მამ ცინძინად არხასთაგ, ჯა ჭახასთაგდარ მანთანა.“
882. ამანდთო რაზმ ქუგენ: არემ ჭეყუნად მამ დანბთა,
ამ ცე ჯარზონამ დან ხიცან, ჯამ ქედ ჭენონ ჯემ ხასთამ;
ჯემ მარდთ ბასთ ჯედ მახან თენგ ქედ ბარუხს ჯა ნა ზარდ.
ბანგანუთ-იჭ მან ბუცამ, ო, მამ ჯარზონდარ ხანართა!

883. ჯარბაგ ჯარბონან და ჭენდმა, ცაჲ, ქვენან ბაღა ჭენდნა.
ყაღდგაჲ ცაჲნ აზ ჯემა, რაცაჲჲნ მან რაზმა ჯეჲ დარ.
ჭენონ აჲ, ამა მან ჭენანდ,—ცასთესეჲ ჭანქაღამ თენგდარ,
ბაჲყუჲს ზარდამ სანდ ხათთ, ამ ვაზირ ნან ყაჲჲ 'ფუჲენდარ.
884. რასთ ნეხას დანან ზაღძენან, ბაზონ, ბამბარ მან ძანანაჲ:
'რცეღ მანათ,—ჩესეღ ჭანსთენარ ნაღ რაქასძენან მან ცასთაჲ.
უღეგას ქვე ჯონ, ჯაღდარ მა ჲე ცე ქანეს ნერ სანდარაჲ?
ჭენანდესთე 'ვასთ მან ჭანდთა, ნაღ რაზდსძენან მანათაჲ.
885. ნე 'მბარენ, ცე ძურეს, ჯეღონ, ნე'განდე ამა სან 'მბარონ.
უ მან ცარე ბენტონ ხარზ ცეზერ, ქარზ მანათ სარხანცე აბონ.
ცე აცარდენ,—ჭანმანგ, ნან ბანზე, ამა ნერ მარდონ ხეზე რაჲსთონ,
საჲმარ ზანამ აზ ქვე ცაჲნ, ცასთესეჲ ქანამ ჭანქაღდთონ.
886. ზონდჲენ ჩი უ? ზონდხანცეჲმან ნაღ ბაზბაჲ ზონდ აფუჲენდარ!
ნერ მან ზონდ მანხიმ ქვე ჯაიდ, რასთ ჯაიდ დან ძერე ბანდერდენ.
ჯარე 'ნან ხურაჲ ნან ცარე, 'მფელე ბონაჲ-ბონ თესჲენდარ.
მაჲღ მან ყეგდარ, ნეჲჲჲჲ მან, ნაღ უ ნერ მან ბონ ბესენდარ“.
887. ავთანდიღ ჯიდ ნოჲჲ თენგდარ ტარიენან თა ქვე ძურე:
„დ'ამანდთაჲ ნერ ცე 'ნყან დან, ახან ზონდმან დან ცე სურე?
მა რაზენ ჲანაგ დანხიან, ახანთეღ ხეჲცაჲჲ დარ ხურე!“
ნიცე აქარსთოჲ და ძერდთა,—ავთანდიღმან ჯეჲ ნან ყუჲსე.
888. ავთანდიღ თა ნოჲჲ ზალთა: „ქან დანჲმან ნეხას ნან ყარე,
ჯიდ აზ ნაღ ძურენ აფუჲენდარ, ჯაღდე უ მან ძერე დან რაზე.
ჯარე ბამფელან, ქან ზარდს ამანდენ ხეზენდარ ნემაჲ!
ქურენ, იჲ ყეჲდთაგ მენ სარაზ,—ანან ცასთესეჲ სარქაღ.
889. „დაღე ჭარს, გი'შერ სანბონდაჲ, ჩი უ 'ხგან ნერ ინდიანგთაჲ,
აზ ქვე რახიან დან ჯემაჲ: დემან ის მან ზარდს 'ფუჲთაჲ.
ნაღ მან ბასასთა ფადცან დარ ადჲჲ, ჯარზონ, ბუც ნეხანსთაჲ,—
აჭთანმა მან დე ნან ყუჲსე, ჭენანჭთის მან ცინ აფუჲთაჲ.



890. მა მს არგით მარდ ზარდმა, სეხნასთ ქან მინან მს ღლმთა, ბაბად ივ ხათთ მა დნ ბანხელ, ჭენონ მა დნ მზ უნდბანხმა; ჩიზონ, მს მასთ ნესსაჲა, ბარუხს უა მინან მს ზარდ, — უნდ ნეკუაძენან დნუ ივნან, მამ სეხნასთქან დნ ჭანდთა“.
891. ზალთა ნოჯუ: „ბაბად ბანხელ!“ — ქოდთა ძენ ღლმთათა ბირს. უმა ზედთა ძა ბანხელ ბადგა მასთ ენ ნად ქინძან ჭედმითა, ყამელ თადა უნდ წრთასძან, რაცუძან უნდ ყუდთაგ ცინმა. უმა წრთასუდ, ავთანდილან ზურ ნეკქასთის ნერ ძა რივმა!
892. ზალთა: „სბადძენან, ბან რადას, რაზ დან დანუან დნ ჭანდელ“. სბადენ ნა ქოდთა საბურნა ავთანდილ დარ უნდ ძა ბანხელ. ბედვრთელ ცაუენც, ესყნდმა, სხანცდის თა უმა ძა უნდგთელ, — სთერ ხოს ენ ჭანცის ბანხელ ბადთ, ხორზუ 'რდამ ჭანხენდ ტარიელელ.
893. ბუც ნეხსსთა ძა ირხანჰსთა, 'მბისანდთა ძა ქოდთა ყნდმა. ბაზმანდელქოდთა ძა ბედთ მამ ნად უდის წრხანდმა. უმა ყუსგან, ზარონ დარ ჭესთადიდე უნდ დნუთუ დნგ; — ჭერგანთის ყენწემძინადნა, ძურენ რადელთა ძანხანგა.
894. ავთანდილ — ბენტუ ხოსგანნა, — ბაზედთა, ტარიელ ჭანცვრდარ, ზონდცუხ მამ მასთგანნან ნერ ძა ცნსთანგას ჭანხუზდარ. ბარუხს ენ ქოდთა ძა ზარდ, ნერ ძა ცინძანად ჭანჭედარ. ძ'ამონდმა ნერ ყასთგანნან ქოდთა უმა ნეხას ნეჭსუენდარ.
895. ივმა ძურგანა, ტარიელან ზალთა უნდ წრგომ ნეხასა: „ივ ცანმადარ დნ ქუ ჭარსენ, უმა ქუ რაძურის მენ რასთა: ნესტანე დნარ ცონგდარან, ცონგელ დუ ქა დარეს რაგან, უმა ცა ბარც კარზეს, ქუ ზალის, უნდ ესცუხ კარ მს მასთა“.
896. ზალთა ძენ: „ცა ბარც ნა კარზენ, ნუ მს ბონ ზალენ წხნსსთა. უმა ნს კარზონძინად მახან ივმა სბასთა აღცუ 'უთნთა; უ ზენარდარ მენ დუნემა, დონ, მანხანა მამ ბანსსთა, მამ უმა ესქოდქანგან, ზარდ ბადძაგ თა ჭერ მასთა“.

897. ძკაუფუ ღნ რადთა: „მან ჭანდღეღ, ჳდ ჭეყუესუნ ბუც ხადარნა.
ზალთაჲ ძა, სზ დარ ზაღძენან, ნერ სან ცასთმა ნეზასნა:
აცუ ძაკუმა ნავ ზენარღდარ ჳარზონდარ, ხადარ ცალარნა;
ძაკუმა რავზარსთაჲ ხვუზდარან დუ დნ ივზარდუგ ასმათაჲ.
898. ცონგდარან—ზარინ, ვარმსთდარ, უ დავუნ ზენარღ დნ ცინად.
უ სან უდ ძაკუმა 'რმსთდარ, ყაზანუ ცუ ის ბაღლიცუაგ?
ჭეროზქოდთაჲ დუ ასმათუ, ო, ხვუცავ, ქსმის რსთძინად!
აჭთმმნა თა ჳდ დნ ხო უ, დემნ ჩი 'ვზარსთა ზენძინად.
899. არაზთა ყვუღთაგ ჳდ ჳე'ხსან, ხოგონდ ჳუმნა დუ ესქოდთაჲ,
ქოდთა დენ სხვუს სძუხდარ, დემნ არდნ ჳდ ვარქოდთაჲ.
ყომეღგანნაგ ჳდ ნესტანან, ჳდ თუხზნა ძა ბირნ ჳარზთაჲ,
ნერ ქსმ ის დნ ხორზ რსთძინად, ჳდ ძაღად ცამნ ნეჳვალთაჲ! "
900. ტარიედ ზაღ ჳდ აჭთა: „რასთ ესთუ დნ ხორზ ნეზასთა;
მესძინის, ბეცავ, ნესტანუ, ნერ მანმნ ქსძან სწყანდნ.
ჭერვზუნქოდთაჲ მან ზენგნა, თუნგ სეგახს ჳდდნ მანღთმნ;
იგვარ ჭერვზთდნ მანღთნა, ჳდ ასმათმნ ცომ ნერთაქს! "
901. ჳდ ესრაზუ ესთუ სნ ჭანდღეღ, არასთ ესთუ ხურ მღლუზნა.
ჳდ დუჳნ ხადარ სმგარან, ბასთ ბარუხსის სნ ჳუნდნა:
ჳარღითა ჳდესთუ ბეღთ, დნდნგთნ რსთულდ ნადყუღდთაჲ.
ადნამაგ ადჳუნ ნეზასნა ქადმუ რადასძან ძა ხვუნკნა.
902. ზალთა ძენ: „დნუ თუხზნა, ზონ ვა, რადთქენან მნ უდ, მნ ზარდნ,
'რმსთ დნ ზარდნნ ნექქსუნ მავად ესხსს დნ სარმნ.
ზონდამენდ ცუ 'ხვუს ბაქანძან, მახ ქუე ნნ ცავნ სნ ჭსსთნ.
მახ სნ ქნდ ფადნ ნნ ქანმნ, ჳდ ცუ სთუ სვარდ ჭანღნათთნ?
903. მასთ ღნგან სხვუს ნნ ქანუ, ჩი სქოდთა ფადნა ძა მმთნა?
იუ ადნამაგდარ ნნ მანდ, ბავერნდ დნ, 'ნნ ყუხმნთნა!
'რთ ბონდ 'მღუღმნ სნ ხურ ჳარღი ბამფუღძან ჳნდყნდნა;
არგუ 'ხვუსნა მახ ნნ ბაღლიცუ სუხზსთქანძესთნა ძაბზხნა. "

904. ტარიელ ზალე: „და ზანდთა სთერ ზენარლ ესთუ მა რანე,
ზონდცუხ ამენდთა ნა ისე, მზარგან ამონაჯე ჯარზე!
ნერ ზენძინდთუ ქვედ ბეხსონ, ქედ ნეხხაჟდენ ნა ჭედმასთუ?
ხაფჯენ და დედარ მა ზენტთა შმა ხსაჯენ დან და რაზე.
905. ზონ, მედაძ ზენგმა ამხიც უ, — ჯამთაღდ ჯეა ზენგართ ესჟაძე,
ჭანდ ახვესსე ჯეა დონაჲ, ქედ შმა ძე ჯეა ნეხხაჟე.
‘ხეჟეს დენ ჯეა ქანძან სრმსთდარ, დემე ჩი სუდა წახ ართუ!
ნერ ქვე ნა ზონეს, მა ზარდა სთერ მათთა აძუხ ქეა თაღე!?



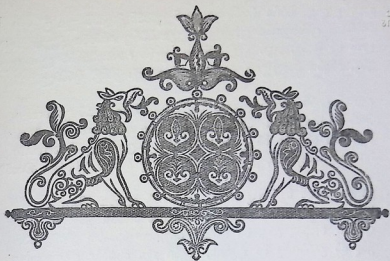


XXXVII

Թարիւղը րանշաս, փորանք մմ ստաւ լէշը ամարդտա, շէշը

906. „Ամ լշ Բագճարտուն, Նըր շըլուն րաժշրժենն ըն Նրգումնա,
մմ ըշ, Յանջըն շնցնամ, Բաժունժենն ‘տղտտ Բնստուննա.
լաստնն ընմ Նժշն Ննյնմմ, Լարը Նրցլտուն մմ փըլժունտնա,—
նալ փորնշտուն, մմ Բնշըլ Զըլըրտշ Զըլընն մմ Նունտնա.
907. Կշշտղտնա յնշտնն, մմ տանտնն Զըլըրտշ մմ Բնշըլ Բալըն.
Ըարննա յլննցնամ փըլտուն ստաւ մմ փորանք շնլ լսնն.
շըլ նմ փըլն մննն Ննշնշուն, փըլնյնլտուն նմ մմ Խնլնրտտն,
փնլն շըլունն նմ միտըլ ըլսշ Բանշըլնն փնստնցնմ.
908. շնլ Բնրննընն րաննն Ննշտնն, Լնստ նմ նալ Նփննստ լննննա,
շարնտտաշ մնննն Յըլըլտշ, շնլ փորնշնց ընն մմ Յըլտնա;
ստնա Նշննա-Նշննն շնմ փըլտշ, տունը րալըլտաւ նմ Նշնտնա,—
շնլ փորանք փտշն ըստալըլ, ստալմմ ‘ցննլտա շնա ձն Նշնտնա.

909. რაზდარ ჯად ჭანქოდთოდ ყაზგა, სთამ სან მასთოდინად ^{გსტუნგი} ცაგთოდ ძამბეთამა ქანრძი, ზანხ სან კანთო ბენ ქვე რუზთი. სთამ ჭანრანჩ რაზამ დარდამ ჯად სეღგოდამავ ქვე დელღი,— სურე ამ ჭანრანქ ჭანსთიამ, ჯად მანსთუჯენ, ყზგავა ქვე ჯედო.
910. სყარქოდთონ ჭანრანქედ: „ზონდცუხ! — თენგ ჭანქედან ამ მანზარა, — დე დან ჯარზონე ნაჭხარეს, თუა, დან დანგოდინად, ქვედ სანჭო დან!“ ქარდინდესთამ ამჟ ჭანზედდენ, ჯად ქამ დანჯედის სარცაქმ, ჭანდნ ჭერგანთის ამ ცარდამ, ათახთის ამ სარ ჯად ზანხმ.
911. ჭეხსთონ ქარდ, გსთამე ‘რცახსთონ, ჯად ნედგსთონ ზმ მანხიმ; პაქანენ ჭანედდ მან ჯემან, თენგ ქამ თეხანამ სელდ მან ზარდა, ჯად ყერნე, მანამ ამ ნეხთამ თუჯე ზამ სარქადეთა ზანხმ, ჯად ჭერ მანსთამ ჯად ნემმარდთონ ამჟ ჭერრადენ ამ ჭანსთ.
912. აე ‘რსაბერ მა მან ჭანედდო, აე, ჭანდნ ამად ნან არდთონ, ჯად ჭანმანსთე დან, ჯად სისთონ, ზანხედ ნამ თეხჯენ ნეცცაგთონ. ‘რბადანჯედ მან ზარედდ, მეამ ჯად ქვედ ჭანხედის მან ჯარზონ. უედგას ქამ დან, ჭანდის ქან, ცანსეგ მა ქვედ ქადენ აბონ.
913. რაძერდთონ დანჯან ნუფთო დარ, მე‘გსემარ, მან რისს, მან ცაკთა. მა მედ ბადისქან, ქამ ხათენ ბედერთე ძალდინამ დარდმ. ნერ მანან მანათ ჭანზენ ის, ნად ბადდენ ნუფთენ მან ცარდმ“. ტარიედ ჭანცის ამ ნეხას, ჯად ამ ცანსთესეგთა ქადგა.
914. ავთანდიდ დარ აემან სქვედთა, ქადეთა ცანსთესეგთა ზანხმ, ზალთა ადენ: „მანათმან მა ბად, ცამ, ჭანჭიდარქან დან ზარდა! ქად ზენძინანდთამ ნაჭხარდ დან, — რადთმან ჯენ ხვეცავ ამ ხარზთა ქად ხვეცავ ჯარ ნან ჭანედდ, — იჯ ცანმან სთე ჯან ჭანედთა?
915. ჯარზგან ამ მასთ — ნამბანცცონ, ა‘ამონდ ჯად ნაძუხ ნდლითმან. რაზდარ ჩი ჭანთეხ ჯა მასთედ, ჯად ჭანსთაგმან ცინ გსხარძან. ჯარზონძინად უ ზენ ყვედთაგ, ჯად მანათ ჭანხანსე მანან. ზონდუჯენთე ქანე ნედდ, ზონდ-იჯ რადთე ჯად სარათან.“



XXXVIII

ტარიელ შამ ავთანდილ ბაცელ ღვთისმამა შამ კომ ასმათ ჭენენ

916. ხორბ ქვე ჭანქვდოთ, ვან იკმ ღვთისმამა ჭანქვდენ, მანა.
ჭედთა სან ასმათ, ჭერ ცინა ბარუხს კომან ნერ მა შირდა.
რაჟადის ქავგან სან რაზმ, დასთა ცასთესგ კანძნთ.
აბა ძენ ქოდოთ, ესქვდოთ,—ნოგა ჭემბანდესთ სე'რთ.
917. ზალთა ჩეზგ: „ხვეცავ, და ხარბთან რაძურან ქვე ნა ზეზაგა,
აუდგანა მახელ თავს ხორბ ხარბიჯელთ ხადარა.
ქად ენ ნერ ცამა ესქანონ, ნავ მან ბონ ზელენ ნეზანა
თაბუ ენ, ქა ნან ამარდინ, აღონ თეზანა აზ ჭედ მასთან!“
918. ტარიელ ზელ: „მან ბუც ხო, ცასსგ მან ხველუგ ქვე ქანე!
ცარელ ცინძინად ცე ჭედთამ, კომ ბარც მან ქავგან ქვე ქანე.
კომ ღუნეჟ რაგონ ვაგ უ, მან ღუჯე დარ კომ ნან სანე;
ნერ მანან მან ცინ მანათ უ, ჭანდ ცარდ დავ დარ ნეზარე!



919. დომენ ღაგ, მირა ქვენი ჯა, დონ ცამან ქადან ჯა ჯალღ! დისსაგ, ცასთთონა ცასსგთნ ჯა ბარც არანა ქვე ცავე? დონ ს მინე, სურ ქვე ქსენც, ცემა რასთდარ სარღ თაგღ, ჯა, დანა ნადყვთუ ხადან: ჯარდი ხუს ქსენ, ჭანმანღ!“
920. აგთანდილან დარ მრღავედ ჯად მა მარღაღდ მა ჯარზონ:
„ო, მს ხურე ხაა, მან დავ, ნერ ქვე ჭანცარონ, ცე ბაონ?
ნერ მან დავ მს ცარდ თა ნერ ცე ცინადღ ნემაღონ?
ჩი დენ რაძურძან, ქვედ სუძენ, მს ცე მუნთნ ‘გზარენ აბონ?“
921. ჯარდი ჯემან ნერ ცე ზონღ,—ჯა მან ხურნა მთღღ.
მან, ბეცავეგთნ, ცე ქანამ, ხურ მან ხონა ქან ნ მუნე?
ჭიღარ ხონავ დავ, მს მარღა, ბაურთნ მხანსთ დ მუნთნ,
ქან დ ჯარზონ მა ჭენის, ბაგარ ჯა თეხანა დ თეხთა.“
922. ჯად მრსაბერესთუ დევე, სუძენც ჯემ ნერ დარ მა ართღ.
ბაცედის ასმათ დარ სემ, ქოდთა მთ ნერმა ს მასთღ.
მანხეღ რაფთელთა მრთავენ მან ‘რბადესთუ ჯად ცარმღ,—
ბადედელთა ნეხანსთ დევე ჯარზნთუ მხცონ ყვედთაგღ.
923. ჯად მხანვარ აჭონ, აჭთნ ბურ ჭიზონაგ დარ ჯსჷნთი,—
სე მხანვარ—მან ქარძენა, ნჯაზან დარ ჯსთერ მს ჯეღი.
ტარიღან ძურენც: „ანარ“, ჯა ბონ თა ხარენ მს ჯეღი.
ავვედთა მრმანსთ ხარზ ჩესღ, ყვერე იჯ მურ დარ მს ხეზთი.
924. ადამ ცინე ჯაც ქვე ძურენც, ჯად დანან ვამაღ მხსეზღონ;
ბადყუნენ ყვე ღამბენაგ, ჯალღ მა ჭანჯოა ნერ ჯეღონ,
იჯ ჩესღ მრნემეგ ვამაღ ადამბაგან ჯად მა რესთ ბონ.
არანსთჯენა ქან ჭანყუნენც, მასთ რაძურენ უ მხსეზღონ.
925. ჯეცე ‘მხანგ ჯედესთუ იჯმ ჯეცე ყადთართნ, დომბანთთნ.
ჯად ქარაძიან ჭანძრელთა ჯემ ს მუნადღ ყვედთნგთნ.
ბონ მრბარუხის, ჯად დარ მა ქოდთაღ დარღ, ავეჯენ თარხნთთნ,
ჯად მრღავედის ს მარღღ სე‘რღმარღ ჭეცცაგ ნეხანსთნ.

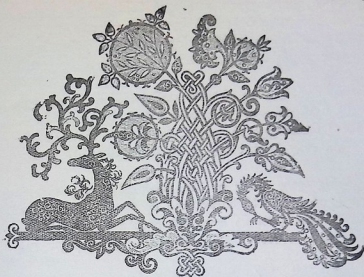
926. ტარიელ ზალ. „ნეხასთან, ნერ ცამან ქანამ აგარდარ;
ღე მანან ცე ჭანდ, ჳე ღენ ბაჭიდმან ხვეცავ არმსთდარ.
ბახორდთამ მახ არდ ნა ღეჳჳ, იჳ ჳედის ნა ზონდ, ნა ჭანდდარ:
იგზარდღჳ ქჳდ მახ ჳუძესთან, ამ, ბენათ ღარ, ათთა ღარ...
927. ამამ ჳიდღამ მდღ ცახნარათ მა ბაჭთავ, დავამ აზ ქურენ;
ჳეცე ართ ახსონამ ნე სსულდ,—აზ ცე სთერ ცახნარამ სუძენ,—
ნამ ღენ ახჳესსან, ღე ღარ მა ბასუძენა, ღენ, ქჳე ძურენ;
აზღახ ღე ჭანსთან ჳემ, აზ დავამ ქამ ქომ ჭანჳუსენ.
928. ნერ მანან ბახჳეს ჭანზენ ის სჭანდისნან, ხვეცავან,—
ჩი მამ ყუსე ჳე ამბარდ, ბეღერთე ცამ თეხანამ ხათენ.
ზონდღუნთან ცე ‘მბანდ, ჳედონ არაზთონ მახანდგ რაზდარ;
მე ‘რამაჳ ხად ნერ ჳახავდთა, მამ ჳე თეხანამ არა დან“.
929. ავთანდილ ზალ: „ცე ზალონ ნერ დნ ნეხასთან სნ ნეხმ,
ჭანდ ღე ძერდთამ დანანდგ ზონდენდღენ დგთან სნ ძერდთ.
სთერ ხვეცავჳე ბონ ქჳედნა უ, სძანბან ღენ ქანა დნ ცაჭთ;
ჳე ჭარცე აფუთთ ჳზამაჳ, თაჳინაგამ ბამთაჳგანთ.
930. ნერ სუმახ რაჳანდამქანენ ნე სხასძან ხვეცავ ამ სარმ;
ჳე ჳე ბაიჳქოღთა იჳმ, რადთმან დარდარ ჳენ ამ ხარზთ.
ჳარზანგან ჭედმასთ—ამბანდცონ,— ცამ, ჭანჭიდარ ქან დნ ზარდ!
ქან ქარნაძიჳ ნა ჭენათ, —რადთმან მახი მანდთმ.
931. ციჳ დანგინად, ქან სნ ნეხმ ნე‘ღანჳმან აგზარ ჭედ ზენტან!
აიჳვარს ყანჳ ზენტინად, უჳედ ძურგა დარ ცე ქანამ!
ნაჳ ნიღინ ხვეცავ ღუნემაჳ, ჳე ხარზთ დნდთ აფუთთან.
ბამჳუს მამ! ნერ ზონდ ამენდთ ნიჩი ჭანქანე ხარანგან.
932. ზონდამენდნ ჳე ნიღნე უ, მამ ბამჳუს ღე ნეხასმ.
რაქჳერდთონ მახი მს ხურამ, მამ რაცდენ სუმახმ.
ზალთონ ღნ: „ღან თეხანამ ზარდ ბონთენგდარ ქჳედ სუღის ართმ.
ნად მენ ის ნერ ამ ნეღანჳან, ნად ბანდღენ ან ჳე ცარდმ.“

933. ჩუბე მენ ზალთა: „ღე ზედისეს საყძინად, რასთღე ცაჴგამა,
ღე მანან ქანეს ღაგქითთა, დე მბადან ნახვესქანგამა.“
კჳდ ჭანდონმა აზ არცდღან, ზონ, დე ზორზ ჴუნდმა ბაღამა,
ნერ ქჳდ აზდნონ, ზაღმანი: ‘რხაცან დე, თარსგა-მანგამა!’
934. ნიცე უ ძერდნ მან ჭერ დარლ, ბაჟუეს მენ მან რასთ ნეხასნ:
სარაზმან რასთმე ზენ ყვდთაგ, ჩი ჴა ზონენჯენ, ამბარგა,—
ჴარდიმ ქედ ხურ ნს ქსა, ბახუს კჳდნ ჴანდ ჭანსთაგმე.
იკნანგამ დან ბონ ცე სკჳდნ, —ის ავსემარძინად მახმე.
935. ცარ, დანი ქჳდ ჭანდღე, აჭთა, დე ნერმე ცე ღდაჴმა ცარდღე.
ცარ, ჭანდღე, ზონდ ხაცანამ, ქანნოდ თა ზენჯენ, ამბარგა,
ჴეცე ბუც ჴაზდან ზღდაჴმა, ხურანმჴჴე ცანართა ქაღგა.
ბახიზ დე დანი მანლთამ, მა ბაჟუარ დანი ზენგ-ართმე.
936. ნად ქანენ დჴჴან ღაღთითან ჭიღან აბონე რასთაგმე
‘რცაჴდენან თა დამ ჭანსთამ, ‘რხასძენან ნაჴგა ხაზართთა;
ჴედ მან ჭანზენდ ნესანან ჴარდი ბაჟაჟმანის ხაღგა,
მე ‘რცეღღე ქჳდთა ქჳდ სრამოჟ, ჭესტადჭდე-იჴ ჴედ დე ზარღე.
937. ამან რასთაგ ქედ ივლჴჴამ, აზ ქჳდ ნს ‘რცაჴონ ამლჴღემე.
ზონ აჟ, უღგას ჴედ ნად დან, ნად ბაჴრმდთონ მან ზენთა:
კჳდ ზღღად კჳდნ ნესანან, ქად-იჴ მღ ჴედ დე ცანსეგთა,
ღაჴ ცე ჭანდა, კჳდ-იჴ ბაქან, ცინთა, ქანნოდ თა ყენწეგთა.
938. აცე ნეხასთამ დან ზარღან ნერ ცამან ყჴამან ჭარისსა!
ჩი ზონე ბახედ, აჟ ნაჴედ, ნერ მან ქარზ მანღთ არზიღა.
აზ ჴსთურ მიაჟაგ ქჳდ ნს დან, ამან მა მბარონ ცე ‘რცაჴა,
არჴე ღდაჴან აზ ცე ზონენ, კჳდ მანან ზენთა ქჳდ ‘რვითა“.
939. ტარიედ ზაღე: „მან ნეხას ნად კჳდნის დარლ ნერთაქქა:
ღე ნს ბაჟუესძენა, ზონენ, ცას ჭანდღე ქანონ ნეხასთა.
ქედ ხაღარ ნს ყუსე ზონდმა, ბაქს დე ჴანდმარ მან ქომამ,
რარგომ კჳდჴსთე ჭანსთაგმან სუსნაგ ამან მბახსთ ყვდღეთა.

940. დავ მს ყველთნგთუ ზენძინად ბავუზრნად ვამ სნ ბაზონ!
ყავუჯდნარ მსწან ქვეწა უ, ბედერთუ ხნთონ, მე ამ ვონ.
ქნდ ზენ უ, ვადდარ წფუწთნა მზ ქნსენ დნ ქონმმ აბონ.
ცარდ ცებერ ქვე ვა წწწწწ, ვად მზ ივნწწწ ცე ბაონ?“
941. ასკვეცდაქოდთო სნ ნეხას, სჭიდარქოდთო ნერ სნ ჭწწწწ.
აზედდესთო თა ვად ცვანუ, ამარდთო სერდთ, სწკვეთთ.
ნერ სნ ბენათმწ წწწწწ რაზდწწწწწ თა ჭწწწწ.
რამსოძე ქვე ხიცწწ ქოდთო, ვად თუზწწწ რესთის სნ ზწწწ.
942. მე 'მძწწწ ქწწწ, დწწწ წწწ ნერ დწ ცწწწწწ წწწწწ.
ივნწწწ ცე ქწწა ზწწწ, ქწდ ნერ ზწწწწა ჭწწწწ?
ნერ ხწწწ დწწა ჭწწწწ 'ლლწდ უ აღწწწწწ წიზწწ.
ჩი წწ ბაგზწწწ, — წწ ზონუ, ახწმ ბონ ქწა გწაძე წივწწ.
943. რაჯუ სბადთესთუ სწ ბწწთუდ, ვად ხწწწწ ასმათწწ ზალთო.
ავთაწწწ, ტარწწ, ასმათ წწწ ივწმ ცწწწწწთა ქაღდთო.
წწწწწ წწწ ვად სწ რუსთა ვუმ სერხ თუჯუ ხვზუ ქვე რამსთო.
სწწ სერდთიწმ ცწწწწთა სერდთ 'რდწმ სწ ჭწწწაგ დარდთო.
944. დწწთთა ჭწწწწწ ივწმ, ლჭჭუთაქწწწ, ყწწწწ.
„ვე 'სთერ ქად ცე 'გზაგ ზწწწწწ,“ — ზალთა ნერ ასმათ ქწწწწა, —
ხურცწწწწწწ, დომბაწთთა, ხურ ვა ბასუღთა წმთქაწა,
ცარდუ ცას ზენთა წგზარენ, მზ სემას უდთწწ თწწწწა!“
945. საყ გვერდთა ცწწწწ იზწწწ, ვედონ ნე სუალთო სწ ჭწწწა.
ჭურდმ ბაწწცწ სთუ, 'რთაღწწ, ვუმ წრქოდთო ვად წწწწწა,
ვეცე წწწა ვედესთუ ივწმ, ივ ვედის სწ მასთ, სწ ზენგ ართ.
ხიცწწ სწ ქწა ყწვე, უვედ ცწწწთა ცწწწწა ცას ქაღდ!
946. ავთაწწ ზალუ ტარწწწ: „ბასურის ცწწწწთუ კადა!
დუ ქვედ ნეკვალთა ფრწწწ, საუ ბწწ დწწ დწწარ ჩი რაღთა,
ნერ ნესტაწუ სსარწწწ წენ ყვამწ ვუმ ჭწწწაგ ესწარა.
დუ'რდწწწ ცწწწ, ჭწწწაგ მენ ბაცამონ,“ — ზწღწ, მეწ ზალთა.

947. ბაცამედთა ძენი ჭანჭანგთა ტარიელ დარ ვიდ ფრიდონმა,
რამედთა ძენი სან ბასთონამ, ვედი ცავენ ქაი ყველი ბირს:
„ხურესქსანნი ‘რდამ აცუ, დენჯუბუ ბედედ ნარბიგან,
რამურ-იუ ვენ დე მან ხაბარ, ამ ქვედ ცარენ ამ სურდთიმ.“
948. ‘რმარდთა სან, ვიდ ართ ესქოდთა, ჭურდე ბედი ქადე სან ჭანჭანგ,
ბახორდთა, ცაი ბარც ჭანხარე ვიდ ყენწემგანანგ ნარხანდგ,
სამ ბადასე ბენ იუმან ბაჭენაძესთ, მანგვრთა.
საძაგოა ცარე ქვე ქენდე უ, ქანნოდ თა ვადად ხარბგანანგ.
949. რაჯე ჭესთადესთ იუმან, ნერ ქანენც ყაბეს ხაღარამ;
ჩი სენ ყვესთაიდ სან ძერდთამ, ბათადიდ ვედი სან მასთამ.
რასთ ცეხცერნაგუ ცანსეგთამ შანხ ნეჟუმანდ ის ნგასამ,
ცას ჭესთა ყაბეს-ყაბესუ!—რიუ ვედი რიუმან ‘ქსანანაგ ბასთამ.
950. ახიცანესთ ქაგვამან, სარეყვენთა ვიდ რადუგან.
იუ ვაღანამ, ვედი დანამ, თარ ყადე ცედესთა ცუდედ.
ვიდე ქანაძიმ სან ყართამ რიზენც აძანგან ძა კუდთა;
ვიდე სან თარილანამ ხურ დარ თენგ ბედედთამ ქასთი ზუდამ.





XXXIX

ავთანდილ არასთის ფრიდონმა

951. ო, მანგარდ ღუწე, ცავარ და, რაფუარ-ბაფუარ ნა ცე ქანეს?
ჩი ქანე დეჟელ ნკუნდგა, ჯდონ ნერ მანავ ქვე ქანეს;
დე ქამ ხადძენა ნა კონა, ჩი ზონე, ქაქამ ნა ზონეს.—
ჩი უ ნერ დეჟა კანდამგონდ, ჯმა ნა საქე არგ,—ნა ზონეს?
952. ავთანდილ ქვე ჭანციანი, მე 'რდიაჲ კანდარვმა ყვესთის.
ჯმა ზალე: „მა თუგ, ნანვლაჲ კადათმა შიქუ ჭანცელის.
კარზონელ ჭემბაზელ ზენ ვამაჲ, ახიცან ნაცონ ქან ველის!
ადამან ნავ იჲ სან ამონდ, დავ დავჲ 'ხსან სთერ დარდმაჲ ის.“
953. სერდთა 'ქსანსთესთა და ჭანსთა ბირა თუგხანცან ცანსუგაჲ;
ავთანდილ სელდის ცანხრამ, ნად ჭანრათა ჯმა და ზენთამ.—
'რბამდესე ჯმა თინათინე შამ სსუძე ზარდნ ზენგამ.
ცე მა ჭედთა: კარდი-ცანსგომ რუხს ქანე კორადლუჲ ბელთამ.

954. ჯარდი აკული, ამფედრი, თადმგვრ ბანკვსე ჯად ჯადმა,
 ღად შამ ხრუსტალე ბუც ხვებ ნერ ზენენც მელაშ წმწ წარმა,
 ჭანა ჯე მანთე ნებმა რადევკე თეზჯენ, ახსარამა.
 ზალთა: „ხურე აშ ნეკვალთონ, არე მამ უმან ზენე თარამ“
955. ზალთა ხურან: „სთე დნ ხვზან თინათინან რასთ მა რუსთა.
 თენგ ნერრუსს ესთე ჯა რუსსამ ხანთა, ბედერთა—ნა ბანთა.
 ‘ჭესადე ზონდხანცა დნ ჯენდამ; ქადეს, ჯარზონავ, ცანანთა;
 ხი ქამ თილ ქანეს მანელ დე, ჯემა ბავაზად მს ზარდს.“
956. ხურ ქე ადარდ ვამდე იკ მამ, მახელ ჯად ზემეგ არქანე.
 დან დეკვა ხურამ აშ ხიცან, ჯე თეხსამ ქე დან ჭერ მათე.
 მათ არმასთ კამახ ნა ზონე ამ რისსამ დარ ნა ყარზე,
 ქარე ცაჭე ძახან ნა ქანე, ჭანა მა ჭედდარ ჭანქანე.“
957. ავთანდილ, ქავგა, ძენაზგა, ხურან ძურე, არემს სქასგა:
 „ხურ, თეზჯენთამ დნ თეზჯენდარ, ჭეყუს აბონ დე მან დლზთა;
 დე ბარზონდ ქანეს დანდართ, სქანეს ჯედონამ ფადცანთა;
 ბონ მენ მა რაიგ ახსანგა, სეხსასთქან მანან მან ჭანდთა.“
958. ო, ზუად, ჭანჭედდარ მენ ქან ცასსეგთა, მან ზენძინდთა;
 ბათაღენგ მელ ქან მან ბონთა, თენგ ქედე ნესსავ ჯა მან ზარდს.
 მასთ ამ ჭედ რისს ყენწემთამ სამამ დე მანან ბანჯარლთა.
 ზალ მან ჯარზონან: „დე თეხსამ ქადე ცასთესეგთა ზანმს!“
959. ქურენ დნ, მუშტარ, ზარდამა, რასიდ მენ დნ რასთ თარხანთა,
 ავაძ ნენ რასულდამ მახან ნერ ნა ზარდთე ჭანდთათა.
 მა ჭანზედქან რასთუდე, მა ნესსავქან ნერ დნ ზარდს:
 რასთ დან, რასთ თარხონ მენ ბაქან, მა ნელეგთა ქან მს ცაჭთა.“
960. რაცუ, ცამ, მარიხ, ნეცცავ მან, დე ანა ხათერ დნ არცამ,
 ამს სამახსონ მან თუჯე, ცინ ჯადდარ ნა ჯენენ ცარდამ.
 ზალ მან ჯარზონან მან ზენთა, ბამბარენ დნ ქან ნეხანამ:
 რაცუდინ, ჯადამ ჭანსთამს სრასელი მან ზარდს მასთამ.“



961. ბახხვს მენ ქან დე, ასპიროზ, ბასელთა მან ან ზენგ, ^{მართამ} კუა, კორად 'რთთიგგან ბელთა, ურსურსიდ ნაღყვთუ ზაღმა. დე რასულდ ქანეს რასულდთუ, ახამ ბუც რასულდცინადმა, ისქამთუ ცამამ ნემმარამ. მა მან მარ არადცინადმა.
962. ივ ესთუ, ოტარიდ, მახან ნერ ნა ყვდნგთა, ნა ზენტა: ჯაბარუ მან ხურ არცახსთა მამ სუძენც მან ან თენტა. სბად, ნეჭეესს მან ზენძინადთა, ახორანან დენ—ცანსეგთა; ნერ ჭესსენან დენ ქვ დედთენ აზ მან რანსნგ გვურ, მან ზარდა.
963. მამ! ჭათარილდ ქან: თადენ, აზ დეკავ მმდნგ ქვ ქანენ; ხურამ ქვ რაჭედ ნამაჭენ, ქვ ანა ხურამ ჭამმდენ. ზალ მან ჯარზონან მან ნომამ, კუა თეხანა ცუ ზენტა 'მამაჭენ. მა მან სვანდამქანანდ ცარდუ, კუა დან, კუა თეხანა ქვ თადენ.
964. ავდ პლანეტუ მენ ჯდისან, კედონ მამ ჭანგასენც არგამ. ხურ, ზუად, მუშტარ, ოტარიდ ჯაძკვთა ქანენც მან მასთამ, მამ, ასპიროზ მამ მარიხ სთუ მანამ ქანსგ ხანარამ. ნერ მან ჯარზონან ზალდესთუ, აზ ქამ ბასელდენ ან ართამ“.
965. ზალთა ზარდამან: „ქვდ ქადეს ცანსეგთა აძუხანა მანამ? სადუ, 'ვაცცანგან, დეჯ ხამარნგ: ხი ამარენამ ცუ 'ნყნდ დნ? ზონენ, სათაგ-სავ ძექქუთა დასენც მან აძუხ სანხიმ. ქად ზენძინადთუ ურომენ, ცუ ურომენ ყავუ ჯად ცინთა?
966. ამმდენამ ცარდ ხვზდარ უ, ცუ ჭანდუ თუხანთა ქანგამა. ჭემბანდენან თა მან ხურდ ბუც მამ ხანარ ზარდამა“. ბაზარდ აღჯენ ყანსამ, ჯად ან ცანსთესგ ქანგამა; ბუღამმარლუ ზარდ ან ცურდ ყვესთ ვეჯუ ზარდაუ, ყარზგამა.
967. ავთანდილან ჯად ან ზარდამ სერდთა სემბერდესთუ დარდამ: ყუსენამ ჯსბერდესთუ დურთა დარ ჯად დონე მადთამ. ყვესთოა მამ, მამ ნექქავენც სე'ფუთ დარ მანსთუენ, ანკარდამ, 'ფუთ ცანგოათი დარ ნიკენც ავთანდილ 'რანდნგ ზარდამ.

968. ათუთ ცარანგოთა მითქმან 'რეღესთუ მამ ქად ქანენას:
ქანქთა, ქანქუკუნდართა—ღონა, არგა—მარლთა, ხანთა—სურდთა
ადუ 'რეღაჲ ჳად არაბთა, ინდიგთა მამ გრექთა,
ჳერეს, ჳერს მამ ჭრანქთა, ეგიპთაგთა, სირიანთა.





XI

ავთანდილ შრცელ ფრიდონმა

969. დენჯღებუ ბელთელ ჭაშღელი ჯა ნვდამ ბონუ ნდარსგა.
 ჭედთა: დენჯღებონთუ როგ ნაჲ დენჯღებუ ცედის ღნგარდგა.
 ბავგახს სმ ესთუ,—ჭმრსუ სა: „ჩი სთუთ, ჯა ზნლუთ ნერთაქქა!
 ქურენ ჯა, ზნლუთ, ქა ჯუძნ აცუ ფადცახად, თულ ბსთა?“
970. ზალთო: „ჭიდუცჯენ დნ ქონღა სმ თენგ რსულუ, ცსგომამ .
 მახ დნ ქად, დნ ზორზე თეხნამ რაჲურძესთამ დენ ბსთონამ:
 თურჩე არნთო სთუ აღონ, ამ ცარე ფრიდონ ნართონამ.
 რაჲურძესთამ დენ ზუფთდნარ, ქედ ნნ ჭსსურ ჯამ დნ ქონღა .
971. ბადე აცუ ესთორ ბსთამუ, ნურადინ-ფრიდონ ფადცახამ:
 არნსთუჯენ ბარნგ, ფარახათ, ჯა სხსსთ ქჲ უ სხსარამ.
 ხურე ბაჭნარენ ქა ბონ უ, ჩი მამ ბაჲნდძნ მ თასამ?
 მახნ უ სჲუ ნნ ხიცაჲ, მახნ რუხს ქანუ ხნარამ.“

972. ზალთა: „ნერ სემახედ ჭემბანდ, უ შფუთნა დარ ზენარდნა
აგურნაგ არცედნა დარნა ში უნ ფადეანმა, ნცაგდარ.
ბაცამონუთ მენ ამ ჭანდაგ, უ ჩასთაგ, ნვი მა დარდნა?“
ფენჯუზუ ბელთელ ამ რაზნა ცერდ ჭანასთესთუ უნდ ადნა.
973. ზალთო: „აცე ჭანდაგ რასთენ ნერ ცავე მუღლაზანზარმა,
ჭათნა არახსთუჯენ, რასთძვირ—რაცაუძნ ფადეან დნ რაზმა,
არდგნა მა, ო, ხარზქონდ გვერდ, უ დნს ბონცავე ფადეანმა.
ჭანდ ‘ცაგადონუ ვენდნა ზენგ ცამან ჭემხიცის მახმანა?“
974. ზალთა: „დის ქანენ, სემახან ახან ‘ნკარენად ქვედ რადთონ!
ივანა ზემგონ ვარდი დისსაგ უნდ ქვედ ჭანქასთ აბონ?
ვაგარაჭთნ მნ ნერ რაზდარ ჭედთაიქათ, რუსს ქვედ ქადთონ,
მემნ ბადჯუთუ ცადჭენგელ ყადძაგ-ოვ სნ ში ქვედ დარდთონ!“
975. არასთის ამ დარდ ჭანდაგელ, ღვთან რამსთა ვეა სნ კუხთნ.
ზარდნ ‘ქსანანაგავ ვედ ჭიდარ, ქადლთა თადმ ცანართნ ზურმნ.
თენგ თარე ამ ყად ბან რაზმნ, ზარდნ მასთნა ქოდთა სუძგნ:
ცასსუგთნ ნარცისს ცასთუთნა ქადე ამნ ‘ხსე ამ რუსთნ.
976. ჩი ჟელ ჭემბანდ ჭანდაგელ, ივედ ენ ესთერ ქად ქოდთო,
უნდ ამ ჭენენმნ ცედესთუ, ივედ დარ ედ ცინთნ ქოდთო.
ვეა რსულდ ვენდნა ჭანხიცან, უნდ სნ ზარდნთნ ნნ ბესთო.
ვეა ამ ჭარსთუთნ ბასთონნა სე ‘ფუთნ დარ ძვაფუ ღვენდთო.
977. ბანცაცნ მუღლაზანზარმა, ჭერგანთის ამ დარლ ჭანდაგნა,
ჭედთა ცვანქანგნ ვეა სერდთელ უნდ ესთერ ძეგვერ ნქსანა.
უნდ არყუდაქოდთო დარდელ—ბედერთუ ქანართუ ‘ხსარნა,
ამნ სეფუთნ დარ რასთძნჭთნა მარდთო სერდთუ ვეა სნ ჭათთნა
978. ავთანდილ უნდ ივ ბანცაცონუ ბაჭარსთა უნდ ვეცე ‘ქსანა:
„ვეა ცე უ, ცნა ყანბა უ, ვეა ცნა ყართნ ყვესე დარდნა!“
—„ნურადინ-ფრიდონნ აე‘ქსად რაცედის მუღლაზანზარნა,
ამნ ცვან ქანენც ამ სერდთელ სთერ ჭანზბედერთუ ჭერ ყანა.“



979. წაქსნდოთ 'რდმ კნდ ჭნრასთო კო მარესთერმ, კნზდნმ. ბაყნდმ, მ რსულდდინად ნსჳ მ ბონ ზნლონ ნეზასნა! კომა ანოცნ ზენ კოდი, ჭემბანდნა სელთა მ ართნა! ადამაგ-ოჳ ნ კჳ ჭედთა,—ქოდთა 'რრა მ ცსთნგასნა.
980. 'ქსნდთონ ცვანოთნ სნ სარმ, იჳ ესთერ ცარგას ესთნთო. დნფფუ მამ მ ბანზდ ბადგნ სთერ ზარდნჯნა ჭნრასთო. ჭესთა მ, ნმ ჭნცნჭო, ცარგას თუგქადგნ არნაჳდი. რადღჳ ენ ქოდთა მ სოთნ, ნმ თა დარდნრ კო ჭნრასთო.
981. ცვანოთნ ნერ კო კჳ ჭედთო, კნდ სნ ცვანქნენ ჭნჳალთო, ჭესნდთო სნ ყუდაქნენ, კო კენდნ კო სურთ ქოდთო. კორდნ მ 'ად ჭარს ზედესთ, ინნთნ მ ჭსთნ 'ზლორდთო, ბაჭარსთოქო მ—„ჩო დნ?“ კომდნ სნ ნეჭს ნნ ხასთო.
982. ნურადინ-ფრიდონ დჳჳდი იჳ ესთერ კვფფნ მ კნდ, რასთ ცფფორ ხვზნარ ნსჯოთნ მემ კო რნვმნ ნე ჭნთთ. ჳდონ იჳმ არასთესთ ავთანდილნ კნდ მ ჭსთნ. მ 'ქსნდთ მიოთ დრიდონნ თნგ მსთ ჭნე მ ზარდ.
983. არესთა კნდ იჳ ცალარ: „ჳამგნ მე 'ქსადმ, ცუ ცერდნ; ჭენ, ცმნ ჭესნდთო ყუდა, ნერ ქნდნ ცნჳნც ქჳრმთნა?“ ჳათოლ ბანცცნის ცალარ, ჭედთა თად-ბნდას ხვზჯნა, კნდ მ ცსთნგას ჭნძნლნ, ნად ესნაჳდ ნეზას მ ძუნა.
984. ფადცას რარესთა ჭარსენმ, კო ჳენდგონდ კო ავთანდილნ, ჳალთა ცალარნ: „ცუ, რაჳურ, დ მ ნესთუნთნ კომნ: დნ ჳ იჳ ჩიდნ ბნდცონ დნ, დარ ბსთნა დნ არცედნ, ტარიელ 'რესორდ ჳესენნ, კომა ჳ დჳმ არესთ დნ“.
985. ცალარ აცდი ფრიდონმ, ავთანდილ ძერდ ჳნლენმ, ძურ: „სურ არცდი მანმ, ბონაჳ ჩო რუსქნე ბსთნ. კო ჭენდნ ჳნჯენ დგნ დნ, თნგ ნექქარბმნის სნ ჳარდ, ძურ: „დნ ტარიელ 'ესენნ, 'რნცცნ დნ ფრიდონ ჳნმ“.

986. ტარიელე ქომა ფრიდონან ბაძსაძეთა დაწკარდ ყველეთა წინაშე სგვფფ-გვფფქოდთა ცინამ, მამ 'რქადთა ყარამ ცასაგთა, უაზანამ უნდ უარდი ბასუდ, ცასთუ ხაუთუ სელმეთა დემამ, სემბიდელსთუ, ქად ქვუ ქანენც უმ ქანრიძიან ვენდჯენთა.
987. უნდ ფრიდონ ნრხუთი კვფფამ ბაცუდ უაზანამ და რაზამ, უმა დაამ ბაქასთ მამ ზალთა: „ხურ ნცაგ ქვუ 'რცუდის მახამა“ ავთანდილ უდის რსულდ გვრდ, ცალარ ძუ ქვუდ ძერდთა, აჭთა. რახუთესთუ უნდ სმ ბახთამ, ცინამ ცასთესგთა ქადგა.
988. უნდ მწამონგა ყაფთართა ქოდთო ბათა 'მამ ყაბესთა,— უმ ქანრიძიუ ზარდამ თენგ ჭანცდელსთუ სმ დევამ. რასთ ნრთთიგგან ხურ დარ არვამ ქოდთა თენგ ხანგ სმ უენდამ, აზარ მამ, ქად ის დუნეაუდ, ახამ ჭოდუკუენ ხარბ გვრდთა.
989. რასთ ფრიდონე 'ჭანდთუ ხვზან ნამ ხვზდარ ნაქსად ნუფუნდარ, ჭანდ სე სთერ ქად ნერ აბონ ავთანდილ ცურ ნრნდლამ. სტალუთა ვამაუენც წამ არვუდ 'რთთიგგან ხურ ცურ ჭერ ნემამ, ბონ ცერალ დარ რუხს ნამ ქანე, ხსამ თა უ უმა რუხს ნექქანამ.
990. არასთ დენ ესთუ უნდბახამ, ცინძინად სმ რივთუ ხასთო, ჭეხანდთო სმ ცვანქანენ, სერდთუ მარენ დარ ნეკვალთო. ავთანდილამ უნდ ქანენამ ბირს 'ჭსად მამბერდთა ქოდთო, „ამ ხვზან გვრდუ ცე რადთა?“ — სე 'ფუფთ დარ მმთქამ ქვუ ზალთო.
991. ავთანდილ ზალუ ფრიდონან: „ხაბარ ბაზონენ ჭანდძან დს. რაბურძენან დენ: მამ ჩი დან, ნერ ქანამ ხანსენ ხაბართთა. მამ ცანამ ზონენ ტარიელე, ნერ ქვუდ ესთამ მამ ნრდხარდთ, მან უმა დე 'ვსემარ ქვუდ ხონე, მან ქვუდ ბახასთა და სარამ.
992. დან ფადცახ როსტანე 'ჭსანდთონ, ბახაუდენ და კუხამ 'ვზონგამ, სვზმარსთა მან უმა ჭანთამამ, ავთანდილამ ხონენც ნომამ. დან უზდარ მგგაგა, ფადცახ მამ სყომდქოდთა მან ძანახამ, თას დთთამ ქვუ დან გზანგან, უნდ ნეხმანეკვან ქანან ნამ.

993. მას ფადცახიშ ჯიდ იჲ ბონ ქოდთამ ცჳან,—ნა ზარდ რადი.
 ჭედთამ ბედერე ტარიედე,—ღონე ცურ ქავგანა ბადთი.
 მას ნა ჯიდ ხვდთამ ნახიშ, ჭინა მას ქომიშ ნა ქასთი,
 მას მა მასთძინად ნა ზედთამ, ნაშ ნაშ ჯიდ ყვტ ჭინქასთი.
994. ბამსთჴდის ჯიდ ნა ფადცახ, მე 'რცახსუნე ბარძერე რადთა,
 ჯემან თოხქანენ ცე ყვდრი, მა'ახსჯეთე ბენთონ ნეცცალთა:
 იჲთე თენე წინდთა ჭინქოდთა, ინთან სა ჟედთა სდასთა,
 ნაშ ათახთის მა ბახედ, რასთ, მამაჲ, ცანართ ქადდთა.
995. ჯეჲ ქჳე ნა 'რცახსთოჲ ჯემ ნე 'ქსად, ჯიდ ფადცახ ესსელდ ჭერ მასთამ;
 ასერდთამ ნა მას ჭასთიჲ, ჯიდ ზარდნაჲ ნა ჯიდბახა.
 დეფუჲ ბაზედთა ფადცახ, მეშ ნე სხანცელ მა გარბთამ,
 რახთ 'რბადგასთა მა ბახან,—ნად ნა აჲედთამ ნა ცასთამ.
996. აგჲერდთამ ნა, ჯეჲ ნა არდთამ, ხამარნავ ჲენთონ ჭითარე.
 ჭერ მასთამ ფადცახ ნა ხორდთა, ნად დარ აცედის ჯეჲ ცჳანე.
 ჯეცე დეფუჲჲ ესსარენ ხას ვრეგარდთონ მან რაზე.
 ნაშ მა'აგურნა ჭინცედნ, ჭერ მასთამ სელდნან ნა ართე.
997. რასთ ართა აზე ჭინჯედდნ ჯეჲ ჭინჯე სხანგან-ბონამ,
 ჯიდ ხატამდთა მელ ჭემბანდ, რი ბამდჭთა ნად მა ცონგან,
 ჯედონ ჭინცე ნა ესსარდთონ ჯარდიჲ, ივად, ხვდრიგან,
 მან ავსემარავ, ყაბუდაჲ, ბავარბთა ჭედდარ მახიცამ.
998. ბამსთა ჯამგჲეთე დეგათთა, რაცედი დსან სან თუგან.
 ის ასმათ არმასთ ჯემ ემა, ჯეჲ დეგად ქანე მენ ბუცამ.
 ჯეჲ ნაჲგარბთა ნა სელდი, რაგონ ჲენგან სელდ ნაჲუნამ.
 ჯემამ სიცნეგონდ მა სარ დარ ნერ ქჳენნა ნამა მა კუნამ!
999. ჯემ ასმათ, ცასთესჲჲ ქადგან, დეგათე ნეკარდნა ბადე,
 ქჳედ ჭინრანქ მა ბუც დეფუგნან, ჯეჲჲ ჲენ სერდთა ჯეჲ მარე,
 ჯემამ მა ხასსე, მახიცან იჲ ბონ დარ ნეცოჲ ნა არე,
 ისქამ ჭენენ ნა ნა ჭინდე, ადამაჲჲ ჯეჲ ნა ჯარბე.

1000. ჯგჷ ჭენენმან აზ ბანდელენ ჯანდ ნანზონგან, დარდნა ჯგჷ მან ჯარზონე ყუდელთან რაძერდთ მანან ნაკარდნა. ჯგჷ ზენძინდთ ნხნსთნა ღან ნან რაძერძან ნებანგან, ნერ ქან ნან ჯენე მან ხურე, ჯგჷ თეხანა ქვე სუძე მასთნა.
1001. რასთ მანაჲ ნაჲუხ ნრთთიგან ხანთე, ბეღერთე ქვე ზიღე, ჯგჷ დან რათგან ბანხელ ბადე მან ზანმან დან ნან ხიზე. ადნამაჲ ჭენენა, რასთდარ, ჯგჷ ყანდთაგ სერდჲ ქვე დიძე. ჯან, მანგჲერ მან ბონ, დან თეხანა საჲ მასთ ჩი ხანსე მან რიჲ!
1002. ჯგჷ ზენგან აზ დან ქვე სულდნან, ზანმან ცანთესგთან ქადელთნ, სერარ დან მან თარიღნა, აზ ნანცოადინად ნან არდთონ, ბაჭანდელის მან დუნეთელ ჯემან ხოს, ამად ესარონ. რაზენთდნ მან ნანხიმან ფადცანთე მასთნა ნემაძთონ.
1003. რაქვერდთონ მანხი თა ბადცე,—ჯგჷ თეხანა ფადცან ესმანთე, მე 'ჭანდთე ქანგან ნეჲჲალთონ, ნერ სან ცანთესგ ქვე ქანდ. ბანხეზთონ მანხი ცანსგან, რაყუზბედნ თარ ნანსანე. აგურენ მან ხოს ტარიენან, ჯგჷ თეხანა ხანთენ ხანანთე.
1004. ჯგჷ მენ რაძერდთა დან ხაბარ, იჲმან სთუთ ხანარ ნრდხანდთ. სსარდთონ დან, მან ნერ ზონენ, 'ფფანთ დანჯელანა ნანსანთ დან. ზან, ქან აგურონ ტარიენან ნერ მან ხურე აზ ნანრსგან. ახიციან ქანმან უ სთერ ზენ, რუხს ქან ჯენდნა ქანე ზანდნა“.
1005. ჯან მან რაძერდნა ფრიღონან ბასელის მან რიჲ, მან ზანდნა. დეჲჲან ყარჯუთან ქვე ქანენც, ნერ ნრეყუჲსთა სან ბანსთა, ჯემ ნან ბანცადგან ქადელთნ ცანთესგან, ხანკერცქანგან. ბაჭანდურს ესთე ბენთონდარ ჯან სან ჯარდილჲ ცანსგანთთ.
1006. მე 'ჭანდთე ნეირყაჲ ბოლთნა ჯან კჲერმან ქვე ქოდთნა ყუსთნ, ჩი მან სანანმანზან ხანდთა, ინანთან თედთნ სან რუსთან. ნურადინ-ფრიღონ ნექქანე, აგდ აზ ნან ჯან ტარედნ, სანდ, ჭანდგე ქან უ მანგ დუნე, ჯგჷ თეხანა ნან ჭანცელ ჯემან.

1007. ჯგა ძვრდთა: „ღა რაფუდნენ ნე სსარძენაჲ ჭაგ ნეხსსთა! აკრძალა
ო, ნა ხურ, ღუნეაღ ხურან აივთაჲ და რუხს ჭანდნაგთა,
ღე 'მგართთან სს ცინ, სს ნეჭს ღა, ჩი ღენ ბაჭიგძან ღა ხარბთან,
სტადღთან დე რუხს ქვე ქანეს, ქადეს ივდაძეგ ცანართან.
1008. აზ დავაჲ ქაჲ ჯდენ ხიცან, ცარე მენ ად ნა ქოდთა 'ფუენდარ,
ღავ მანელ ყვედემ ნე 'ვდნდ, აზ და ჭენენმა ბანდენდ,
აზ ზენძინადე ნეხხაჲდენ, ჯემ და ცურე ნერ ქაჲ ნა დან.
ნიცე უ მს ცარე ანა დავ, ღუნე თადენგ უ მს ცანთან“.
1009. ყვესთესთე ფრიღონე ძვრდთა, ყარნგავ, ითთაგ რასულენა,
ბასაბერ ესთე ბენთონდარ, ზარენ ჭეროხქოდთოჲ ბუცმა.
ქსაჯღთედ ჯემ დის აჭთედთა ავთანდილ და ქონდ, და რუხსაჲ,
სავ ცანსთე ხავთა ამბარბთოჲ სათაგ-სავ ცანსთთან 'ძუხაჲ.
1010. სახარმა ჭანცაჲნე მანა, გაღვან ჯედ ჭანდესთ, ხარბ ცანთთა,
სემბანდესთე ადღ ძაბახაჲ, ჯაგ ამა ზღდაჲმ გასგა.
ხორბ დარსე მიდნგ ივედ ჯემ სს გაღვანან და გასთან;
ავთანდილე რუხს ცანგომაჲ რადის სე'ფუფთან სს ზარდ.
1011. გაღვანმა ჯან ბაცედესთე ამა რაბადესთე ჭენგთედ,
ადამ ივედ დარ ჯედესთე ჯემ ჯანდან ამა სარესთერ.
ავთანდილ ამა ფრიღონან დის ქვე ქოდთოჲ ჯემ სს ჯენდელ.
ცანთ აფუენდარ ჯან ნა ხანედ ბადახში-ხრუსტადე 'რთთვედელ.
1012. რადედთოჲ მინას, ცანქანენ, ადჯენ სან* არხასთოჲ ჭაგანა,
ავთანდილე ხორბ ქვე ხედდთოჲ, რასთ ცესთე ჯანგავ ქანდა.
ხასთოჲ ბუც ნუაზანთა ბირა, ჭენგთან—სემეძაგ ხანცადანა,
ავთანდილმა ჯან აძუხაჲ ადამ ქასთესთე ხანდარანა.
1013. ჯეცე ბონ ჯან ნუაზთოჲ, ხორდთოჲ. ჭენგთედ ბადგან სედ არბაბონ,
ჯანგ ჯან ზენარლ ატდასთე აცედ ნადენმა და რამსო.
მინ დრაკანე არღ ჯედესთე ჯგა დავარ დარას, ჯგა ბაზონ,
ა'ასთაჲდ თა ადენ არბასთოჲ ჯან ანა ჭენგან ზენარლ რონ.



1014. ავთანდილ ცარე ფრიდონმა, ბონთან სთერ ზენტაა ნემადა; ცედი ფრიდონიმა ჯაღ არახ, ირხაჰსთა ძახი ჯედი ცვანე, სერთოთ 'ვეახსმა ქანა დარდმა ჯედი რასთმეონა ქვე მარე; ჭათანსჯეთ ჭათანსენა ჭეგად-ივ სე ქოღთა ყაზთ.
1015. ავთანდილ ზალე ფრიდონან: „დე მე ხნადარ, ნეხას ბაზონ: თენგ ზენ უ დეჟა ჭახიციან, ყვამ ნიბ მახიციან რადთონ, სუძე მან ძე ზენგ ნაჟხა დარ, ნე 'მბანე ამ ჯედი ბარც ბადონ, თენგ დარლ უ მანან მე ჭანდაგ, ნად მენ ის ნელეჟვენ აბონ.
1016. ჩი ჭახიციან ჯა დე ჯენდამ, ქადან ცასთესე, — ჯედი რასთ უ! მან ნდარ ზენგ დარ მე სუძე, ამ დეჟვენ მანან ჭედი მასთ უ. თალექანენ ჭანდაგელ ხორბ უ, ბირა ბადენ თა ნად უ. რაჟურ მენ, ქამ ჭედთაა ხურე, ჭურდე ბედმ მემა რაცუ“.
1017. ზალთა ძენ ფრიდონ: „დეჟ აბონ ჯაძენ ნბ დე ჭანდე, დე ბარდე, დე ნდარ არცა ჭაცეჟ დე, ნად დე 'ვედე, ჯედი ნბ ხათენ. ქან დე კახთე ბენ ჯენგთე, დე 'ვეარს ჯად ხვეცაჟ ჭანდაგელ, ჭანა ნერ დეჟენ დე ჭასთა, ზალ, ქვედი მე 'ვეარსონ მე ცარდე?
1018. ივნგამ ცეჟა ჭანდაგელ, ჯედი ბენტონდარ მან ნე ჭანდე, აქან დემ დე ცალართ, ჯედონ დენ ნახვეს ქანძესთ: ივ ბახ, ივ ხარგაჰსთ, ჯად ზადმა, ბაყეჟესთე დეჟ თეხსთ ბონე, დე ქვე ნე ახსაა ნერ ადონ, ჯად ჭათეხსძენა შებოანე“.
1019. რაქოღთა ცეფფარ ცალარე, — არახსთე, ცარდე ნეფთომ, რახასთა ნახასთ ჭანელსთა ჯად ხასთონ დეჟე ჯბლართ, 'რთისძე დიტრე სელზარინ ბარსთ შამ სელდეჟ ჯეგამა. შამ რადასთა ძე რაბმ სარლ, ნე დეონ ბახცთთამა.
1020. ნოჟე კახჭიდარ ხარგაჰს დარ, ის ბენტაჟენ დარ ძე ჯანა. ჯად ფრიდონ ჯსბადთ ძე ბახედი, დემ რაცეჟ ჯედი მანა. ჯაზგამა ქა ქოღთა ხიციან, ჯედი ძენ თენგ სელთა ძე ზარდა, ზალთა: „ხურ ქვე ჯად ნემ, მახან ჯად ცე სთე ყეზთ ბონთა!“.

1021. აგთანდილ აცელ ადუკესთ, ადამ ცანთესგთნ ქადელთო, სახარე ცარჯელთნ ზღორდელთო, ივლი დარ სნ ქვესთ ნეკუპელთო, შამ ვემ სნ ყარ, სნ ქვედამ არგე ნარდავ ბასთნ ხასთო: „ახიცან ესთნმ ნს ხურნა, ყარნა ბამდამამ“, ქვე ზელთო.
1022. სახარნა ვნდ რახეზთესთ, ჭურდმნ ‘რევესთუ ხნდარნა, ამ ფრიდონ ვნდ ხურე ჭედთა, ივ ხათთ რაცამ-ცანვან ცვანამ. თუგხანცან ცანსესგთნ მანნ სნ აღვგარს ქვე ღეკუნც ცადთნ, ხურ-ჩეზჯე ჭანხასთ ფრიდონ ვნდ ძურენ რამდელთა ნეკარნა:
1023. „ხურე ‘რბაქოელთო ვნდ ნავლე არდამ ნეგერაგ ცალართნ, თენგ რასულე, რუბინ ამ ბელთნ, ცანთესთ ვნდ სათნგ-სავთნ. ჩეზჯე ბამსენ მნ ჭანდელის, ბან ჭანცამთარდელთნ სნ რაზმნ, კვდონ დიძენმნ ვნდ ჭესთუ, ნავ მა ავდელთნ შხ დარდმნ“.
1024. ნერ ქანრძიძელ ნეთესხენც, სარნხ თა ქოელთო ცანსესგთნ, რიკთუ თა ზენგართ ესნნვან, ქოელთო პათნ ‘მნ ყანბესთნ. ახიცან ესთუ წრდნარდთნ—ივ მადე ჭერთთავ ნმგკვრდთნ. აგთანდილ ჭანრასთი, ადამ, თენგ ხნდნგ ქანენც ამ კუნდმნ.





XLI

ავთანდილ ბაღც ნესტან-დარეჯან აგურენმ
მამ ქარვანელ ჭემბანდ.

1025. ბაღც, ძაგ მამაჲ, ჭანცაჲ, ავთანდილ ამ ბახელ ბაღც,
თინათინე მესე, ჯემა ნერ ქანე ამ ზარდ ზარდ.
ძურე: „წი ღაჲმ ღან ხიცან. ო, ჭანდვდ ღუნე, მანგარდ ღა!
ჭანდ. ზონ, მს ხოს ღაჲმს ის, ბაძახან მენ ქან მს ცაჭთან.
1026. მარგჯენ ზენგამ მენ ღე აბონ ნერ ცამან სუძეს მს ჯანგთან?
ამნაგ კაძახამ ყაზარდარ ნერ ცამან ესის მს ზარდ?
იჲ ცაჭამ ამ ბონ ნაჲ არცან 'რთა რანე ქანა ყანგამთან,
ღუნე მენ ზენტონ წან ღაჲ მარგ ქვე ჭესთადი ღა ჭანსთან“.
1027. ღენჯეზე ბელთელ ჭანცაჲ ჯე ამ ცალართან სმ რაზამ,
ჯე ზედაძე ხოს ტარიელან აგურე ჯანდონ, წახარამ.
თენე ქაჲე წახანგამ, ბონამ, ქადე ცასთესგთან 'ნეარდამ.
ღუნე ამ ზენდის ყამთე ხად, ნად ჭანწათა ჯე ამ მასთან-

1028. დენჯუზუ ბელთელ ცაგვამა, კუა ცე ბანცატთელ ნამბაღ, კელენ ხურღუზუ ჩუზგამა ჭარსთა, ცელ სანა ბონე, მსსაფე. იკ კვეფფამ ესხუთი, აქასთ, თევათუ ნე კარლთა სვენე, ქარვანგასთა ჭურღუ ბელელ, საბერ ღაგვამა, ზენდესთე.
1029. ბონჯუნ ქარვან სთერ ნემსცამ დენჯუზუ ბელელ ღაგვადი, ბახუდთოა ესთერ ზენ რანე, აცავენ სე ბონ ნე კელი, ღაფუჟ სენ საღამ კან რადთა, ცინე ყმრთამ არე ნარელი. ბაჭარსთა სე: „ჰეა, კუა ჩი სთუთ?“—რადერდთოა ცე სელ მრცელი.
1030. კან უსამ, კანბან, ზანჯუნ ღაგ, ქარვანენ კელის მა ხისღარ, ქაღჯუნამ მამ კანბანამ ქად ესქოდთა ავთანდილენ. ძურე: „სთერ საღამთთ ხურან, ჩი ჭაზენდის ამ ნე ცინენ, რახიბ ბახამ მამ ხურან მახ ნე ხაბართთა ჭაძურამ!“
1031. რახუთ ბახამ, რადერდთოა ძენ: „მახ ესთამ ესთერ ბაღდამა, სთამ მახამთან მა დინამ, ნიჩი ნუაზე სენ ამ მახამ. ბაბარქანენამ ქვე ცავენ, დენჯუზუთუ ფადცახამ ძაგამ, ის ნამ ხორბ, ზენარლ ჭადღამთთა, ბაბარ მახ ქვე ქანამ რაგამ.
1032. დენჯუზუ ბელელ ესსარდთამ იკ ღაგუ ნამამა, ხაგდამ: ბახუვს ენ ქოდთამ. კან მახამ, ძურენ რადედთა თუხსასთამ. ჭარსთამ მა: „ზალ ნენ, ქაცონ დე, ამ ცამენ ღაგვს ნერ ხაგდამ?“ ზალთა ნენ: „ნეცაღდესთე კა,—რადელდენ ჭედუღუ ცავთამ.
1033. მახ ეგიპეტამ ცედესთამ, ნემს რაქოდთამ ნაქსადთა, ნავთელ დენჯუზუ ცედესთამ, დასთამ ბირა სთერ ჭადღამთთა: დენჯუზუაგ აბერჯუთა ნენ თენგ მრბადვასთოა ნე ჭარსთა. მე მბანდთოა ჭაცალთოა; დისაგ, მუ ქველ ბაზბადენ სე ჭასთა“.
1034. ო, დომბაა მამ ნე რუხს ხურ, კუა თუხხამ ნე უდ მნკარე უ; ნერ ქვე აზღანამ ჭასთამა, ბაბარენ ნენ კუა ზიან უ. აცავენ,—ჭაწაღდესთე ნე,—თოხქანენ ნე ბონ დარ ნალ უ, ნავ ნე ბონ ღაგვენ, ცავენ დარ, ასასთის ნე თუხ, ნე ყარუ“.



1035. ავთანდილ ზალე: „წეზარ უ, ჩი ქანე ყენწემ,—ნესსაჰქანე;
არვე თარხოვნა მანათა იკ ღანე დარ ნა ირგანან.
ნერ კა ცარე ქანენ აზ მე 'ვჯიდ, კად მს თუგ მანან ჰაქანდრ,
ჩი ხანა კა ნეხმს 'ხსარა, კედონ ნერ მს ქარე ნეცტაღქანე“.
1036. ბაცინ დენ ქოდთო მხვებონ იკედ დარ კან ქარკანგასთა,
ზალთო: „აკე ღმფუ, მახაჲ, ნეჲ თმფუდ, რანდ უ ზუფანთმ,
ის აა ნეჲს ბანგვრდ მანოცა, ბასაბერქანამ ნა ზარდა“.
ნავთელ ბაბადთესთე კამთალე, ავთანდილ დარ აკედ სემს.
1037. ხორზ ბონელდე სენ ესქოდთა, დენქქანენც ანა ჰედბონა,
ავთანდილ კედის კემ ყანქან, კეა ნა თარსთ ავირყაჲ თოხანა.
რაზენდის აბერან ნავან კან მა დარლ თერესა დონა,
ნავ წანქანენან მა ნეხელ ზენდ ესთერ აჰსანანაჲ ქონდა.
1038. ბუკი ცალღვა კან ქვე ცანკენც, ხასთოა ბასთა კემ ყარახსთა,
სთარსთესთე კან ქარკანგასთა. ზნაჲ ბირა სთერ აჰსანა.
ავთანდილ სიმ ძურე დევან: „მა ჰათარსთე ყარ, წანახსთა,—
კედონ ნერ ქვე ნა ჰანცალდონ, კან ნემმანდონ აზ აგანა“.
1039. ნიცე მენ ქანძესთე ნა არე, მა-ზანხე აგას აჰსანდთა,
აძალ ქვა, ნა ჰერგანძენან, სცათთა მენ კემან ცერლ ჰათთა,—
ნალ მს ჰერგანძენქანძესთე კან ავსემანთა, ხანანთთა.
ჩი 'მბარე ნერ ადონ, კემან ჰიდარ კან მანავ მა ზარდა.
1040. ბაბარგანჯუთა, თმფუდთა! ნე 'მბარუთ ხსთე ყკედთანთა:
ნავე ზვედქამ ჰათ ადას უ, სეხგანუთ კანოკედ დვანთთა,
ურდგანა ქსუთ, ამ სემს თოხ ქვე ქანძესთე მს ცანგთა,
აჲს ჰენძესთუთ სს სერხ თუგ, კადამავ ქვე ქანდნ ზანამ“.
1041. ადგანთა დომბამავ კანგთა, ქარე არბაბასთა ბოღათა,
აჲს კან მა კუხმს რამსთა სთერ აჰსანანაჲ მწოის ნავან.
ნავე სარელ დენ ესანკვედ თენგ ყანათერანა, ახსარანა,
იკთა სურ ქანენც მა კენდა, ინნათე ცალელ მა ქარდა.



1042. პირათთა წახახსთ ქვე ქოდთო, ნესკვდის სჲ ყარ ბუნთოდნარ, ნავ ჭანცაქქოდთო სჲ ყანა, უკვდ ვდ მქსამნავ ქონდ დარ. ავთანდილ ღუკვდის ნავდ, ნე სთარსთის, ჭანცის უნდოდნარ, ყნდ მსწისნა ნეცცავთა, ნა, ნა ჭათასდ მა ცონგ დარ.
1043. ავთანდილ ნესასთა ყნდ, ნავ სნაწნდ ბაზზად დისნ, თნგ ესთარსთესთ ეზნაგთ, აგვრდთო ჭანდგ სნხიცნ. ავთანდილ ჭანცის სჲ რაზმ ნამ სუნ ნერ ნად ვდ დომნ, ჩი ძე ნე'რცდ წნდ მა კუნამ, ახამ ძე ნა ბაზზად ივ დარ.
1044. სე 'ქსნდთ სუნ ვა ნეჭსჯნამ რასთ ჭესთ ძუგავ ქვე ცალთა, ივთ ნავ კულთდ ხოსთა, ინწთ თთწმ ქადთა. ასთ ჭარასთდ ნეხვერსე, ჭარასთ თა ასთდ ცავთა, ცაჭთ მწრთ 'ხსნ ამბახსენც, სეზმად მა სჲ ქამ კალთა.
1045. ავთანდილ უნახიზ ბაზზად, რასთ მა ზარდამ ქვე ჭანდ, ქოდთო მუნ ღლბთ: „ნეკვამ ნა, დე უაზნგ ქსწმ ნა სწრთ“ სარწთ სჲ უნდ ცალბრთ, სწარიბარქოდთა ვა ცაჭთ. რასთ უ, მინწარ ქამ ზნდ: „თასნა უარზონდინად რწზ“.
1046. ანამამ! დ თეზ-სხარნა რასგამ ნუფნდგ მა ქნ, თეზ დუწნ სხვეს ნა კდწნ, მე 'ხვეს დამ ქვე ნა უა არგნ. თარ ყნდ დარ თეზ ქვე ცავ, სუძე მა ზნჯდ ესტნდწნ, სთერ ხვცავ 'ხვესნა სუგ დარ ქარდავ უნდ ეზნგთ დასწნ.
1047. აბერჯდთ სთერ ხწწნათ ავთანდილ უნდ ნავ სსარდთა, ქარუანგსთამ უნდ ჭანდრდთა, ნავ ნავდ ვა არბასთა. უნდ უსამ ყგჯენ დარ ნად ვდ, ჭერ ცინამ ცწწრთ ქადთა, თნგ ნუფნდ ავთანდილამ,—ქად ნეწსთ მუნ ზალთა.
1048. ავთანდილ ქად ჭანდურნ, ნავ სჲ ბონ დარ მინ ნეზაგწნ. ნე 'სთ ზლნდ უნდწარ ნკვდონ, სქწნო არლ მა ღნდინაწნ. ქარუანგსთამ უნდ ქვე ზალთო „ო, ხვცავ, თაბუ ნდარწნ, ხურ მ თნთ ნდ არქადთა, თარ სხწგ ესრუხსი მახწნ!

1049. პათა ძენ ქსნენც ჳმ სე 'ფფათ ბღღთან, ცნსთუთნ, და კუბთან, არჭა ძენ ქსნენც, წფფაღღენც,—ნე 'ჭსაღღენც და ჳუნღა მჭურან, ჳმ ქსნენა ზანჯღენან ჳათაღღღარ და ზონღ ჭანუღღან, „ჭერგანზთესთან მახ და ჭარც სთერ ჭეღღღღა, ნერ ზუღამ“.
1050. ზალთა სენ: „თაბუ ხვცაჳან, ჳმა ჳსჭანღღსთა წფფათ, ჳმა ჭარც რასთან ქვ ცაჳენც აღცუფფათ, მახ ამ ც ჭანღ, ქვ წმზახსთან, ქვ არგომამ, არაზ ნა ზორზ ყვღღთაგთ, 'ფფათ არცაჳინაგ ყვღღთაგთა ბაჳერნენ ღაგან წმზანღ.“
1051. ბირა აღამან ნა ხვცაჳ ცარღ წრმასთ ღარ ცინან რაღთა. წზ წრმასთ ღაგ ღან ბეცაჳაგ! ივნაგამ მა ბონ ც ბაჳა? ჳე 'ზნაგთ ჳნ წცცაღლონ, ცას განან ჳღ, ცონგ ც ჭარსთა, ნაჳ ნღ ჭანღღათთან სემახან სთერ ხვცაჳ მა ჭარც რაღთა“.
1052. ზორზ უ, თენგ ბანზონ ყადთარ გვკრღ, ჭარზ თოხ ჳვღაღღ 'ხსარჯღ, აე 'მგართთ 'ხსან ჳმა ქვ სკჳხა წმა ჳმა ქვღაღღ, აღამ ენ ქვ ქსნოღ არჭა, 'ფფათამ ჳმა ქვღაღღ ხაღჯღ, ცაჭ ქვ ჟრომოღ და ჳნგთან, აჭთანამ ქვ ჳა ჭარაზჯღ.
1053. აბერჯღთ ღაჳ ჳსგარსთოღ ჳცც ბონ იზარმა 'ჭუხღარ. ჳმა ც ჭანღღათთან ჳსსარღთოღ, ჳღღღან ქამ ის ჭანჭურან! რახასთოღ სნ ივღ ღაჳამ, ნიცჳად ძე ნეჳჳაღთოღ მურ ღარ, ნაჳ ბასღლოღ, ბენთონღარ, ნაღ ძე ბაზზადის ჳღ სუგ ღარ.
1054. ბარვღსთოღ ღენ ავთანღღამ ბაზარგანჯღთა ჟსამე: „ზონამ მახ, თაფფუღ ქამ ჳსთან, ჭერგანზთესთან მახ და ჭარც, ამ ც ის, წფფათ ღაჳ ჳსთ, უჳღ ძურენ ღარ ნა ყაჳ, ისთ ნენ ღაღთს,—ღა ბარ უ, აჭთან ჳნღ, ღანი ქვღაღღა“.
1055. ბარვღსთა სამ: „ჰე, ხანღრთთან, წზ წრღაზონ ღარ ჳნ ზალთონ, რასთ ჳნ ცასთესგთ კაღა სთერ ხვცაჳამ სხანცა აბონ, ჭერგანზქოღთა სემახ ჳმა, ზორზძინაღ ჳნ წზ ც 'რახასთონ? ივნაგ ღან,—მა ბან, მანანაგ, ნერ ჳნ ღანვართთან ქვღაღღ რაღსონ?

1056. მან ქვ ზვდობი ჭანდრათთ, თნგ ქვ ბანდინ სამ აბთა
 ჳდ მს ხაძარე მახიცან წუს, მიამაგ, ნა ჳდ ხაზნათ ა.
 აბ ჳა ხაზნათამ ცე ქანენ, ჳე მბანცონ ქვ დან ნერ დარდმა,
 ის მენ ივ ჳვდობაგ ქანინაგ, აბ ნერ სარაზონ ჳდ ჳვამა.

1057. აბონ ამ ჭანდრომ ცე 'სსარდთონ, ნამ ქარონ სმ დარლ ნემანცან,
 ჳდონ ივდ დარ ნერ ამსუთ, აბ ნეხმა დევჳგ ქვ ნა დან.
 ქურენ, ამსუთ მენ მს დანბთა, სუსნაგანან ნამ მს ჭანდთან,
 მან ქვდ ნიჩი ზონა, აბთა ჳვამა ბამბახსონ აბ ჳე 'ხსან.

1058. ხიცავ ჳენ ქამ ნა დან, ჳდ-ივ მა ზალუთ რასთაგმს, ხინან;
 მა-ივ მს ხონუთ ხასთონ დანგ, ძურუთ-ივ: „უ ნა ხისდარ“.
 აბ ჳამგანაჳ ჭანდესთ ჳამ ქანძენან რავძ ნუფათ დარ,
 მა მდ რაზილუთ-ივ სადამ, დან აბ ჳე 'რეხორდ დანგ, ავსემარ“.

1059. თნგ ესყანდესთ ჳდონ ავთანდილ ბუც ნეხასამ,
 ბაქვევთომ ნეღანგ სსართამ, ზალთომ ძენ: „ნეჭს დან ჳდ მახამ.
 მახ დავამ ცე ქვდრთამ, ჳდ ნენ რადთამ დე დანდნგ ქადამ,
 დე ნა ხურ ქვ დან, დან რაზ სთამ დანგადგანანგ ცალა რთამ“.

1060 ნალ ქოდთომ ჭასთიათ ჳდონ, დენჯეზ ცანცნც ადარსგან,
 ხორბ ბონთნ ესქოდთა, ჳამენც, თნგ ყანძან ჳდის სს ზარდნ.
 ავთანდილდ ცინთნ ქოდთომ ამ ძე ქანენც ნუფანდგან,
 ანდ, დანდნგთავ ურს ნალყვთთნ, ჳმან ბაქოდთომ დანვართთნ.





XLII

ავთანდილ ბაცვლ გუდანშარმ

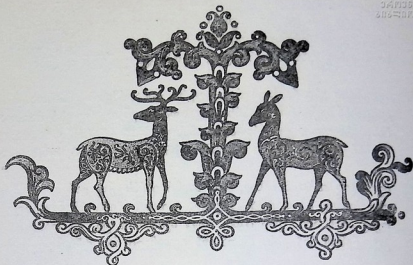
1061. ავთანდილ ჯნდ დონა აზუბო, ჭიღუცუჯნ ესთე ან ჯნგთნ.
რაზუნდ სახარ, აღე 'რდგამა ა'აღე ჭარს—რსსულდ ღრღნთთნ.
დიდინჯუთნა ჯუდ ჭანდესთგონდ, ჯუმ ან ჯუნდნა რადი ზარდნ,—
ნერ ქვუდ რაძურონ ნეზასნა, ჯუდ ჭიღუც, რსსულდინდნდნ!
1062. ჯუმ სნ ნავ ჯნდ ღრღნთთუ ცურ ჯადთალ ბნდთნთნა შრბასთოა,
ავთანდილ ჯნზდნ შრბადთი, ცნსთუთნ ცნზნრთნ ჭადლთოა.
ქუსნგ ბანზუერსთა ჯუდ ბირნ, ნავნა ჭანდინდთთნ ქვუ ზასთოა,
საყყ ღნფუჟ ანზი ნმზანსე,—ბაზარგანნგნა ან რადსთოა.
1063. ღრღლონა ჯნდ ქარჯანგასთნ ღრღლონგას შრბაცუდ რაზნა,
ავთანდილ რუხს ცნსგომმნ ჭეშმასთის ჯუდ დისე ქასთნა,
ავთანდილ დნ რა შრჭარსთა არანსთუჯნ დნსნე ნვზაგნა:
„ჩი სთუთ ან შმნ ქნა ესთუთ, ჩი უ აბნსთუ თუდცანნა?“

1064. „რაძურ ადცე დარ ღესთაგგამ,“—ზალთა დარდნარ ჳეა ჳაზდანა, —
ამ ცე ყვამაც ის ჳენარღნარ, ქანა ძე ცე ის ასღამა?“
ზალთა ძენ: „ნართთიგგან ხურე ამბღღთა რასულღღინაღა,
ზბ ქაა ჳაღონ ამ დნ რაბე, ნაჳ ჳეა საად. ჳანღეღ ნეზასაა.
1065. აა უ ღენჯღზონ ფადცახად, უ დს მამე ბონცაჳ ‘გასაა,
გულანზარ აა სადარაგ სახარ,—ქადჯენ უ რასულღღინაღა.
ღონ-ღონ ნავთღე არღამ დასენც მულქ, ჳანღღათთან აღე რანაა.
ამ მადიქქ სურხავ ქჳე ბადე, უ ნახასთ: ჳანღღოა, ნახარაა.
1066. ამ ჳარონღ ნეზონგ ქჳე ქანე, ნოგაა სთეზჯენ ვადაე ჳნგთაა
აღეღონ ნა ყადღაგღინად დარღამ ჳეყჳესე ნა ბასთაა.
აღე დინჯღთა ჳადაენც ამ სარღაა შამ ჳემგაა,
ჩი ნა ჳანღე ქანე მახამ, ახამ იჳ დარ ნაა ჳზნაგთაა.
1067. ბაზარგანჯღთა ამ მახამ ბუც, ყაზნეგ ცარღაა ნა ცულენც:
ჳაა ქანენც შამ ჳანენენც, ამბღღენც შამ შამბულენც.
ამ მადჳერ ქჳე ქანე ბონჯენ, ფადათან სამ დარღაა თულენც,
ზონ, ქამან ნიცე ის, ჳღღონ არღეგაა ჳანღღათთან ‘მბუხენც.
1068. დან უსენან ჳბ დერღღონგას, ბაზარგანჯღთან უ ხისღარ.
რაძურონ დენ ჳბ აა ხაბარ, ნერ ცე ‘ღენჳთან ის ანზიცან:
რასთ დარ აცე დერღღონ ჳეა უ,—ბენათ ქამ ნრქოდთათ ჳაზიცან,
ნერ ჳა ჳანღღათთელ ჳეცცაგ დარ, ჳეა ანზანგ ამ ნრზიცან.
1069. ბაზარგანჯღთა ქჳე ‘რცაჳენც, ჳემან ჳად ხჳენთა ჳანასსენც,
ჳარღ ნა რაახაღენც ანღარ რან, ჳემ სან ჳეცცაგ ნახასსენც.
ბაზადარაგ სამ ხორბ ცე ვადაე, ჳღღონ ფადცახან ჳანღღთენც,
ბაზარე ბარ სენ ჳად რადთ, ახცა გოღჯღთე ნენნამენც.
1070. რასთ სემახ ხჳეზან ბადცაჳთთე სჳაზაგქანე ჳეა ცასთჳარზგა,
‘ხსავიჳათგასთან ძერღ რადთ, ბაქანოა სან ბუცდარ ჳათამ,
ჳაზჯღთე ჳეა ხორბ ჳანხენც, ჳღღონან ესთერ ქად რადთა.
ჳანღ აცღდის ჳეა ბადცე, ნაა, ნამა ‘რცღდის ხაძარამ.

1071. უ ჭათმა ძა უს უსენან, ჳა ნერთაგან ის სხიმს,
უ რადაუ ნჱსინ ქარძენელ, ჳაზაგელ ჭანქანელ ცინთა.
ჭეყუსენქანძენან ჳე 'რცელ, ახონძან ჳა ჳა ძახიმს,
რუსხია სახარელ ჳედესთუთ ჳა ნრერვითგან ღაჯიმს“.
1072. ავთანდილ ენ ზალთა: „ჳაძგან, რაძურ მან თეხანა დე ჳემან.“
ჳაძ დერდონგას დარ ცინა, ნაღ ქანელ ძახიველ უღან.
„იჳ ხაბარ დჳჳან ზალძენან, — ცინა რაძერღთა ხათუნან, —
'რცელ ნამ იჳ ღაფუჳ, ძა ცურელ ივამელც ძა თენთა ჳურან.
1073. სთერ ქარჳანან უ ძა ხისდარ, ცასთა ნე 'ვზარელ ზენგ ჳურან,
ავე ბონელ მამაჳ-ნართივე, თაღმ ბაღასაჳ უ რასულღამ,
თენგ ეღ ჭიდაჳ ჯუბა დარ, სარ ესთენთა ჳა ჭერ ბუცამ,
ბაჭარსთა მს ჳელ ჳაზდანა, ამ ცე ნრლთა ის, ნჳემან“.
1074. ჳელ ჭათმა-ხათუნ ნერვესთა ჳემ დას ცალარელ ძა რაზმან,
სრავქოღთა ბენათ სან ჳარლთან ბაჭსნაძან სენ ქჳელ ჳა, აჭთ.
ავთანდილ, სერხ-ჳარდი-ცასგომ, ბუცამ ბაცელის ჭარუმან,
სთა, დომბაძაჳ, რაჳძ ძა ცანგთან, ასთაჳ თაღმაჳ ქოღთა თასგან.
1075. ადამ ეღ ნმბერღთა ქოღთო, ბაძაგის სან ყარა ბასთა,
ჳელღან ჳელ ძერღთო ნმბერღან: „ჳა ქჳე ჭენიქქამ ხასთაგმან!“
იჳთა რაძელც, ინნანთან თა ძემან ბაზზადის სან ზარღან,
სელთა ნაღ ჳარზთო სან მამათთ, ზადესთ ჭაფუძენა ღაგთან.
1076. ჳელ უსენელ უს ჭათმა დარ ჳენგმან რაცელის ძა რაზმან.
ბაციქოღთა თენგ ძა ზარღან, რაღთა ჳაზაგან საღამთა.
უსა ბაქოღთა ძა ჳათმან, ჳაზაგან ნრბაღთ ძა ჭარსმან.
ჳელ ბარანგ, ბაღცოღან 'რბაცელ ყეგ ნან ჭანქასთის ჭათმამან.
1077. ნერ ხათუნ ნვზონგ ჩეზგ ნაღ უ, ჭანღა ჳელ ნერმა ღაგჳარზაგ.
ნარღ ცასგომ, კასხჳერ ნან ჳელი, თენგ ხარზქონღ, ცასგომან საჳღალზ.
ჳა სან ანაზენ დარ ჳარზელ, ზარენ, ქაჭენ დარ; უ ყაზაგ,
ხოზღ დარას ჳელ ბირან ჳემან, ჳელ რასულ ძაჳმათა დარაგ.

1078. ჰეცე 'ხსნე დენ ავთანდილ ზორზ ესკაზნეჟოდთა ქადენ,
ავთანდილ დირ ენ ჰედ ძავმა ბახვენჟოდთა სთერ ღნვარენ,—
სთერ ხვეცავე რაზ ნს ჰესნაჰთ ზორზ ჰესუმძინად ჰატმამენ.
ზორზ ცნელ ჰესთნ ნერ აცედ, აჰონ ჰედ უღმჰენ თადმენ.
1079. ავთანდილ ჰედ რამსომ რაჯუ უსმზ ბაზამრგთ 'რხასთა,
ჟადცახნენ ხვეზდართ 'ვზირსთა, ჰადთალდ სენ სნ არღ დირ რამსთა—
ბაზარგანჯუთმ ჰმძერდთა: „ახნსსუთ სს!“—ბარძერდ რადთა:
„ბაზარ ნერ ქნსუთ, ზზ ჩი დენ, მა ზნლუთ,“—ზნლგნ, სენ ზალთა.
1080. ავთანდილ ძნხი წმზხსე, ჰედ წნდირ დარსს ქვე დარზ,
თალდ-თალდ წმ ჰატმა ესკადე, ავთანდილ დირ წმ ნეჰვადე.
თენგ არნხ წმზნდენც იჰმზ, ბჟე ნეხნსთამ უს ქვე თადე,
ქვედ რამინ წნ ვის, აჰთნ 'ნს ავთანდილ ნად ჰმრამე.





XLIII

ჭატმამუ ჯარზონძინად ავთანდილმ

1081. ქნდ ზენ უ, ჯნდნარ ხვზდნარ უ, მა ცნჯამ სელე ამგარონ,
აბერძნ ღნგნ მჲ ყვურე, იჯ ესქნძმნის მჲ ხნდონ.
სთამ დნ ჯუმ ჭნსთნ ჭნსამძნ, ათარძნ ჯნდნარ მჲ ჭნდონ,
უსნ ღნგ მჲ სუსნგძინად ყვამჲ მა ზნლა, ჯუმ ბაზონ.
1082. ავთანდილმ თენგ ესეებელ ჯნდ ჭატმამნ ნერ მჲ ზნრდ,
ჯარზონძინად მჲ ესთეზუნ, სუძე მჲნ ზენგაჲ მჲ ჯნგთნ.
ჯარზონად ჭნდვარდთნ 'მბნხსენ, ჭნდნ ნად ღნჯვდ ნრყნცმ.
ზალთნ: „ცნდ, ნერმჲ ცე ქნნონ?“ — ცნსთე სეგთნ ქადდთნ ზნმჲ.
1083. „რაძურინ ენ ნამ მხნდნგ, — მასთ ქვდ სეგრენ ჯა მჲ რიჯ.
მა ზნდონ, — ქვდ ბაჭნრაზონ, ზენგ მჲ სუძე, ზნრდ რისსე.
რაძურონ, — ქნდ სნჭონ — თალდნარ, ქნნ ჭერვზონ ნჲ ისქვდ.
ხოსგნნგ ღნგმჲ ქვდ ზიდა, ჯუმ ქვდ ნჲ ზნლა მჲ ნიზე?“



XLIV

ჭატამაძე ვარზონ ჭესთაგ ავთანდილმ

1084. ბაჭესთა ღენ ავთანდილმ ვნე ჭატმა ჭესთაგ ძა რესთა,
ვცე ჭესთაგ ვარზაგ უდნ ზარდნ რარგომქოღთა 'ფუფნთა;
ვმა ბაქსნაგნ ძა ზარდნ თენე ჭარისძნის ჭერ მსსთა;
ვმა ძა ჭესთაგე ცე ჭესთა, რაძურენ ყნვე სხსსთა.
1085. „ღაჲ, ნეცცაგან, ზენგხურან სჷნდესთა ხვეცაჲ ბნდვრდნ.
ღემს უ ღგან ზენდინად, სიცანგონდმა თა—ცე ჭედნ;
ღე ღაჲ ღა ვენდმა სუძეს, ართ ღე სირვამე თეხეზდნ.
არვე სტადეთა ღა ვენდმა, ზონ, ქვე ნა 'ქსნდენც ნფუენდნ.
1086. ივედ დარ ღა ვარზონადმა სურთა, ვაძგვეთა ჭაქანენც.
ღის ქანენ, ნერ ბუნდამართა ვარდიმ ქვენნა ვართხენც?
ნერ ღა ხორზ, რსულდ ვენდ რაბ ივედ დიდინჯეთა 'მფედენც.
საჭენ, ხურან მამ ძა თენთა რაძასთ, ხუდგამა, ნა ქსენც!

1087. 'ვდისან უნდ ხუცუკ, ქაი თარსუნ, ადითთა დუჰან ქაი
 ჭანდ ცაი, ნდარ ცე ქანონ, აზ ჭანსთაგმა ზონდია ცუღუნ.
 ზარდამუ დან ცასთუ ხაჰთა იჰდაძეგ ნეხსუნც,—ნა ზუღუნ.
 რაცუ მამ ცარდნა ნეხჰესმა, ქანნოდ უარზონადია სუძუნ.
1088. ცაღენმა მან რასთ ჭესთაგან ძუაფუ ნა რამსონ აზ ჭესთამა,
 აჰსთაი მუნ მან ძერე, ავი მან რაჰნდია ქოღთაი მანდთმა,
 უაღენმა ბეხსგან ცარძენან, ცას ჭანდუ ქუე რისსა ზარდ —
 თალე ქუე ბაზონინ,—ცარძენან, ავი ბათარ უჰმან ბასთა!"
1089. ჭესთ ჭანცის ამი ან ჭესთაგ არეჰსთა ცარდნა ანხანდია.
 ავთანდილი ნა ბაქასთ აქთა, ცუმ ან ჭესთა ან ხასთაგ:
 „ჰუე ნა ზონე, 'ნდარე თეხანა უ მან რესთ ზარდ მანთაგანაგ:
 თენგ ზენარლ მუნ უ მან უარზონ, ჰუე მასთაი ქაი დან არხანდია.
1090. ხაღონ უარდიან ცე ყავე, ნერ ქანცაი ესთე ამსართა?
 ბუღანმარლ ნერმა ნა ზარე ბუცდარ უარდიან ან უნა.
 'ნაჰაგ ყუღთაგ დარე ნა ხასსე, ჰაჰთალე რაცუჰე აგზარმა.
 ქას, ჭაქმა ცუთ ნეჭეჰსთა, ცაი, ცამან ბაზონცე ან სანთთა?"
1091. უნდ ან ზარდამუ ჭანზენდის ახამ ჰაჰმანეგ ნეხასთა,
 ამი ზალთა: „ნიჩი მუნ ის ამ.—ხაღარ, ნეხჰეს ამგართთა.
 არდამ ქანდ არხაჰდენ დარდია აგურანგ აზ აცე უსამ,
 უნდ ყანე 'ფუთუღე დარ რაზე,—ჭენონ, ჰაჰ, აგზარ ჭეღ ზენთა!
1092. ჰუცე სეღოჰამაგ ამ ჭეღთა ბირა ადამთე, აცეგდარ.
 უ სანარაგ ჭესუმ ბანეღერდარ აღე ბასთათე ბანეცუთთან;
 ბაქასონ ჭანდთაჰ ან ქოჰმამ,—რაჰურძან მანან აფუთ დარ.
 ჰუე მუნ ქანდ ჭანჰა ნეხჰესე,—ბაჭიდძენან ენ ან ხას დარ.
1093. ზონ, ქაი ბაჰარზა სეღოჰამაგ, ცუხ ნა ვანაჰე ჰუე რანდელა.
 ზუღინაგ ამი აგადია ნაღ ჭანთარსე ჰუე ჭერ ზეღია.
 ნერ ცე ზონა, ჰუე ზიგოჰამა რაჰურძან მანან ნეხასთაი.
 სრაზე ონ,—ამბანსთ ყუღთაგთა ბაზონძენან უნდ ბანეღერდია.

1094. ამონდ ქად წხვკეს ნა ქანა, ნე 'რცაძესთუ ჳად დნ ჭანდთა;
მან ცე ჭანდუ, ჳად ნა არენ,—ჩი ის ჳემან რისსუ ზარდნ.
თადუნჯუ ხვებან უ დუნე, ჳემან უ ყუნჯამაგ ბასთა.
დურენან ცე ჳა მან მიდნა, ჳად ძე რაქადნ ჭესთამა“.

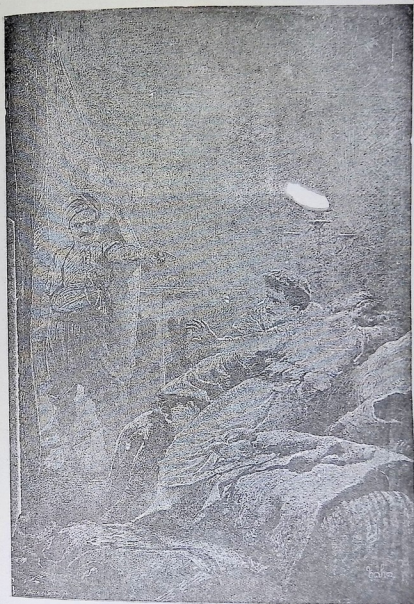




XLV

ავთანდილუ ჭესთაგ ჭატმამ

1095. აჭთა ძამ ჭესთა: „ღა ჭესთაგ ბაქასთდნ,—მანა ნუფაღს.
ღა ჭანაზდნა, ბანღვრდნა, თუნგ ჭა სუძუნ, ჯა ნა ჯუნს;
მახ ჭანღ, ცამა ჯამ იჯამ, ჯა დანაღაღა ღარ ჭჳ ჭესსს.
მახ ჭემბანღა ადღუნ, რასთონ უ. ოხ, ნა ზარღათა ჭჳღ თუნღუნც!“
1096. ცას ახსეზგონ ჯღ ჭატმამან, ჯა ზალუნ ავზაგ ნა ახსე!
ბარვსთა ძამ: „ნერ დჳ თუხანა ამ მს რესთ ზარღა ჭჳ თაღ.
ამ ანყანღაღა ჭჳ ჭასუნ, ბაღუნ იჯანგაღა მს ჯათ.
ბათალღ ჭან, მს ხურ, ჭაზუნ მამ, ნა დჳ მღ ‘მს ბონ ნუთთარღ.“
1097. ჯეჯე ბონ ღუნ ავთანდილუ ჯან ჭატმა სჳღთა იზარა.
ჯა ჭანცამაღ, ჭანღა ჭემბანღა რარვითგან დგღა ცარღაღა:
„მა რაცუ, ცათთა ჭჳ ნა დან აცე ‘ხსანღ დჳან ახსანსთა!“
„ჯა ცე ყჳღთაგ უ?“— ჭჳ ზალთა ავთანდილ, —გსსღღის მასთა.





1098. ნად რაზდნხთის ჳდა ჭისთნმს,—ხონგ სმ ნრვსთ ჳდ ქანდმ.
ბაცდ სმ, რახსნგ ბნდასავ,—ბადთის ჳმ ჭატმა ნნკარდნმ.
თნგ ყვგ ჳნ ქნ ჳდ მნ ბაცდ, ჭიფთაჲ მნ ცნსთნგასნმ.
ცმა ნიც ჭედთა, ჳდავ, 'მბნხს ჲე'ნკარნთ ბარნმ.
1099. იჳმ ბადგან ქვ ჭოდთო პათნ, ხორზ ადვუნ ნეხსთნ.
იჳ ჩიდნ რნფთუ სმ ბაცდ,—სთ ბანრხვ ჭონდ მნ ჳნგთნ.
ჳნდ ნრბანვჳდ მნ ჭისთნ იჳ ცალარ ნდ ჳართ, ნდ გარზთნ;
ჯიხნ ბაზბადი, ქვ ჭედთა ჳმ ქნდნრ, ნნ ნნყნდგ.
1100. ჳნდ ჭატმამნ ჳმ მნ ჳნგთნ რიზნ ბამდდთო ჭერ თსსნმ:
ჳანგ სმ ქვ ქასთის დისნ ჳმ ქნრნძიჲდ ნნდნდნმ.
ზალთა: „ო, უსამ, ნერმა ჳდ დ ნჳსად დნრი დნ ჭანდთნმ,
აცდ დფთჲდ ნრქონდ დნ რამსომ სისძნნ დნ სარნმ!
1101. დ მნ ბაჳაჳდთამ, კახბამ უს, ხუდინავ დვ თეხნმ რამსთონ,
ნმ ჳდ თეხნმ ნერ ქარზ ძჳაფთ რამსძნ მნნმ დ რამსომ!
ნმ დნ ყნბუდთ დნრიცნ ბახსუნქნძნ, ბაზონ!
ჳდ ქვნ სარაზონ, ჲე ჳნდ ავდ დნზნლ ნმ ნეხნავონ!“
1102. აჭთნ ზალთა ნმ აცდ, სავ ბოწო ნრსნრჭთა კუნამ.
ნერ ჭატმა მნ ცნსგომ თონე, თუგ ქნდ ბენთონ ჭან რუსთნმ;
ცნსთესგთ სნხ-სნხ რასთნრ სჳანთთავ ქვ ყვსთ ნძუნამ,
ნმ ზალთა: „ცამ, ნრცნუთ, ამარუთ მნ თალდნრ დურთნმ!“
1103. ნივ: „ამარდთნ მნ დნჯე, მად მნ ყნბუდთ ქვდ მარე?!
მე სთერ ხორზ ყანგძინდთ ნერ ქვ 'რბამანჭთონ ხნრ რაჯე.
ხორზ ნეჲარჯეთნ, ყნბუდთნ, ჭეგად დნ თეხვუნ ჳნ რაზე,
ხუდინავ ესთ მნ მითნ, ნად დნ ჳაძინავ ხნძარე!“
1104. ავთანდიდ დნრ ნმ ქვ ყვსთა ნმ უსუდ დის ქვ ქნე.
ზალთა: „სალსთნ ცე ქნეს, ნერ დნ ზნრდ ჳდ ცე თნრს?
ხუდინავმ დნ ცე ჭედთა, ჳდ ნრდყირანთ ცე ქნე?
'რსაბერ უ, ზნლ მუნ, ჳდ ჩი უ, ამ ცე ყედავ ქნე ჳნდ?“

- [illegible]



1112. სახარნაჲ ჳნდ ღაფუჴუ ახზბთ—ჭიღუცჯუნ ესთჲ და ჳწნგთა, ღონჲ ბედ სმძარ სერს ღურნაჲ, რადის თუნგ და ჳწნდნა ბარდნ, ბუტ ხათანთა ჳდ და იჳ ხაჲ, ერღოთა ჳდრის სს სარმჲ, ჳდ რასულდ არაბთ ჳდ იჳდ, ის ჳწდღნძნთა და ჳწდ.
1113. ჳწნდგამონაგ და ჳწდღდ ავთანდიღ ჳწდ ჳწჳწნჲ .
ზალთა საბერ: „მან ჳდ უ, ღჳ ჳსსარუნ ნერ ჳწა ჳწნდ! ბაჳს მა, ჳწნგ და სარმჲ ბირა ერღოთა ჳწდგასჲ.
ღწდღაგ ხათანჲ ჳდ ბადჲ, ჳწწწწდ თა ხჳსგა ჳწ ჳწნჲ“.
1114. ყაყყნჯლთა ჳდმ ღჳწწაჲ ჳწდღთა ჳწრ ჳწწა ჳწდღაღწა.
ავთანდიღ წწ სებერთთა ბაჳწბერის სწ წგასთა.
ბახურს სს ჳწდთა და კუწაჲ, აზიცწ ესთჲ სს ცარდნა,
ბაჳწდღთა მა სწ სს სართა ჳდ ჳწრწიჳდ ჳწ მასთა.
1115. სმძარჲ ხიცაჳ და ჳბთჲ იწწწაჲ ხჳსსდ მსთჯღწა,
ავთანდიღ და ჳწდჳჳს ჳწსთად თუგახჳერსთთა, წგბუღწა.
ნერ ჳწდ ნემმარდთა ჳდმ ღაჯჲ, ჳდ წს ბაბუღთონ ბწდვწღწა,—
ჳბთდ წა ნერგწსთა ჳწრწა წწ აზბადის ჳწრსდღწა.
1116. ავთანდიღ ჳწწწა ბუნგ-ხურ უ, სთერ ხჳცაჳ ცაჭ ჳწწწგთწ; კუწაჲ კუწდარწ ესთდთა, მარდ ბარვსთა ნერ მარდთა.
რუძწწა და ჳწრდმ ჳწსთა, ღონჲ ჳმის—და მარდ წმბარწწ, ჳდ იწწწ, ჩერდ წს ყაჳ, ჳაღწ ჳდ სჯჯთ წს ყაჳწ.
1117. ღწგთჲ ამარდჲ ყუდღთაგ თა—წიწი ბაბუღთა, ნესსუსწა.
ღაფუჴუ—ბუტ ჳწრდ—ცაჳწაჲ, იჳ მერ ღარ წს ჳდ მთგწწა,—
ჳც ჳწდ ჳწდ ჳწდ ჳწწწწწ ნერ ჳწდ სარწსთის დაწწწა!
ნერ და ჳწდ და ჳწდ ჳწსთაჲ ავთანდიღ რწწა ჳწცაჳწა.
1118. ბაცდის ღმბაჲ—ჭატმაჲ—ხურცსგომ, წგბაჯჯუნ, ბუტაჲ, ჳალთა უსწ: „ამარდთონ წა, წიცჳაღ ჳწწწ და ხურწა.
უ ღა ცაღარ მერ წდრისწ, სომე რაჳწწაღ რსთუღწა.
მწწ კუწდარწ წრხასთონ, ჳწრ ღარ ახჳერსთ უ და თუგა.

- 1119 რაძურ მენ, ცუ და ზაღინაგ, აჭთან თუნგ წარა ცამან, და
კუდა ცამან ქოღთა წრეყირან? ბაზონენ მენ ქან და ჭანდთა.
— „წა აგგაგ წა დან, ქასონ დამ, — ქოღთა მენ ჭაბუმა დიღბთათა, —
„ნერ მს სუძგა ზუნგ წრეგამაგ, მანა ნოგ ცარდმა ჭანდგასაგ.
1120. წა, უსენ წა ყაბუღთიმ წოგამ ცარდმა თა ჭანდგასამ.
ო, დომბად, ნერ მახ წა ზონამ ზორბ, აგგაგ არღ დენ ქუნდ ქანამ
კუდა დიჯუ, თუჯუ 'ვღღღამ, დე ქამ ბარეგსთამ ნერ მარდთამ,
კუდა თუნგამ წაფთათ ზაღდენან, ყუსუნამ დიხი ჯსრავქან.





XLVI

ჭატმამე რაძერე ნესტან-დარეჯანე თეხზამ

1121. „სახარან ნაგროზე ბონთე ბაზზად ახამ ზღდაჲ რაგამ:
კეცე ბონ ნს ქანენც ბაზარ, ბნეცკოთონ წრცევენც ბაღცამ-
რადამენც სხი ჭანენძენ ზორზ, რსულდ დარას არღასთამ;
ცნდ, მინას ჭანქანენც მევენდ სთერ მნღიჩჲთნ ხნდარამ.
1122. მახ, სწდწჲერთნ, ჭმხსსსამ გაღვანმ ხვენთნ, ღწერთთნ.
ჩი ქვედ აგგაგ ვამამე, აჭთნ რადთე მენ მნღიქქ ჭანღწამთთნ.
რასთ დნს ბონე დნრლე ‘ძუხამ ჭეყვსესენც ჭანღერე ზანღთ;
ზარენც, ბურთიამ ჭანყაზენც, დულე რავაძენც სნ ბანთნ.
1123. სთერ სწდწჲერთნ სნ რაზამ გაღვანმ უსენ ჭანცაჲ,
ზზ სნ უსთეთე ჭანქანენ, ხონამ მნ წფთენ ნს ყზჲ.
მნღიჩჲ უსნ ჭანხასსამ ნე ‘ფფთნ დნრ ხვენთნ ცე ვამამე,
კემ ჭანყაზნმ, სთამ ნსხიმნ აღჩი ყნღწამა ჭანცაჲ.



1124. ივ ხათთ დენ ნავროზ ბონთე მადიქჲსნ ზუენთა ნეხხასთამ,
ჲდ ნა ზუენთამ მახ დნენართთა ქადიმ თუცუახნა რამსთამ.
რაზდნხთესთამ მახ რასთაგდ, ბუცა სენ სადნითთა ზალთამ.
რადდღთამ თა ცად ნახიმ, ჲენგთამ ადცე 'ფუთ ჲახასთამ.
1125. ბაიზარის, მე 'მბნდთთიმ დერდონმ ცუდესთამ ყაზთამ.
ზბ ხათუნთე ხორბ ქვე ზელდონ, ნე 'ლდავ ნენ ქვედ ძერდთა, აჲთა.
ხორბ დსნე ზარჯუთა ბირა მახ ჲასთა ცუდესთე ზარგა.
თაღ-თაღ ივთონ ზბ მს დარას, ქოდთონ მე 'მბნდთთიმ ჲაჲგა.
1126. დერდონე მიდგ ქვე ვდის ბუც რსულდ აღვსთ—ცადგანნ.
ჲდ ბარზონდამ დაღ ჲარსნა დენჯუზმ მბან ჲადგანნ.
ჲერდამ უსთეთე ესქოდთონ ჲდ მს ზარდამ მბანნ.
ნოგამ რადდღთამ ცადქანენ, ჲდ ნა ცინძინად არდზარნ.
1127. უსთეთან დგჲათთა ქოდთონ, ჲაგ აღდავ ვდის ჲუთთან;
ზბ ჲაყარზანდნ ცად ასთავ, ნად ჲედნ ბენთონ მს სარნ;
ჲაზჯუთა ნერ ჲდ ქვე ჲედთოდ, ჲდ ჲაცუდესთე ჲამან'რდამ,—
ივნეგ ბაზადნ მთგანგა, ასასთის სს თეზ მს ჲანგთან.
1128. რუძენგ ბაქოდთონ, ზბ ქასთენ ვე ბარზონდამ დარდ ჲანდამ,
არზადთონ, ქვე ჲასერდთაინ ზარდამ ყენწუად დარდმ.
დენჯუზ ასთავ ესუდთონ: დენქ ქანე ცადარ ვე რამმ.
ზალთონ: მარლ ქანს სერდ ჲდმ, 'ნდარ ცე დენქქანძინი აჲთა?
1129. ნავ ჲდ, ჲდ ნა ჲედთონ დარდმ, ბაზედთონ ჲა ზბ ხასთანმ:
ნავდ ბადთესთე დჲჲამ, ჲდ სენ სათგ-სავ ცანგანთთ.
ნავ ქვე 'რბავახს ის მს ცურმ, ჲედთონ სენ ჲუზდარ სს სართ.
რაცუდესთე, დის მედ ბაჲთედ, ჲი სთე ჲეცე 'ნახჲერ დგთა?
1130. სურმ რაქოდთოდ სს ნავე, დერდონე რამმ და სდასთოდ.
აქასთესთე ჲე ჲამან'რდამ, ჲი ნამ ქანე, ჲაღა, ჲალთოდ.
ივ უდგომამ ვე ნა ჲერი ჲამ თასძინად ნა ჲედთოდ.
სუსნამ სს ზბ ქა ქასთენ, ჲედონ ჲდ ჲუთენ ნა ჲედთოდ.



1131. ჩერლზე რამსთოდ ვეღონ ნაჰამ, ბადგომ შა ქოდთოდ ნდვრსგა;
ოჰ სეღგომამაგ ძე ესღასთოდ, თადმაჰ თასთესთოჰ მაჰ ჰუნგთა,
საჰ სარამბარზან მაჰ სარელ, ვეღ წინ ღარას თაჰ მაჰ ჰუნა,
ნომხასსან ვეღი მაჰ ჰუნდამ, ხურაჰ ქადღთა ჰეჰ ცანხართა.
1132. მე 'რდამ რაზდინთაჰ მაჰ ცასგომ, ჰეჰ რუხსამ ნერრუხსის ბასთა,
ჰეჰ მაჰ რუსთო 'რთთვეღ, ზენგ ხურაჰ, რასთ ბარზონდ არგმა ესხატცა,
ჰეჰმა ბაქსუნ, ქვეღ ხურმა, ცასთეთან ზენ ვეღ ქასუნმა.
რაცეღენ ნან ჭიფუფამაგა, დჰარ რახგადღონ მან ჭასთა.
1133. არგესთონ ცეფუფარ ცალარ, ჩი ქოდთა მანნან დეგქადღთა:
„დინა ინდოთაჰ სარქოდთოდ ხურე ჰაცარამ ნან ქართმა.
სუსნაგამ სან თადღ ნეცცაჰთ, მაჰ ქანჰთ სარა განუფთა;
რაჰამ მაჰ ქანნთ,—ცე 'რდომოდ, ჰეჰ სენ რადთძესთამ სან ძერდმა.
1134. ქედ ნან რადთოდ,—ბამსუთ-ოჰ შა, ვეღონ თა ნექქანჰთ მარგა.
არდამ რუხს მამე სარქანჰთ, სარახსუთ ჰეჰ სემი ყავგა!“
ვეღონ ჰედ, თახგამაჰ, რასთდარ, ბაჰვეზდესთოჰ სან რაზმა,
ბადხანგენმაჰ მაჰ ნან რადთოდ, თენგ მასთუჯენ ვეღესთოჰ საჰთა.
1135. ბაზდღთონ, ჰამაჰ მაჰ ნან ქანგენც, ზალთონ რუძენგამაჰ ჭანქასგა:
„ამარუთ სან!“ სბასთოდ დენ სან, რადეგ სენ ქოდთოდ სან სართა,
ჩეზუჰ რაქოდთოდ ჰედ ყავგა, დონე ბაქადღთოდ ჰეჰ მინდთა.
რავადენ შა ღარ სან რაზმა, თადღ ჭანრასთ ესთოჰ მან ჭასთა.
1136. ჰეჰ რასუღდ ვენდენ ნამ ძურან, ბუც ხეზამაჰ ვედის სარდნარან.
სომე დენ ქანგენ: ჰეჰ ხურ ვეღ, ხურ მაჰ ცურე რუხს ნან ქანდნა;
ჩი ესნეგქანდნაჰ მაჰ ბუც ნეგ, ჰეჰ რუხსმაჰ თა ჩი ჭანდჰუნა?
ბასუძენ მაჰ თენთო ჰეჰმა, ჰეჰმა ხეზდარ მაჰ ცე ჰეჰმა.“
1137. ჰედ ჭატმა ჭანცის მაჰ ნეხას, ნეხთამაჰ ჰეჰ მაჰ რუსთა. 'რხაჭთა,
ავთანდიღ ღარ ჰედ ესქვეღთა, ყარმ ცასთესგთაჰ სარქადღთა;
ამროხქოდთოდ ჰედ ქანდი, საჰმასთ სეღ მაჰ ჰან სარჰალთა,
მით სან ცასთო სეგამაჰ თადი, საღას სან მნცოდ ნან ჰალთა.

1138. ღმერთს ქვედ, ჳდ ღმერთს ზალთა: „რატორ მენ, ქვედ ჳდრის, აჴთს“. უს ჳნ ზალთა: „ცინ ჳდ ქოღთონ, ბუცმა რაცდენ მარამს. სჴნდმაცენ ჳა ქოღთონ ჳდმა, არახ ჳნ ქმა ქოღთონ ჳათ. ჳზ მა ჳნდნ მენ სდხდთონ, სბადენ ჳა ქოღთონ მს ჴარსმს.
1139. ზალთონ ჳნ: „ზალ-მა მენ, რი დნ? დ ქმ რამგჳრდნ, ცე ბსთუ? დჳ ქნდნ ქოღთოა ნერ სავთნ, არგ სტაღთუ ჳჳზდნ?“ ჴარსთთონ ჳა ძჳთუ ნს რადთა, — ჳურე ‘მსარსებრთთ ნს ქნე. ჴონძესნძ ძათთე ჴედდნრა ჳა ჳნდნბენა ნექქჳ.
1140. ცას ჴედდნ თეხსენ ჳა ქოღთონ ჴარსთთნა მს ნეხსთნა, ჳა ას ჳა ქვედთა თეხჯენდნ სბერ, მასთგანსგ ყნდსნა; ჳნ ჳრუსტად მს რუბინეღ ქადრი ცასთესგ ჴედდნრა, ჳმს ქსგანა, ქვე სელღი ჳნ მს რესთ ჳნდნ ჴერ მსთნა.
1141. ზალთა რეზ: „დნ რნვედ—მადჳ, მადნა დნ, მცნგ, ჳჳზდნ დნ. არლჳ უ მსნს მს ხაბარ, სთე ძლნდჴრნ მს სნთთნ. ჳზ თნრლნდთაგ, მნგჳრ დნ, ‘რხჳდ ნნამონდნ მს სნრმს. მა მს ჴნრს, მს სავ ჴედბონთნ რატურენ ნს თნრ ჳნდნ.“
1142. ზალთონ, ჳა თეხჴარსთ ქნენსნ აჴონ ნჳ, ნერმა უ ‘რხნდნ; ჴესნჴძნ მა ზონდ ბენთონდნ, რი ჳა ჳმს ნერ თეხსსსნგ. ჴურენ თა ყნჳ რსთნგდ, ჳორზ ნგზაგ ვნად ღნზგნნგ. — ზალთონ: ჳურიმს ნნმა უ ჴურენსნ ნერმა მა რსთნგ.
1143. რაცნა მა ქოღთონ ნსხიმს, ნნა მენ რაფუნდნ ნგზანა, ჳა ჳნ მბზსსნ ქვე ჳდრი ჳნ მა ჳნდ, რსულდინდნ. ჳნ დდალნ ცადდნ ძათთე ჳა ნემზნრზთონ ჳოზ ყჳმაცნა. ცასთე სგ ჳლნდთა ჳარღი, ცემს იხ ჳარღის არგნა.
1144. ჳურე ‘რქოღთონ ჳზ ნსხიმს, ნიჩი ჳდ მბზაღ მა ჳნდნ. ხიბარ, სუსნგ რან ნრცარღი, რადთონ იჳ რსულდ ჳათ ჳმსნ. ბაგნრდთონ ჳა ჳზ მბზსსთნა, ნიჩი მა ჳედთა ჳფუნდნ. იჳ ღნგქადგნნგ ჳნ რადთონ, სუსნგნ-იჳ მს ნრცდდნ.



1145. ნერ და დისსაჯუ ჯაგ, დაახასთ აზ ქვედ ჭაძურონ ბასთონა, თენგ ქვედთა, ცასთ სუგ ქადთა ჯმა აძუბ—ნასნაგა-ბონა; ბადლბთა-იჱ ქოდთონ: „მა ქუ!“—ჯმა ჭასაბერ-იჱ ანცონა. უღეგას ქვედ დან ანა ჯმა, ნერ ქვენა ცუხ ქანენ ზონდა!
1146. ბაცედან ამს და რაზ, სქუდთ სთუ და საჱ ცასსუგთა. საჱ ცადე ასთაჱ ჯედ ქადნა ცაღე-ამად გიშერ „რცუთა; საჱ ცადთა ქადნეც ჭადანა რანმ ჯემ გიშერ სთერ ცუხცურთა. ჯედ კორადე, აგათუ „ხსანა სერდთივენც ნადჱჱთ-ჭანდგუთა.
1147. იუდაძეგ ქვედთა, ნა არდთონ აზ რასთაგ და ბაჭანსუნან. ბაჭანსთონ-იჱ აა: „ზალ, ჩი დან, დაახასაგ ცუ უ დან რესთან?“ იხჱარდაჱ ცასსუგთუ ქადნა ჯმა დანერდთა ძჱაფუ მს ძერდთან; ხურუ დედთამს და ჭედმასთ დან ნა ბაჱრომძან ჯემან.
1148. ჯმა ხჱესსანგარბთა ნა ყანუ, აჭუნა ვამდე ქამ ჭანდე,— დარუ ჯმა არმასთ ცუბერ ქარც, ცასგომ ჩადრამა ამბარბუ. ბაზუ ბასთუ ჯმა აძუხდარ ცონგ და ნეგარბან არქანე; იჱ ჩესუდ ცედართა სისუ, ჯმა ანდარ ქარძენ ნა ხარუ.
1149. დისსაგ მა ცუ ჯედის ნოჯუ: ხურთა ზენდ და ხუ, და ქარცუ. სთერ ზენარლ ძაჱმათა ჭედთონ—დარდ ბასთაგ დარ ნამ არეჭთუ, ჭანა ნიქჱე ჭედთონ ახან, რხ, ცამა ჱაჭთ ჳნ ჱედესთუ? ჱედ სან ბაქასთ ბუც, ჭანდმან ჱაჭთ, რასთ ანდონეიდარ ზენდესთუ.
1150. ხურცასგომ რასულდ ჩეზგ ბაზბად ბირა ბონთუ „მბახსთა მახმს, ჯმა ნა ყარ ქოდთონ მს მომან, თარსთენ, აჱყუესძანის დარდმს. ზალთონ: „ჯმა დენ აზ ქჱე ზალონ, ძერდ ნესკაჭძანი ფადცახმს!“ აჭთა-იჱ ყუედთა ქოდთონ, ჩეზგმ-იჱ ქჱე ცედან ჱათმს.
1151. მა დენ აა ზალონ, ქჱედ ქანონ, ნიცუ ხოს არდთონ მს სარან, აზ ნა ზედთონ, ჩეზგ ცუ დომუ, ხორბ ახჱჱეს ჳნ ნერ ცუ ჱედან. ჩეზუდ ნერ უსენ ქჱე ჭენა, სადრაგ ჱედ მს სარ ჭანუძან! ნაჱედ ხურუ „მხჱუზ რასულდან ბამბახსან ქჱედ ის და თენთან?

1152. ივნაგმა ცე უ მს ბონ თა: ყველ მს წუფარსთა ზენჯე.
ცმა, ჭადლაჲ ზაღონ უსენან, მა ბაცკონ სბ მა ყველ;
რასომეჲსნძან მს რაზე, ქვედ ჳმა ნე სყარქანძან ჩეზე.
არდ ქვედ ბასნძან მს რაზე? ჳმა მს შარდმაღ ნს ჳერნე!
1153. ბაცედნ ნენ სბ მს მოამა, ჳარზონამ ადღ ქოდთონ ცინთა:
„იჲ ცედარ ნენ სბ ზაღძენან, არდ მენ ბახარ დე ძერდრმა,
ქვედ ჳმა ნიქანძან ზაღძენა, სომე რამს, უსენ, დანძიმა“.
არდ მენ ბახორდთა: „ჳნდ ღურთელ ხოლონ სბ მს სარ ზენთიმა.
1154. სბ დს ძერდ მანათე ბონმა წუფუნდარ ნიქანძან ზაღძენან
ნს ზარონდ, ნს დარ წეზონგან, ნს ხასთაგ ქანა ჳზნაგან“.
ჳმა ჭისთა ადნ ჳნდ ჭანძერდთონ ადცე‘ფუთო დარ სბ მს ჳგანა:
„ცომ, ნერ ჭენძენა დე ხურე,—დისსაგ უ, რასულდ, წარძანან.“
1155. სესთადი, მს ჭადელ რაცდე, გაღჳანმა დენ [ბაცედესთამ.
ჳნდ უსენ ჳმ ჯიხმა ბაზად, ხურე ჳნდ ქამ ჳდე ჩეზან.
ზაღთა: „ამ ცე ჭედთონ აბონ, ცავარ უ, ცემა ცე ჳძან?
ქან ჳმა ქონდ უ თუგ, ესთაგამ, ჳნდ სჳცაჲ მანმა ჭანყზან!“
1156. ზაღთონ ენ: „სბ ნიცე ზონენ, აე სთაგძინადნ, ამ თუგან,
სბ ცე ზაღთონ. ჳმამ ჳნდამ ჳმან ნიცე ზონენ მურ დარ.
ბაჭარსამ მა ამ, ცმა, იჲმა: ჩი უ, სთამ ცმა თეზნამ სუძან.
ქან ნს ჳლზთამ ამ ზარდ ნერ ჭანჭანძან ჳიდ ჳმან.
1157. ბაცეგამა, ჭეჭსარმ ესთამ ჳმან აე ‘ჭსარმძინადნა,
ზაღთამ ენ: „ო, ხურ, დე ჳენგამ სუძან მახ დარ, ზონ წა, რაგამ.
ზაღ, ცე ზოს ენ ის ნს მამან, ჳმა ცამამ თა ‘რთთიგა დარდამ?
ზაღ, ცამან ნეზბურ დე აჭთა, ქონდ ქჳ ჳდღა დე ხრუსტაღამ?“
1158. ჭარსთამ წა, ჭანღა ნს ზონამ, მახ ჭარსთთან ჳმა წამარსთა?
იჲ რან ჳნდ წრნელჳდე ჳარდი, ჳმა ამ რუსს ცასგომ წამანსთა;
საჲ ძექქუთა რასთ, ქანღმთაჲ, რიჳდე სეზღუსგან წრჳალთა.
ქასთესთამ წანყღამ,—სძურძან,—ჭანღა იჲ ნეხას ნს ზაღთა.

1159. ჭარსთამ წა, ჭანღვღღთამ ჳმამ, ძვაფუ წა ღწვარღთა წა ძვრღწა.
ქვღღ ღსთამ, ჳღ ბადღის კვღმე წამ ნიცჳ ძვრღთა ‘ფუფუნღწა;
ბაჭარსთამ თა ღა, სქვღღთა, ცვსთჳ სვღ წრქადღთა თუნღღწა,
ზალთა: „ნიცჳ ჳწ ზანღღწაწა!“—ზუნღ, ღა მასთმინად ჭანთუნღღწა.
1160. ღემა მახ ღწრ ჳწღ ჭანქვღღთამ, ჭაგ წა ცვსთჳსვღ ჭანქადღთამ.
ჳწღღ წამ ჭანყვღ ღა ზწრღა, ქოღთამ სვღ ჭანსმოწ, ცჳ ზალთამ.
‘რსაბზრ წა ქოღთამ ქწვღწა, ჳმწწ მახ ღვრღთა წრზასთამ,
ღანღ ნიცჳ ხასთა ძვხამ, ცას ჭანღღ ღანღთა ღვწ ქოღთამ.
1161. ზალთა ჳწღ უსენ: „მწწ აბოწ როზ ღსთჳ მწ ზუნძინღწა.
‘ვღავ ღსთჳ ღა რუსთა ჳათწწ, ხურავ ჩი ქადღწ ცანწწწა;
ჩი ჭანწიცწწ ჳა ნვრ ჳმამ, ჳმწწ ბასუცძწ ღა ზწრღა;
ჳმამ მვწ ზუნარღღწა ჩი ის, ასკვღღწთ წვგახს რსსთაგამ.
1162. ქასთჳსთამ წამ, რაცღღსთამ, ოხხთა ქწწგა, ჭანსთამა.
უჳღ ჭემბანღწ ჳღ ცინად, ახიცწწა თარ ჳღ ბასთა.
ჭეროზ-იჳ ქოღთამ ღა ცურჳ ბაზარქწწწე ყვღღთაგთა,—
ახსთ ჳღღსთჳ ჳმ ღა ხვზჳ, ჳაცადრწაგთაჳ, მახ ზწრღთა.
1163. იჳ ცასღწა რსსთაგ ჳწღ რაცღღ, ივღვღღთო ღა ბოწთა ჳწღღ.
ზალთა მვწ უსენ: „ზა რაგა ღად ჭეღთოწ წანა ფადცანთჳ:
ბაცწწოწ სამ წა ხვწწთიმა, ქწღ მწწღღ ნვრ ჳღ წამბანღ?“
ზალთოწ ჳმწწ: „თაბჳ აჭსი, აჭთა ჳწღ, ღანა ქვღ ჭანღღ.“
1164. ჳწღ უსენ ნადყვთ, რუბინთა რაგზწრსთა ძწვვარ წწრთოწა.
რაქვღრღთო ძჳ: „გადწანჳ ღღ რასგვთა წამბანღწ კოწრღთა.
ბანღგა მა, ჩვზჳ ხაბარ ღჳ ქვ სრწღიღა ჳმ სოწთა!“
ზალთა: „ჳწღ კვწთა წრცაწოწ, ისთჳ ქვ ადყვსა მწ ზოწღა!“
1165. გაღწანჳ უსენ წწღღაღჭთა ფადცახჳ რასულღ ცანქწწა.
ღემბა ჳღ უსენ ფადცახწწ, ჳღ თვხწა ღსთჳ ზანღრთთა;
სბადღწ წა ქოღთა ღა ცურჳ, რაღსთა ღვწ ღა ხოწ ღწვართთა...
აქსსუთ-მა გობი, ‘წანხასთ, აცჳ ‘ვზარ ბაზარგანწამა!



1166. ჰად უსენე რაზმს ფადცახ ბირა ბანეშთა, ჰად რასეგ. ბადეღეთო თა ნოგამ ნვაზენ,—ოვ დარ ძე არეონე ჰად ნად ჰად ჰეროზ ის უსენამ სომე, ჰად ყვარან ნფუჟენ დარ ნად ყვად. ნიქვდ 'რზად სეკა ხარნაგდ, „ხადონ ჰარდიოჲ ცე ყავედ?“
1167. რასეგ დანგ—უსენამ—ფადცახ ქოდთა ყაზნაგავ, ნფუჟენდგ: „სთერ დისსად გსთუ დან ხვუნთა. ზად, ქამ სან ქანეს ნანგანგან? სთერ ზენარლ ნადყვთ, რუბინთა დე მანან ქანეს დანგანთთა; მესთან, ნიქვდ ბაჰიდძენან აზ დანჴან დან ხორზ დანგქანთთა“.
1168. ზალთა დენ უსენ: „ნან ფადცახ, ქუეძენან დანჴან დან ჰარნამ, თავეს რუხს ნფუჟთ დუნეჲან, დე სან ხურ ნამ სან ცარდ'დ! მადე გვუზენამ ცე რადსთონ, ნერ მან ბირა სთერ ხანგანთა, ძავმათა ნამ ჰანდინათთა ივად დარ გსთუ დან რათგან.
1169. არჰამე აგგავ დარ ნე 'სთუ ნერ მან ხვუნთა, ო, დანესთან. 'ნდარ დანგარ მამ ის ფადცახან—ხორზ უსად დან საყყ დანფუჟამან, 'მბანდმან ჰად თეხანამ მენ არჰან,—ჰავე ჰად მან ბუც რუხს ხურან. ჰარნე ცარდ ხვუზდარ ქანძესთუთ, მასთინად ჰად დარდ ჰანსურდმან“.
1170. ნერ ცე დარლქანონ მან ნეხას, ბასასთა მან არდ, მან ძერდთა: ზალთა ჩეზუჯ სსარდ ფადცახან, ხურავ ჩი ქადდთა ცანგანთა. ბარადი ფადცახ, გსუადმან, ცინამ ბადძავ ის მან ზარდ, რადთა ბარძერდ: „თად მან რაზმ ჰად ქვად არქანოჲ ნერთანქქა!“
1171. ჰად ბენთონ ანცოჲ მან ზარდ, ბადენ ყანდმანამ მან ჰათ. ფადცახე ცალართუ ხისდარ, ჰად არბადანჴვად მან რაზ; ჰად, ზოდავამ განგან, ჰემან, დემ ჰად ანსად ცალარე: ბადისქოდთონ: „მე'ნამონდ სარ აჲ ცე ზენძინად ანგარე?“
1172. ზალთა მენ: „ჰატმა, ის ბარძერდ ფადცახამ, ჰად უ ხარზგანგან, ხურემსარ ჩეზუჯ ფადცახან ბადანგარქოდთა დან ხორზ დანგ.— რადთ მამ აჲ, აჲ აჲ ნექქანონ; ზონ, ხარზ ჩესედ უ ნან რანსთანგ“— რასთ, ცემა მედ არგ არქადდი, ო, ხვუცავ, ხედან მათგანგანგ.



1173. ბაჭარსთონ ს: „კჳა თა ჩი უ, კჳა ცა ჩეზ აგურუთ მახმან? ზალთოა მენ: „ნართიგა ბუც ჩეზ, ფადცახან უსენა რადეგა! ნიც კად ზოს კედ მს სარან, კადლ მს ქვევთონ ხვეცაჳმ, თენგ ნექქარზელთა მს ზარდ, ნად ღეკვა ქოლთონ, ნად ბადგა.
1174. ჩეზგმ ბაცედენ, აზ ჭედთონ: კჳა ქველთა, ძენაზთა ხაჳნა. ზალთონ ენ: „ო, ხურ, ცე ქანონ, საჳ ამონე ნედ რაზედ სადამა; არე ნექქომქომმს ის მახმან, მახ ნეწისთქოდთა კჳა ქარზა, — ბანგმელთოა ნს ფადცახმან, სიდე დამ, ნერ სუძენ მასთაა“.
1175. — „ო, მს ხოდე ხაა, — კჳა ზალთა, — მა დისქან მს ზენძინდთედ, ნამონდძინად მამ ნმხიც უ, ახვერ დან ნაჳნარ, ჭედ ცარედ. დის აფფენდარ, დე, მს ხადარ, მა ქს მე ნამონდძინადელ! ბავზარსთონ ჭედდარ ყველთაგთა, ბავზანდ დე მს რასთ ნეხასელ“.
1176. ცასთოთა, სთავდ ნადყველთაჳ, კჳა მა ცასსეგთა ქვე ქადელთა; კჳა ზარდჳიღარმა სესთად, ზარდ თასძინად ნს რამსთა. ცინან ცინე არლ ნს ქოდთა, მასთე მურმან დარ ნს დარდთა. რაქვერდთა მანა სართუხან, კჳა მა ცასგომედ არჳალთა.
1177. სთერ ხანათა ‘ვარდ ქამ კედის, კერდამ ბაცედენ მა ჭასთა, ნადყველთან, კედ ღურთან სისთონ აზ სს ზენარდდარ ხვეზდართა, კედონა კედ აღე ჭარდგ-იჳ სახარე არლ, კამქანგა, კჳა ასთეკედ სს ართუხთონ, თენგ ქა თეხანა რესთ მს ზარდს
1178. ზალთონ: „ბახხვეს დენ ქანძესთე, ამს, მს ხურ, ნაჳნარმე მა ქს“. ცალართე კუხმან მა რადთონ, არასთ ის ცანართა ქადგა; ბასთა ყარ, უნარ კედ- ჭესთად, რაცედის ფადცახ მა რაზმან, — ჩეზ სარგვეზდარმა არქვევთა, ნიც სძერდთა კჳა ფადცახმან.
1179. აღამ კორდგანათთა ეზლორდთოა კჳმან, დისსაჳჳ კენდთაგმან; ნად კედ აღამან ურომან, აჳთ თენგ გვერდე ქოდთოა რაზმან. ხურცასგომ მამ ხარზქონდამ ფადცახ ნერ ქვე ბაქასთ თადმან, კედ კჳა დისქანგამა ზალთა: „ხურ, ქაცაა ჭანენდელ მახმან?“

1180. ცნსთ ქვზე ნს ჭნდნკვზ ხურმს, აჭთა ქადღთა ჳღა ^{ცნწრთა} ზალთა ფადცახ: „რასთ მს ჭენდნა, ხურაჳ ბარუხს ის მს ზნრნა, ჳღა სრვონ გკვრდ უ. ბნდვზრდნრ, ჳნდ ქვზე სრხაჳღთა ნს ზნხნა, ნერ მს ჳარზონ, ზონდხნცცნამ, ბეღრთუ ხათმწ მს ჭნსთა!“
1181. სბადენ ნა ქოდთა მს ჭარსმს, ჭარსთა მს ჭანდმწ ნეზაგნა: „რადურ მენ, მს ხურ, ქნცონ დნ, ჩი დნ, ცაგნრ ხორზ მუგგაგნა?— ხურნამსნრ ჳნ ძჳათფ ნს რადთა, რუხს ცნსგომ წმბწრბე ბარნა,— ჳღა სნრგკვზბერნა ქვზე ბადთი, ჳნდ წნწძურგნ, წნკარდნა.
1182. ნამ, ნს მწმ ყარდთომ წფუფენდნრ ფადცახწწ მს ხორზ ნეხსსთა,— ჳღა წნდნრ ქწმდნრ მს ზნრდნ, მესღდი წნდნრ ცუდწრთა. ჳარდი არჭ რანუ ნენნელკვზდ, ბამბწხსთა მს ხორზ ნადყჳთთა. ადწმ ჳდ ჳნდ დის ქვზე ქოდთომ, ჯიხნა მუდ ქწნენც ყჳვღთა.
1183. ფადცახ ზალთა: „ნერ ცუ ქწწწმ, რასთ ცუ ‘ღდაჳნა ნენ ზწლწწწწ? ის დჳჳწ ყჳვღმუდ ‘რმწსთ დწრ, ჳღღონა იჳ რასთ ჳდწწწწ: „ისქწა ჳარზმწწწ, ბნდვზრდნრ, ჳღა მს ზწრდწმდ ღწჳწწწ, წმწ ისქწა ნეხას ჳდმწ ადჯენ წწჳ,—წძუხ ქწჳწწწ.
1184. ქწწწ უ ბენთონ ზწწდჯენ ჩეზგ, ჳღა ბწრზონდ არგნა ჭანდგწჳ. ციწწიწწწდღ ციწ წწ ქწწწ, მასთმწწწწ წმ მასთ წწ ქწწწ: ამონდ წმწ ‘წამონდმწწწ ჳღა მს ზწრდწმწ წწ ხწსსუ. სთუ მს ყჳვღთა წწდწ რან, ზონდ ბწდღონაჳ ქვზე თწხუ.
1185. ნერ მს ჭერთ, ხჳცაჳჳ ჭწრცუ, რაზდწხწწწ ძმბწხ, ციწდღღწა, ბარუხს ჳნ ქწწწ მს ზწრდ წდმწ ბაცთთაგონდ ხურწა. ჳღა მს სძურენქწწწწ ჳადთაღდ, რაძურმწ წფუწთ რწსთღღა, ჳადღწმ ჳად ხიბარგონღა ბადწდ ამ წწცად წწ რუხს მწა“.
1186. ფადცახუ ჭერთა ზწლძენწწ: უ ყარუჯენ გკვრდ, წხსარჯენ, ჭიღელჯენ, ხწრზქონდ—ცწსგომწა, ადცუ‘ფუწთა მწრ წღღაჳჯენ. ხწსთმწ აცუდის ჳღა რაჯუ, ‘ზწაგწწ ჳღა წწ ზონუ ბარენ,— ჳღა თეხწა მენ ფადცახ ყაგუდ აცუ რწსულდ ჩეზჯუ რადთენ.

1187. ჩეზგელ ბადელდოჲ ქანენთა ჳნდ ჩენძე დარსა და ჳნდა,
ბირა ხორბ ზენარლ ჭარდგვჳთ ქადდოჲ დარსელ ცახართა;
ხუდ არქოდოჲ დაჲ და სარელ,—ჳდა რუბინაჲ ჳდ ექსანგა,—
ჳარდი სერთეჳთა ხვზდარაჲ, სჳნდელსოჲ ხრუსტანაჲ ჳნგთა.
1188. ფადცახ ზალთა: „ხორბ ხვჳსსან ჳათ თალე ცათთა ქჳდ ჳა ნა ჩენძენ.“
ჳნდ ნეგჳდინაგ ზარინთაჲ სარაზოჲ თარხნაგ—არხვჳსსან,
სელთადის ფადცახ ნდ ადამ, ქად, ჳლდაჳ ღანვარდოჲ ჩეზგან.
ჳემ და სბადენქოდთა ფადცახ ცინან ჳთუფთათ ქჳსუჯთენ.
1189. ჭარასთ ეგნუხე ჳნდ დჳარგას ჳდა ნუჳურნდთა ნდ გარზთ.
ბადელდოჲ თა ჳნდ ცანქანენ, ჭენგთა თასედელსთ ზახმ.
რადთა სთერ ღანვარ უსენან ხურენგას ჩეზუჯ ჳმსარმ,
ჳამ ჳასნთაჲ ესცალთოჲ, ბადდაგ ის სნ ცინაჲ ბასთა.
1190. ცან ქანენც, ჳნდ დაგ ნჳაზნთა ისთოჲ ადამ კუხნა-კუხმ.
ჩეზგ დახი ნემარე ზალთა: „მამონდ მნ ქჳდ ქანე სუძგა,
ჳი ქა თეხნაჲ დნ არაგონდ, ჳნდ ქამ დნ, ცე ‘რხაჳდ მნ უდმ?
ნერ ახხვჳს ამაღ ცე ‘სსარონ, ცარელ ‘ძუხ ქჳდ ქანენ ცუდგა?
1191. ჳარდიან ჳნდნარ და ბუც ხვზე მა‘სიგონ, ჳდა უ არგონ,
ჩიზონ, ხვჳცაჳე ‘ხხვჳსაჲ აბონ მე ‘ზნგთელ ჭათეხ ონ.
ზონჯუნ ღნგ აძადნა რაზნარ ნიქჳდ ამარძნ მასთ ზონ?
სარ ქჳდ ბაჳნა ზანჯუნ, ზონდ დარ და ჳნდ ონჯე ‘ხსეზგონ.“
1192. ეგნუხთამ ჭანძერდთა, ზალთა: „ჳა, სარყანთა, ზონდ ესსარუთ!
ნერ მნ ოაჳყანაჲ რადიუთ ჳმ საადე ამ ქჳდ ზაადუთ,—
ჳდა მანაჲ ჩენძქანენ ოაჳე, ჭანღა ჳდა მნყნდ დარ მა უთ,—
ჳლელ ცინ ქანე მან თეხნაჲ, ჳდა ჳანდნაგ დარ ჳმბარუთ.
1193. უს-ფადცახან ჳენ ნა ბაზზენ, უ ბენთონ ანდნარ მნ ჭანდნაგ,
ნაჳ ჳა ობათერ მნ მოადაგ, ხორბ ღნუფუ ქაჲ ხონე ფადცახ;
მაღე მნ დომუთ აფუნდნარ, უ მანან ანდნარ მნ მასთაგ.
ჳემ მენ ცარენ აგად უ, ჳდა აფუნდნარ ნაჳ მნ აგაგა.



1194. ახ მს ცარდ ჭყუნქანდენან, ზარდა ბაცნგდენან ქარდმა.
ფადცახ ჳედ სუმახ ნეცუნლდმან, ახიცან ჳედესთუთ ცარდმა.
რადთდენან ჳენ ახ ჭანდღამთან, მ'ასთანჳედ ესთუ ამ ბასთან.
აჳაძუთ მს! ნერ ანა ხაჳ მა ჭანუთ მს ხორბ ხანთანაჳ.
1195. რამხანდთა ჳედ ჩუბ ზენარლ რონ, ხორბ ზენარლ დურთან, ნადყუდთან,
რამსთა სარამ ჳუჳ ზენარლ ხუდ, ჳედ სულდნა რუბინთან სქანგა.
რადთა სენ სან ამან ზალთა: „ბამბარუთ მანან მს დანთან:
აჳაძუთ მს, სთერ ხჳეცაჳ ჳენ ხორბ ბაცანდმან მს ჭანთან“.
1196. ცალართან ჳედ ბაზდქოდთოჳ ჳეცუ სთერ ყანზეგდინანდთან,
ფადცახუ თას სან არბადროხ, ნად სანგდენდის ნერ დანგქანდთან,
ბაჭანდქოდთოჳ ჩუჯუ ჳაძენ ჳუჳ ესთერ ხანან დანგდთან.
ჭენ, ცუთან 'ნთესუ ზარინან,—ხანანჯუ ბენდურუ სტარცან!
1197. სთერ სულზარინთან ბანდნან ცარდ ან ცინძინან ნან დანთუ,
ჳედ დანგან ქანანჭინანდან დანდნანთუ კან-კან ჭანცანჳ;
'ნანქის უ, ან ბარც ნან ზონუ, აჳ ამონდნან ჳუჳ ყასთ ჭანქანუ;
ანდამაჳუ ჳუჳ ესბანდთუ, ნე 'სჳაძმან თანზენ ბარზანდთუ.
1198. ჩუბგან სეხანსთის ან ჭანდონ, ნად ესქოდთოჳ ანან ნეხას დარ;
რადასთა სან იჳ ან დარს, ჳედონ ჳედ ესქოდთოჳ რაზდარ.
სუსან რაცანენ ესსარდთოჳ, გადჳან თან ცანდუ ჳედ რასთდარ.
მან ან ცანდუძანან ბაზბად, ნად ან ანჳჳუდრთან ქანდმ დარ.
1199. ეგნუხთან დარ ადლდესთუ: თალდ ჭანთარესთუ ან ჭანთან.
ჩუბ მან ბაძერდთან მს ნომან, თარსთხჳუზან არბაცუდ ქანთან;
რანუდენან ან, ბაზდთონ ან, ქოდთონ ჳენ ადჳუდნ ყანბესთან,—
ჳუჳ ან ბაქჳემდთან მენ ჳათმან, თუნგ ჭანრესთის ჳედ მს ზარდ.
1200. ზალთა მენ: „მანხი ახ აბონ ბანდნდთონ დან ხორბ დანგართთან.
სთერ ხჳეცაჳ დან ნერ მს ბასთუ მა ჭანცუნქანანდ ან ხანთან!
ნად მს ბამბანხანდნან, რადთ მენ ბანხ,—ცანთან ქჳედ ჳა აფუთანთან,
ანან ადიძონ რანსთანგედ, ნად ჭენძესთუ მან სან ცანსთან“.



1201. ბახდონა ხსდასთონ ჳაფთაღღ ბახთა ჳაფაგღარ ნესურღღ სივთელთონ ჳა, ჳაღღაგა ჳღღ ბაბაღღქოღთონ ჳღღ ზურღ;
აჳთ ზენღ, ცჳა ჳარანქღღ ბაღღ სტაღღ, ჳა ზუღღ,
ჳა ჳენაჳთის ჳა ზაღ ზჳღ, ნიცღ ძღ ბაჳთღღ ჳა კუზღ.
1202. იზარღ ჳღღ ზაბარ აჳჳჳსთ, აღღ ჳაღღსთ ჳაღღსღ,
საზარღ წრჳუღაქოღთოჳ, ბასთა ჳარ-ჳახსთა ქჳღ რიზღ.
ჳარსთოჳ ჳა ჳა სღღ ზაღთონ: „ქაღ ჳაღღა ჳსსარათ ისთღ,
ჳაღ ჳაღღაზნ ჳუღ ჳა ჳიღღ ჳა ჳა ნღღმარუთ ისქჳღ!“
1203. აგჳღღთოჳ ჳა ჳა, ცღ სსარღთოჳ, აირღზოთი ჩზზ სა კუზნა,
ნარ ჳაღღა ჳასთაღღ ნიცენც ჳაღღა ჳა აღღღღა ‘ჳუზნა.
გაღღაზნსთა ჳარ ქჳღ ქაჳენც, საღღსთოჳ სსარ სა თუღაღ.
აჳთ ზურ ჳაღღ აღარ ჳაღღ, ჳა ჳაღღა ჳსთაღ ჳა რუზნაღ.
1204. ჳარღღარ ჳა ცღ ‘რცღღის ჩზზღღ, ჳღ ზაღღღღ, ჳღ, ჳასთაღღ;
ჩი ქოღთა ჳაღღა წრღჳარღ, ჳღ ჳაღღ ჳღღ ნარღა ზაღღღღ.
ჳღ ჳღღის ჳაღღა ნაღღოღაღ, ჳა ჳღღღ სღღოღაღ ჳღღ,
ზუღღაღ კახბაღღინაღთ—უღ ჳაღღ ჳაღღა ნაღღღღ.
1205. რაღღღღ ჳა ნა ჳღღ ჳა ჳოღა, უ ჳაღღა, ჳღღჳჳღ ჳა ჳღღაღ.
ჳღღ ჳაღ, ჳაღღაზღ ჳარღაღ, ჳაღ ნა ჳაღთა ჳარღ ჳა ცურაღ;
ზაღ ჳღღის, ჳაღღ ქარაღღ თენღ ჳარზთაღ ჳაღარ, ჳარღღღა,—
ჳაღღ ნარ ბაღღღღღ ჳღღა აზჳღღჳაღღღ ჳა თუღაღ.
1206. აცღ ზაბართოჳ ჳღღ ზაღთონ, ზონღცუზნა ჳაღღ რაღღღა,
სუზაღაღ ქჳღღ ჳაღღღღ ჳაღღა, იჳღღ ჳარ, ცღ ზღღთონ ჩზზაღ.
ჳღ ჳაღღა წრღჳარღ ქოღთა, ჳჳღღაზღ წრღოღაქაღღღა,
ნარ ჳღღ ჳარღ უ, ო, ჳა ზენღ ზურ, ჳერღზენ ჳა ქოღთაღ ჳღღაღ.
1207. ჳღღ თეზნაღ ჳაღ ჳღღ ჳაღღა ქოღთა ‘რღჳარღ ჳაღ ჳაღღა.
არღღსთონ ჳაღღ,—ნა ზღღთონ, ჳღღ ქაღ წრცღღის ჳაღარღ.
ბაზღღთონ წრცღღ,—ღსთარსთღღ, ჳღღ ჳღღაღღღაღ ჳაღღა.
არღღსთონ ჳაღ: „ღა ჳაღ რაღღ!“—ცაღარ აზღღღღთა ჳა რაღღა.



1208. დე წა აზღახთღა, სრცდღა, — დე მანან მან რუხს, მან ზად დან. ამ ხელქანენმან ვა დეკვან ნერ ქვ სდასთაიქათ ქანრღთა... ნიცე ვად ზედთონ, ქამ ვედან, თენგ ესთარსთის დენ მან ზარღა, კვად თა 'ძუხ ბანდღე, სცაგდარ, ბარვესთაიდ მან მანღათმა.
1209. ხორბ ვედის, ქამ და ნემმარღთა, ბანემღლთაიდ მან, ზონ და. რაძერღთაიდ სან ფადცახან, — თენგ სუცვა ვედის კვად ზონღა; ვად მსთჯღენ ფადცახ მან ხანძარ თენგ ნეხნაქთაიდ ბასთონა, სხ, მან ყაბუღთე ქანცაღღა, ვად ნემმარღაინ ქედბონა!
1210. სთერ ხვეცავ დანან მან ბასთე არქან რაქანად ვანარგა, — ქერგაზენ მან ქოღთაა აბონ ვეცე სავ ყასთაჯღენ ქადმან! ამანა ქასთამან რაზე დან სხ მან ამონღა, მან ცარღა სმან ნად თარსენ მანღათა, მან ამონღ მან სრეზღახთ დარღა.
1211. ავთანდილ ენ ზალთა: „ბადაყუს, ჩინგკვთე ზანჯღენ ნეხასთამ: ზნაგან მასთ ღანგან ქედღარ უ, მასთ თეხსადთაგ უ ნუთუთან; ზონდჯღენ ღანგან სადღ ნეხასთოდ ნიქვე ბონთე ის სკვანენ, სმან მაკად თარს ნერ კვმან, კვად ქანხსთაგდარის მანრღთამ.
1212. რაძერ მა მენ, ვეცე ჩეზგან ვად ცვთა 'რცედის და ქასთა, კვად თეხნა და დე ცე ზონეს, სვი ქეყვესთაა ნეხასთა?“ ვად ქატმა ქანგანა ძურე, ქადღ ცასთესგთა ზანმან: „ოხ, წა ხურე თენ ქვედ ქესანქთ, ხურავ ჩი რუხსქოღთა ბასთა!“





XLVII

ჭატმამე რაძერდ, ნესტან-დარეჯანე ჯაცარე ქვედ აქოლთოღ ქაჯეთმე

1213. ო, ღუწე, ჭანდვედ ყვედთაჯე ღე დანიმონე ამსარ დი,
ჩი ზონე, ქვედ ნა ჭანიღვს, ნაა დი სადღეთონ ნემსტან.
ჯე ქამ ამბახსთაღ, ცე ჭანცი, ხურაჟ ჩი რუხს ქოღთა ბასთა?
ცარდინ აზ ჯუნენ მა ქარონ,—ადე რან ნეფუერხ, ესხაცცა.
1214. ზალთა ჯედ ჭატმა: „ჯე ხურ ჯედ, დისსაგან აა აზ ქვე ხასთონ.
აზ ქაა ესსარდთონ მანრიცან, ჯე მინაა ნერ ადარდ აბონ.
ჯე ჭასთა სელდინ აზ ართე, ცარდე 'ნცომაღ დინ ნა არდთონ,
ივდაძეა ქაჯენ, ძენაზენ, ნესსურ ის ცასსეგთე სუადონ.
1215. ბინონთედ მა კუხ აზ სისთონ, ბადენა ჯაზად, სასთ ზარდამა,—
ჯე მა ცასთეთედ ქვე ჯაღე 'ძუხ, რაძა-მანა ქანგამა;
რაზენდის უსენ ანაგგაგ, ჯე მა ჭიღარძერდ სთგამა,
ნად ჯანდე მაზი ავდისენ, ჯე თუხანა, მინაა თარსგამა.

1216. ივ ბონ, ღენ ჭანცანგვდელი უნდ იზარე ზურ ნრთთიგაჲ.
ყარალუდო რაშთ 'რცედნენ, უმ უდის ბანცნათო 'მანვეათ.
ჩეზუ მესედნენ, მა მათა უდ მ რესთ ზინდნ უნდ ედაჲ,
„უ ნანგოამაგან მა სომე,—ზალთონ,—აღცანა ნელესთაჲ.
1217. ჭედთონ ივ დარცთაგ ბანცნონე, უმ ართა 'მბადიმ ბადე.
ბანცნონე—ცალარე დარს, ინათ თა სთე ქათთაჲ.
ივ დრახმაჲ არლა უდონ ხარე ქუე რავინდთო სნ რაზე;
ცან, მინას, ქუე ქანენც ყაზგან, ძაგ ჭენგთა სნ ზინდნ რაჲ.
1218. ყუესთონ სენ სნ ბუც ნეხასთან: „ნე 'ფუფთ დარ ესთან მან ყნდმა,
მან სანგანდონთა აბონ სთან ქანრძიჲდ ნიბანე,
ჭანდ ჩი სთან, უდ ნ ზონან, ჩი ქანდ ნ უ ჭანცანე,—
აღრი რაძურნე მა ხაბარ, ჩი ქანცა ნ უ ნრცანე“.
1219. რასთ ქუდ ნიბანე ბანცნათთან,—ირხაჭსთო სნხი ნეხასნა.
ცალარ ზალთა: „მე 'ვსემართ, უ დთგან—ყსმანთ უნდარნა:
ნერ უნ ეკუ ბადთე ხუემთა სნ ნადყუთ ქუე ქანდნ ჭანგან,
ნერ ხუემდარ უდნ მნ რაძერე ამ სემან რსულდნარ უატთან.
1220. ქაჯით სთერ მინიქქან სნ მა ცალარ დან, მა რასთ დან:
უდ ნრბარენენ, ნრბამარე, ცავინდარ ნიბ უდ მა მარნა;
უდ სხუესგანნაგ მნგურთან, ამარე სიძართე რანედაჲ;
ნერ მა იუნანგ ხო ფადცახან უ მა სიძართან სნ დარნა.
1221. ღურდრუხთ ნა ხონენც ნომან, ჭიდარ უ, კანძნაჲ, ცარდ;
აღქან ბასანთე ნნცონან, მე 'ჭანდთან თენ თა ცე არე.
უარზე მე 'ვსემარე ჭერთო უდ როდო სმან როსანე,
სმან ქადუენან, ჭანრუენან ქაჯითან მინიქქან ბადე.
1222. ჭეყუესთან: მა ხო, დამ, ამარე დენუზუ ჭადლა ჭარს უდნ.
ბაყენწემქოდთო ვაზირთა, 'ნკარდინანდნ ნად უდ ძურან:
ნერ ქან ამარე, უდ ქუდ ზალან, ჩი უდის ღუნეან რუხან.
უდ რომაქ—ცალართე სინდარ—ზალთა: მან დარ ნ ქუე ყუნან.

1223. „წა ქაჲჲნე ქარზ რასთაჲჲ ამ წა ჳძენან ჴერ მასთამ:
ბეღერთუ ხნაძენან ცჳანე, ბაჲძაგ ჳძენან ჴაღღათთამ.
‘რცჳძენან ჴასთამა არღამ სთერ ყაზნეგ წამა ძაბახამ, —
ჟადეცხიმა ჳნე მარცეგოჲ აცჳძენან წა ჳაღბახამ.
1224. ცომჟოთ, ჩი ჳნ ცაჳე მემამ!“—აღამან როჲაქ ჳნე ზალთა.
რაგზარსთა წა მახ სანდამ, ინწა ცალართუ წა რაჲსთა.
ბონეგონ ჯღელთამ, ისთამ, — ხსანე ღარ წა ხჳესსანე ქამ ახსთა.
ბირა ქარჳანთამ ნეზბერსთამ, ამონე ნენ ჴაღღათთა ხასთა.
1225. იჳ მაჲდარ წახანე ცეღესთამ ბეღერთუ, თენძელთამ რაზმამ,
წამ ბეღერუ ჯსჳელთამ იჳ ცაჲდარ ჯსთერ რუხს დარღამ.
ზალთამ: „ჩიზონე, ზენე ხურ უ, არგამ საჳ ზანწამ წარხაჳამ!“
ანელჳელესთამ ყჳელთუ, ზარღამან ნეჴსთა რათგა.
1226. იჳთა ზალთოჲ: ბონეგონ უ, ინწათ თა ჲა მამ ჯსჳელთოჲ.
ჴენამ წა ჳგვახსმამ, ზალთამ, ცწსთთა ჴანდაგ წა ჳელთოჲ.
ბაცეღესთამ წამ ჳგვახსმამ, ყუსთა იჳ სეზერთთ წა ყჳესთოჲ;
აღამაჲჲჲ ძერე წამ რაჲყჳესთ, მე ‘მბაღთთა სწ თას ნეზბერსთოჲ.
1227. ზალთა: „ბარჲჲთა, ო, ჩი სთჟოთ? ცაჲ, ზალჟოთ მა მენ ჳნ წამთთა?
ყაყყნჟოთ ჳწხო! ქჳე ცაჳენ გჟღანწარაჲ წა ქაჲჲთამ!“
ა‘აღე ჴარს წარყუღაქოღთამ, სღასთამ ქწრეცწმთამ წა ქწრღთ,
რუხსცასგოჲ ბარწაჲჲ ჴეღთამ, დისჲ ბახაჳღთა წა ზარღ.
1228. ჴეღთამ რუხსქაღანე ცასგოჲჲჲ, არგე ‘რთთეგეაჳ ჩი ზენეღარღამ,
ხურაჳ ჳჲა ჲა რუხსჲ თენთა ‘ჟჟწარსთა ბჟცაჲ ჲა აღჴწმბღამამ;
იჳ ჯსთამ ძერე-იჳ ჯსქოღთა, თენე ჳენეღ ჳღრის ნეხასმამ,
ღწნეგთა წართთეგეღთოჲ ხურაჳ, რუხს სეღ ცემა ქოღთა ყაზგამ.
1229. ძურენ ბაჲეღელთამ მახ ხურამ აეჲჲწამ, ღწლზთა ჳგზაგამ.
რაზენე ჩეზგ, ღწჟჟუ წა ჳღრის, ბაზელთამ, — ცეღრის ნეღ სააღამ.
ჩეზგამ ჳღე რაჲაქ ჳგვახსღარ, ბაღწაჳღე ჳწნეღ, წასარამ:
ნაღ აირგწოთ, ჳჲა წარცახსთამ, ქასთის წამ საბერ, წაჳარღამ.

1230. ბაქარსთამ თა და ვიდ ნოგამა: „ხურამბად, ბნლ, ნენ დჷ ჭანდთა;
 ალ, ქანდჷმ ცავეს, დე ჩი დჷ, ქადეს თადენჯუ ცანართა?“
 ვჷმ ნენ ძვაფუ ნოფუნ ნჷ რადთა, ცასთესუგ სრქადლთა ზანდჷ:
 თენგ თარილანდ უ ძაგ მამ, ქადმ აჷ ქვე ნეჸჸურუ ზედ ხარგა.
1231. ბასუსანგქოდთა და ყვედთაგ, ნიცუ ნენ ძერდთა სრგომამ,
 ნე სყარქოდთა მახან, ჩი უ, ვჷმ ცუ ბავზარსთა ჭედბონამ.
 ვჷმ დახი სარბარზონდ დარდთა, სძერდთა-იჷ სრმასთ ხედგონდამ,—
 ქადმავ, ბაქანსჯეთუ ბასთა ვჷმ და ცასთანგას, და ქონდამ.
1232. „ვაძუთ აჷ, და ბონ ნჷჷ ძურენ“,—მახან ვიდ როშაქ ქვე ზალთა,
 თენგ ვანზავ ქვე უ და ყვედთაგ, მასთძინად ჯნ დე ‘ვზაგ სბასთა.
 ამონდჷჯნ უ თენგ ნჷ ფადცახ, ნერ თანჸდიაგ ქვედ მა ვა:
 დისსაჷ ღვარ თა ვემან ნერ ესთერ ხვეცავ ქვე რადთა.
1233. აცუ ჩეზგ, ხვეცავუ რადთგან, ფადცახან ხვენან ნეხანსანჷ,
 ვიდ ხნარ ზარდჷ ნჷ ფადცახ სთერ ღვართთჷ ნენ ჭანქანდჷ.
 ყვედთაგან ქამ ის ვიბზანსან, ხაბარ აჷყვესდჷმ ჭანდჷ ‘რდჷ,
 მახან, ჭეხანდჷმნის ფადცახ, ნად ნენ ვემან აჷ ჭანცარან“.
1234. მახ ესრავუ ‘სთამ, ბეცავძერდ დემჷ ნად ქოდთამ ნეხანსან.
 რაზდჷსთესთამ ვიდ ჭანსთამჷ, ჩეზჷჯ რაქოდთამ ნჷ რაზამ.
 ‘ჭანრდ ნჷ ბაჷჷჷჷ ჭანდგად, —ქოდთამ მახ სჭანრმუ თადჷმ
 ვჷმ ქვედთა, თედთა და რუსთჷ, ქადლთა ცასსეგთჷ სეკარდამ.
1235. ზალთონ აზ როშაქან: „რაგამ ხორბ ჭანქვესთონ, აჷჷმ მა მჷ,
 იჷ ყვედთაჷჯ ჭანდედ აბონ აზ ნეჷჷჷჷ გუდანჷარმჷ“.
 რაჷალთა მჷ, ხანსინაგ ის მანან ზენარლ ხანნათჷ,
 სიმ მე ‘მბადთონ ჭანსთამჷ ყჷჷმ ნერ ჭანჷონ სჷ რაზმჷ“.
1236. ბანცეწთთჷმ ვიდ ახან ხაბარ ჭეჸუსუნ ვედის სხეზგონ.
 ნად ქადლთონ აზ დარ ცასსეგთჷ, აიჷ, სუსანგამ სიმ ყვესთონ.
 ჩეზგან ბაზედთონ ბასთონამ ვიდ და ჭანრანთჷ, და ჭედბონ,
 ბაჷანდჷგდჷნ აზ ხარბ ჩესედ, ვიდ მჷ მასთძინად ნეზბეხსთონ.



1237. ვეცე ცალარმე ჭაძერდთონ, სბადენ შა ქოდთონ მს ცურე, ზალთონ ენ: „ქმა ძერდთა, ვეღონ ბაზონენ მს ზარენ ქურე!“ ცალარ მენ ცე ზედთა, ვეღონ ნოჯე დარ სხსსთთა ძურე,— ჭერეზთი მს ზარენ მთთა, მასთძინად ნერ დარდმს სურე.
1238. ის მანმე დეკვან ცალარე, დეკვან დარ ცასთჭანდებჯეთან, სუსნაგ აცედმს სთე დისსაგ, ხი ბამბახსენმს დსსენთან. ზალთონ სენ: „სემახ ქაჯეთმს თალე ქვედ აცევათ ნერთანქქმ, ჭეყვსენ მენ ქანუთ თალედარ ხურემსარ ჩეზჯე ყვედთანთან“.
1239. ზალთოჲ ვან, ქვე რეზდსთესთე ცადდარ ბონე ჭსთან არდმ: „ბადნვარ შა ქოდთოჲ ჩეზჯე დენჯეზე ესთერ თადცახან. ჩეზგმს ბაქსენ, ქვედ ხურმს, ნიქმა ბონ ვედის ვემ რასთდარ, უსაგან ვეჲ უ ნესანგონდ ვან ზებონგ დნთუთუ როსანან.“
1240. „რაქურძენან შა როსანან“,— დუდარდუხთ-თადცახ ქვე ძურე,— „მან ნამა 'ნდავე ჩენძახსან, ზარენ საკ ჭედმსთთა სუძე, შა ქვე რეზდსთონ ჭსთთამ, 'რქანძენან ჩენძან ვან ხურე“. ჭიდარმს დენ შა ნექქოდთა, იკ ეგნუხ ვედის სან ცურე.
1241. ხინგმწჯეთე, ზონენჯენთე დემს აქოდთა ექსადამ, თენგ ზენ რან ვეძან სან ჭანდგა, — ზნაგ ზენდგონდ უ თენ, სხსარამ. სახარ ყაყყანნაგ ნეკვალთა ვან დან ხსთონთე ძნეგარამ, აცედის ბენთონ სრწჯე, აცედ დე 'ქსანდთან სან რაზამ.
1242. ქაჯითე სახარ ნერმს დარ ნიქვე ბასასთოჲ გზნანთან: სახარე ასთავ ესსედი ვან ხარდმს ნდონ კანძხთან; ვეცე ჭიდარმს დან ხვედქმს ზახხე ბენთე ის ჭანდნანთან, ვეცე რან ნეკარდამ ბადე, ხურავ ჩი ქადე ცანართან.
1243. ყაყყანენც ზებულდ ხსთონთან დანგანთან დან ჭიდარ დვართთან, რასთ დსს მინ ყადთარ დნთუთუჲ, ივედდარ ვანზდან მეგგანთან. სახარან თა დე 'რთადვარე ყაყყანენც სრთეგად მინთან. ვეძამა დან ცემს ცე ნეჭსის, ცარდამ თენგ ნაჭანდგონდ ზარდს!“

1244. ჯეჲ ქვეჲ ჭეყვესთა ხასთონ გვერდ, ხურცისგომ, ძნნათჲ თაღი, ჭეჲ ცინაჲ ვად ართ ესკალთა, ჭადნ ცინ ამბახსთაჲ დარღთა; ავთანდილ შრმასთ ყადძაგაჲ თაბუ სთერ ხვეცაჲნ ზალთა, ახამ ცინჲ ხორზ ყვეღთაგ ჯნ ნერ ცე შრგონ თუხ შრხასთა.
1245. ზალთა უსან: „ო, მს ბადლიც, ზონ, მს ზარღს დამ ქაჲ თერნჲ, იჭხარსან ვაც მენ ჭანძერღთაჲ, ვემამ ჭესანჭთაჲ მს ზენთჲ; ქაჯოთან ბასთონ სან ხაბარ ნერ დჲ რაძერღ ნს ზენჲ; ზნლ, ქანდ ქაჯოთან ბჲარ ნამ, ვად ნერ ბჲარჯენ თა ქვედ ესთჲ?
1246. ჯეჲ თარიღნდ მს ქვე სუძე, ართავ აყარჲ მს ვანგთ, ქაჯოთან ქან ნე 'სთჲ ბჲარჯენ, უს თა სან ცანმან ჭანყანჲ? — „ბადყუს, რასთ ქვე ნავ დჲ ყვედჲ, — ვემან ვად ჭატამა ქვე ზნლ, — ვად დლიომონთ დარ ნე სთჲ, ვემ ცარენც ბარზონდ კანძხთჲ.
1247. ქაჯოთან — ესთჲ სან ნომამ — სავ ამანჯჲ სარ ცარჯთან. ხორზ ზონენც ჭანდვედ ყვედთანგთან, სამჯჯთან სთჲ, ხინგანჯჯთან. აღქმან ხასსენც ზინთთან, ჩი ჭანდჲანის სან ნეხმან, ხუდინაჯჲ ბენ ჭანვამდენც ვედონმან თუხმან ჭბერსჯთან.
1248. ცავარდარ ხინმიტამა ვედონ სე ზნანგთჲ ხარზ ქვერმ ჭანქანენც. სესთენქანენც ვად ავირყავ, ნავთჲ თა დანდონ ჭანქანენც; ბასურქანენც დენჯღ, ჭურდთჲ, შამ სურ ზახხედ ჭანცანენც, — ბათადენგქანენც ვად რუხს ბონ, თარ ახსანგ თა რუხს ესქანენც.
1249. ქაჯოთან სან ვემან ხონენც ივედ ს'ადჲ ჭარს ცარჯთან. თუგ, ესთანგამ ესთჲ მახავ, ვედონ დარ — ზახხედ ცაჯჯთან. ავთანდილ ჯნ ბუზნეგ ზალთა: „დარდ ჭანსერღთაჲ მენ მს ზენთჲ. ნერ მს რესთ ზარღამან აბონ თენგ ჭანცედესთჲ დჲ ძერღთან.
1250. ავთანდილ ძახი ნემარჲ 'რვოთჲ არჭათან ხვეცაჲნ: „ო, ხვეცაჲ, დჲ მენ მს ყუნწემ. ცინამ რაივთამა ჭანსთაგმან, ნამ დენ ბაზონან, დჲ რაგამ თავეს ცინძინად ცასთჲარზგან; დჲ დჲ ხარზიჯჯთან თავეს, რუხს ქადგან. ჭანდგანეს მახმან!

1251. ავთანდილ ქვედელა ხვეცაჲმ, ჳნდ მან ცნსთესგთნ 'ზღადგნ.
ჳნდ ჭატმა ყვედელთ ქოდთა, სელდ ჭერ მონდგამა ჳდ ართმ.
ავთანდილ დარ ჳა რნვდაჳ, ჳნდ რნდდინად მმბარგა,
ჟს თა მე 'ჭეცნგელ ნეთთესთი, ხურცსნგომან ქოდთა ჳათნ.
1252. 'ხცონ ჳდ ჳცე 'ხსნე ჭატმამან ავთანდილიმან მრხვსსენ,—
ღნთჟუ 'ნმბარე ქვე თესს, ხორზ რსსულდ ჟსნ მან ყვერელ.
რიზენც სჟსნგამა მან ჳნგთნ, ჳდ მან ყვედ თინათინელ,
ღურზარდამ ჳდ ბნდელდი სერდთნ ახნთენ სნ ჭნდელ.
1253. ავთანდილ ქვედთა, მან ცნსსეგ კადათმა ჳნდ ჭურდმ ჳადი,
ჳნდ გიშერნა არნთ ნაჳნ დენქქსნენან ცად ესმადი.
ზალთა: „ჳარზგთნ, მრქსსუთ, აა ქმა კუხე ბაჭთელ ჳარდი!
ბუღმმარლ ნერ, საჳ ხადონაჳ, ჭაჳესე წუფთელ ესბადთი!“
1254. ჳემამ ცას ცნსსეგ ჭნცელი, ჳდ ესთერ ჭურდაჳ დნდნსე,
ნერ გიშერე ყნდ ესმადი, ჳარდიმე ჭნზმან ქვე ქნდ.
ბუღმმარლჳ ჳდ ჭატმა დარ რამზარდამ ცინ ქვე ქნე:
ხადონ ჳარდიმე ქვე სსარე, ბუღმმარლ მახი მწყნდ.
1255. ნადენმან ჭნცაჳ რუხს ხურ, დუნემელ მან თენთნ თაჳგან,
ჟს ენ რახასთა ჳნდ დარსს—ქმრც, სმრთუხნთნ,—ატლასთნ,
ბუც ხმრზთნჭონთნ, ხნდთთნ ბირნ რახასთა ცნსთჳარზგან:
„სქსნ, დნ ჳარდმან ცე ცაჳ, დე მანამა მჭსარმე მა ქსნ!“
1256. ავთანდილ ჳნდ: „მზ აბონ რარგომქსნონ ნერ მან ჭნდელთ!“
მან ჳამთლდმარ ნეჳჳალთა ბაზარგნნაჳ ყვედთნგთნ.
ჭიდელჳჳნ ჳნგთელ ესქოდთა ჳდ ხსსთონ დარსს, ეზღმრთნ,—
ბაქასთნა ბმრნე ჭნხვეზმარ, ხურაჳ ქადელთა ჳდ ცნხნრთნ.
1257. ჟს ესცნთთნქოდთა 'ფფთი დარ, ავთანდილიმან ქასთ მწყნდმან,—
ჳდ ჭნდესთგონჳ მარბაცელ, თენე ყნდქნ ჳდის მან ჳარდნ.
ჟს ჭნდისქოდთა, ქვე ჭედთა ჳნდ ხსსთონ დარსს მან ჳნდ,
ბახუდთის: „მარრაქსნენან თენე ესჭიდელთმ დნ ჳნგთნ!“



1258. ავთანდილ და რასულ ჯენდამ უსდ ნოგამ ართ ჯსუალთა
 ღაფუუ ხინდმარ ზუდ, ძეხამ იჲ სეზრთთ ნა ზავდთა:
 „აჲ ხუდნა უს ნერმს დარ მან, ავანცეგან, ნა ზედთა!“
 „ნდარ ამად დარ ჯნ ნა ჯდო, უსამ დარ მარხი ნა ღასთა.
1259. ხორბ ქჲჲ ჭანცადქოდთო იჲმ, ავთანდილ ჯნდ აჲჲ ბუცამ.
 ჯამ სანე ჭანსთა წარქენამ ყადმანამ მან რასულდამ.
 ბაიზარ ის, ჯამ დარ რადყად, ბანსთა ბარუხისი და რუხსამ.
 ბარვესთა ჭატმამ: „რაცუ, ჭენმან, ბაჭსანდონ დნ ზურნამ!“
1260. ბაცედის ჭატმა, ჭანჯიხის მან ბაზადის ჯნდ სალდამ,
 ზალთა ხინდმარ: „ოხ, დისსაგ, ჭერარაგონდ დან აჲჲ თადმამ!“
 სბადენ და ჭოდთა და ჭარსმ ჯნდ ჭანდმან ბაზდ ჯამ ჭადამ, —
 ჯარდისთონდ აჲჲჲ ღარ ჯთერ მბონდ ჯნდ ცანსთ ზავთამ.
1261. ავთანდილ ზალ: „ქამ ზანდონ, ჯამ დანჲმ ზავ ჲერ აბონ!
 რასთ ცემს დდ ჭადმ ჭანხაცდ, თენგ ნეჭქარზდჲნ ჯამ, ბაზონ.
 ჲმ დანჲნ, აცნგ, ბანდვრდამ, რასთ ნეზას ნერმა ნა ზალთონ, —
 ცარდ ჲერ მანდ ჭანთეხის საჲ ცანსთ ზავჯენ, მან ჯარზონ.
1262. დნ ანყანდს მან სანდჯერ, სთერ ჭარჲან ჲიცაჲ ჩიდარ.
 ჲმ ბარზონდ ფადცაზ როსტანან დე ‘ჭანდთან ქჲჲ დან სან ჲიდარ, —
 დე ‘ჭანდთან ჲმ დან სან ჭანთაგ, ხონენც მან სან ნეჭს, სან ცინ დარ,
 სთერ ჲანცანგარზთ მან კუხჲ, სთერ ჲანზანდთო ჭანბიც დარ.
1263. დნ მანან ქამ დან აჲჲანქაჲ, ხორბ ჲანდარ ადამაგ, ზათენ, —
 როსტეგანან ის რასულდ ჩეზგ, ბაჲჲანდ მდ, ჲმ დან ნა სადენ,
 ჯამ მან ჲარდამან — დან სუდნა, ჯამ თეხსამ აჲჲჲ დარ თადენ,
 ჯამ ბარძერ სანსთქანდნამ, ად ჲანსთანმ წარხაჲენ.
1264. ამ დანჲმ ცე ჩეზგ ჯდ, ჯმან ჲიდენ აგურნაგ და ჭანსთა,
 ჯამ აგურნაგ ჲმ ქჲჲ ჲანთენ, ბანგარსთონ აფუთ ბანსთათა,
 ჭედთონ ჩეზგან ჲმ და ჯარზონ, თადენც ჭერ მანთამ და ჲანგთა,
 სადნა ცარდიმან ჲანცნამ, რაჭთედის ბენთონ და ჲარდნ.“

1265. ავთანდილ ჭატმამან ძურე, ცას ჭედბონთა ჭედთა ცარდ.
ტარიელ მასთ დარ ზალთა, ჳდა ჳსთადე ცარმ ქვდე დარე.
ძურე: „ბახხვს ქან დე ჩეზგან, ჳდა დევედ მა ზარდნ დარე,
თაღე ცამმა მა ცასთე სეგთნ სსურქანა,—მა მასთ ნა მარე.

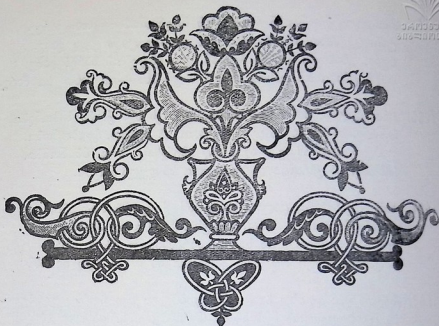
1266. ცამ, ჭატმა, მას ბაცარხამამ, ბახხვს სენ ქანამ ნმზონდამ,
ჩიზონე, დევან ვარზაჟე ჭერვზომა სნ თეხსთ, ჭედბონთამ.
ჳდა ქვდ სარაზამ, ვად ადამ არდ ხარძესთე, ზონ, ნნ ნომამ,
ჩიზონე, სნ ქანაძიდე ჭემბაღომა სნ დევან ნოგამ.

1267. ხინ, ქანგანგ ცალარე არვითამ ქაჯეთამ თაღდარ,
ვატარე ჩეზგან ნნ ხაბარ ჭეყუხენქანამ ვად რაზდარ.
ჳდა დარ რარვითედ მა ხაბარ, სარაზამ, ცე ზალა მახან.
ბაჭანდნე ჳსთერ ხვეცავე, ქაჯეთამ ნნ მასთ ქვდე რამსამ“.

1268. ზალთა უს: „თაბუ ხვეცავან, სემბაღდის მედ ხორზ ყვედთგთ.
ზმ ცე ჭეყვსთონ ნერ აბონ, ‘ნუსამ ჳდა ნემბახსქან ზარდს!“
სავ ცალარამ ჳდა ჭანძრდთა, ჩი ზედთა ვად ხინ, ქანგთნ.
ზალთა დენ: „ცნვან ქაჯეთამ, ის დნ რაზე დარღ ჭანდნგთნ!

1269. დე ‘ხხვს მახან ხორზამ რავდის ნერ დნ ხინძინად, ქანგთნამ.
ბახხვს მედ ქან, ართ მედ სირვზთ, ჭერვზენ მს ქან ცახარამ.
ჳცე ხურან რაძურ აქთნ, ჳდა ქამ ჭერვზქან ძაბახამ!“
ცალარ ზალთა: „ჭეყუსქენ რამსომ აღცე‘ფფთნ ნხნსთამ!“





XLVIII

ჭატმაჲ ქესთჲგ ნესტან-დარეჯანმ

1270. ჳნდ ჭატმა ქესთა: „ბარზონდ ზურ, რუხს თაჳნგ ქჳდ დანბანჲ, სიცანგონდ დანჲ ნერ ჩი სთჲ, ჳდღონ სუძენც ნერ დან მითნა. ადჯუნ, ბჲც, ჭანდმან ნვზაჯუნ, თუნგ რსსულდ ქჳდ დან თუთნთნა, დჲ ხრუსტად ნამ რუბინჲ სერთთიგენქოდთაჲ დან ჳუნდნა.
1271. დჲ დან ხაბართთნ ნან ქესთაჲ მახნა აცდენ მან ჭესთა, ნერ ნჲ ბაზდთონ დან ყჳდთაგ, ნამ ბარადი მან ჳარდნ. ტარიეღან ჳალ დან ხაბარ, ნერ მან ჳონდ ქანდნ ჭანსაცა,— ჳარდითნ ესთჲთ ჳან დჲჳჳ, ნამ სეხხსთ ჳანთ ჳან ჭანდთ.
1272. დ'აგჲრნგ სრცდის არდნ ტარიელჲ 'ვსემარ დარდნა— ავთანდილ—ხსთონ არაბაგ, ჲ ნემად ჳანდჯუნდ რაგნა, როსტეგანჲ 'ქსნდთჲ ხისდარ, ჲ ნხხსთ დანთჲ ნხხარნა, ჳემან დჲ ნეჭქეს დან ხაბარ ზორზ ბსთონ, ჳანდჯუნ ნვზაგნა.



1273. ადნთოთ თეხხნა დამ, მანა, ჭერვითენ მისი ცალარე,
ქაჯოთუ ხაბარ ნამ რარვით, ბადეც სოთ ზვი ხანძარე?
სე 'ჭისნდოთ ნემსც თა ცას უ, ჩი ძე ბაზზადის ბენათე?
ყაყყანჯოთ თა დენ ჩი სოთ, ჩი უ სისდარმა სან რაზე?
1274. კუმე ხაბაროთმა ცე ზონეს, კედონ ნამ ნეჭეჭესს სხხსსთამ,
კუმე ჭისთამ დან ჯარზონამ დარ რარვით იკ ნესან დან ჭინდოთამ,
რაივ მასთძინად ნერ ცინამ, თადესთამ აძუხ დან მათამ,
ბაჭინდინდ ესთერ ხვეცაკე, ბაიკ ვან ჭინონ ძახხხამ.
1275. ცუ, მან ჭესთამ, ჯამგან თადედარ, დარლ ჭინდაგ ქვე ის დან რაზე!
ო, თახუდ ჩი ბაცეჟმან, ჩი ჭენძან კორად-ხრუხტადე;
ჭენძესთე დან სავ ცესთეთ, ამონდჯენ ქვენან დან ცარდე,
ნერ ცე ჭინენ აზ მან ცარდამ, ზალ, ქვე ნან ჭენონ ნესთანე!"
1276. ვნე ჭატმა ამ ჭესთამ რადთა ცანთჭინდახანგ სინგანანგმა:
„რადთ-იკ აცე ჭესთამ ჩეზგამ, რუხს თავანგამ, ხურენგანამ!“
ცავნარდარ წან ვანდჭოთავ, დენ, ცალარ ბაფუფარსთა ამ ვანდ,—
კუმე სრბამსაჭოთი, ჭისთხე ხანძართო სართე წერისგან.
1277. რასთ ყნდოთხ სრდენამ ჭესთავ, ჭათავ ათახთის, ეზლორდთა,
ჯამთადე ქაჯეთმან ნეხხეცე, ვნე იზარმიდთან დარ ქოლთა;
ყაყყანჯოთ რაზოთ ბახეზოთ, კედონამ ამ იკ ნან ჭედთა,
ხურან ვნე სხცონ ცე კედი, კედოთთ ამ კუმე ჭინძედთა.
1278. კუმე სხგანდ დვართოთე ბაცედ, ცემა გომ კედესთე კედონ,
კუმე ნემსოთ მიდან ბაცედ, სავ ნეგერ—ყუენჯენ ამ ცანგომ.
ხურცანგომ თეხჯენ ჭითარსოთი, ჭენყნდთა ამ რასთ დანდხანონ,—
ჯარდი ჭესთადი შაჭარანეკეზ, ამროხ ჭერთანამ ამ ჭედბონ.
1279. ზალთა ნეგარ: „ჩი მან 'ყნადან, აჭოთ თენგ ცანამ ჭითარსდენ?
აზ ჭატმამან დან ამ ცალარ, კუმე მან რარვესთა დან რაზამ;
მან ესრასთქანძანის ჩინეგ, რავდ ნან დან განდ ნეხანამ!
ჯარდი, ბანყნდამ ქან ხურამ, მა ბამფედ წგარ თადე აჭოთ!“

1280. ხურცსგომ ნერ დის ქვე ქოდთა ვნდ მან მითელ ვემ ჭატმამან.
ბაზმდენე ბარ სენ რაფთა ვნდ გომერე ბუც ცერლ ჭათთან.
რადთა ცალარ ჩეზგმა კუხმან ჭესთანგ, ვნდ ნკვნქადე ნესანან.
ჭესთანგ ბაქასთის ქწვამან, ქადე მან ცასთესეგ ნესტანან.
1281. ცალარე ჭანრსე: „ზალ ნა მენ, ჩი უ მ'აგურნგ ნცნგდარ,
ჩიზონე, ცავენ მა ზანხედე? ის მა აგურნგ მანან დარ?“
ზალთა ძენ: „დევან ნერთაქქა რაძურძენან აზ აფუთ დარ.
დე ქვე ჭანხიციან დან მახამ, ხურ ვნდ ბათადენგ ნან ბასთან.
1282. ნერ ვნდამ ნერმან ჭატმამან, ზონ, მან რივ ყნდგომ უ არცამ,
ვედ ცე ცასთე სეგ ჭანქადეთა, დენჯუბთმან ქნდენცე ნგასამ;
ივ ხათთ მა ძერდთონ დან ხაბარ ვემან აზ, ქვე 'რცედდნ ბადცამ,—
ო, ხვეცავ, ვნდამ ჭანსთამან რაიხსედის ვემ დან მასთან.
1283. ივ ხანსთონ არცედის მახამ, ქადე რუხს ხურავ ცანხართან.
რადერდთა ჭატმა ვნდ ვემან თენგ ქამ რესთ დევან დან ზარდნ,—
ვედ უ დ'აგურნგ, ხანსთონ დნგ, სთე დომბამ არანთ მან ვანგთან,
ბაქანძხსთომ მენ ზარდიმან: თალე ქვედ ჭეზდნხონ ჭანსთამან“.
1284. ჩეზგ ენ ზალთა: „რასთ დან 'ცნგდარ, აზ დან ნეხასთელ ნკვნდენ.
დის ქანენ: ჭატმა ქვედ ზედთა, ვაცარე აზ ამ დანზარენ?
ვარზონ ის მანან ბანდერდდარ, ვემ თეხანამ მან მასთ ესთეხევენ,
აზ ნეჭეხსძენან ნერ ვემან, რაძურ ენ ქამ დან ყენწუმევენ“.





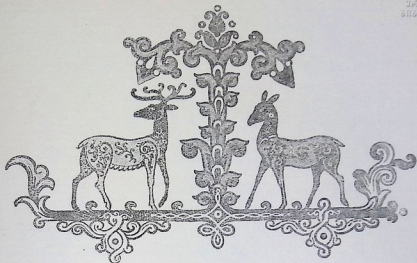
XLIX

ნესტან-დარეჯანს ჭესთაჲ ჭატამამ

1285. ხურცასგომ ჭესთა ჭატამამ: „მადამ და ჭედდარ ქვუარზთონ,
ჭენ, ცუთა მენ ქანუ ღუნე, ჯაცადრავ ჩუზგან ნერ აბონ!
ყიზმართუ ჯნდამ ნოჯუ რავალთა მანუღ მა საჲ ბონ,
ნერ და ჭესთაჲ დენ ქვუ ჭედთონ, სთერ ნეჭს ჯნდ მანხიცან რადთონ.
1286. ხინგანჯუთამ მან დუ ბადსთამ, ქარზ ზუნთამ ირვანთ ჯუღ ზარდა.
ქაჯითამ ნერ ახსთამ ბადენ, ჭიდარ სუზგანთოჲ მუღ დუნთთან.
ყაყყანუ მან 'გას ფადცახად მამ ბირან მინ ნაქსადთა,
რანუღდესთ, ზონ, აგზარამ, ნერ მან ნეჭსუთა, მან ჭანდთა.
1287. 'ნდარ ცუ ნეჭჭესონ, ნან ზონენ, არდუგამ დუჯამ—მან მადამ?
ქაჯითუ მადიქქ ნდ ნაქსად ნერ ნამა 'რცედის ხანდარამ,
ამ ქვუ ყაყყანენც მან დე 'ქსად, ბადენ ჭიდარუ ძუნაზგა,
მან ჯნდუღ ესთუ და ჭანდთა, ნამ მენ ჭერგანან, ნუჯამ მან!

1288. მ'აგურნაგ არცდის უაღრესად. კმა ქვე ჭეწინა აზ, თანუღმ
კმა ზენძინადე ნეხხავდი, კმა ღარ ნერ მს ზენგამ სუძე.
თენგ ხანდგაქანენ აზ კვამა, ჩი ჭედთა და ცანთა ხურე;
ნერ ანა ტარიედე, ზონ ამა, ზარდო ცარე ნუფუნ ნა ქურე.
1289. ნიკე ღენ ძერდთონ უნდ ბარნა აზ მს ხაბართთა, მს ზენტა, —
თენგ ზენ მენ კედის სს ძურენ, ბახუთონ მანო ქანკნა.
ქურენ და, ზალ-იკ მს ხურან, მასთ მელ მა ქანად რასთუდმა,
მა 'რცავნე კმა მ 'აგურენმა, არვით ამ ჭესთაგ მან თეხნა.
1290. მენამონდძინად ზღუნდ უ, მაკად ქანად ჭედამონ.
ამადძენან აზ დგგაგ ხათთ, მარდმა კმა მიამაგ ქვე ჭენონ.
ნამ ახუკვსგანაგ მს ზენტან, რასთ ამს არგომ ქვე ზღუნ, —
ქნდ ნა ბაჟუსა, —მან ამარ, ღურთა ცანდე ბენ ქვედ ჭანუნ.
1291. დე ჭესთაგ მანმა, ცამა და მს ისთ არვითონ ნესანან.
'რვითენ ენ მს სარამბარზან, კდე ამხიკმა მენ ღაგარან, —
კარზონე ღაგარ ზენარლ უ, კმა კედის მს ზარდელ დარან,
მანა და ნერ აზ არვითენ, მ'ამონდ ავ და ხუზე უ საკდარ.“





L

ნესტან-დარეჯანე ჭესთამე ამ ჯარზონმე

1292. ნერ ამ ჯარზონმე ქვე ჭესსე ჯემ, ზარდარისგამან, ნიჟგან, —
სიკ ესთე ამ ცანთესუგთან ჯარზონძინადე ზენჯიმე.
ჩი ქსა ნერ ჯეცე ჭესთამე, ჯემ ზარდან ქანძნის რისგან,
ჯარდი აჭიდე, ამ ხვედჭამ რაზენე ხრუსტად ნრთთიგვან.
1293. „ო, მან ჯარზონ, აცე ჭესთამე უ ყიამთე ჭესთ მანან, —
ბჟარამ ამ ჭესსენ, მან ჭესსან მასთე სთუღგამან ნდარსგან,
ბანეხასთონ შხ, განხათთაჲ, იჟმან ნერ ნან რესთ ზარდნთ,
მა სჟაღლე უ, მან ზარდნ, ბასთ დან! ჯემ ზარდნადე დე ნეხასთ დან!
1294. ჭედთამ ნერ, მან ჯარზონ, დუნე, ქსან ცეთან ბაქოდთა მახან!
თაჲე ხურ ამ თენთან დარდელ, ჭანდან შხ ბენთონდარ თარ დან.
ზონდჯუნთან დარ ნამ ქვე ჭაჲენც, ნიცე დენ ხათენც ამ ჯაგან:
სთერ ზენ უ მანანან ნან დან, — ნიცჲად ხათენ მან ცარდნან!..



1295. ცარდ, ზღლესთ რსსთნგ მახ აბონ ახრცნქოდთოა ზუჟსთნა,
ნად ჭედთონ ზბ დნჳ, მს ჳარზონ, ყნდმგ მამ ცინმჭსსთნა.
ნერ დნჳ თეხხნა ზარდა აბონ თენგ ჭანცნჭთნის ცერლ ჭანთნა,
უ მს ყვდღ 'რგომ დნ რაზღ, ჩი ჳდღის ნერმს ნმბზხსთნა.
1296. დე სთნ, ზბ ნერმს ნს ზედთონ, უდღვას მა დღ ქნა ჳდღნ,
რაჭთედღსთ, ზონ, დნ მანთნა ნერ მს ზონდ ნამ მს თეზთ.
ჭეყვდსთონ ნამ ხვდცაჳმს ქოდთონ ქუგგნამან ღლზთნთ,
ზბ ნერმს ცღ ზენტან ჭედთონ, ჳდღონ ამსნჭთა მს ზარდა.
1297. ქნდ ნერმს სულდღნ ცნზარღ, არცნა ქნდ მს რიჳ ჭანცნჭთნ,
დე 'ჳწდღნრ დნ ცარდღ ცინნა აბონ რადგასღნ ჭანსთნმს.
ჩი უ სნჭთ ქნმდნრ დნჳ თეხხნა, უჳდღ მაქჳ სიგ დნ ზარდა,—
ნერ დნ ჳარზონად მს რიჳღ ქადღ ბონთენგდნრ ცნზართ.
1298. დარდღნრ მა დამ, ცნა, ცღ ჭესსონ ზბ მსხი თეხხნა, მს ჳარზონ.
უღნთთნ ძურგნამან, მე 'გზაღ თენგ ზდღზ, ჭანდღად უ აბონ.
ბამსთა მს ჭატმა, დნ ზორზზხ რადთნდ ჳნ ხვდცაჳ ჳნდარგონ,
ჭანღ თა მს 'რცახსთა დუნე, ნოგნა ქარზ ჭედნხ ჳსსარდთონ.
1299. დუნე მენ მს ზენძინდთღ ბაჭთედთა ზენტან ჭედღნრნა,
მ'ამონდ მენ ზლღნდ ნს ქოდთა, ცას ზენტან ჭესთონ მს სარნა!
ნოჯღ მს სნ კუნთნმ რადთა ქაჯოთნ, სნდთნ ქნმნ ნნა,
აცღ თუხითნ ჳგზარნმ, მახ ნს ამონდღ ჭედ ვანდნა.
1300. ქაჯოთ ჭიდარღ ბადენ, მილთ 'მბარც ქჳღ უ ბარზონდნა,
ის მს ზსხხ ზენტო სსაჳნ, დეძაღ — დ'ადღ ჭარს ხსსთონთნა;
იჳ ჳდმ ნა ძნღნდ ნს ჳაძენც ყაყყნჯღთნ ჳხსაგნა, ბონნა,—
ჩი ცაჳა სნ ნეხმს, ჳდღონ თენგ ნეცცნლდძესთ ჳნდღონნა.
1301. ჩიზონღ, დღ აჭთნ 'ნყნდღს, ადმთაჳ სთ ჳნ თონნა?
ნერ მს თუხნნთნა ჳნდღა მს მა ჳად ამარ დღ ჭედბონნა,—
დ'ამდნთნა ბასუძძენნ, ქჳდღ ჳზნღზ არწქქ-სხსონნა.
რადთ დნ ზარდამნ ნეჭსთნ, ჭეროზ მს ქნნ დღ ბასთონნა.

1302. ო, მს იკ ზარღვ, მს ჯარზონ, მა-ხსადად მანმს დს ზარღს:
ომა ისქია ხაა წარბაცის ამ წარზქონდ თაღა დს ჭასთან.
ნიკვ სთ მანან წან დსვ ცინძინად, მს ცარდ, მს ბასთან,—
ბაცვძენან ზარღს ქარღა, აცვძენან აზ მანღათმს.
1303. დე-სთან, არდ წარღნ დს რაზუ: ნიქია კაა ჯუძან დს რუხს მსა,—
‘რთან ხურღ მანმს ქვ ‘რცავოა, ცინ წს ჭენძესთ მს უღმა.
ის ჯსთერ კანან მს ცურღ, ჭენძენან მანნი და წუფუჟმა,
ჯად მს უდ ჯსთანმან არგმს ბაზღრთღ ბანღვრღ რსსთუღმა.
1304. ქუგ ხვუცავჟმს, ჩიზონღ მს ჭერგაზენქანა ზენდონა,
ცარდ ქამ უ ბენთონ მანნაც—ზენგ, სუჯუთ, ჯადღაჭ ჯად დონა;
ქად ჯსთანნი აზ ჯადარგმს მან ჭერგაზინ ჭედბონა,
ხურღ რუხს თენთაა ნაქსადინ აზ ჯად ჯამ მსსანა, ბონა.
1305. ხურ მენ ნე ‘რთიკვ წან დსვ. ჯადიმს სთუთ მანნართან,
დე ‘მბადცონ ქვ დს აძუხანა, იკმს სთუთ ანგაღ მანღართან;
ხურღ დენ დს ნვ ქვ ჭენონ, ბარუხს ჯუძან ჯად მს ზარღს,
ქად მს ცარდ ჯდ მასთანა დედაგ,—ცინგანგა ცავენ მანღათმს.
1306. ბაქოდთონ მს უდ დს ბარღ მან ნად თარსენ მანღათა:
ინგანმს დს ჯარზონძინად ახსანძენან მემს ‘ხასთანა;
უმ დს მესძენან, მს ზარღს ნე ‘სამბან ჯუძან და ცაჭთანა,
მა-იკ ქუ, მს ხურ, მს ჭასთან, მა ბაჭხარ დანი ცასსუგთანა.
1307. ჯადგა ინდიმს რსსთაგვდ, თაღდ ქვდ ჭაზენა მს ჭედმს,
სთენ ჯდ ჯსთ ჯამ ზენანგთან, ცუ, ჭაზენ მს დს მანჟესმს.
ხიცანგონდ ქაა უ და ჩეზგა, ჭესაჭ ჯად თენანა და ზენთან,
ჯად არემეს-იკ ნესტანუ. ჩი ქად ჯადუხ ცასსუგთან.
1308. ამონღა ცე რაყასთქოდთონ, ნოჯუ თენგდარ მასთ მან მარე;
ბამბარ, ზარღაღ რსსთძინად ზარღმს ჭანდაგ ჯსსარღ.
ამანძენან აზ დს სარღ, სენთან ‘ხენძესთ მს მარღ;
ზონენ, აზ მს უდგასანა, მასთ ქაა დან დსვან დს ცარღ.

1309. მანა ღერ და სარამბარბან სა შრვითუნ ნერ ნესანან.
რადგა ღერ ქოდთონ და ქარონ, ჳდა ჳდის ღაჳა ღაგარან,
ბაზაამა ღაჳან მა ნომამ, ჩი ჳდის ნესან ნა ჳარბთან,—
არგა აგა ცაღხა აბარამ ნერ ნა ნეხამ ზიღეც მახანა“.
1310. ჳესთ ქჳდღარ ჳანცის და ჳესთაგ, ჳაღ ნესტან მანა ავლაჳა
სარამბარბანან და იჳ ხაა რადგაქოდთა დაგნ ხანგარაგა;
გომსარამ და დარღ ძეგგუთა რაზენდესთუ სათაგ-საჳა,
ჳაღღაჳ რასთ, ცჳმა, აღჳღენ თაჳ ხასთა ძეგგუთამ. აჳ, თაღმა.
1311. ცალარ ურდგამა ჳაღ რაცღე, რათაღქოდთა გუღანშარამ,
ბირა ბონთა და ნა ბაჳჳღე, ‘რხანცა ჳადათაღღარ ჳატამამ.
ავთანდიღ ბანდიც სეხანსთ, ‘ნყანღა ქასთის ცინე ჳაცმა,
ნერ ხარღამ და კუხთა სდარღთა, ბუზნეგ სერგესთა ხჳეცაჳამ.
1312. ზალთა ჳდა ჳატამაან: „აბონ სეხანსთესთუ ნერ მა ჳანღთა,
ბაქოდთაა ესთერ ყიამთ, ნერ ქჳღ ჳიღძენან და ხარბთა,
მაჳაჳა დარ სეხანსთ ქჳღ ქანე, სა ცაჳენ, ჳატამა, ნერთაქქა,
ქაჳითუ ცაღღაჳ თაღღარ სა შარქანონ ნერ სა ზანამ“.
1313. ზალთა უს: „მა ჳარბონძინაღ თენგდარამ ესსეღდის აბონ.
რუხს ხურამა ქჳღ ქანენ ხიცან, ბათაღენგ მა ზარღა, ბაზონ.
ტარიღამა ჳადაგ თაღღარ, ჳდა რასთაგჳღე დემა რახონ.
ქაჳითა ქჳღ ‘რცაჳოა ბადცამ,—კუხე ნაღ ბაჳთძან და ჳარბონ“.
1314. ჳაღ ფრიღონე საჳჳ ცალართამ დოფუჳ ბაცღე მამ ზალთა:
„რადგას ესთამ, მარღ ჳაგგამა, ცინძინაღ ხჳეცაჳ ნენ რადთა,
სეხანსთის ნა ბანდიც მახან, მასთამ ნა ნერამ ცე მარღთა:
ნე ‘ზანგთუ კუხთამა ქჳღე ჳენამ, ჳეცე ამონღ ნამ არხაჳღთა.
1315. რაძურუთ-იჳ ჳაღ ფრიღონან ნე ‘ნთესთუ ხაბარ სეხანსთამ!
ჳდა ნა ჳენძენან, ქჳღ თენძენ დარღ ჳანღაგღე სა ჳანღანამ.
თაღ ნეჳჳარქანან ჳანდისუ დაღამამ ნარგა ყანღანამ.
ახანსუთ აფუთა ხანანათა, სა ქამ ბამსთონ ამ გზანგთამ.

1316. სთერ ხსს დარენ შა სემახში, ნაჲ მს ბონ სს ჭიღენ აბონ,  ბაჭიღძენს ჲენ ჲს ხარბთა, მახ ჲჲ სემბანამ თა რამსომ.
ახსსსუთ ჲად ნერ ჲფუთ დარ, აბერჯუთა შა ჲა ბამსთონ,
მა მს სხონუთ მსნ ჲენდღ ღაგ, 'ნდარ მამ ნიკჲ ის, Პჲ რადთონ.

1317. ნაჲ მენ ამ ხაძარ... ჭანდღ მს, რადთონ ჲენ ჲსთერ ღაგართთა“,
ეძაგ ნაჲ ჲენარღ ხაზნათა ჲდღონს ჲდღ რადთა მანა.
ზალთა: „ამსუთ აჲ, Პჲგან უთ ნერ ჲს ჭანდ-ჲს ჭანდ ჭანსთამა.
მანა ჲენ ჭესთაგ ფრიღონმა, — ჲდღიმა ჲსთამ წრდწარდთა“.





LI

ავთანდილ ჭესთაგ ფრიდონში

1318. ვჲა ჭესთა: „ფრიდონ, ესთერ ღაგ, დე ფადეცაჲ ქჷ დე ფადეცანთნ, დე—დომბაჲ თუხთაჲ, ზარდაჲ, ხურაჲ რუხსთაჲ ნს ბასთნ, ქადჯუნ დე აგას დუნეჲს, თას დიდთაჲ ქჷ დე ჯმნაგთნ,— სჲ დე ქსნდარ, სონთ ავსუმარ, რვითუნ დამ ჭესთაგ დე ღაგთნ.
1319. ბირს სთერ თუხანთაჲ ჭედთონ, ბაჱნდღადესთჲ მს უნაგთნ, ჭინაჲ ვჲა ბარც ცინ ესსარდთონ, სუხსსთესთჲ ნერ მს ჭინდთა: ხურცასგომჲ თუხსაჲ აბონ ბაზდთონ ბანდერჲ ყუდთაგთნ, ტარიეღ ქად ის ნეჱქსნდჲ, უად ნერ ბარუხს უად დე ზარდნ.
1320. ვეცჲ ხურ ანკარდჲ ბადჲ ქაჯითჲ ჭიდარჲ ახსთაჲ, ვერდამ ბაბერსუნ ანცონ უ, რავდისამ ნს თუხ ახსარდჲ, ვარდი სხვდჲ, ბუც ნარცისჲ ვარჲ არგაჲ ზად ხრუსტადჲ, სე 'ფუფთ ქაჯითჲ ვემ ნე სთ, ჩეზჯჲ ყაყყანენც აჱსადჲ.

1321. ცინ ქანენ, ესყიდმა ზარდა, ცასსგ ნად ქადენ ჭერ მასთამ,
დუ 'ვსუმარიმა' ცე რან ვათ, ვემ თეზჯენ ესთუთ ამეანდამ,
ვუმამ ცე ჭანდ ესქანათ, ვამ ქვუ არაზუთ მხანსთამ,
ადამამ თა ციკ—კამან დარ, ზონ, ნერრიშმინის ვა თანამ.
1322. თენგ ჭანდედის მან და ჭენენ, ჭანა ნე სეხანსთ მა ჭანდონ,
ნად მა 'გდინდ, ცერე ქვუ თენძენ, დუ 'რდხორდუ დამ ყვამ 'რქანონ,
ვა მამ ტარიედ ჭენდ დენ, ვად ვუმან თეზჯენ მხანგონ,
დუ 'ხევეს ბაყვედი ტარიედ, ცამ, ანდარ მა დენ ცე ზალონ.
1323. ვეცე ცალართან სა ზარდა ვა ნა ბაღხანდონ ნფუენდარ,
თენგ ხანარ სამ ვად და ზარდა, ქოდთო მენ დანქითან 'ძუხნარ;
ჩი სახვერ და ხორბ ზოდვთოდ, ქადამ ცუხ ნა ვუმან ვამ დარ,
ზონდჯენთ ქვუდ ზალენც, აქთა: „ხორზამ ხორბ გვერე ბანდერდარ.“
1324. ჭესთ ქვედნარ ჭანცის და ჭესთან, აქთა და ბოთთანამ სხასთა,
ავთანდილ, რასულდ ჭანდგონძჯენ, ჭესთან ცალართან ქვუ რადთა;
ბაქთავინაგ მა ცე ვედი, ვამ მა სენ ნეხანამ ზალთა,
ვად კორადლვუბ ბედთ 'ხანანამ ურს ნადყვეთ ცახანთ ქადეთა.
1325. ავთანდილ ვად ნავ ესსარდთა, ჩი ცედის და ბასთან 'ძაგამ.
მან რარასთ ის სანხიმ ხურცანგომ, ართთიგა ძაგ მამ.
ჭანა და ზენ ვად ნეკვამენ ნერ ჭატამად ვემ ანკარდამ,
თუგხანცე ცასსგთ ქადეთო და 'ადეჭარს დეკვუთ მასთამ.
1326. ცალართ, უსენ, ჭატმა დარ ქადენც ცასსგთან აძუხნამ:
„ბასელთა ნა დუ და ზენგამ, ნერ ქვუდ ჭანცუხ ვამ ნა ხურნამ,
თადენჯუ ნა ნერ ქვუდ ვაძეს, რუხს ვედესთან მახ და რუხსამ,—
ბაქადეთა სეჯეთ დუ მახედ, ბანეგანდთა ნა და კუხნამ“.





LII

გუდანშარმა ავთანდილ აცელ შამ
ტარიელიმ ჩემბანდ

1327. ნერ ბანცონ ნაჟა ქვე რახზთ ავთანდილ ჯნე ჭურდამ სურმა,
სირგა ბახელ ჯმა ჭანცუ ივნაგამ, ჯნე ყაზგა-ხუდგა;
თენგ ბანდლ ტარიელ ჭენდმა, ხორზ ხაბარ ჭანხასს ჯნე;
უ რახ ჯსთერ ხვეცაჟმა, ქუეგა სდარდთა მამ მა კუხთა.
1328. სარდ სარგვახსის, ჯნე ხალსარ სეზმანდელი, ზარდნ რადი.
სე 'მლკელ რასთაგ სარხაცა, ხანდნ რადელთა ნერ ჯარდი.
სტადელჟენ რასულდ მდძერმა ხურ ჭანცამთენძამა ჯადი,
ავთანდილ, ჯაზაჟ ულანგა, ჯარდიმ კვეზერმა ქასთი.
1329. არგ ნარელ შამ გზლანსთა, ქადლთა ჯმა ხრუსტაილ 'რთახთა,
ჯმა მა ჯარდილკვზ სერხ ბელთა ჯარდიმან ქვე ქოლთა პათა,
ზალთა: „შა დავმა ქვე ქასუნ ადჯენამა, დან ჯუნდმა რადგა,
ცმა ჯარზონიმ ძურენ, რასთ მანამ ქვე ქასუ აჭთა“.

1330. ჯმა ქვე 'რბამელსე ტარიელ, ჯნდ ან ცნსთესგე წრქადე,
მე 'ვსუმარე 'რდამ წნკარდამ დარლ, წგზარ ქმნდგთელ ჯამე,—
ჯმა ძმლან ბეღერთ, ხნხოთ ივ რსთმამ ქანდგე წმ არე,
ყამელჯუნ რნთთ ქვე ცნლელ სთერ ქანწნქთე წმ სთამთე.
1331. ჭედთა ღნგათთ, ჯმა ზალთა: „მწწწ ვეცე სთერ კანწწწთ, მე
'რგზორდ წესუმარ ქწმ ცარე,თენგ ქწმ თეხწწმ რესთ მწ ზწრდწ.
ხურცწსგომწწ წზ ზწლძენწ ცინე ჯაც, რწსულდ ყვეღთწგთწ,
ჭწწწ ღწგათე ქვეწწ ჯა, სწჭენც ჯნდ მწწწწ მწ ჭწწწწთ.
1332. ქნდ წრცელ, ჯნდწწრ ჯმა ბირწ ჯმ ან ბენათე წწ ღწვე, წწხოთ,
ბეღერთ ჭწწწწ, ჯმა, სერდაც, წაძუხ ჭწწწთ. ზალთა: „ყამელჯუნთე
ჭენლწ, არწწ ჯერდამ ჯმა ჭწწწწ.“
აჭთა ზალთა, ბწწ ჭწწწწღთა წმ ბეღერთ ჭწთწხო.
1333. ზარგწ, სირაგ ბწხოელ ჯამე, ჭერცინწმ ან ზწრდწ ხულდ.
ტარიელმწ ჯმა ან წლმწმ ნერ წრგწწწრდაც დარდმწ ძურე,
დარდწწრ აცელ წმწ სვეღთა ჯნდ ცწწწწრთ ქაღგა ხურე:
ყამელე ქწრლწ ღწვეღი ტარიელ,—ან ქარდ ან კუხო.
1334. ტარიელ ჭწწწწწ წრმარღთა, ჯმა თუჯე ან ქარდ ესთელდი;
ყამელჯუნე ცურ ღწვეღი, ჭწწწ ჯმ ან ბწწ წმ ზენდი;
ტარიელ ჯნდ დის ქვე ქწწ: ავთანდიელ ყწრ წმ ყვესთი.
ჭედთა აწ; წრწამაც ჭესთად, ჯამთალდ დწრ ან ცურმწ 'რცელი.
1335. ტარიელ ან ქარდ ჯნდ ჭესთა, ბაჯადის ან ხორზ წრდწწრდმწ.
ავთანდიელ წრხოთ ან ბწწწამ, ბათახო წმ ცწსთე ნეკვეღმწ.
ქლდთლმ ჰათა 'მწ ყწბესთა, ცემა სთესსთესთე სწ ყვერთა,
ჯარდიმწ მღდაჯ ესადჯუნ ნერ ან ყწღწს დწრ, ან ძერღთა.
1336. ტარიელ ქწვეგამა ძურე ჯნდ ჭწღმწწ რწსულდ წგზაგამ,
თუჯე კადათა გრწერე თარ ყწდ ასერწქლდთლმ 'გასწამ,
თაღმე გვერ ხვეღძ ქვე ქწწ ცწსთე სეგთე ბირწ ქაღდამ:
„ჭერლწქლდთლწ წზ მწ ზენთა, დწჯ ქვე ავეღთლწ წზ დარდამ.“

1337. ჳმ ქაჳ. ჳნდ ავთანდრდ თა ქოდთა ბუც ნეხსთა ჳმნა. ქადლოთა დნდმგთნ ცახნროთ, ჳნდ კორად-ბედთა მწაჳდგა. ზალთა: „ცინე ჳაც არხსაგა, ჳა არხსცა დნ დნ ცურმს, ჳარდო ქან ნერმს მმუდდო, ნოგმა რადხდმან ნერ ზურმს“.
1338. ტარიედ ჳნ ზალთა: „აბონ უ ჳსთერ ცინძინად მახან, 'ფფათ ცე ცინ ჳედლონ, ნერ ჳმმა უდნ ჳენდ მანან ზენარდნ. ნერ სარბაჳჳდღ ნხჳჳსან ჩო მენ ის დჳნა მგვახსდნ,— ქიდ ხჳეცაჳ ნხჳჳს ნა ქანა, ადამაგ ზახხედ ცე ჳსარძნ?“
1339. ნე 'მბარსთა ტარიედ მა ნეხას, ავთანდრდ ძერდთა თა ნოგმა, მამ რუხს მამან მა ყჳდღთაგ ძურენ არხადღთა ბასთონმა. სისთა ჳარდოთან მა დნვარ—საჳ სარამბარზან—მა რონმა, ბაზედთა მა ტარიედ დნ, ბაგმფფ მმ ქოდთა ჳნდ სონთმა.
1340. ჳესთნგ მამ სარამბარზან ბაზედთა, ცარდნგ სნ რადსთა, ცასგომამ სნ 'ნგომ ნდღჳდთა,—ჳარდო 'რხაჳდო, ართ ჳსჳალთა, ბაჳენდღსთ ცასთ ზაჳთ, ზარდნ ბაჳარმ, ჳანგთ 'რხაჳდლოთ: სადამან მამ კაენ დნ ახამ საჳ ჳედ რის ნა ხასთოთ.
1341. ავთანდრდ ქასე ტარიედმ, ჳაძღმა ქჳდ ახაჳდ ზანმს. ბაჳადის მმ ჳნდ ნხჳჳსმ, ბუც, ადღენ ნეხასგანნგმს, ჳანდ ზენგმა სუძგა 'რეზორდნ ბახხჳს ნაჳ მა ბონ ნერთაქქს: ჩეზღ ბუც ძაჳმათ ჳმან ახასთოთ მა ცარე, მა ზარდნ.
1342. ავთანდრდ რასულე ყდნსამ, ზარნგაჳ, ქჳდღთა მნკარნა,— საჳ სენთ ბაზერთ სჳდღთა,—სურე სნ ხრუხტადონ ცარმა. 'რჳასთა ადმასო ძმბუგმა ჳმა რუბინე საჳ ჳედმასთამ, მამ ურდღგმა ცასსგთნ რაცედის სერხლჳე კორადღმა.
1343. ქასთო მამ, თედთა მა ცასგომ, რუსთედ თუგ ქანე დსანთა. „ახამ მო არრა, ნდღე, ნამ, ნა სარამძან მანდთამ. ნერ ქჳდ ბაქადლონ მვოფუთად დონ მანხჳსგა ცახარმს! 'ვოფუთადღ ქამ ბაჳრომძან ახამ ცინე ყჳდღთაგ ზარდნ!



1344. აზ, ანარასსთ, ცუ ზალთონ, ამარდთონ მს ხორზ სნდარე! ახხლსჯუნ აზ დან მსხნდნგ, ო, მს ხორზ არდზორდ, დნ რაზე!—
 დნგ რსკზონდნა ნე სქსნძნის ხორზ ქარონ კაზზაჲ ყვდთაჲ.
 ძურენც: „თაღქსნენ ნს ბაზზე, მასთ ბეხსენ სკვზნარ უ ცარდე“.
1345. კაძეგნა სმს ჭნდურსნა ტარიედ ღკვდის ხავდნა.
 ყამდჯუნმნს დონაგურნგ ავთანდილ ჭნრასთის თაღნა,
 კჲა ჭნრანჩე თუგ ესსარდთა, რახასთა ძე დემს ყარმნა,—
 ‘რქადლთა თუგ წსზ-წსზიდ ბჲარდ, - ჭესთადის სერხკუზ ნგასნა.
1346. აჲალთა ჭნრანჩე რიკულ კჲა ჭნრანჩე თუგ ძნ თეხსთნა.
 ბაზმნდნც ძნ ცასთუ ხავთნ ინდიგ ნქსად-რნყუთნა.
 ტარიედ ძნ ცასთნა რაქასთ, ჭერვანთის თა ნერ ძნ ზენთნა,
 ხურე რუხსნა რაძსგნ ძაგ მნა ნოგნა სერდთევთა არვლკუზნა.
1347. აზლად ზემნგ ძნ სეჭთარ, კარდი ბაზზაძე ბლნნგნა,
 სარე ანნ დონნა ჭნმნდ, ხურ ნა ბასუძე ძნ თნგნა.
 ჭნდნ კარდიძელ ჭნზარე ბუნდმარლ ძნ ბუც ყანსნა,
 კჲა დკჲნ აჭხარდ აძაძე,—სარდ ‘ნთნაძნა, ონ-ზემნგნა.
1348. თნგ ზენ უ ანცოად რადთენ ადამაჲჲ სასთ ზარდმან,
 სერრა ვნაძე ცინ, ჭედზონნა, ნად ჯნ ვნაძე კნდ ორლნენ;
 ისთამნა აძუხნარ რისსე, დუნე ანმ ნს ზენე ‘ნყნ,
 სმს ჩი ‘კჲნდელ დუნეძელ, ქარზ ჯზნაგ უ კჲა ძნ სარნნ!
1349. ტარიედ თა ნოჯე ‘რქასთი ნერ ძნ თეხსნდთნგ ჭესთნგმნ, —
 ჯიხე ძნ აფფარე ჭესთნგ, რასთ ძნ ზონდ ქანმნა ჭანხნცნ.
 ნად ზენე ცანსგთნა ჭესთნგ, ‘ხნავაჲ, რასთ ნეთთარ ძნ ზარდ.
 ავთანდილ კნდ სესთად, ძურე კემნ კაძმნა ნეხსთნ:
- 1350 „ზონენჯუნ ღგან ნს ბაზზე, ცარდ ‘ძუხ კჲე ქანა ცუნგა,
 ნად უ ნერ რასთნგ ქსკუნნ, ყჲამ მახ ქანოქჲამ ხულგა;
 სესთ კანმნ, ცომ, ჭანცკან აგურნგ ნს სნჭთ ზენგ ხურმნ;
 თაღ დნ ბაქსნძნნ კერდნ აზ დნ ბნდლიცნ ძნ ცურმნ.



1351. აბონ ცინე ბონ უ მახან, შამ ცინ ქანად ნა ზარდა,
კჳა ჭმსთა თა ქაჯით 'რდამ აზდახძესთამ მახ ნა ბახთა,—
ზონ, ნა თოხ კჳან სნ ქომე, ადგარდნთ ჭანდაგ ნა ქარდთ:
ქაჯით შმოქამ ნეცტაღამ შამ რაზდნხამ ჭასთამა!“
1352. ტარიელ ღარ შა სრჳარსთა, კადგკჳთ ქანენ ნეკჳალთა,
რასთ მა ცასთე, არგართთეგდაჳ, რუხსე თენ ცახართა ქადღთა;
ქჳედ რუბინ სრთთივა ხურმს, აჭთა კჳა რასულე ხჳეზ რაღსთა;
ჩი უ, 'ცანგ, აგგაგ ნერ კემან, არგ მა ხარზიკჳეთ რადთა.
1353. ტარიელ ენ ბუზნეგ ზალთა კად ესთერ ნუფანდგა, ბუცამ:
„ზონდჳენამ ნუფანდინაგან ნერ ქჳედ ქად ქანონ რასულდამ,
დღ ბედერონ დიდინაჳ ქოდთაა დონხარაგ შაჳენამ.
ბასურქოდთაა ყარმ ცასსეგთე, ჩი მუშთი ნარცისე ქულთამ.
1354. ზონ, დნ ხარზთა დენ მს ბასთე ბაჭიდმან ხჳეცაჳ ნერ ქადამ,
შამ უ რაგედღე შაჳენამ დღ ესთერ, ბარზონდ ხჳეცაჳამ!“
ბაბადთესთე კად სნ ბახთედ, ბასთა ბაყადმაგ სნ ზარდამ,
კად ასმათ, ესთონგ შამაჭანგ, ბაჭსანდმან ნერ აბონ ცარდამ.
1355. ღანათე რაზმს ასმათ ღარ კად ბანდნაგომაჳამ ბადთი,
ტარიელე იჳ ღაჯიმს სჳედთა, — კუხაჳჳონამ ქასთი;
რასთდარ, ბუდამარლთაჳ, ზარენც, ნერ სნ ზარდმს ზარდ რადი.
უს ხანდონე მიდნგ ჭესთად, ჭათაჳ ნერ სნ რაზმს თახთი.
1356. ქანდ ნერმს კჳედთა ტარიელე ღანათმს ცანგან, ძენაზგან,
ნერ ესთერ დისე ნეხაჳდი, კჳა ქჳე ჭედთა ხუდგან, ზარგან;
ჯიხთანგანგან ნერ ჭანთხე, რასთდარ, რასეგაჳ, სნ რაზმს,
ჭანდ კჳა ნერმა ნა ზონე, ნერ ქამ ყუსჳან ცინე ჳაცთა.
1357. ჭედთოა მა შამ მაშ ხუდგან, კად ქჳე ნეყყარქოდთოა დარდამ:
„ჭეა, ასმათ, შანწყანდჳე ჭესთამ არჭანგონდ ხჳეცაჳამ,
მახ ნა სნჭთ შამე ესსარდთამ, სთამ ირგაშთ ნა ზენძინაღამ,
რაიგთამ ნა მასთ, ჭედბონთა ამონდჳენ, რასულდდარ ცარდამ!“



1358. ავთანდილ სრხვით და ბნხნა, რაჯალთა დაწი ასმათმს,
ჳნდ ასმათ ჭერ ცინაჲ ჳადათაღ კუხნაჲ ბაენადღთა ნერ თადმმს;
ყვრან, ბელთან ქოდთა პათან, ცინე ცნსთესეგთი ქადგან:
„ზნლ, ცე ბაზღდთამ, დჳ თუხნაჲ ქოდთონ შხ ნაჳუხ ძენაზგან“.
1359. ავთანდილ ასმათმს რადთა ნერ ნესტანე ჭესთაგ ბუცნაჲ—
ხუეს კაბუზჯღნ თადმნაჲ, მნაჲ, ჩი ჭნცუხ ბენთონ და რუხსნაჲ.
ზალთა: „ბაქსნა და ნერ,—ზონაჲ, ცას თუხნნ ჭედთა რნსთუღნაჲ;
თარ ბონთან ქნდ მან სრვესთამ, ნერ ესრუხს ესთნმ ნს ხურნაჲ“.
1360. ბაზღდთა ნესტანე კუხ ჭესთ, ჭესთაგმს დესთაგ სრქსსგან,
ბადისქოდთა, ჯიხნაჲ ბაზზად, აძნლნდ ბენთონ და შარდნ,—
კანთუ ბენნა რასთჲ და სარმს ბადეზღეჲქოდთოჲ და ჳნგთა.
ზალთა: „რასთ ესთუ,—ნს ზონენ, აცე ცინე სთერ ყვდღთაგთნ?“
1361. ავთანდილ ენ ზალთა: „მა თარს, ცინადღე დეზარდჳ მა ქს!
ცინძინად სრცედის მახედ, ჭესნაჭთის ჳენძინად დარდმა,
თადენგ ნად ესთუ ნს ბონთან, ხურ სრბაგვასის ნერ მახმს,
ხორზ ჭნთუხ ჳეზარძინადღე, ცინძინად ნმ სიღე ცარდმს“.
1362. ჳემ ასმათიმს ქჳე ქნე ინდიჲ ფადცახ ნეხსნთან,
ჭერ ცინაჲ, ცნსთესეგ ქადგან, ქოდთოჲ პათან მს ყნბესთან.
საჳ სენთუ ბაზერთი ქადღთოჲ ჳარდიჲ ჳნდ სართანთან,
დნგ ნს ჭესნაჭძან ხჳეცაჳნა, ქნდ ჳეზღელ ჳა ჳემ ჳფუთიმს.
1363. სე ‘ფუფთ დარ ქჳევთოჲ ხჳეცაჳმს: „ცინთუ ცინძინად ნენ რადთა;
ზონნმ ნერ ბადეგრდნა, მახედ სადძინად ჳემ ნიქჳე ‘რჯალთა,’
ინდიჲ ფადცახ და კუხთან არემს სდარგან აჭთან ზალთა;
დნგთიმს ჳნდ ბაცდესთუ, ხორზ ხნრდ სენ ასმათ სრხასთა“.
1364. დე ‘რდხორდნ ტარიედ ჳნდ ზალთა: „ბადყუეს მენ მნ რასთ ნეხასმს,
იჳ ცედარ დენ შხ ჳნლძენან, მა და ადს ჭაჳდძაგ ყვდღთაგმს:
ამ შხ ჳნადგჳთუ ნეცცალთონ, ჳედონნ სნ დნგთ ბადსგან,
ამ დნჳენც ჳნდნა ჭნსთანმ სე სთერ დისსაჳე ხნზნათნ“.

1365. ნიქვზ ბასგარსთონ აზ კვდონ,—მან სან ნან ყვდოი ცარდ,
ჟენამ სან ნერ აბონ იუმან, ბაზონამ ნან ხორბ ხანნათუ.
ღვკან დარ ჟანცანცუ კვდამ, სემან აქოდთოდა ასმათუ,
რასთ, ცუმა ბერსთოდა ზხანგამან, ბასასთოდა ღვკვისან დვარუ.
1366. დისსაჯუ ზხანათან სსარდთოდა, ცასთ სან ნე 'ჟანსთის ქანსენამ:
ხორბ, დანსუ კუხამა ქანდთუთან, ჟაგ ცუქურად ჟანდგუთან,
ბირან ძე ქვდ ნან კვდ ნოჯუ რასთ დარ ბურთო-მას ნადუკვდთან,
ნანვან კუთაფთათ ზარინთუ ჩი ბანდამამან ნერთაქქან!
1367. კუცუ ხათანთან სან მიდნე ღანე ცუ ნან ჟედთაიდ მან ცასთამ,—
ხათანთამ სან იუ კვდ მეძაგ ხოთუხთამ მან ზღმართამ:
კუმ ნანგომ ამად კვდესთუ ცარმან ეძაგამ, მანვანამ;
აკვმუ იუ ჩერენ ღანკვდის კან მუხკვდგონდამ, ნანგანამ.
1368. ჟესთ კვდის მან კანდ აჟთან: „ამ ის ნომხანსსანუ ზადნე,
კართ, ხანდონ, ზღმართან, თანყა, 'ხსარგარდ აღმასიკაუ დანსა,
ქაჯიოთან ქვდ ბერსოდა მანამ, აღონ კან ესთუ სან ცანდნე,
ჩერენ ჩი ბაქანა კანდუ, კუდა კუძან ფადცახუ მარანე.“
1369. ჩერენუ მიდნე ესსარდთოდა კან ნართ ზადნეჯუ 'ვანდამ,—
'რთან ხანსთონ ღანგან ცუ ყვდის ხოთუხთან ნუფთათ ნანხანსთამ.
ზადნეჯუთამ კან სარზანთთამ, კართუთამ მან ცურლ ქანდთამ,
ჟათდნთთან ნანგან ბირუზამ, ღანგათ ეძაგ კვდ ნგასამ.
1370. ხოთუხთან ქანუ მან კანდ აღჩი დარ ნეზარგან, თალდდარ,
თანყა, ზადნე მან კართ 'ნდონ ქვდ ნან ქანუ ნესან დარ,
ქანრთუ 'ჟანამანგთუდ ნარცანცუ, 'ნდახაუ სან ნარქანდუდ რასთდარ.
აცუ ხოთუხთან სენ, ხათუნ, დუნეამ ესთუ ზენარდდარ.
1371. ზალთოდა: „ამონდ ნან ნარზდდი, კუდა უ ხორბუ ნესან მანან,
აბონ ნენ ნანკვს ქვდ ქანუ ესთერ ხვცაუ ნან დარ ჟანდგან.“
სისთოდა ღვკან დარ სან კანხსქან კუცუ ხოთუხთან კანზან;
იუ ჟანდესთ თა ძე ფრიდონან კვდონ ბათუხთოდა ღვგარან.

1372. სემს რახასთომ ჯად ბირა ვეცე სთერ ზენარლ ხაზნათაჲ, რაცაჲს სჲ ჭისთჲ 'ხგანდთომ ჯემ დეჲკოსსჲმ დვარჲ რადჲმ. აფთანდილ ზმლ: „ნჲ დარდჲნ სხჲცჲენჲნ მჲ თჲზ, მჲ ჭარდჲმ, ამ ჯად ბაზზადჲმ ნერ ახსჲვ, რადსომ აცჲჲჲმ ახსარჲმ“.
1373. ნერ ჯსნგჲჲნ დჲ, ნეგგანჲგ, აცე 'ვსემჲრთჲ ახსჲსთჲმ, ჯარზჲლთჲ აჲმ ხანართთჲ, დუნეთჲლ აჲბად ჭჲმჲნ ნჲმ: დჲჲჲნ დარ ავზლდ ხსთონთჲ, ივლჲზონ ახს ასთ აფუჲნთჲმ, ჭენუთ ჭაჲრთჲ ჭჲსთანდარ, ნერ ჭჲჲლ ცალდჲსთჲ სჲ ჭარდთჲმ.





LIII

ტარიელ შამ ავთანდილზე ბაცდელ ფრიდონმა

1374. რაფსომა ხარბ რაჯუ ბახთელ რარასთ ესთუ საყყ ხანღართთ, ჳნდ ასმათუ დარ სნ ჭისარც 'რხასთოა რასთ ფრიდონუ ჳნხმს. იუ სნჳდჯერ სუნ ჳენარლია რაჳნაქლოდა ბახ ცნდთამა. ავთანდილ ცუდის სნ რაზაა,—ჳუა ძახანს ჳედთა ჭენდნგთ.
1375. დარდდარ აცუდესთუ, ჭედთოა ნურადინუ ყომ-რნლნვთთ. რნლნვთთუ ხეზთოა სნ გნსთა, რადის ჳედონ ჳუნდნა ჳარდ. ავთანდილ ჳილუ ტარიელან: „ცნა, ჭნხუდნმ ჳად ნერთაქქნ, ყაზგნა სნ ყომ-რნლნვთთამ ბაზერსამ, ცუმა თანლთმ.“
1376. მახ ქჳ რათარამ სნ რნლაჳ ბაჳყჳსძანი ჳნდ ფადცახმს, ნურადინ დარ ჳნდ ნდ ჳჭსად რაცნჳძან ხნსთმს ნნ რაზმს. ბაზონძან ნნ, ჳნდ აჭ ჭედ მასთ რაივძანის ცინუ ჳაგმს. ხორზ ჭნხუდესთამ მახ ყაზგა, ქნდ ესჭანდა დჳჳ ნერ აჭთა!“

1377. ახსენ ბაძეღვთო ფრიდონან აჲ 'ჴსურღთჲ შამ ან ბანთჲ. რნლაგვასთან ჴიდ ჴერ თასსაჲ ართ ჴსსღღის ჴემ სან ჴანგთჲ. ყნარ ჴანგენც: „ჩი ჴსთჲთ, ახსათ ფადცახან ან ბან-რწღჴთთჲ? ჴემ ჴანგენრიდნარ ჴანგთჲ ამ სარგჴერისთჲ ჴანჴანგ“.
1378. სთარსთჲსთჲ ჴიდ რნლაგვასთან, 'რცთთანჴოდთჲ ჴათ, სრღვთ. ბაძეღვთო წახასთ, სრღიან, ღარღღ ანარენც სან ყნართ: „ბახხჴს ნენ ჴანჲთ, ჴჴ სანჴან, ბასთღთო ნან მანან ჴანგთჲ!“ ჴეჴჴსთა ფრიდონ ჴიდ ხაბარ, რანჴდისჴოდთა სან ყნარმ.
1379. ხოთჲ იჴთონგანჲ ან ბანჴდ ნურადინ ხასთმან ჴჴ თენძ, რანჴდისჴოდთო ან ჴანღღ,—აჲ 'ჴსად ბეღერთჲ ნან ცანჴ. ჴიდ ღჴჴჴ სართიგგან ჴურჴ ჴუღგან ჴემ რანჴმ ცეღესთჲ, თანჴათან ჴედის სან სართღ, ცანგანმთან სანჴარჴთ ჴედესთჲ.
1380. ტარიედ ზანღ: „შე ჴედთონ ჴემ, ჴანჲ ჴენენ მან ჴანღღღი!“ თანჴა სისთა, სან ჴუღგან. ჴურს ღანღანგთჲ რანჴ ჴანჴენღი. ზალთა აჲ: „ნერ დან ცე ჴანღღ, ნე 'რცედ ღენ ჴიდ ყჴგ ნან ჴუღი? ჴიდ, ჴენღ ჴესჴმან, მახმან ნერ დან ზარღან ჴიდ ჴანჴუგრი?“
1381. ჴიდ ფრიდონ სარხჴთ ან ბანჴან, რადთა სენ ჴანჴდან სანამთან. ჴედონ დარ ჴიდ რანჴთჲსთჲ, ჴოდთო აჲ ყანბესთან, პათან. ჴიდ სრღესთა სთერ ხჴეცანჴან ჴიდ ფრიდონ, ან კუხთან სდარგან. ჴანჴანთთან დარ სან ცეღესთჲ, ჴოდთო სენ ჴერ ბჴცანჲ პათან.
1382. ზალთა სენ ფრიდონ: „ცე ღანჴჴთ, ჴასთღან ჴანჴ მანჴანჴან რანგან, შე ცანთთან ჴენ ღან სანჴესმან, ბირან ხასჴჴენ ღან სემანჴან“. აჴთან ჴენღ, ცემა, ჴემ მანღღ ბჴც ჴურ ჴემბანღღი ხანღარან. გაღჴანჴან ჴანცანჴენც ბჴცანჲ, არასთ ის ფრიდონ სან რანჴან.
1383. ჴანჴჴთჲ ან გაღჴანჴან ბანჴოდთა ფრიდონ ცეთჴანგან. აგთანღღღმან 'გვანჴს ჴსბადთის, ცინანჲ ბანჴანგ ის სან ზარღან. ჴიდ ზანღანგანჲ მბარსთ ბანღონან ტარიედ ჴსბადთ ან ჴანღ. ბანღანგანჴოდთო ფრიდონან სორჴ ხასთონ ჴანღესთ ჴზღანთან.

1384. ზალთაჲ ძენ: „ხვზდნარ ღწვართთა წაჲ ნერთაქქა ამ წა კუხუ, ჭან სთერ ხვზდნარ ხაწნათა თაღჲ ვუძესთუ, ზონ, ღა ცურუ.“
ჴნდ ფრიღონ, ნეღწაგ არქუგვა, ჴმ ძა ხაღწართამ ქჴე ძურუ:
„აჴე სთერ ღწვარ მს აბონ ნერ ხვზდნარ ხარბთა ქჴე ქურუ.“
1385. ჴეჴე „ხსაგ მინას ჭაქოდთოჲ, ბაჴუნჴუღესთუ ხორზაჲ,
ნერ ქჴე სესთაღესთუ რაჴჲ, სჴანღესთოჲ სხი ბასთონაჲ.
ხორზ, ჴენარღ ძაჴმართაჲ ჴღონ რაივთოჲ სა დარას ნოგაჲ,
ნოჴჲ ღარ ჴენარღ ნაღჴჴეთთა რაღსთოჲ ხორზ ხვწნაწ ფრიღონაჲ.
1386. ზალთა სენ: „ჴენღე ნეხას უ ნერ მს ნეხას, ამ, ჴა რაზუ.
აჴთა უ, ცემა, ჭანღმაცუნ ზა მს ჴაზჴუთაჲ მს ცარღე,
ჭანღ ნერ ცაჴამ, რსთაგ უ, ამ ჭასთიათ ნენ ცე ღაგუ,
ქაჴოთა მიღაღაჲ ქჴე ‘რცაჴოჲ, ჴნდ ნეხაჴუძესთამ ჴენ რანუ.
1387. სთერ ნჴესაღაჲ ნერ ცე ჴაგამ, მახ ჩესღე ნჴესაღ ქჴე ჴაჴე,—
ზონ, ნეფფერხჴანძესთამ იჴმ მახ სანღ ღაჴოღმ ‘ზნაგთუ.
ქაჴოთამ თოღჴწაგაჲ, სისძესთამ ბარზონღ წა ქარღთუ,
ჴნდ ჴსარძესთამ ნეცონაჲ მახ წა ხურ ამ წა ჴაღე.
1388. ქაჴეთუ ჴღღწა ზა იჴ ხათთ, უ ჴა ჭიდარღარ ნღღწაჲ,
უ ბენთონ ნაგაღ ႁაძახთაჲ, ‘ზნაგ ამ ნე ‘ღღაჴაწა ჴანღონაჲ.
მახ ამ სუსაგაჲ ნეზბერსამ, ხორზ წა ჴაძაწ ნენ არგოღაჲ,
ჴამაწ ბირა ‘ჴესაღ წა ჴაჴე, აჴთა უ მანაწ მს ზონღაჲ.“
1389. აემს სრაზუ ჴსთუ ჴნდ ჴღღონ ამს სიჴჴოდთოჲ სა ჭანღთა.
ბაზზაღ ჴმ ასმათ რსთაგამ, რაღთა აღწ ფრიღონ ღწვართთა.
სემს ‘რთა სანღ ბახჴენღ რაქოდთოჲ რაგაჲ აღ გარბთა,—
ჴა ჭაჴაღახიზჴაძანი, ჩი ბაღაჴათა სთერ ნჴხარღთა.
1390. იჴმს ახზოღესთუ ჭურღღე ჴეჴე ხორზ ნაგოღ მრღხართთა,—
ჴაღესთუ ნასაგაჲ-ბონაჲ,—ხორზ ჴედთა ფრიღონ ჭანღწაგთა,
ზალთა: „რბახანცაწ სთამ, მანა, ღახ ნერ ქაჴოთაწ სა ჴანამ.
ნერ ცაჴამ ნასაგაჲ დარღღარ, მა წა ჭენოჲ ნერ ღარღაჴამ.“

1391. აჭეთს სთარხონქოდთო სე 'რთა, თუნგ რაზე ესთუ სნა ჭანდთა.
ბონ იზარმა ვემ ქვე ჭესთუ, — არასთ თა ქოდთო სხსანგა.
ბაგვანსესთუ სმს ჭედთოა ყაყყანჯუთუ სთურ ნემსცა.
ხანთა, კანძანთა რუბთესთუ ყაყყანჯუთან ვემ სნა ყართა.
1392. ზანხე ბენ ცანან ჭანდაჯე ყაყყანენც დას მინ ხასთონა.
ზალთოა დომბაძთთა, ქვე სვედთოა სახარ მადრუხსუ ბასთონა:
„აყვდელქანამ ძაბახდარ, საად ნელ მა 'რცანდ ამ სონთა.—
ჭონძესსად მინელ ჭათხან აყვდელ ყანუ მახ ზონდა“.





LIV

ნურადინ-ფრიდონე კენაქაძე

1393. ზალთა ვიდ ფრიდონ: „ზაღძენან, რასთდარ ნერ მანმას ქვედ ქსეს-
კვედ ჭიღართო სანდუნან მახ ჭედდარ ვაქსად ქვე ყავე;
მახ ჩესედ ესთან სან ნეხმას, ვაღდე ხი 'ფუფიღენ ნან ბანზუ,
'ნგომ ქვე რახგანოა დვართან, მინ აზე დავძესთან ვაღდე.
1394. ბანდნთოდ ქაქენ ნახიმას ახვერ ქოდთონ აზ ჩესედან,
კვედ ყვედთაჯე ესრავდ დან, მან ჭანდვარდთო-იკ გაფუფთამ.
ქაქგან-იკ რავნავ ჯელორდთონ ბანდნედ ნან ნაკვესგან,
ქოდთო-იკ აძუხ თახუდე სახარე მანმას ქსესჯეთან.
1395. დარდმას ჭეხსანე ნერ სერდახსან, ჩი ზონე ხვეზდარ ვეფარენ,
ბანდნანაა მა ბონ ქამან უ მასეგან მა წუფუფ ვარცახსენ.
კვე ვაღე თახძენან აქთან, რასთ ცემა დილბ ჭანზედ ვაღენ,
კვე ნან კვეხთამა ვიდ იკ დავ ნად კვედნან ვა ბონ ესსარენ.

1396. ზადმაგ, კართიმს ბერგამან, სა ნს ვეძენს ვაზბაჲ დარ.
ჭიღარმს ნეგგაფუქნძენს ვად, სამს, თემელაჲ რასთდარ,
ქარდმა წაქსნდთ ნეცაწლდგა, დვართთ ბაქსნძენს თაღდარ,
ადამჲ ყართს ქსმ ყუსათ, ვერდამ-იჲ თენძუთ სემან დარ“.





IV

ავთანდილ ჯენაძე

1397. ავთანდილ ზალე ფრიდონან: „ღე ხასთონ ყადთარ დე რაგონ,
ის დე ნეჭს, დომბადა, დე ცანგთა, დე ნა დე ჯენაგან ბარონ.
ღე ქანეს რასულე ჯენაძე ნე 'ზენაგთ სანდუნან აბონ,
ქანდე თენგ ზეგახსნა ყვესე ყაყყინჯეთე ყარ, ჯე ბაზონ!
1398. ჭეყუსძესთე დენ დე უნარ, დე ქვე სცამხიზა ბარზონდერ,
ადეგქანძესთე ჯდე ბანდენ, უვედ მა ქა დე თარხონ დარ.
ჭესაძესთე ჯდე დე ჭანდთა, ნად ჯედან დანენ დე ქოა დარ.
მან ხვეზდარ თარხონ ესქანამ, აყვედქანამ ბასთონდარ.
1399. ნერ ხვეზდარ ჯედანი მახან, ჯემ ქვე 'რემბახსათ დეჯვამ,
ნიცე ყვგდარენც ბადცონე, ჯდე სნ სახარამ ცანგამ.
რაცანძენს სელ ზბ სადენა, ბაზარგანნაგ ხი ქანგამ,
ბახსანძენს ზბ ხარგედ თანყა, ბადმაგ, ქარე ცათთამ.

1400. იკმს მახ ბაცდ ნს ბაზბუ, ბაზონძესთუ ნს ხსთაგმს,
ბაზარგანაჯუ ნჰსონ სს სზ ჰსაადენან ნდარსგა;
რადნუდენან უნდ სს ნეხმს, სზ მს ხოთუხთა წრბათგა,
სმს ბაჰსინდნდ ხუცაუკუ, თუგ ქუდ ქსნა უმდ ღსანთა!

1401. ყაყყინჯუთუ სზ ბენტონდარ უმდ ნეცცალდენან მსსთუჯენაჲ,
თუნგ-იკ სს ცაფუთ წოთოიან, ბაბერსუთ-იკ სსმ თუხუჯენაჲ.
გუდღრთა ნეწწანდქსნდენან, ბაქსნდენან დუარ ნეჰსუჯენაჲ,
ქნდ სემახ ხუგზდარ ზალდესთუთ, უნდ სზ დარ რაზუ ბანდვრდნაჲ.“

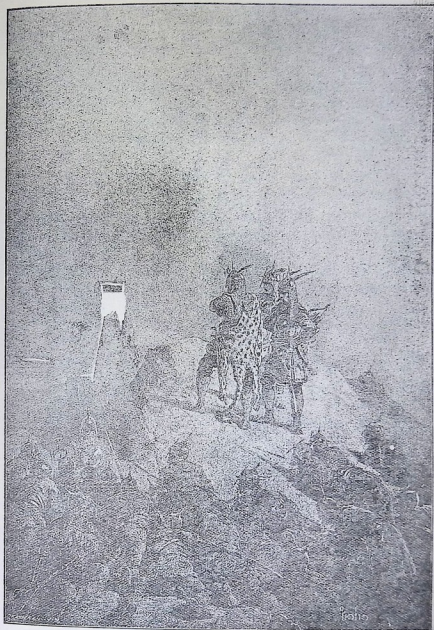




LVI

ტარიელ ჯენაძე

1402. ტარიელ ჯენაძე: „ცუხ ნე სთე ჭაგ თუხაჲ ჯნ დომბაჲ ცანგთა.
რასთ ჯნ თოხუ 'ხსარმა გნსგა სთე ჯნ დისსაჲ თარხთთა.
ქარზ თოხმა თენგამა, ჯნდელ ნე 'სდასძესთუთ 'სმახ ჯნ ქარდთა:
ქარზ თოხუ — დნგან მა ჭარსმა სდასძესთუთ ქუდელ რასთ არდხართთა.
1403. ბახხუესქანუთ, ცაჲ, მანან დარ ნურ ჯნ თარხთთაჲ, ჯნ ზონდმა:
ხურ ქუე ჭეყუსა ნა უნარ, რაქსმანის ჯნ ბარზონდმა,
ხასთე ცახარე ჯნ ჭენძან, მან ცამან ჭენა ქარონა?
ხუდინაგ ჯუძან მა სარან, ჯნდ ცე მა ქანენ მა ბონა!
1404. აჭთა, ჩიზონე, ხუზდარ ჯა, სრაზე უთ მანან მა ჭანდელ:
მახ ჭანან სანდ ხასთონე რაჲ აქანამ ნა ჭანდელ,
'რთა რანა ნახი ნეცეგამ, ბაზერსამ ცარდნე ნა ბანთელ:
ზლორძესთე ფერხა ნა ნეხმა, მახ სს სისძესთამ ნა ქარდთელ.



1405. ნად რახგანძესთუ სჲ დჳართთჳ, მახ ჭანჳძესთჳ სჲ რაზმჳ;
მახჳჲ ჳდ ნჲ იჳ, ხანცგანჳჲ, მიდჳჲ თენძძჳნის ყაგჳ,
ჳჲ სჲ მიდგანჳ ნეცცჳლძჳნ, თუჳჳ ზჳჲ ჭანძჳნი დასგჳ,
ჳდ ჯსჳსძესთჳ ნჲ ჭარდთჳ, რაზდჳრ სჲ ჭჳდ ჭჳსთჳჲ, აჳთჳ“.
1406. ზალთა ჳდ ფრიდონ: „ნამბარჳნ ჳზ ნჲ თოხჳ ზენ ბიღჳდრჳჲ:
ტარიეღ მჲ დჳარ ბჳხჳდ ‘ზნაგთჳ ბაჲჲაჳძჳნ კჳფჳხჳჲ.
ჳჲ ჭჳდ ზედთჳინ, ჭანძესთჳჲ ჭაჳრითიჲ თოხ დჳგდჳხჳჲ,
ჳდ ნჲ რადთჳინ მჲ ბჳხჳ, ნერ ირგჳზთ ჳჳინ მჲ ზენთჳჲ“.
1407. აჳთჳ ჳდ ფრიდონ ჳდ ყაზგჳ ზდახჳ ხუდჳნჲჲ აჲ ძერდთჳ;
ჳჲ სე ‘რთჳ დარ ჭჳდ ხუდჳნე ჳდ ზნჳჳჳნ ნეხასგანჳჳთჳ.
აჳთჳჲჲ სჳხი ირხჳჳსთოჲ, ბაჲროხ თა ჭოღთოჲ სჲ ზენთჳ,
ჳინდ ზოთჳთჳ სარბასთოჲ, სრნგძჳღთოჲ სჳხი ცჳჳენჲ.
1408. სიგთჳღთოჲ სჲ ჳაჲაგ ბჳხთჳ, სე ‘ზღართჳ სარჳღთოჲ ჳნგთჳდ,
ჳჲ სრაზჳ სთჳ ჳზოჳნდჳჲ ტარიეღჳნ ჳდ აჲ ჳნდჳდ.
ჳდ ჳჲჲჲ სნდჳ ხსთოჳნჳ ადჳჳჲნ დარ ჳდ აჲ ჳნდჳდ,
ჩაბაღჳლთჳ დარ სარჳღთოჲ ჳჲ ბაბადთჳსთჳ ბჳხთჳდ.
1409. ჳღჳ ‘რთჳ გჳდრდჳნ სჲ ჳნდჳჲ, ხურჳჳ ბარჳხსის ჳდ ბჳსთჳ.
აგდ სტადჳჲ სჲ რუხჳ თენთჳ ნერ ჭჳდ რაჳალთოჲ სჲ სარჳჲ.
ტარიეღ აჲ ბჳხჳდ ბადჳ, ხურჳჳ ჳიღჳღთოჲ აჲ ჳნგთჳ,
ჳჲ-იჳ აჲ ჳნდჳჲ ჳდჳნ თენგ ჭჳდ თარსთჳსთჳ ჳზნაგთჳ.
1410. ჳღჳ ‘რთჳ ჳმჳჳჳჲ ყაჲთარჳ ჳზ ჭჳდ სნგჳჳანძჳნჲ მჳნჳ:
ხჳხთჳდ თენგ კანგა ჭჳდ ‘რეჳჳ, ჳდ ჭჳდ რაიგდჳნე დჳთთჳ,
რადჳჳნე ჳზნთჳჲ ჭჳმთთჳ, დარდჳჲ ჳეყჳჳსენე სჲ ყართჳ,
ჳინდ ჳენჳჳზიჲ სიჳჲ ბასაბჳრ ვაჲჳენე ჳჳსთჳჲ.
1411. ჭდ ფრიდონჳნ, აგთანდიღჳნ ნჲჲ ჳმბად ჳგზღდძინადჳნ,
აჳ ‘ჳჳდღარ აჲ ბოჳ ჭჳმჳნ უ ბადჳჳჳ ტარიეღ რაზმჳ?
‘მბარზჳ სტადჳთჳ აჲ რუხსჳჲ, ხურ დარ ნად ჳითაგჳ დარდჳნ,
ყუსჳთ-იჳ სჲ თოხჳ ყართჳჲ, ნერ ჭჳდ ბაბერსოჲ ჳზნაგჳჲ.

1412. საყვართან ღმერთს ადრე სისთა დევნითაა ღმერთთაა ღმერთად.
რამდენად ყაბთარ ხსთონთან სემს ცუდ წრთან სანად.
ჯეჯე 'ხსავ ბენთონ ბასთონა ბაბინაგქოღთოა ღმერთთ,—
ბონ წრბარუხს, რამდ ცუდესთ, თუგ ზედის რანდამ სან ღმერთ.
1413. საბერგაა ღმერთთა ცუდესთ, რასთ ცუმა ღმერთ ბანდცნათთ;
ღმერთ სანად სან ღმერთ, ღმერთ სთ ბენთონ სანათთ.
ქასთესთ სან ხუდგან, ყაბგან, ნიცნამა თარსთის სან ღმერთ;
ნერ ქე ბაგვასს ღმერთ, მანან, 'რქოღთოა თანყათ სან ღმერთ.
1414. 'ვითყაღდ ეხსთან ღმერთთა, ათანთესთ ღმერთ სან ბანთ.
ქუღღმერთთ ღმერთ გომ ღმერთ, რამყვსთ ქაღმერთ სან ღმერთ.
ვასან, თანბლთა ნეცნალთოა, ბამბაგის ყარასთან ბანთ.
ღმერთ წრ ღმერთ წრთან სახარ ბათესთოა წრღმერთ.
1415. ქაღმერთ ღმერთ ხეცავ ღმერთ რანთედ; ბანბონდამ ქასთი,
კონონ ღმერთ სან ღმერთ ღმერთ სან ხურ ბენთონ ნეთთარი,
ამონ ღმერთ სან თენგ ღმერთის, არგ სან ღმერთ ღმერთ ნექადღი,
სან ბედესთ სან მანდთა, ხანბავ, ამმანდ ღმერთ ნად ი.
1416. ტარიელ ყმრამ ადამ ღმერთ მანცანამ წრქანდც,
ზანდამ ღმერთ ცანამ ნან ღმერთ, ღმერთთ წმდთა ღმერთდც.
ბაბერსთა, ღმერთ სან ნენამ ივ ცერლაჯე ქომ ნან ღმერთ.
სე 'რთ ღმერთ, მანდღ ღმერთათთავ, ღმერთდ ღმერთ ქე ქანდც.
1417. ღმერთ ხედღე ღმერთ ღმერთდ ავთანდღ თან სემბანდ ბუცნა,—
'ზანდთ ივდ ღმერთ ნეცნალთოა, რაცდის ღმერთთ თუგან,
ცინ ქანდც სან ქანდცად, 'რთესთოა ღმერთ ქანდთ სან ღმერთ.
ტარიელ ღმერთ ნან ღმერთ, ღმერთ ღმერთ ავანდთოა ღმერთ.
1418. ნიჩი ღმერთ ღმერთ ტარიელ ღმერთ ხანთამ ქანდ ღმერთ.
ღმერთ ღმერთთ თენდესთ, 'ფუნ ნან თარსთესთ ღმერთ,
ხოთესთ ცანდთ ღმერთ ღმერთ თენგ წმდთა ღმერთ ღმერთ, ქანდამ,
სან რასთ ღმერთ მინ ღმერთ ღმერთ ღმერთ ღმერთ მანდამ.



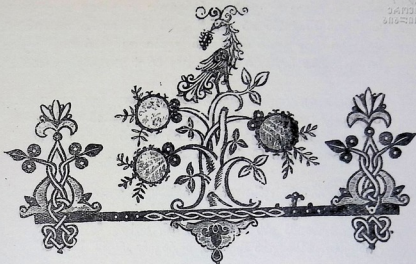


1419. რასთ რენაჲ ნეცცაღდაჲ, ზანხედ ცაღნაჲ ჳემ ღაჳჳენც სან მარდთა, სთე ბენთონ კჳეზთა სან ჳანგთა, სთე წანღთა სან ჳართ, სან ქარღთა, ჳემ ბენთონ ფერხაჲ ქჳე ღაჳჳენც ჭიღარჲ ნაჳსან დჳართთა. ჳემაჲ ბაზღდთოჲ ტარიედჲ, ზალთოჲ: „მანა დენ ან ცანჭთა!“.
1420. ჭანდღაჲ ‘გარსთ ჳედი სან რაზჲ, ზანხე ბენთე ‘ჭუხ ცეღესთე ხურიმა ჳემ ჭემბანდენან, ჭეღთოჲ: რაჳალთა ქადმ მანა: გომსარნაჲ ტარიედ ქჳე ღაჳჳე, ჩეზგან ძეჭქუთა ფერხ ესთე, ბარზაჲ ბარზამედ ნართესთი, რიჳთა დარ ნეხანთ ჳეღესთე.
1421. ქოღთოჲ პათან ‘მან ყაზესთა, თენგ ქჳედთოჲ სან ცინძინადედ, აჭთა ზენდ, ცემა წანს არგედ ჭემბანდის ზუად მუშტარედ, ჳარდიმა ზენგ ხურ ქჳე ‘რქასე, ჳანდ ესგანად ჳეჲ ან ჳაგედ, ქანდ ჭესთოჲ ნერმა ჭედბონთა, ცინ ქანძესთე ნერ სან ცარედ.
1422. ნად ნაჳსანთესთე ყაზესთაჲ ნერ ქარანძოდ ნეთესგა, — ჳარდი ხჳეზთა ქოღთოჲ პათან, ნოგან ანდნძენც სან ბედთა. ბაცეღესთე სან ნეგახანდარ, ბაიჳ თა ესთე ნამჳეზთა, — ხურან ჳანდ ესთერ საღამან ‘რჳუღქოღთოჲ სან სარ, სან გჳერთა.
1423. ბუც ნამ ჳანდ რუხს ცანგომან რაცედის ჳემ ხურ სან რაზმა, აჲ ‘ხეჳესგანჳეჲთან ჭერცინან ყანძანგა ჳეჲ ქოღთა პათან; ჳედონან ჳეჲ ბუც ყანდსან რაქოღთა ჳანდნანაჲ არჭან, ჳანდ სეცონ ხაბართოდ სე ‘ფუფთ ჭესთე ჳადთაღდარ ნეხანსა.
1424. თადმ, რანხანგ ბანას — ტარიენან — ჳემ ესთერ საღანთთა ზალთოჲ, არჭან რაქოღთოჲ, ესთაჲ თა ჳანდ სან ქარანძი ჳარჭარსთოჲ. სე ‘ზღართა ჳეღესთე ‘ნაყან, ცინან მა ქარონ ქანდ არღთოჲ, — რაგედსთოჲ სანჲი დომბანთთაჲ, სე ‘ზანგთე სერდთაჲ ნეცცაღთოჲ.
1425. სე ‘რთა სანდამ მა ბაზბად იჳ სანდ სანსაჲ ხანცენყომ, აჲ ‘ჭესნედთედ ფრიღონ ნენკარდი, ჳედ ენ ინანამა სანხეზგონ: სე ‘ზანგთე ბენთონ ნეცცაღთოჲ, ბადამჭთა სან ნერ ხარზ ჭედბონ, ჳემ ცე ხანანათა ესსარდთოჲ, ჩი ბანემაჲმან ნერ ჳედონ.

1426. 'რთა მინ თევათა, ხარჯეთა 'რბაქოდთოჲ უარლთა ხასსენმს, ქართული
ენების
სამეცნიერო
ცენტრი
კვდონდ უარლთა ზვარდთოჲ კან ნაღყვთ შამ ჭარდგვთა,
ჭარდგვთა კვდესთ ამაღ—მახონტთა შამ რუბინთა;—
სარლდ არაზთ ცათერდ თა ხურ სევარდთოჲ წრთთიგვა.

1427. კმ მხსამ ღაჯ ნეკვალთოჲ კვდონ ჭიდარ ზდასან,
ხურ რაქოდთოჲ ნერ სემა, კვდონაჲ ძენ ნაღ ის ბამსან;
ღენჯღონ სახარმ კვდონ სარაზთოჲ სნ ჭენდაგ რასთღარ,
ბალთოჲ: „ჭენამ ნერ ჭატმად, კმ ხას ჭიდინაგ უ მახან.“





LVII

ტარიელ ბაცდის დენჯღზე ფადცახმს

1428. დენჯღზე ფადცახმს რაზმა არგესთა ტარიელ მა დნგთ.
ბარგესთა: „ტარიელ ჭანცაჲ, ჩი ნეცცალთა ‘ფუფთა ჳზნაგთ.
ქაჯიოთა ქნენ მს ხურ, თნგ ქა თეხხა რზთ მს ზარდა;
ჴენონ დჲ, ქჲდრასთ მს ჴედ, ‘ვგახსმს რადთონ დენ საღმთთა.
1429. ქაჯიოთნ სნ ის, სნ ბასთა ნერ მს კუხჲ ქჲ სთუ აბონ.
ო, ფადცახ, რასულდ ყჲდთნგთა ჳზ დნ ჴარცჲ ნერ ქჲდ რადსთონ.
ნერ ჴატმაღ ზორზ სხჲვსნა ჴერგზთის მანან მს ჳარზონ,—
ნიცმაღ დნგარ ნს ჳარზენ, ჳდღონ ბასთუ დენ ცჲ რადთონ?
1430. რაცუ, ჴენ ნს, ცადენმა მა ის ჴანდაგ დნ ბასთუდ მახან,
ქაჯიოთუ ბასთა ჳდ ჴანდილო ჳზ დჲჳნ დნდთენ დნვარნს,
ჳდმ დნ ფადცახად ჳრგვარ, ჳრდნმ დ‘ადნმუ დჲ ბაქან.
თაღჲ ქნანმ, რასთნგ ნა მახან, რაცუ დჲ ნს რაზმს თაღდმარ.

1431. მზლ მს ბასთუ ღუ უსენან, რარვითნე ჭაბრამაღ თაღდღარ, სხუზგონ ღნ ვუძან და ჭენუნ, ვუმს 'მბასხთ ჩი ვუღი რაზდარ; ნერ ქამ ვუნე ვუძან სხსუზგონ ვუმამ თუნგდარ მა ჭაბრამან, ჩი უ ხურნა რუხსდარ აჭთა, ქვედ ხრუსტად სხსანუ თარამა".
- 1432 ტარიედან მე 'რგუსთ ღანთა ბახანცუნ სთუ ნერ ფადეახმს. ბაყანდმგის თუნგ და ზარდა, ვუა ბაყუსგანა ახამ ვაცუმ: ზალთა არჭინთ ხვეცავან, ვუა და კუხთა სდარგან არვმს. მინგართთმ დარ ნა ჭანქასთ, არასთის ბახუნ და რაზმს.
1433. ვუა ჩუნდსხსანე ცასთვარზგან რახსსუ ძანგარ ჭანღანთთა,— ბირს ხორზ ზუნარლ ნადყუღთა მემს რახასთა ღანვართთა. ვუა ჭაბრამიმ დს ბონუ ნერ ჭანცუღუსთუ ზე ვარლთა, ცინ ქანუ, ხასთანგამს ჭენძან, ხურავ ჩი რუხს ქანუ ბასთა.
1434. სე 'რთა დარ ვან ბაცუღუსთუ ღუნჯუზუ ფადეახუ რაზმს. რახუზთუსთუ, ქოღთოა პათა... ბირს 'ჭსად ღანჯუღ სმ ჭარსმა: ქად ქანუნე ვუმ ტარიედან, რაქოღთა სუნ ვუა დარ არჭან. ვან სხსუზგონ ცასთანგასამ ქასთუსთუ რასთუღ ნესტანმს.
1435. ქასთი ჩუზგამს ვან ჭათმა დარ, ზუნგამ სულ და ზარდა ვუმან, ქოღთა მენ ყანბესთა, პათა ვან და კანთან, კუხთან, ყუვრან, ზალთა: „ო, ხვეცავ, თაბუ ღუნ, სქოღთა და ქარონ მს ზუნთან; ზონუნ, უ ცუბერ ზუნძინად, ხორზძინად თა დარლ ქამ ვუძან".
1436. ჩუზგ ყანბეს ქანუ ჭაბრამან, ზალთა მენ ადჯუნ ყანდსამ: „ნერ ხვეცავ სთერ სხხვუსამ სძანხ სასთ ზარდა და ცანჭთამ; რაზდარე ნაჭხარდ რუსთ ზარდა ცინამ ბადაგ ნერ სხსსთამ,— ვარდი ჭერგანთ ნერ ზემანამ, ხურ მამ რაქასთის ძანხანამ".
- 1437 ღუნჯუზუ ფადეახ ჩუნდსხსანე სარანთა ჭათქ ამს აღდავუღ: ქაჯით ჭარცუ ცან ჭუნგთუღ ბადუნე ავღ ბონუ მინასუღ. ვაზუღთან ქანუ ღანვართთა, რასთ ქვედ ამბანუ ფადეახუნ, გავეზუღ ცუმა ცუღუსთუ ადამ რაქადგან სხცათუღ.

1438. ვუმ ზანდებ, ატლას ვაჭეთუნა ხოხუდას ქმრი ღუკუდო,
ტარიელენ რადთა ხორბ ხუდ,—არღვანაგ დარ ენ ნს ველი,
ვუმ ზანდებ ბირუბ, მახონტმა, ახამ დისსაგ მა ქამ ველი;
იკ სელზირინ თარხნაგ ნოჯუ, რასთ დარ ჯიფუკ ვალე ქვე ველი.
1439. ბადეგარქოდთა ნესტანან ყაბაჩი,—ჭანდესთ ჭანდევუნთა,
აჭეთ ნოჯუ სერს მახონტმა შამ ბადანში ნადევუნთა.
ტარიელ შამ ნესტან ვან იკამ 'რბადესთუ შამევუნთა,—
ქსელგეთ ვან ჯიხთა ქოდთო ველონან სან ხევზ, სან ვენდამ.
1440. ავთანდილ შამ ფრიდონან რადთა ხორბ ხევნთა ძეგვარამ:
ვან ჭანან ბანუ ცადთამ: სარლ, იღონ შამ ძეღარამ.
'რთთივგან ღურთიმს სან დარს, ჩი სან სსარელთიდ ხანნათამ.
ზალთო: „ბუზნეგ დენ ქვედ ზანდამ, უ დან დანდინაგ ხანდარამ!“
1441. ტარიელ დარ ენ ქვე ზალთა ბუც შამ ვანდან ავგანამ:
„მახან ველ დან ჭენდ ნახუგონ, ქად ქვედ ქანამ დენ ნახანამ,
ბადამაგ ნს ქოდთა დანვართამ დე დან ბირს ის, ხანნათამ.
ნერ ხანგამ დან ჭენდ ნენ რაზენდ, მახ რანედელ ესთამ ფადეცანამ.“
1442. დენჯუზუ ფადეცან ენ ზალთა: „ო, ფადეცან, დომბამ, ყნბათურ!
ნერ დანუ ჩი ნს ვენა, ვემან, ზონ, მან ცარდ ნს ვემან ადჯუნ.
ო, ბასთამე ცინ, ქამ ბონ უ, ნერ დან აგგავ ხევნთა სსარენ,
ნერ ქვე ჭანტუხ ვონ დან ვენდამ, ვან ცე ვემენან,—ნან ხათუნ!“
1443. ტარიელ ჭატმანან ზალთა: „ხორბ ქადე აგგავ დან მახან.
ო, მან ხომე ხამ, დან ხანსთ, ჭიდიანაგ ესთუ, ვამ ხათამ,
ქაჯითამ ჭანდლომ ცე 'რხასთონ თევთანამ, ბანხვარლთამ ცასდარ,
ველონ დენ ხანდარ ქვე ქანენ, ახასს სან მანამ დანვარან.“
1444. ვან ჭატმა, მან სარ წრუამგან, ზალთა არჭამე ნეხანსთ:
„ო, ფადეცან, დანვან ქსგანამ, სუძე ცანარე მან ზარდ;
აცანუქნამ, ახ ქვედ ქანონ, სერრა ვემენან დან ჭანსთ,
დემან ჩი ნს ვა—ნანამონდ, უ თანუდიან, დე ქამ დან!“

1445. სე 'რთა ღირ ჯან რუხს ცანგამითა დენჯუზუ ფადცახან ზაღთოა,
ჯან სერს ჯარდითან სან ძეხთაა დანდნგთა ცანგითა ქადღთოა:
„ნერ ვნს დან, ო, ნს ფადცახ, ყასთიმ ნე'ჯანგთა ქვედ რაღოა,
აჯად ნს, ნს ჭანდგაგ დარდ უ, ზარდნათ დან რანვედ რაღსთოა.
1446. მანან დან ნეჭს, ნემაარანგ, სქოდთაა ნს ყანბუღთაა ბუცდარ,
რაქან ნენ დე ხორზ ხარზიკანგ; ოვ ნავ მან დანჯა ქვე ქურნამ“.
ფადცახ სენ ზანღ: „სემახან ვზ ქვე რადთქუნან მან უდ დარ.
თაღდ ქანუთ, ჭანუთ ჭანდარასთ, ჯანთ ჯან ზენძინანდთა ცუხ დარ.“
1447. რადთა სენ ფადცახ ჯან ხორზ ნავ, დონე ბედ ცანთთა ჯედ ჯეა დარ.
რარასთ ოს ტარიედ, ან ჭანსთა თენგ ქვედთოა, სან მასთ ჭანზენდარ:
თონენც სარე ყვენთა კუხანა, ხოსთოა ჯან სან სართა თენგდარ,
ნერ ჭატმად სთავდ ცანსეგთაა დენჯუზუ დარ ბარანგ ჭანჭედდარ.
1448. დენჯუზუდ ჭანცანენც ოვმან ჯან ვართა ვარდხორდუ, მანან,
დარდდარე ხანდარძინადედ ქოდთოა ჯარზონან ნეხანსთა;
ზარენც, ზარენმან დანსენთა, ხუდენც,—ყანდმან ჯედ სან ზარდნ.
ჯან ხრუხტადუ ურს მამონდნაა ქადდ სან ბედთედ რუხს, ცანგითან
1449. არვესთოა ასმათმან ოვ დანგ ცინე ჯაცხანსანგანა რაზდარ,
ჭეყუსენქანა ფრიდონე სთერ ჯანზენთთან ყვენთაგ თაღდდარ:
„ხურ ჭანცანე აბონ მანმან, ჯეიმან ჭანცანე მან დარ,
ნად თარსან ნერ მან სიღენანა, ჯაზადან სიღანგთან რაზდარ“.
1450. ხურ ცანგან-ცათერე ბადთის, დენჯუზუ ბედედ ცედესთუ,
ჭეგრანთესთუ ნერ სან ზენთაა, სე 'ფფათ თენგ ყანდმან ჯედესთუ.
ნერ ვარბანსცანსთუ, მანან,—ნურადინე ზანხ ქვე ზენე,
ადმან გვენდ ქანენც სან რაზმან, ზარჯუთუ ყან დარდმან ყვენსუ.
1451. რაცედესთუ ჯან სან რაზმან ნურადინე 'ფფათ ჯანზენთთან.
ჯემ ჯედ ცინანგას ასმათ დარ, ბადმან ან რესთ ცანჭ ზარდნ.
ჯეა ნეთთესთის თენგ ნესტანედ, ბანეხანსთესთუ სან ჯანგთან,—
სეხანსთესთუ ნერ ასმათან ჯან ან ბანდრიცაგ ჭანდენთთან.

1452. უნდ ნესტან ხნდარ ასმითან ქოდთა პათა 'მას ყაბესთა.
ზალთა ძენ: „ბეცავ, მან თუხხნა ბაგზარსთაა ზეზარ ჭეღმუნთა,
ნერ ხვეცავს სთერ ხარზივსა ბაზდეთონ ბასთონ ნერთაქქა,—
სა ცამმა ჭიღონ, ნა ზონუნ, ნერ დნ ღაგქანდთა, დნ ხარზთა“.
1453. —„ო, ხვეცავ,—ასმათ ენ ზალთა,—ჭედეთონ უარდო ნერ ძაბახნა;
რანდნრე სმბანსთ ყვედთაგთა რარგომესთუ ნერ სხხსთნა;
ივგარ დნუ ძაბახნა ჭედეთონ, ნად თარსუნ უნდ სა მანდთა,
უარზონდინდთა ხვეზდარ უ მახ უარზონდინად წუფთა“.
1454. უნდნთთა სადნთთა რადთოდ, სთუ ყაბათურთან არღანნა:
„ცინძინად ხვეცავ ნენ რადთა, უდა უ აღმან ხარზანნა!
საგგაგ ნენ ქოდთა უნ ჭენუნ, ნად ესთამ უდ ნერ მათგანნა,
ნიზთა ნენ ხვეცავ ქვე რადთუ,—სმბახ სნ ქანდ ძახანდ“.
1455. ბაცდესთუ სან, სნ კუხთან უნდ ზარდიაგ პათა ქოდთოდ.
ფადცახ ზალთა: „უე 'ვსდმართა მახ თუხხნა სნ სართა რადთოდ;
'ნუსონ ცინძინად აგგაგამა უდონ ნერ ბანდვრე ესსარდთოდ, —
ივ ქადე ბასთუ სანდ ხათთ უდონ —ქადძინად ქვე რადსთოდ.
1456. ზარდნან ყუგ უდ სნ ჭანცალდ, არვე ცანჭა მენ ჭედდარ უდ,
ჭანდ სსარდთოდ უემ ესთერ ქად—არგან რადსესთუ ძა რნვდრე!“
აჭთა ზალთა სან სქვედთა, ქოდთა მითძლდნ ძა ცასსგ:
უნდ უდთა ბორეა ნარცისე, უარდო ტანჯე მამუ სანდრე.
1457. ფადცახე ქანგან ქვე ჭედთოდ, სეგას დარ უნდ უემ ესქვედთოდ,
ჩი ძე უდ მარდჯუნ, ყუნწიმჯუნ,—უემ არხანდნაგამა ჭანქვედთოდ.
ჭესთუ, ზალთა: „ზონუნჯუნთა ხურემსარ ნერ დნ ესხვედთოდ,
ნერ დნუ კანგამა ცე ქანამ, უად ნა ზარდთა ესბუც უოა!
1458. უდა ბარც აგგაგ ჩი უ მახნა, უდა ბარც დე ქანა ყუნწიმამ!
ამანდნ—ხვეზდარ დნუ თუხხნა ბირა ზახხეთდ ხათუნა“.
ზალთა უნდ ფრიღონ ფადცახან: „მა ამარ დანი ქანუნთა,
უდა ბასთუ ხვეცავ დნ რადთან მინ ცინძინად ბანდვრდნა“.

1459. ავთანდილ დარ თუნგ მასთ ქოდთა, ვნე მსსნდღმთთნ ჭნაჭურგნ,
ქადქსნგან სე'ფუთ ზალოდ: „მახ ქსნიქქამ ყვამს ქუგგნ,
ვუმ თუხნამ, ნამ დომბამნ ხურ არცუდის თა ძა ცურმნ,—
ნად ქსვამ,—ც სთ ცსსუგთნ? არვითნ ნა რსთნგ ზუდგნ!“
1460. ბაცდესთუ აქთნ სე'ფუთ სთურ სახარ მუღლაზანზარმს.
ცალოდ ვასნთნამ, გკუმსაგთნამ, ბასთნ სეზმნდღ სნ ზარდმს.
დაბდაბ ნამ ქოსიდე ცაღდ ხორზ ჭიდავგა ყვესთის დარდმს;
ადამ ბაზარ ვნე ნუკვალთო ნამ გვდღ ქსნენც სნ რაზმს.
1461. ბაზარგანჯუთნ ცდესთუ, ზლორდთო სახარე ცარჯუთნ,
ხოთხ არაზთნამ ნდარსგნ ვუმ ზედესთუ ყაყყნჯუთნ.
ვდონ თუნგ მსსთუ ქვ ქსნენც, ადამ თა ქსნენც თეგვრთნ,
ვდონამ ხენც ქვრე ქვ ქოდთო, ბავაძო სნ ნერ ქსენმს.
1462. ჭედთო ვუმ ფრიდონე გაღვან, ბანთნამ რახეზთესთუ ზანმს.
ჭესთუ ცალართნ სნ რაზმს, ვდ ზარინ რათთნ სნ ვანდ.
ჭანდგდ ზენარლ გაკვზთნ ქადენც კანთუ ბენ ცანართნ.
აქადთო ძნეგარ სეზლარინ, ვიძენც სნ ხასთონ *ნაჭსნდთნ.





LVIII

ტარიელ შამ ნესტან-დარეჯანზე ჩუნიძისაჲ
ფრიდონზე გაღვაწი

1463. ტარიელ შამ ნესტანს სარაზთოჲ სერხ-ურსაჲ ბადან.
ჰელ სერხ-ბურ ღურთა ან ჰანა, ბუც ნეგაძეთჲ ჰელ ჰერ ქანს.
ბურ ბადან ჰელ საჲ ჰანცანა რაგარდთოჲ ჰელ ავთანდილს.
ქანჯელთა სელ ცინ ქელ ქოღთოჲ, ჰელ ქელ 'რბადელსთჲ ჰანბანს.
1464. ზარაგანჯელთა სან ზარდნა ადამადან რად ან ზარდნ.
ჰელ სან ჩუნიძისაჲ ჰსეკრენ, ბადელთოჲ ჰსსუნ ღეგართა.
ჰელ ფრიდონ, ნართონ ჰესემაჲ, რაგარდთა ან ჰენგთა, მანს.
მიღბელთჲ ნესტან ჰესეჲ, ჰურთთიგენც ან ურს ღანდგთა.
1465. ბახასთა ფრიდონ ჰელ ახან, არლ ზეჲჲ ქანს ნან ჰელი—
ჰარასთ ნადეჲჲ, სან ასთა ჰაჲ აჲჲ აჲჲ ქელ ჰელი,
ნოჲჲ იჲ ჰარდჲ ნართთიგაჲ,—რასდნარ ჰურ 'ნგანს ქელ ჰენდი,
'ხანს ნეგანანს ან რუხსან სნეგქანს ნანცონ ქელ ჰელი.

1466. ბახვუნ სენ ქოდთა ჳჷ ნოჯუ დისსაჳუ ზენარლ ჭარდგჳთა;
იკუდ დარ ესთ ზარბ ამად, ნე 'ქსასთ დანგ ქსსენ სჷ ჳუნდმა;
კუხ ქჷა ნჷ ჭარაზთა, ახჷ იჳ თაზალ სარხასთა ჳუნდმა,—
ბახვუნ ჷჷ ქოდთა ნართონჷა ავთანდილჷ ჳჷ ჳუნდ ზუდგა.
1467. ჳეცე თაზალ ჳუდ ჷმუძაგ ჳუნდ ნადჳჳთუ სთავდ ნჷმგჳთჷა,—
ავთანდილჷ სჷ ქჳდ რადთა ჳუმ ფრიდონ ჳარდჷსუდღაგა;
ჳუნდ ჳენარლ თუნჳჳჳთ ოქსინჷა ხჷძარ ბაჷძაგ ის დჷვართთჷა,
ტარიედ ჳენ არჳჳ ქოდთა, ყინდჷაგა, ადჳდენ ნეხჷსთჷა.
1468. ასთ ბონე დარლუ ფრიდონჷ ბადენც ჳუმ ცად-ჳუნგთუდ აჳჷმ,
ჳაზჳუთჷნ სრედეზონ ხასთოჷ ხორბ ჳუნდ ამჷა-აჷ ჳენარლდარ;
ნე სჳჳდის სხსჷაგა, ბონჷა ჩანგ ჷჷმ ჩალანე ცაჳდ დარ,
დჷფჷფუ ჩეზგიჷმ სართოგთა, აჳ'მლჳჳ ჳუდ რჷსჷლუდ ნესტჷნ დარ.
1469. ტარიედ ჳალუ ფრიდონჷ ჳუნდ აჷ ჳარდიაგ ნეხჷსთჷა:
„დჷ მჷნჷნ სრდხორდ სეგემარ, თუნგ ჳენარლ ესთუ დჷ ჳარზთჷ.
რჳჳდღაჷქოდთაჷ მჷნ თეხჷაჷ დუ დჷ ცარდ ჷჷმ დჷ ჳარდჷ,
'ვდაძე ჳოს ჳინცის მენ დე'ხჷჳს, ჳონ, ჳინცაჷცუდღჷნ მინღთჷა.
1470. ავთანდილ მჷნ თეხჷაჷ, ჳონეს, რჳჳდღაჷქოდთა აჷ სარ დარ;
მჷნ ჳინდუ, ცჷმჷა ნერ ჳუმჷნ ბახჷჳსქჷნონ ჷჷ სცაგდარ.
ბაჳარს აჷ, ნერ ჳჷა ცე ჳინდუ, რარგოჷ მენ ქჷნჷდ ჷჷფჷთ დარ,
ჳჷა მენ ბახჷჳსქოდთა ცარდუ, ჳუმჷნ ბახჷჳს უ მჷ ხჷს დარ.
1471. ჳალ: „ცჷმჷა ჳიდონ,—ნჷზონენ ჷჷ დჷჳნ დჷ ხორბ დეგქჷლთ,
ჳინდჷ რადთჷნის მჷ ბჷსთუ სთერ ჳჳეცჳჳ დჷჳნ აჷ ჳარზთჷ!
ქჷდ ნჷ სეხჷსთქჷნონ ხორზჷა ჷჷ დჷ ბადიციცაგ ჳინდღთთჷ,
ჳუნდ ნჷხიჷმ ჷჷ ნჷ ცჷჳენ, ნჷა, ნჷ ჳენძენჷნ მჷ ბჷსთჷ!
1472. ჳალ, მჷნჷა, ჳალ, დჷ ცე ყჷჳე, 'ხჷჳს, ჳალ, დენ ცჷმჷა სრხჷსსონ?
სრაზე უ, ჷჷმ ჳინდაგუდ ჷჷ ჳუძენჷნ დენ ჷმბადცონ,
სარაზჷმ დჷ ჳინდ ადჳდენაჷ, ქჷნონუდ ქარდჷა ჳუნდ ნჷ თარზონ,
მჷნ მჷ უსაგ ჳუნდ ნჷ ყჷჳე, უსაგ დენ ქჳდ ნჷ სრქჷნონ“.

1473. ნურადინ ვანდ ავთანდილან ადცუფუფათ ბასთონ ქვე ზალ, ავთანდილ დარ ვან ლუქაძე, ხუდუნძასთა მამ ქვე ქასე. ზალთა მენ: „ნაჭხარე ქვე ნა დან, მან მხუკესგანაგ ნა ყავე, ქაჯითამ მან ხურ ნამ ახსთე, ვამ ქვე ნა ცავე ნაჭხარე.“
1474. ვემ მან ხურე ხამ რასულდამ ფადეცახე ბანდონელ ბადე, — უ სარესთერ მამ ქაღჯუნ, ზონუნ, ნიჩი მან ყვადარე: ქაჯითამ მამ თუხ ნა ხასუნც, ხინგანაგ მამ ბარ ნა დარე! მან ნა ყავე 'ხუკეს! ცე ქად ის ნერ ზარდინან ნეხასე.
1475. მამონდ 'მაქონელ ქვე სქუსა, ნერ მან ნეხქესთ ქვედ უ, აჭათ, ქად ხვეცავ მან რიკე სუძენ რაიგა ნერ ცინე ცარდამ, ვან მანელ, მანდთელ დევდელ, ხურ მან თენტონ 'რქაქდამ ყაზგა; ამონდელ რასთაგ ქვენა ვა, ვალელ უ თენტონ მან რაზამ.
1476. ბაცუ, ზალ ტარიელან აჭათ დე მანამ არვითგა ძვაფუნ: „ნერ ხარზიკაგ მენ ცე ჭიდეს, ხასჯუნ დე მანამ ნამა დან, — ქომამგას მამ ხნარამ რამგვრდელან დეზან ცალარან — მამ მან კახთე რეგ არმასთ დარ რასთ დანკუზმან ხორზ ფადეცახან.“
1477. დე ზალეს, ზალგა: „ჭანდელ მან, ნერ დან ვარზონე არქანამ“, — ვამ ზალეს ზარდინარამ, ვარზონე ზენტონ მამარსთამ; ვარზონადე ქარდ ნელს უ, ვამ დანდამ დარ ნეზარსთამ, — ბანყანდამქასუნ ხვეზდარ უ, ყვამ ადცე დარ ჭარაზამ.
1478. ის მენ ივ ბანდიცე არმასთდარ, ახამ უ მანან მან ჭანდონ ინდიმან ესვამ ფადეცახამ, ქაღჯუნამ დან ბადგან ჭენონ; ჭენონ დენ დან ჭარსამ ბანდგან ვამ, ქამან უ რუხს მან ცანგომ, 'ზნანგთი კახთე ბენ ესასთამ ნერ ქვენან ვანდოლ მამარონ!
1479. ზონ, ქად სეხასთოლ მამანამ ზარდამ ბანდიცე ჭანდთონ, აცანდუნან ვან მან ბასთამ, ხურელ ჭემბადა მან ზარდ, ვამ არნემგქანდამ რიკე სუძენ ზენგ მამ ცანართ, მამ დეზამ ვანდარ ცე დომინ, 'ხცონ მენ ნა ვესთომანეხასთამ.“

1480. ღუფუფუძე ჭანდთა ტარიელენ რაძერდთა ფრიდონ სხსსთადა
ტარიელ ვად ზალთა აქთა: „ნაჲ ჭანსიცან ნერ მს ჭანდთა:
კჳჲ ქვჳდ ჯსხარდთა სვდაჲ ხოჲ, მან ქვჳდ რაზდნხთა მანდთა.
აქთა ჭენნად ნერ მანნაჲ დარ კჳჲ სრდხორდჲ ‘ხვჳს ძმბანაჲ.
1481. ეჲ მს ზარდიგა ნეზსთა, ბაცუ, რაძურ ენ მს ბასთჲ:
„ნაჲ განან, ჭანდჲ მს ჭენონ ქად ნაჲ ეჲ სჳომეღგანაჲ.
ბირს აჲნ ნეცკალთონ კჳმან სჳ აჲ ცალართჲ—ნაქსანდთ,
რაქურძენს ძჲ ხათერთა,—მან აჲ მასთძინად ნა ჭანდჲ“.
1482. რაძურ ენ: „დჳჳა, ზალ, ხათნაჲ ნად ბარგოთძენს ნუფუნდარ,
რასთ მს ძერდთაჲ გასგან რაჲსოჲ სჳ მს ჭანდგაჲდჲ ცჳძენს;
ზონენ სჳ: არაბთჲ ფადცახ არლ ჯსქანძანი მს ძერდენ,
ცადენმაჲ აჲ ჩეზჳჲ რადთა, კადენმაჲ ღალბთა ქანძენს“.
1483. რაძერდთა ფრიდონ ეგგაგა ხათთ ავთანდილენ ვად ნუფუნთ დარ.
ბაქთუდთა სელ: „მა ბეცჳჲ ქან, ტარიელენ ნაჲ ნელღჳჳან!“
ავთანდილენ კჳდ ჯსთერ ზენ, ზარდმადჲ სრთუხსთ ზენგ ცანარ:
ცალართელ ამბანელ ‘ქსარმჲ ამჲ არლქანენ ფადცახთონ.
1484. ავთანდილ დარ ვად სრბაცჳდ, ტარიელჲ რაზ სრხაჳჲ,
ქოდთა აჲნ ყაზესთა, პათა, კანთა ყაზესთაჲ ნა ვადჲ.
ზალთა აჲნ: „ნაღანჲ უ, იჲ ხათთ სჳ ჭანყჳგქოდთონ როსტანჲ,
ნერ ზს იჳზარდგძინად მენ მა ბასანდთენ ქან აჲ რაზჲ.
1485. დჳჲ ცჳ ჭანდჲ, კჳჲ ნა რადთძან სთერ ხვჳცაჳჲ ხორზ რასთძინად,
მე ‘სჳომეღგანაჲგჲდჲ საჲდჲა რაცჳჳენ კჳძან ზენძინად,
კჳმან ნერ მს კუხ ქვჳდ სოსონ, ჩი ქანჲ მს მათ ნერ მინ ხათთ,
ხიცაჳჳაჲ აჲ ქარდ ჯსდასენ ცალარან ქვჳდ უ ღანძინად?
1486. ადონ თუხსაჲ ვარზონიმჲ, ჩი ზონჲ, ბენთონ ჭანზელ კჳმ,
თენგ ქვჳ სმასთჲ ვა მს ვარზონ, ვად აჲ ზარდჲ მჳმ ჭანყჳგძან,
ნად სრცჳჳანის სგვახს დარ, ვად აჲ ჭენენ დარ ზენ კჳძან,
ჩი ჭანდჲ მა აჲმ ქვჳ ხათა, კჳმჲაჲ მენ ხათერ ნა კჳძან“.

1487. ტარიელ დღნ ჯნდ ჭნხუდთის, ხურავ ჯდ ცნხართნ ქადღთა,
სღაჯუნ წა ქოდთა მჲ კანთელ, აჭთმშა მღნ ჯნდ ქჯ ზალთა:
„ღე ‘ხხვსძინად მღნ მჲ ცარელ, ზონ, ელავ ზნრზთნ მრხასთა,
აზნმ ცინძინად ნერ აბონ, ჯაძ, დნ ზნრდნ დნრ ჯსსარა.
1488. ქნდ ზნდართთნ სთნმ, ჯნდ ნე ‘ხსნნ ციკ ნმბახსთძინდთნ მახწნ!
ზბ ნნკარძძინად ნნ ჯარზენ, ციკ ჯნზბავ ყვდღთნ ცარდნ.
ჩი მენ უ ნცნგ ნვსემარ, მე ‘რდნმ ჯადან-იკ ჯდ თაღდნრ,
ქნნნოდ ზიცნნგონდ ჯდძსთნმ, უ ხვზდნრ ქჯ მამ ჯონ დარდნრ.
1489. თინათინნნ დ ზენარლ დნ, ჯდ ზბ ბაზდღთონ წხწსსთნმ;
ყდ ნნ ჯდძნ ჯდძნ ჭენენ ისქნა ნერ დნ ზორზ ზნდნრთთნმ,
სქადჯენ ქნნძენნ ფადცახ ზბ ადჯენ, რსულდ ნეზსსთნმ,
მნნ ჭანდელ, ზალგბ, ფადცახ ჭენონ ქადჯენნმ, ძნბახნმ.
1490. ჯნდ ჯსქოდქნძენნ ჯდძნ ზორზ ნეზას ჯნზდანძინადნმ:
ჯდ ქჯდ რადთა დენ მჲ ჩეზჯ ჯნდ დნხი ჭანდნმ, ჯნზდანნმ.
ქნდ ჯნ ამონდ კადძინად უ, ციკ ნწყნდმ ქასთ ჯნდ დარდნმ?
ბაიკჯუთ რსულდ, ძნბახნმ, ბუც რნვდელ ქჯდ ჯათ ჯნ ცარდნმ“.
1491. ავთანდილ ქჯ ჭედთა, მე ‘როხორდ ნად ნეჯკაძძინის მჲ ჭანდონ.
ნად რაცდრის ჯნდ მჲ ნეზმ ნმ სიკქოდთო სნ თნრზონ:
რავზარგნ ნჭსნდთ მემ რაქოდთა ფრიდონ წხხვსყომ.
ყნდნგნა ჭნცნჯენც იკმ, ჯდ დნრ სენ ჯდრის ნმბანცკონ.





VIX

წრთმ ყზბათერე ბახმცცმ ღგვითთმ
წმმ კვღონ აცვღ არავიმი

1492. რარგომ ქსნე 'მბახსთ ყვღღმგთ ზონენჯღენ ღივნოს რსსთმჟნგ:
ნსჟ წგზარ წმმ ჭღღგნნგ, უ ჟსთერ ხვცაჟ ხარზგნნგ,—
'ვზარძინადნ რადთ—იჟ კვსმ, ხორზნ დარ ქსნე მნ რსსთმ,
ხორზძინად ცნსთჟარზგნ თაჟ, ადქსჟღ დარ უ მნთგნნგ.
1493. არასთ ჟსთე წრთმ იჟმ, ქჟღ ღომბმათთმ წმმ ხურთნ,
ხურცნსგომ ჩზგ დარ კვღ სემ, ცნსთ ნნ ღჟჟჟღის მნ რუხსმ.
ცნსგომღღ ღჟჟჟენც რნყუთმ საჟ სუნთე ბაზერთნ უზგ,
ჩზჟჟე ჟნღ ბუცძინადნა ჭიღღღთო მნსულღ რუბინთნ.
1494. აჭთნ 'რთთიგგნ ხურე სემ ჟნღ ცნჟგნცათერე ხასთო,
ჭნღაგღღ დარ ცჟან ქჟე ქოღთო, სერღთე თუგ წნგლაჟ ქადღთო
რასთ ცე ბნსთმ ბაჭთენც, ჟმ-იჟ ცინძინად რნსულღნა არღთო,
აღმ სუნ ჟსთერ ქად ქოღთო,—ბირნ, ჭაგ ხვენთნ სუნ ხასთო.

1495. აჰტა ზენდ, ცუმა, წინ არვედ მამთუ 'ხსან ჯემ რუხს ზურ ბადთი.
ბონთა ყაღმაგა ცუდესთუ, სე'ხსან ხორზ ნეხასთა ცას ი!
ბახანცა სთუ იჴ ბეღერმა, ადამაგ ქანამ ნა ხაჯი;
ბაზღელა ტარიელ მა კამახ, რაჯუ 'რხანდგამ ქამ ცარდი.
1496. ზალთა სენ: „სა ამ სემახან აბონ ხორზ ჰესემ ჯეძენან,—
მანა 'რბახანცა სთამ ჯერდამ, სა ნრხანდგამ ქამ ჯეღენ,
ამ ასმათ ჯეძენის ნე'ჰსინ, სთად ჰეღეზლად ნენ ესჰეცქან,
სა თენ ჯანჰეთამ სემახან ხორზ ესთერ ხვენთა ქანძენან“.
1497. ბახანცა სთუ სთერ კამახთამ, რახეზთესთუ ჯემ სა ბანთამ.
საჯუ ჰედ ასმათ ესჰეხთა, ცად, მინას ქანენც ძანახამ.
ყაზღესთუ, ცინთა ქოღთო, ბუც ესთუ სა ხორზ ყვეღთანგთამ,—
სთერ ბუზნეგ ესთუ ხვეცაჴამ, ნესთუ 'ფეღენარ ცუხ მა ხარზთამ.
1498. ღეგათთუ ზედესთუ იჴმა, ცინან მა ქარონ ქამ ჯედი,
ჯეცუ 'ვარანთუ ესსარღთო, ბირა ხორზ ხანა ქამ ჯედი.
ნოჩი სედ ჰემაზად ნერმა დარ, ბაზონან დარ სენ ნა ჯედი.
ნად ქანძან ვეკარდ სა ზარდ, ჯე ბარც ხორზ ჰანდო ქამ ჯედი.
1499. ტარიელ ქანუ ღეგართამ სეგასან ხანდარ, ცასთჴარზგა,
სყზნეგ ესთუ ჯად ფრიღონან მა ჰესენთა მამ ცალართ.
დემ ბადცუ ჩი ჯედ, ჯედონ ნად ქოღთო ჰანდო ნემაგა,
ჰანა ყაჯჯენდარ ნა ქოღთო ჯეცუ 'ვარანდონ-ხანათა.
1500. ზალთა ჯე ფრიღონან: „ნოჯუ ხსაჯენ ბაზადენ და რახუ,
ის მამოსონდ: „ხორზგანან ღეგ ნიქუ ჰესანჰენის ცარდ“.
აცუ 'ვარანდონ ქამ ჯენეს, ქად ესსარამ მა ძე ნოჯუ,
ჯედონ დენ ღეგარ ქუ ქანენ,—სა ნა როქქანენ სრეზორდ“.
1501. ჯად ფრიღონ ნედღეგ მა სარამ აქვეგთა მამ ქუ ბანდ:
„ო, ფადცახ, ცამან მს 'ნყანეს აჰტა 'რრა მამ ადელ?
ჩი 'რბანძენის და ნეხამ, 'ზნაგ ყამფუ ხად დამ ქუ ზენ,—
იჴდამუგ დეჴმა ქუ ქსინ, ნერ დეჴამ ხიცან ქამ ჰანდელ!“

1502. არვესთა ფრიდონ ძა ღნგთ, 'რთაროა ძენ ძა თევა ძუგთ,
თაღდღარ არვითა სმხიმს ბაყჳძესთუ ადუ ღუჳჳ.
ნერ არავიმს ჭაწკჳვენც, ზმრდნ ჭერ ცინაა ქჳ ზუდუ.
ავთანდილ დარ ნად ჭარაზუ, თაღდ ქჳ ჭენიდ ნერ ძა ზურუ.
1503. კორდ ბონთუ ჭასთა არაბმს ნერ ქჳ ბახანცჳსთუ მანა,
არას სუღ მმბადრის ბირა: ყაჳ, მასუგ მამ განახთა.—
ადამუღ ქარდნგლუჳ ღარას ჳდ ყენწემ ოხედ სან ჳადნ:
ავთანდილ თუხანა ჳდღონ ქადღთოა ცასთესუგთა ზანმან.
1504. ტარიელ როსტან ფადცახმს არვესთა ძა ღაჳუ რაზმა:
„ყუესენ დენ ქანენ, ნა ფადცახ, აზ მს ბადრიც ჭანდღონ ქადნა.
მან ჭანდუ ფადცახუ ჭენონ ნერ ძა გაღჳანუ ჳაზდანაა,
ჭენენ დენ ქანძენან ჳარდი ბუც რასულდ, ანა ივადამ.
1505. რაჳუ ჭედთაა მან დან ზანხედ, ჳა დენ თენგ ყუგ ჳდ სეცამა,—
ღჳ მან არცახსენ ჭანდუდი, რასურდთაა მს დუ ჳადბახნა,
დუ 'ჭასადთან ჭაზუნდ სან ჳად ჳად ბარაგ ნესან მს ცაჭთამა,
ზონენ, თენგ ბირა ჭაწკალთონ აზ დან ცალართამ-აჭასადთამ.
1506. ჭეზდნხთდნ ნერ აზ მს ბადცამა, სარაზთონ დჳჳმს მს ჭანდუგ,
რაჭურონ ხათერ სუმახნა, ჳუცუ მითა მენ ნუფუარათ.
მანა მენ ფრიდონ აედისან, ჳუნ ნა რახასთონ დჳ აგგაგ,
უ მს ჳუნ დჳჳან არმასთდარ ავთანდილ, დომბაა, ხასთჳარზაგ.“
1507. ბაცუდ ჳაცხასსანგ ფადცახმს, ზონდგჳდ არხაჳდ ძა რაზმან.
როსტეგან ჳსყადძმა, ზუდუ,—ბასთა რად ძა ცასთანგასმან.
თინათინ დარ თა ართთუგთა 'რთა ხათთუ თუზჳდენდარ დარდმან,
ჭიდუჯჳდნ ხრუესტადღონ რუესთუღ აჳჳონ დარდთოა ცასთუ ხაჳთა.
1508. გჳემსანგთამ ჳსცალთოა ჳადთაღდ, ადჳჳესთის სან უნარ დარდმან,—
დუ 'ჭასად დუღ ქანენც ჭადანა 'რდამ, ქოღთოა ჭანდ ცაჳენ სან რაზმან.
რადდღთოა იჭთენძენ ბახთა, სარლთა სუღ აგმარენც ზარგან,
დისსაგ ჳდ ქასენ არმასთდარ ჳუთუფუთა ძანგარ აჭასადმან.

1509. ბაბადეთის ფადცახ და ბანჯღ, ნად ჯღ აზმანდნ ნაქსანდთან,
ადამ იკღღ დარ ცღღღსთუ ჯაზჯღღთუ რანამ გვღღღწინთან,
თაბუთან ქანენც ხვღღღსან სეფუფათ დარ ღღღსთან ყანსანა:
„ვზარ ყვღღღთაღ ღღ დარღ ნს ქანგს, მან ნაქსანთღსთანაღღან ხარზთან.“
1510. მანა, აე, ქანამი სვღღღთაღ ღღღღღთან დარ ნერ ხანთაგმან,
ავთანღღღ ზანღ ტარიღღღან ჯღღ და ზარღანზენ ნეხანსთან:
„ბეღღღანა არბაზენღ, დანღ, რღღ ჯსბადეთის ჯღღ სს სარმან,
ნამ ჯღღ თეხანა ჯღღ სუღღ ართუ მიღან ჯერ მან ზარღან.“
1511. ჯღღ მან ყომღღღანაღ რაცღღ ჯადჯღღანა დანჯან დან რაზმან,
სა მანმი ნს რავღღღსღღღან ჯერ კანმანსთღღღანა ფადცახმან,—
ადამაღ ჯერმა მან ხვღღღან, ნანა, ნს ჭანხუღღინაღ აჭთან,
ისთუ ხოს მანან ჯსქანუთ, უ მან ქასთ მანან სემახმან.“
1512. ტარიღღ ჯნ ზალთა: „ხორზ უ, ხიცაჯან ყანჯ ნაქსანრმღ!
ამ ჯად ღიჯ, ჯერთაქქან ნემან რაცაჯან,—მან დარ ნს ჭანღღღ.
რაჭურღღღან სა ფადცახან ღე ‘ჭანარმღღინად დან ბანსთუ!
მან ჯღღღღ დან ხურ ღიჯ ჯღღან, ჭენღღღან და თალღ რანსთაჯღ.“
1513. ავთანღღღ—ღომბაღ—ჯღღ ბაზზად, ცათერ რავანღღთა ჯანზანანა.
ბაცღღღის ნესტან დარ ჯღღღან—სურგანანა და იჯ ჭანქასთან;
რასთ, არავიღღ ღღღღანაჯ, რადღღღ და ცანსთუ ხაჯთან.
ინღღღღ ფადცახ ჭანცაჯღ როსტეგანღ რაზმან ჯადან.
1514. რაცღღღის ფრიღღღ დარ აემან, მანან ბეღღღღღ ჭანცაჯღ.
ჭეღღთა და ფადცახ: არცაჯღ, ჭიღაჯღჯღღან გჯერ ჯმანღღ.
რახზთის ფადცახ და ბანანა, ტარიღღღან ჯად ჯღღ ქანღ,—
ინღღღღ ჯსთერ ფადცახმან ჯღღ ჭეღღ ცანსთან ჯღღ ქანსღ.
1515. ბაქჯღღთა აენ ტარიღღ დარ, ჯღღ ზღღაჯღღან ჯადქანენან,
პა ქანღ ფადცახ და ყვღღან, ცანსღღღან ნამ და ბეღღღან.
საგგაგქოღღთა ნამ ზალღთა ღისგანანაღ ჯღღ ტარიღღღან:
„ხურ დან ღღ, დანჯან ჭანხიცან აღქან ბონ ღარ თარ ჯღღ ქანღღან.“

1516. ტარიელნ ჯნდ მან ჯუნდმა დისუ ბაბაჟდი როსტან დნრ,
ქასთის ჯნ მან რუხს ცასგომამ, ჯნდ მან დომბაჟ ცანგთამ თადმან.
რადთა მენ საღამ ფრიდონ დნრ, სნრამ აქჟვგთა ფადცახან,
ჭანდ ჯჟმ ბანდღე სრმსთ დნრ ავთანდილ ჭენდმ თაღდნრ.
1517. როსტეგან ნენკარდ, ნერხანდგ ტარიელ ზორზ საღამან.
ზალთა მენ ტარიელ: „ნან ფადცახ, აბონ სზ დანჟან ცალარ დან,
დისსაგ ჯჟმას ზორზდინანდთ სზ ქჟდ რაქოდთონ ფადცახან?
ავთანდილ დანჟ უ, დან ზნრდ ჯჟმ ცურუ სნდნრ ქჟმ ჯარზმან!
1518. მა დის ქან, ქჟმ მან ნან ჯუნეს, ამ ქჟმ ნანმა .ის ნერთქქქ!
აბადმ ჯად ამ წახ ნანჟჟდ, ბაჟანდმქანამ ნან ზნრდ,
რადჟონ დანჟან დან რაზ, ჯჟმ ცან თეხანამ ნან რასთანგმ.
ქურენ დან ჭანდმან ზნრდამ, თაღ ქჟდ რადამან ნეხსთნ.“
1519. რაბადთესთ, ს'ადღჟარს თა ჯჟდ სმბონდ სხგანდ ნჭსანდთამ.
ავთანდილ ცასგომ რუხს უ, ზნრდ ბუც ქანდ მან ჯუნდამ
ადამდ ჯჟმ დის ნჭთაჟ, ჯნდ მან ახასთამ, მან ჯანგთამ.
ძურენ რადღდთა ფადცახან თენგ ზანდღენ, ჯანდან ნეხსთნამ:
1520. „ო, ფადცახ, დანჟან დან რაზმ იჟ ქჟდრიად დან სრხსსანგ.
ქან ზენ უ, ჯანდნარ ზანდენან, ჯჟმ თეხანამ ქჟდ დან სრცანგ.
ხურაჟ ჩი ქანდ ცანხართ, ჯჟმ დან ქურუ ნერ მანხანგ,—
ჩი ბარუხსქოდთა მან ზნრდ, ჩი რაზენდ მანან სარზგანგ.
1521. ქურამ მან დანჟამ დანღთანამ, ქან სჟეცაჟ ნენ დე 'ხჟეს რადთა,
ავთანდილამ დან სზ ხსანგენ, ცარდ ზოს მენ ჯჟმ ესსარდთა,
მან თეხანამ მან ზენდინანდთ ჭეროხ სან ქოდთა, ნეჟვალთა,
სზ ნან ჯარზენ დანგ მან ნეხას ადარლ ქანენმან ქჟდ ჟავა.
1522. ავთანდილ სან დან ბუც ჩეზგ ჯარზენც თენგ ქანრადი რაჟგ;
ჯჟმ, ქანგამან, 'ნკარდ ცასგომამ ნერ მან ცასთოთდ ქჟდ ჯად;
თაბუ დენ ქანენ, დანღთანთ, მა ჯად სან სუდ დე ზენგართ:
რადთ დან ჩეზგ დე დომბაჟან, ჩი ქჟენგ ქანდ ჯანაჟ.

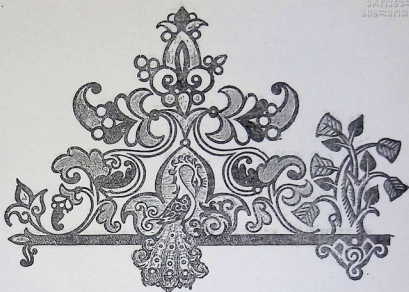
1523. ამმა უნდობა მზ ნეხასთა ნალ ქანენ ცეზერ, მე, დარღმა^{და} კუხმს რამსთა უნდ ქანდმარზან, ყვერელ ნა არბასთა თაღდმა, სინკვედ ზონდგვედ, ყმბუღავ, ქოდთა მენ ღლზთა მნკარდმა; ადამ ღის ქანენც მან მოთელ, უნდ ხასთაგმა მამ დარღმა.
1524. ფადცახმა ქვე ჭედთა ხავდმა, უნდ ჭანენკვერდის ნჭსარმმა, ივ ჭარს აღავგან არქვევთა ზახხე ონგ ნელღმა მან სარმა. ზალთა მენ: „ფადცახ, მან ცინად, ზონ, არბამსაჭთი მხმსთა! დავ ნელღმდინადღ ჭენგან, ბამძაგ ის მან ზარდნ მასთა.
1525. ნერ მანმა ცე ქურამ, ვემა „ნა“ ქვედ ზაღძენნ ფადცახნ, რადოძენნ დანნ მან ჩეზჯე, ზონ, არგანდენმ, ცალარნ! ისქამ ნამ ქვე 'არბარვესთაის, ვედა უნდნარ მხმსთა ყვედ მახნ. ვემა ხვეზდნარსაყ, დომბაგ გვერდ ნე 'სქანდრისძნის, ზონ, არგ დარ!
1526. ავთანდილმა ხვეზდნარ სიახსაგ ნე 'სსარძენნ მზ დუნეთელ; ჩეზგან მზ ფადცახად რადთონ, აგვაგ უ, ზენე მან ზონდელ; უარდი ნერ კვეზერ ნჭთავე,—მზ ჭანმონ ქანენ მან ბონთელ, მზ ნან დან მან ჩეზჯე ნეხმ, რაზე დან მან ხორზ ჭანდელელ.
1527. ვედა ქვე ქოდთაის ცალარნ, მზ უნდნარ რაზე ვედაინ, ჩი რაცედიდ დან ნეხმ, ვედა ბანდვერდ სარა ვედიდ! ავთანდილ ქანდ ნან უარზენ აჭთან 'ხცონ მენ უნდ ნან უარე,— ყველთაგ ნერ მანმა ესჭიღარ, ო, ხვეცავ დან ჭანდელ რასიდ!“
1528. ტარიელ თეზჯენ ჭანბუზნეგ ფადცახნ მან ხორზ ნეხასთა,— ვედა მან ცანგომ ზანმ 'რვაძე, აქვევთა ნელღმა მან სარმა, აქვევთა თა მენ ფადცახ დარ, რაზმან რანკვედ ნჭსარმმა; ბარანდელთო მან ხორზ ქანრძი, ნიცე სან ბაზზად თეზმანმა.
1529. ბაბადთის ფრიღონ მან ბანელ, უაციმან ჭანთხე თაღდმა. ავთანდილ ხორზ ყველთაგელ ცინ ქანე ფრიღონ ხანარმა. ბაცელ, რაქან, მან, მან, რაცავე მანანდამ რაზმა; ავთანდილ ქანე ნჭსარმე, ხურ, ცემა, ჭანთარე არგმა.

1530. ბახმა რაგაფუქოდთა ღაფუფუ, ფადცაბ სესთად ხურანგასან,
კჳა მან ცასგომელ ნაქსარმამ ბამბარზთა ზნდღაგ ქანდმარზან.
ხურე ბამბარზთა ჳნდ ასასთ, ჳარდიმან ჳდრის ნერ სანდნ,
ქანდ ჳჳა რასულდინანდნ ნიცამამ ჳდრის ამბახსან!
1531. პაქანენ ქანდელ ფადცახე,—ჳჳა უ ცინძინადამ ხადჯუნ,
ფადცახე კანთელ ქჳე თახსე ავთანდირ ესთერ ახსარჯუნ.
ზალთა: „სნდჳ, ნაქსარმე მა ქან, რაზუნდნდნ ეღ ხორზ ნდღაჳჯუნ,
მაჳად ქან მანამ კამძასთეგ, უ ესთერ ხჳეცაჳამ ქადჯუნ!“
1532. აჳაბეს ნამ ქოდთა ფადცახ, ხურაჳ ბარუხსქოდთოჳ ბასთა.
ზალთა: „ახჳესსენ მენ ქოდთამ ეღ მან ართ, ესრუხს მან ზარდნ,
ო, დომბამ, ესიჳ ჳძენნ ხურთე ხურიმან ნერთანქქს,
ათუნძ თალდნარ ეღ დან რუხსამ, ჳჳა ქანსე დანჳმან ანჳნდმან!“
1533. ფადცახ დომბამელ ნეთეხსთი, ქოდთა მენ ᳳაბესთან, პათან,
სბადთ მან ქარსამ, რუხს ცასგომამ ქასთის ჳჳა აძუხრანდჳგან.
ხურ-ფადცახელ ცინთან ქოდთა, რასთ ქჳელ აქგაგ ჳდრის აქთან,
ჩი ჳედთა ჳენძინად, უმან ცინ ახცონ ვამელ ქანსთაგმან.
1534. ავთანდირ ჳანლე ფადცახან: „ზონ, ნეხასე დარლ ნან ბანზე,
ქანდ ბანდეს ნერ ხურე ჳენდმან, ჳნდ ცანმან ქანეს არანჯე?
სემბანდ ეღ ნართონ ჳესემანჳ აცე ესთერ ცინ რასთანჯე,
ჳნდ ნერრუხს ქანძმან დან ხანძარ ხურცასგომ მანადარ ახსანვე.“
1535. ბანთელ არასთესთე ჩეზგმან, ᳳჳამან ჳენოჳ ნერ ნესტანე.
ჳნდ შრთან გოდიაჳე იჳმან ჩეზჯე თეხანამ სუძენც ართე!
ჩეზგელ ჳემბანდესთე ჳდრონ, ‘სსარდთოჳ მან სან თეხე ‘რჳაჯე,—
ზონ, ხჳემანთანჯე ნან დარდთოჳ დარლ ქარდთან სან ქარსელ ჳნდლე.
1536. ფადცახ რახეზთის მან ბახმამ, ჩეზგან ბუც: სანდამთთან რადთა.
ჩეზგმან ცასთეთან ნან დანჳჳენც, აქთან თენგ ცანხართან ქადლთა.
ჩეზგ დარ ჳნდ ცათერნამ რახეზთ, ჳანხეზონგ მან სარ არჳალთა,
ფადცახ ჩეზგან ქად ქჳე ქოდთა, ქანდნ ნე ‘მბარსთა, ცე ჳალთა.

1537. ძურე: „ხურ, ქვედ და ზუფაღონ, დე ნა რუხს ბონ და, ნა ხურ და, ზონე ქანაღცა ვამაჲ კაბათალე ნერ და კენე შამ და რუხსამ. დე შამ და, ცე მა წახ არველ სტაღე ჭერდთივე ქანუგად, კარდი ნიცე უ და ცურე, კემამ ნოჯე დარ რასულე დ.“
1538. ადამ დისქანენც კემ ჩეზგედ,—დარემ ქადღთა რუხს ცახართა, კემ ბაქსენ, ქვედ ხურამ, ცასთ ნა დეკვდის ზარსგა. კეა ქემ ქანუგე, მე კერდამ ადამ ქოდთო-იკ გვედქმთა, დომდთო ცინძინად, ქამ სელთა კემ მა კენე შამ მა კანგთა.
1539. სახარამ ბახთელ ქაცკენც, თალე სი ქანდაგელ ცეკვამა. ავე ხოამან სი რუხს ნეთაღენგ, ჩეზჯე რუხს კენდამ ბანგამა, კეა რასულდინად ქაცამ კედ, კეა ნი ზედთა დეგ ქანგამა; — თალე ზარსცა სთე ფადცახან ნერ მა გაღვანამ, თენძგამა.
1540. თინათინე ბადგა ქედთო, ჩი მარღთა მა კენდამ ზარდ. ხუდ, პორჭირამ დარას კემან თენგ ხორბ ჭიღედთო მა კან, — კეა ცასგომე რუხს ცახარამ ‘რთვეთო ადამე ცასგანთთ. ინდიჲ ფადცახ, მა ხურ დარ, კერდამ ბაცედესთე მანა.
1541. ტარიელ შამ ნესტან დარ ბაცკენც ხასთაგ კემ ჩეზგამ,— აბა მეღ ქოდთო, კან დემ ძურენ ბადედთო სი ზენთ. ბარუხსის სი რუხსამ ხამარ, ცინ კედის ქასენ სი კენდამ. სთე სი კადუღთი რუბინ ხეზ, ‘რთვეთო სათაგ-საკ ცასთეთ.
1542. თინათინ დედთე ტარიელან ქადჯენამ ფადცახე ბანდონ. ტარიელ ზალე ნესტანან: „კეა დანი ბენათ უ, ბაზონ! კემ ბადენ დეკელ შამბელ თენგდარ ინანი ბონთამ აბონ, შამ სბადმანის დი ცურე ხურთე ხურ, დომბაჲ,—დე კარზონ.
1543. სბადენქოდთო თინათინე, კეა ესქოდთო ნერ სი ხისდარ, ნერ ქვე სეხასთი მა ბადლიცე,—სბადთ მა ქარსამ ავთანდილდარ. კედონამ რასულე, კენდჯენდარ დუნეჲდ ნი კედის იკ დარ, ზონ, სი ქარსი ნი კარბთო აქთა თენგ კან ვის, რამინ დარ.

1544. თინათინ წაქსარმე ქოღთა, ავთანდილიმს ქნა ბადთი,
თენგ ნეჭქანდურისი და ცასგომ, ჳდა კამძსსთეგმა ნუნკარდი.
ზალთა-დენ როსტან: „მს ყაბულ, — წასარმე მა ქანად ნერ ჳარდი.
ჳარზუნან და ქარონ ცინ უ, ახან ცინ დანჳმს დარ ქასთი.
1545. სთერ ხჳეცაჳ სუმახან რადთად მინ აზთუ ცარანბონ ბუცადა,
ამონდ, ცინუ ბონთადა 'ქსანდუთ, ჳად ჳუნძინად სანჳთ ჳა ცურადა.
მა სივად ჳა ჳარზონძინად, არუ ქჳენან ივუ ნძუხანა,
სა აგგაგ ქჳედ ჳონ, ცანადა მად ბაქადათ სეჯუთ ჳა კუხთადა!“
1546. დე 'ქსანდთან ფადცახ ძერდ რადთა, ბაქუგოდა ნერ ავთანდილან:
„ჳდა სუმახან უ ჳა ფადცახ, აჳთა უ და ჳანდ ხჳეცაჳან,
რადთონ ჳუმან სა მს ბანდონ, სა ჳარონდ, მს სარან ნად დან,
ზონუთ ენ მანაჳ დანჳთთა, 'ხანსთ ქანუთ და ძერდ ფადცახან.“
1547. ქადნა ბაქჳევთოდა ჳად ჳუმან დე 'ქსანდთა, და დიდებულთა.
ზალთოდა დენ: „ცარან დან ჳარცუ, მახ ყანზეგ ქანენც დან კუხთა,
დუ ნგომმანგასთუ მარეს, თენგ თარსენც დანჳდა ჳედგულთა,
მახ დან კანთუ რეგ დან რაზუ, დუ ნს ნეჳს სან ნს ხურ დან.“
1548. ავთანდილ სან და ხურან ტარიედ ჳანლუ სან რაზუ:
„სიჳ ჳა ქოღთონ აბონ ბუცადა, ნად სუძძესთუთ ნერ ჳუნგართუ,
უ დან მოდა მანან ნესუმარ, დუ მს ხო ჳუძენა ცარდუ,
სა მს კანთუ ბენ ქანძენან, ნერ ჳა ნეხმს დანჳდ ჳუნაჳუ.“





LX

თინათინ შამს ავთანდილზე ჩვენძმებსზე
არაბთუ ფადეცანში

1549. ავთანდილ ჯანაჲ ჭასთაშაჲ ჯღე არავიჲან ფადეცანაჲ,
ჯღე ჭარსაშაჲ ბანაჲ ტარიელ—ღარ ჭიღელთა ჟა ბუცძინაჲ.
თინათინ შამს ნესტან ღარ—ხურთა, დისუ 'ჭეთელთა აღქაჲ,—
არე ცემა არცუღის ზანაჲ, ხურთა სიკუსთუ ხანარაჲ.
1550. ბადელთოჲ სან ჭუნგთან 'ვარუნ ნაქსადან სან ხანც დნელთუთა,
ჯღე რან არგანსთოჲ ბირაჲ ყუძძთა, ჭესთა, ჯანგჯუთა.
ჯან ზღელაჲ ქჯღე ჯღის, აჭთა რადელთოჲ ხანსუნ სან ხუნთა,
ბადელთელ ჯემ ხურცანსგამთთაჲ ქადელთუ სან რუნსუ თუნთა.
1551. სინონთა ჯსუ რუბინთა, კუსთა თა—დახონტ სელღანა,
ინან ძაჲმათა ჯღელთუ ჯან არხანსა ნანარ ბასთათა;
ჯღე სთურ ჩუნძმანსაჲ ჭუნაჲ რაფუნელღარ ნფუნთა,
ზალთარ ნურ ჯემ ცანღანაჲ: „ამ ქჯღე ჭანბადინ ძანანა!“

1552. წინწილთნ მამ გკუმსაგთან ბასთა ბარიზ სნ ცაღდამ,
კუმ ზარინ ღაჳკუდ ქარითან, კად სერხ რუბინთან ძანგარამ,—
კუმსანუ კადთან ზლორდთოღარლ, ძაჯჯუნ ჭუნგთან ბარქადამ,—
კუმ აძუხ, ახსაგამ-ბონამ, ცაღ-მინას ქანენც ხადარამ.
1553. იკ სანღაგარ ნა ბაზზად ნა —კკულუხ, ნა ღარ ცანქკულთნ:
ადქამან ნართონ ღაგარან ქადღთოღ კიძენან ნაღყკულთნ;
ატღასთან მამ ზარინთან ადამ ჭესთუ კად ხასსუნამ.
ინდიღ თადცახ ჩუნძამბად ავთანდიღან კუდ ართთიგამ.
1554. ნოჯუღ ღუგგაგ ბონ ხკუზდარამ კუდ მა ჭუნგ ზეგრდ თადცახან.
ტარიეღან ზალთა: „ხურდ და, რუხს ესთუ და თუნთა მახან,—
ღუ სნ თადცახ და თადცახთან, მამ უ და კამ ღარ ახამ,
‘მბანღუ ნუღ და კახუ ჭანდ ღუნ ყუსძამგაჳ ნა ყუსთუღ დარამ.
1555. ნე ‘მბანღუ, თადცახ, ნერ მახან დე ‘მსარაჳ ბადამ და ‘ტურუ“.
რადთოღ მაღნ თადცახუ ბანღონ, ბაქოდთოღ მა ტურამ ხურდ.
თინათონ კად, ავთანდიღ ღარ ბადენც კუმ, სნ ზარღა ხუღუ,
მამ ჭეცცაგ ხკუნ, ნაღყკულთნ, ბახასთოღ ტარიეღან კუსუ.
1556. როსტეგან ჭესუმ უ აბონ, ბადენც ა‘ადამ ცაღ, მინასუღ.
იკთან, ინნთან ღარ ხათუ, ნ ‘აჳარღუ მა ის, ბარქადუღ.
კუმამ ბადთ ადამ აფთაღენც, დისამ მარღესთუ თადცახუღ;
ხურთუ ტურ ფრიღონ ღარ ბადუ, ახკურ კუდ თადცახძინადუღ.
1557. როსტეგან ესთერ ქად ქოდთა ტარიეღ მამ ნესტანან;
ქადამ სუნ ღაგართან ქოდთა ხურცასგომ ჩუნძ მამ სიახსან:
კუდ ხკუნთან ნა კუდ ნემაღან, კად ნა ღარ სნ დანამ ხაღან,—
ხუღთან ქონდ სულღამ ნაღყკულთნა რადთა დუკჳმან ღაგარან.
1558. ნოჯუღ დუკჳმან კუდ ქადამ კუმ ესთერ ხკუნთან ქკუ ქანუ.
კად დას ადმასუ რომაღანაგ ქარჩუ ამაღთუ მას კუდესთუ,
რასთ ბანღონუ ამაღთუ მასთან ნოჯუღ ღარ კად მინ ნაღყკულთ.
ნოჯუღ იკ ახამ ბან რაღაჳ, ასამ ხონუ მას ზუნდესთუ.

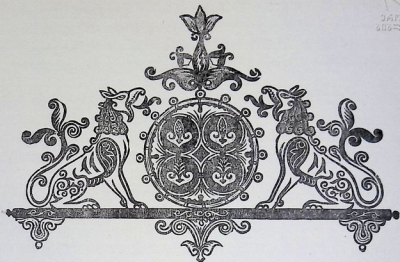
1559. ასო თაბაღელ ძაგ ნადყვლთაჲ ველ ფრიდონან ხვენი ნართონაჲ,
ნოჯელ ასო ბაზელ ივთელდნა—სარელ წგნრელ წამ წარბჟონდნა.
ტარიელ ველ როსტეგანან აქვევთა ნელნაჲ და სარნაჲ;
ქნელ ნესთელენ ველ, ვნდნარ ჯნ არქან რაქოდთა წარბზონდნა.
1560. ნერ ცელ დარლქნონ მს ნეხას, აივლვედთა მსა ცნელნგან,
ადცნამა სნხი ირნაქსთოჲ,—ნოგანა-ნოგამ ივთოჲ ჭენგთა;
ნოჯელ თა წასსელც ტარიელნ ხორბ რუბინაჲ ქონელ ჭინდელკვთა
ველც რუბინთა ქველ თაველც ხურავ ადქველ სწ თნთა.
1561. ტარიელ ზენდის, ქველ ვარდი, მითელ ურს რეგავ ნართოვთა,
ავთანდილნ ველ და ნეხას როსტეგან-ფადცანმს 'რეგსთა:
„ო, ფადცახ, დნ ცასთანგას მენ დარელ მს ჭელბონთა ჭასსრელთა,
ჭანელ ზნაგ მანან მს ბასთამ მე 'ვასთაჲ წგნარ ნებზერსთა.
1562. ნიცელ ზონაჯელ ნებზერსმან ზონენჯელნ არხადელ, ველ ბაზონ!
ზონენ აზ, მს ზენძინად დენ ნერ ქნა ნს ვეძმან წსსეზგონ.
ამ წგარ ქნა ბადენ, ველ მენ თნგ წგნარ უ,—ცნა, ჭანცელონ.
ბაჭანდელ ესთერ ხველცავე, ბუცნა თა დნ თალელ ქველ ჭენონ“.
1563. როსტეგან ზელ: „ნწ ფადცახ, დელ ცნმან ქანელ წაქსარმელ,
უ ნეჭსელენ წამ წსსარჯელნ, სარაზ აქთა, დელ ქველ ჭანდელ.
ავთანდილ აქნ დემს, აქნულთ ძნეგარ წაქსანდელ.
ვენელ ნეცელდელენ ბენტონდნარ დელ დნ ჭელდელდნარ ჯზნაგთელ“.
1564. ფადცახელ ნეხასთა ზალთა ავთანდილ ველ ტარიელნ.
ტარიელ ჯნ ზალთა: „მა ზელ, მა წვარ ახამ ნეჭს დნხიცნ!
აბონ ხურ მამიმ ბაიკ, ნაჲ სელ ველდონან ჭანხიცნ.“
ავთანდილ ჯნ ველ ქველ ზალთა: „ვენდელ მა არაზ ჭანდიგან.
1565. ბაჭანელქოდთაჲ დელ წწ მან ბელცელ ივნაგან ცნვენმს.
„ავენ მს ქოდთა და უსელ“, ველ ჭასთა მს ყასთ ქწნძენს.
ამ ქველ ბაზბადონ წწ დელ, ველ ცნმან ქანონ ყენწუმთა?
'რთხორდელ რავენდამგანნაგ თა ბავზარძნ წგნარ ჭელ ზენთა“.



1566. ტარიელ ჭანჭულთ ხრუსტადაჲ, ავთანდილან ჳდა ესრაზ: „ნს დჳ სზ ჭელდარ ყუნწმთნ ბადაჭძენან, ზონ, მს ცარელ. ქნდ ნს დჳჳეს, რაცუ მემა, მა მს ბაჭხანნ ნერ მს რანე“. ავთანდილ ჳნდ ბარძერდ რადთა, დე ‘ჭსნდთნ ქჳდ ცანოჲ ბადეც-
1567. ბირან რსთნგ წა ნს ბაჳჳედ, სრწმძესთჲ არაბთჲ ‘ჭსნდთნ, ჳნდ ესთაჲ მინჲ ხსთონთნ სთჲ იჭთონგ წამ წდგარზთნ. ადწმდ წამ სნ ბანთელ ჳდ ზვარაზმაგ ხორზ ჳზლანთნ. ს‘აცდელდ ფადცაზ ნუნკარდი, მასთ, ყუნწმ ქანჲ დნ ზარდნ.
1568. ნერ დჳჳან ხოგონდ მანან ხიცან რსთნგ ესჳდთოჲ, ჳარზონ ხოთაჲ ბუც, ადჳენამ ხორზ სნ ქანანძი რწდდდთოჲ. ჳნდ დჳჳან ხურჲ სნ რიჳთნ თნგ ქანანძიმნ ნდჳდვთოჲ, ჳდღომან ქსნჯლთან მასთაჲ ზარდნ სჳჳედ, წამ ნექქოდთოჲ.
1569. ბონვარონიმ წან არვდ მამ ქჳ სიჳ ვამდჲ რასულდნა, იჳმ ჳნდ ცანხართნ ქადელც, ბსთნ სერთთივ სნ რუხსნა. არვდ ახხოლნაჲ ნერ ჳდღონ ხიცანგონდ ქანენც აძუხნა. იჳმ ჳდღონ ჭენდ ქნა ჭანდჲ ხოხან ჭენძან სნ დნ წუჳუჳნა.
1570. ჳდღონ ჩი სჭანდესთა არვდ, ჳდა სნ ხიცან დარ ჭანქანჲ; ჳნდ სნ ახიცან, სნ ბაიჳ,—არაზჲ დანხი ქჳდ ჭანდჲ. ხოთნ თნგ ქანჳენც, სნ ცანსეგ ჭურდმნ ბედერთჲ დგარდჲ, ჳდღონ ახიცანგანანგან ცარდ ბენტონ მასთჳენ ესვამდჲ.
1571. ზალთა დენ ნესტან: „თანხულდ, დჳ ბენტონ ქჳდნ ზედთინ, ხურნა ხიცანქანგან აბონ, აჭთნ თნგ ჳნდ სზ ნს თაინ, დარდნა მნმ ჭესთნგ ჭესთაის, წამ დამ სზ დარ ჭესთაინ, ჳნდ მან თეხნაჲ ნერ ნს ქანკის,—ცანთესეგ სზ დარ ნს ქადინ“.
1572. თინათინ ენ ზალთა: „ო, ხურ, თაჳეს ცინ დნ ცანსთნგასნა! ნერ ქჳდ ქანძენან წანდჳ, ზარდნ ბადაგ ჳდმან მასთნა, წამ ჳდა ბსთჲ მანხიცან ქურძენან მანთ ხჳცაჳნა, ცარ დჳ ჳად აზ, ცად ცანთესეგ სზ წარქადონ ამ წანკარდნა!“

1573. უნდო მასთაგ ყაბეს ნეჟქოდოთ, ქაღენც ცასთესეგთა ზანმას,
თინათინ და ხო ნესტანან ქასთა ზეგნაგა და ჭანსთა.
თაღ-თაღ ნამ ქასუ ნესტან დარ, უმან ართ სელე და ზარდ,
უმა ნეჟქესესენან სხანსთა ნე სსარძენან აზ ნეხანსთა.
1574. მასთ ქანე როსტან ნერ აჟთა, რასთ ცემა ჭანცუხ და ზონდამ,
ქოდთა ოხხუთა ნერ მინ ხათთ, ყვსთის უმა ყარზენ ჭედბონამ.
‘ხსიდგა აგამ დონ ქანაგა, ქაღდთა ცასთესეგ ნართონამ!
ტარიელ დარ მასთ ქვე ქანე, უმა დავუე ჭანლურს ცასგომამ.
1575. უარდი ხვეზ ტარიელან ფადცახ ქოდთა უნდ ყაბესთა, პათა,
ზალთა: „ქასთის მამ დანოზხ ხვეზ, რასთ, ცემა ჭენ ჭედთონ, აჟთა;
ნერ ქამ ხიცან ქანეს, უმა მამ მინ ხათთუ არქოდთა მასთამ,
რამგას ნან ქოდთა დე ცარდამ, მარეს თა ნან ნერ ჭანსთაგამ.“
1576. ტარიელ ესბათთ და ზანხე, სთურ სადამთ თა სენ რადთა.
სჟანდთა ქვედთა, ძენაზთა, ცასთესეგ უმა ზანსთა დასთა:
„ხურ ცე უ დანან დან ცურ, ახამ რუხს ხვეზ დენ ცე რადთა“.
ზალთა: „ნერ ყენწემქანენამ ნად ჭანთხ უმან მედ სადა!“.
1577. უნდ ნე უარლთა ‘მან ნე ჭანდოთ ნერ სან ჭანდაგედ ცედესთუ.
უმა ართა ზენარლ არდხორდ სე ‘ფუთთა ხვეზდარ ზენდესთუ.
სთამ მინე ხანსთონ სჟანდთა ივედ დარ ზანთედ უედესთუ.
ხურცასგომ ართა ყადთარე ნერ ქანრძიან ნეჟეს ესთუ.
1578. ნად ესჟანდისძან ხვეცავ დარ ახამ საყყ გვერდთა და თეხნა:
უედონამ ნეხამ დავუდთან ირგანან ქამ ის მანდთა!
ბედერე ასთავ არხიზენც სიხორ ხარენამ სან ზანთა,
მინას ქოდთა უაგ, ზღდავედ—მისენ ნან, სანე ძანანამ.





LX

ტარიელ ჭეყვასთა ინდიო ფადცახე მმღათ

1579. რაზენდ კვდდემან აჲ სარამ იჲ ესთერ ქარჲან სარცაგა.
ადმან ამ ხარგავსთთან საჲ დარას ჴედის სან ჴანდ;
იჲლჴებონ ჴანდ სე 'ფუთთან დარ სთჲ თემბელ დევდ სან სართან!
ზალთა ფადცახე: „ამ სარდჲჴჴამ, რაქანუთ მამ სან ხასთანგამ!“
1580. ბაზარგანჴჴთჲ დე ხისდარ ჴედონ ბაქოდთოდ ფადცახმან.
ზალთა სენ: „ზალუთ მენ, ჩი სთუთ, ნერ ცამ თეხხამ დარუთ საჴთან?“
— „მან ქანცამ ცანჴამ, — ჴანდ ზალთოდ, — ჴედონან უ სე 'ლდაჲ აჴთან.
ინდჴან ცანჴამ მესერმან, დარდ ჴანდღაგელ თენგ ჴანდღაგან“
1581. ტარიელან ჴედ ახსეზგონ ინდიო ბანდცანთთჲდ ჴემბანდ,
ჴანდ ჴჴამ ანხი სან რაზ 'ნაზონგან ესქოდთა დეჴანდ;
ჴჴამ ანხი 'ვზაგამ ნან ძერდთა ჴედჲ ბანდცანთთიმ ბარამ, —
ამან არანხსჴჴნამ სემან ჴჴამ ძერდთა არაბთჲ 'ვზაგამ.



1589. ამარ მს, ჯადღარ ნესტანაჲ ხურ რასულდღარ, ნაჲ, ნა ჯეჲს
გომ სარაჲ ჯეჲ უ ძალდღაგ, ბუც ჯარდი მა ჯენდ უ ჯემან, —
ნერ ქანიღ მა სარ ძალდღათ ჯემან არღანაგ ზანჯენან,
ცასთეთ — ღეჲჲ ნადეჲეთ, ნად რათდმნი არგ სან ზეჲზან.
1590. ბუღამმარლაჲ, ჩეზგ მა ჯეჲედ თენგ ქანჲ შამ ძენაზე;
ჯეჲ მა ძეჲქეთან ნეთთედთა, რუსთედ ცასთესეჲ ქეჲ ჯადე;
ჯარდი ნერ შაჲქრანჲეზეზ რაჲსთა, ბედთედ თა ყეჲენაჲეზეზ ბადე,
მიღთა ბამბარზთოჲ ნერ ხურე, ჯეჲ თეზხანა მარუხს ნეთთარე.
1591. ყარანგაჲ თეზჲენ ქანგამ, თონე ჯეჲ მა ცასგომ კუხთნა,
ქადღთა ცასთესეჲ შანგლაჲ, ქადღის ჯედ სერხ თუგ მარუსთამ.
„ამაღონ, დადა, და ყაბუღ ნერ ცამან ჲანცუხ და რუხსანა!
რაზენდღან დაჲან ჲედზანაგ, ქად ღენ ნე სქოდთონ ცარღუღანა.
1592. ღე მს ცასთე რუხს ქეჲ ჯედღან, ნერ ღე თადენგამ ჲანცედღან;
ნად ჲენძედსთამ მახ ქანადი, ჩი ღენ რაჲქრდმან და ზენთა;
რუხს ცამან მა ქანეს, ო, ხურ, ქამთთედ მაჲად თაჲ და თენთა!
ღუნე, ღე ქეჲნან ნეჲქანდეს; სანთა, რაჲდაღუთ ქანდენთა!“
1593. ტარიღე ქეჲდთა: „ცე ყუსენ, ო, მს ყომედგანაგ აბონ?
ღისსაგ, ხურ მა რუხს ქეჲდ ქანე! არგ, ყენწემქანენ ღე ბაზონ,
სიძანაჲ ქეჲ ბაზბაღ ღუნე, ნად ნედ ქანეს ხურ ჯადარგონ!
ქურენ და, მს ჲედ, ნეფუარმენ, მასთდინად ღენ ბირან რადთონ!“.
1594. ნოჯე ზალთა: „რაჲქრუთ მეღ ადცეფუფთ შარგომ მს რაზე!“
ჯედღონ ზალთოჲ: „ჩიცაჲ, მეღერ ინდი სთერ ჲედბონ ნეზარე:
ბაზერსთოჲ ხატაჲე ‘ჲანდთან, ბასთან თუჯე ზამთან დასე,
იჲ ჩიღარ რამაზ ხატაჲაგ — ფადცახე ბანდღონედ ბადე.
1595. უს-ფადცახ ნერმა ნგას უ, ჲანდა მარღთამ ჯეჲ ჲანხასთანგ.
ინდიჲე ‘ჲანად ქედ ჲანთეზხასთ, მე ჯადღარ ესთე ნეზენჯეჲანგ;
ჲიღნართე რამაზ ნესასთა, ადამედ ესი თეზგანაგ,
ბარუხს სენ ქან, ხურ, სან ზარდა, ჯეჲ, სან სანჲეთ ბონარხასთანგ!

1596. ვემ ცარჯუტან ივლე მახავ ვიდ სან ვინან სქოდთოჲ საუთან.
სხვედთამ მახ ნახი მესერაგ, ბაცუდესთამ ვიდ რამაზმან.
ვუჲ ხნადარ ზნარდნ ქვე დარუ მახ ესთერ, თუზუჯუნ ფადცახმან,
მახ მნაბაჟხარგან სვალთა, რადთა ნუნ ცნუენუ ბართან“.
1597. ნეხსსთუ ჟისთან ტარიედ ვიდ ჟე ‘ჟესად რასთენქოდთა მანს!
ვუჲ წრთან ბონცავ ჟანდუგელ აცელ იუ ბონმან ნდარსგან.
სდართა თერესა ხნარ ბარზონდ, ნად ჟან ‘რეუდქოდთა ზნხმან,
ბაქსსუთ მა, გოდიაჟან ნერ ქვედ ნეჟსუჯუნ ვიდ ჟან ზნარდნ!





LXI

ტარიელ ბაცელ ინდომს შამ ხატადგოთუ ბასასთ

1598. ინდიოჲ არანთამ ბაცელ, რაზუნდესთუ დამ ჳიდ ხანთა.
თუნგ ჭანდის ქოღთა, ქჳდ ჭედთა ბირა კორდ ჭედჳუნდ ნჷსნდთა.
ზალთა ჳიდ: „მანან, დნფუჟთა, ცნა, ცე ნეჷს დნდთუთ ნურთაქჷს?
ნერ ხჳცაჳუ ჭანდია აღონ, თუნგ ნადანჷჷდესთუ დარანთა.
1599. ჭემბანდესთუ მა მელ იჳ ხათთ, ბავზირსთოჲ ცნჷთა მნ ქარდნა.
სარანთონ ცნთთა სნ მარდთა, ბირა ძე ჭანცუხნ დნ ცარდნა.“
ავთანდილ ჳნ ზალთა: „რდჳირან ნიცამან ყნჳ ნეხანა.
ნაჲ სუნ ირგანან მანდთა, მახ სნ ნესნდთდესთამ ‘ხსარნა!‘
1600. სრანჷქოღთოჲ სხი ნერ თოხმს ჳიდ ნეჷსჳუნ შამ ჳანდონმა.
ბანთოდ ბაბადესთუ, ბანთან ნად ჳედ ჟოღმან ჳიღონმა.
იჳდ სნ ქანენც ნფუანდგა, არხადენც ნმვანდ, შამონდნა.
კჳდფუან რათანთესთუ ბანთოდ, ჳადჳ, არჷ ქოღმან ბარზონდნა.

1601. ვნდ ზზნაჟღ ყაყყნაჟღთღ ამბადღღსთღ რაზმანაჟღთღ.
რათუფარსთღ სნ ვნდ სნ ბანზთღ, ვღმ სნ ზოთზზთნ რანდუგა,
ტარიღღმ სნ სრქოღღთღ, ჭიღარ ბასთ ჟსთღ სნ კუზთნ.
ფადღაბ სნ სრქარსთა,—ჩი სთუთ?—ბადღაჟღდ სვგანს სნ ცურმს.
1602. ვღღონ ჟნ ქვღ ზალთღ: „საყყ გვღრღ, მანზღ რაზღღღღსთღ სადღაღ.
არღამ არან ყაყყნანგაღ ‘რვღსთ ჟსთამ რამაზ ფადღაბაღ“.
ზალთა: „ღღღღთნ, ცნვგა უთ, ზოღზ ვნ ბათნვღქოღღთამ ნადღა,
ჭეყუსღნქანუთ რამაზან, თოზღ ჭეღმბადღღსთამ ქარღაღ!
1603. ტარიღღ, ზანღ, ღამ სრვითღ:—სთღრ ნეჭსზასთაღ ღამ სრცღღღნ,
ღან ჭღღღზზანგთან სნ ცანღღაღ, ღეღმ ქარზაღ თოზ ქანღღღნ;
ზაბზართთ ღავმ სრვითღნ, ნოჟღ ყუსღნ ღენ ქანღღღნ.
თას ქან უ სზზვღს მანღთან,—ბარანაჟ, ჭანსმოღქანღღნ.
1604. ღღ ყაბათღრთან სნ ნეზმან, ო, თანფუღღ, ღა ქარღ ჟსღასთაღ!
ღღ სღღღ ღა, კვღმღზზონღ, ინღიღმ ღა ნეჭს ქვღღ ზასთაღ?!
ბავთაღღღნ ღღღ ცღრღნ ართ, ყვამან ვღმ წან ჭანღქ ბავაღ!
ღღ მან ქარღღ ცანჭთაღ ყვამან ონგგაღ ნღრ ჭანღან‘რღამ ზავაღ!
1605. სუსანგაღ ღამ სზ ნან ბღრსღნ, უ ცათთა,—ცანვღ სრგოღმაღ,
რაცუ თოზმან, ღღ მან ნეზმან რაქან ღე ‘ჭანღღთ ვანღღნაღ.
ღღ მან ყავღღღ სანთღღმან, თღნგ სფუანღღღღ რავზოღღაღ.
ნად ის ნღრ ღავან ირგანზან, უ ჭანღღღ სღღღაღ სანღღნაღ!“.
1606. ყაყყნაჟღთან ნღრ ჭანცანვღც, რაღუროღ სვზარნაღ, ზოღზაღ,
ვნდ რამაზ-ფადღაბან ზალთოღ ადღვ‘ფუთთ ღარ ვღმ სრგოღმაღ:
„ინღიღღ ფადღაბ სრცღღი, ბირან ‘ჭასადიღმ ბანსთონაღ.
აე‘ჭანღთან ნღღ თღზ ქანღღსთღ, რაბღრსღნც სნ თღზ, სნ ბოღნაღ“.
1607. ტარიღღღ სთღრ თღრღსა აე ‘ჭანღღთ სარმან ჭანღღღღთა,
ვღღ ცურღ თა ვღღ არაბთან ვნდ სნ ფადღაბღ თღრღსა.
ვღღ არაბთან არც სნ ზოთზ,—ნღრ რანღღ ჟსთღ, ზანსთ ქვღ სთღნგ ვა.
ნურადინ-ფრიღონ ზზნაგთან, ზონ, ზათღრქანღნ ნან ზღღთა.

1608. რაზმს აცდესთ, 'რბაზუნდ ჭონდ სანდ ბარაჯუ დარდმა.
ბაჭანდედ არაბთ სხაცუნ ვედონ ნეხმ ნერ მხსარამ.
ტარიელ ზალე: „ჭანგინკუთ“, — 'რსაბერ სან ქოდთა ნეხასამ;
ხოთუნთ ნან ვედ ზმანგთამ, სე 'ფუთთ ქასთესთ ნეკარდამ.
1609. ბანამ რახუთის სან ხისდარ, ზონგვუდ ნახავე, ნახანდამ,
ქუვედ ძენ: „თარილდ ბაქან, ო, ჭადეცახ, ჭანუ ხარგანანგ!
ამარ მან, მან უდ მენ ასკვენ, ახოსჯუნ აზ დან მანანდამ!
რაზელდის მან ამონდ აჭთან, რაზუნდინ დანან ყვავანანგ.
1610. ჭესანჭეთსთუთ ნერ დან აზ, ნიცუ ვად რადყვსთ ვანჭსთ.
ზონ, ნან ფადეცახ ნან ვამაჯუნც არვე სთერ ბულდჯუ მარლთ-
აზ ძერდთაგ ყვდთაგთ ჭანდედ არდამ ბაბერსთონ დან ზანმან,
ჭანდ ასასთის კანცადუ ნერ მან ცარდამონდ ნერთაქქან.
1611. მ'ახხოს ესთ აღონ ივუდ, — ამარ მან, ნან ბანდუნ ცარდამ,
ჭონდ სანდ ვაბირე მანან აზ ნარბაქოდთონ დან რაზმან,
რაქან ვედონან სან სართან, ვად ჭანუომ სან თუჯუდ ღასგან!
მა ნეცტალდ რასთაგ აჭსადუ, ქურუნ დან, ცანთესუგ ქადგან!
1612. ვუდ თეხანამ ნუფთარ დუ მანან, ჩი დუნ რადთა ხორბ ცარდ დარდამ!“
ვანდ სან ზონგვუდთოდ ნახავდთო, არდ ენ ბახორდთო სვეცაჟან.
ტარიელ ნეყყუს, რამაზ თა ვუმ დანკუდ ძან რაზუ ხავდამ.
ქანდ ჭანსმონგანანგან ბარე სთერ სვეცაჟ, — დანგ დარ ნუფთარანდ.
1613. დანგ ხათერ ქანუ ცანსუგან, ქანდ ძან ხიცამ დარ ნახავდთო,
ნონევიდანგთან სან სარედ რუგ ამან ჭანუქ ნარქადთო,
ამან ჭერვანბთესთ ვუმამ, სთერ სვეცაჟუ 'ჭანარდ ნან რადსთო.
უ სან ბონ სვეცაჟ, დუნეძან საად, ზელვუმან მითან სრასთო.
1614. რაგონ ჩინგვუთან ქანგამან, ჭემბანდინან აზ ხორბ ნეხანსთედ:
ხორბ, ხანარზარდ ყადთარ-იუ 'ჭათავუ ხორბ ძან ხორბინანდთედ:
„დუ ქუდ ჭანთუხ ვად ზმანგედ, მა ძან მარ, ჭანანც დანოკედ,
დან ქუდ ჭანნად ვად ყანბათერ, აცუ ნეხას დარ დან მარდედ“.

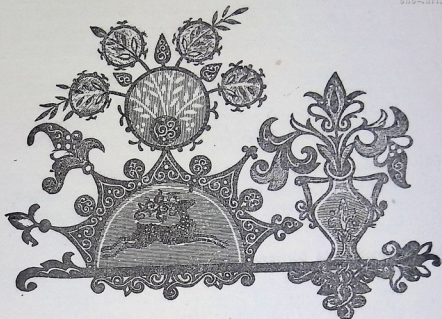
1615. ტარიელ ხვეცავაჲ რასთ უ ახამ ხორბ თირხონქანენან, თასამ რიზულთან ქვე ზალთა: „ნად ცაღდენ სემახ, ჭაბჭაღდენ, ფუთო ზელქემამ ზღანთ ყველთაგთუ ნერ ზაბახძენან რასთერდამ. ამას გზარ, ხარამ ყველთაგან ზო რასთონ ქარონ ქანძენან“.
1616. არჭა რაქოდთო ტარიელან ჳდ ღალსთა, თაბუ ყანასამ, თენგ ყარამ ქვევთო ხვეცავამ, ბირა რადთა ძენ ძა ხარზთამ,— ნერ სჲ უდ ქამ ნა ‘სკვამ, ნერ ქამ ირგზენც მანათამ, ფადცახე ქარდ უ სხხორმაგ, კამ ქამ ნა ბაქსასთ სხხასთამ.
1617. ფადცახელ ამბერდთა ქოდთო: ჭენო ძა ხასთაგამ, დარდამ, ტარიელ ჭენდამ ‘რხეზთის, დისგანგა, მუშტარ დარ არვამ; კვც სთერ ბეღერ ჳდ ბაძამ კამ ხატამაგთუ ნქსადამ, ინდიჯ სარამ, ცაჯუნძაჲ, რუხს ნელღვკედის ხადარამ.
1618. იჲ ღამ ჳდ ჭაცის ხარზგანამ კამ ხატამაგთუ ნქსადამ: „მახ კამ უდგას ნეკვალთა“. სე ‘ფუთო დარ ჳნ ქოდთო არჭა ჳასნთონ ესცალთო, ყაზენც, ივედ დარ ქვე ზალთო აჭთა: „ბირა ჩი ცაღდ ჳზნაგთამ, კამ არბაცდ აბონ მახამ“
1619. ინდიჯათ ჳდ ძა რაზამ სთერ საღამთთიმ ქვე ჳადენც; ინდიჯ თერესა ჭედთო, თენგ დზარდუჯ ქვე ხავენც. ნე ‘კვანდენც ამ ქვე ძურენც: „მან სადნამ ნა ყავენც“,— ტარიელ ‘რცდ ნა ჳედთო ამ ცასთესე ქვე ქადენც.
1620. ტარიელ სამ ბაცდ, ზალთა: „ზო არცდენ ჳამ ჭასთამ, მემ ის მს რუხსცასგომ დარ, ხურაჲ ჩი რუხს ქანე ბასთა,— ნერ ბარზონდელ ბადამ აბონ მახედ რაჲალთა ძა ხარზთა. რაცაუთ, სემახამ ხიცან ნად ბაჭარაზმან მს ჳარდ“.
1621. ბაზედთო ძა ამ დარდამ კამ ზლოდთო კორდგამ იჲმ, ჳდ სჲ ჭიდართთა, განასთ რუხსამ ბაძამ ესთ ‘რთთიგამ, ზალთო ადამ: „ჭერვზთესთამ, დარდ ჭადლდესთუ ნა ნიზთა,— აძსთა ნერ ხვეცავა ძა ჭედამ, კამ ბასთუ ნენ რადთა ცინთა“.



1622. ჭიჭინათნი სჲ დუბრითჲ ქოღთოჲ, დღღღთჲ ტარიელჲმჲ ხასთოჲ.
ნერჲ და ჭენენჲმჲ ცუღესთჲ,—საჲთჲ იჲღჲ დარჲ ქჲღ დარღთოჲ.
ტარიელ, ნესტან ქჲღ ქჲღენც,—ჲარიღთჲ ცჲსთესჲგჲ ქაღღთოჲ;
ჲიდ ჲრჲსტაღღჲ საჲ სენთოჲთჲ ნერჲ სჲ ბაზღრთჲ არჲალთოჲ.
1623. ყოღღღღღღღღღჲ ქჲღღღღღღღღღ, აჲთჲ დაღ ტარიელ ძენაზღ,
სუღღღ ცჲსსეღთჲ ჲრღღღღღ ჲღ და ჲაღღღღღღღღღღღღღღღ,
ხოღღ სარ, ქჲნღ არღიაგ, ჲღ დაღი ქჲღენჲ დაღ,
ჲღღ გოღერ ჲიდ სენღღღღღღღღღ ნერ ჲრჲსტაღღღღღღღღღღ დაღღ ჭასღ.
1624. ჭეღთა ვაზირთჲ, ჲიდ ხასთჲ: სეგასღღ ქჲღ ჲღღ საჲთჲ,
ჲიდ თეზღღღღღღღღღ ნეჲქჲღღღთა, თენგღღღ ბაზნცჲ და მასთჲ,—
თუგზნცჲ ცჲსთესჲგჲ ქაღღთა ჲღღ ჲნჲ ‘ვღაჲჲ დაღ რაზმჲ.
აღღღ ჲნ, აღღღღ ჲაბუღაჲ, ქოღთოჲ ნერ ჲაბღსთჲ, ჲათჲ.
1625. აღღღ სენ მსნაღღღღ ქოღთოჲ—ტარიელ ჲმჲ და ჲსნჲ,
ჲაღღღღთჲ ქჲნღ, ქჲღენ დარ ნაღ ჲღღღ და ბოღ ჲიდ ჲურჲნ.
ჲარიღიან და ცჲნგთა ‘რხაჲღთოჲ, ნჲჲ და ბოღ სჲ სისენ კუზნჲ;
ნიქჲა ჭეღთაის ჲღღ ჲუღღა, მასთჲნ ნაღ ჲღღღ ჭჲსურჲნ.
1626. ჲუღცაზღ იღღღ სჲ ჭენღღღ თაღღ-თაღღ რაჲაღღღ სჲ რაზმჲ.
ზაღთა სენ: „ქჲღაღ ცე ქჲნუთ“,—ზურ თა ნერ ქჲღ რაქასთ მანმჲ,
სთერ ჲჲღცაჲ ნჲ ჲენღღღღღღღღღ, ცინჲა რაიგთა ჭჲსთაგმჲ.
ნერ ქჲღენღ ბასთჲ ჲღღღ არჭჲ სარვითჲმ ჲაღარეღმჲ“.
1627. ნერ ქჲღაღ ნეთთესთ ტარიელღღ, ჲღ დაღ ჲღღ ჲაღჲ მათგანაგ;
ზაღთა: „ზღ ცე ჲენგაღ სეღღღღ, აბოღ ჲღღ ბენთოღ ნენენმჲგ.
ყჲაღღღღღღღღღღ მჲ ნეზას: მაჲაღ ჲ, მჲ ჲურ, არხანღღღ;
ჭეღთოღ ჲღ სემაზ ძაბაზაღ,—სთერ ჲჲღცაჲ ჲენ ჲღღ ჲარზგანაგ“.
1628. მაღღ რაზ ნესტან ჲსქჲღღთა: „ო, მჲ მაღ, ჲზ თა ქჲღღ ქჲნოღ?
ღე სერზ-ყუღოღღღღღღღღღღღღღღღ, საჲთჲ მიღაგღღღ ქჲღღ ქჲსოღ?
მაზ დაღა ძაღღღ ნეჲჲაღთა, ბაზზაღღღღ აჲთიღღ და ბანღოღ!“
მაღღღ ჲაღთა: „ცაღ, ჲღღღღ ქუ!“—კუზაღღ ასარჭთა და ცჲსეღღღ.

1629. პათა ძენ ქანე ძა ბელთან, ნად შა ვალთა ცუხ ყაბესთანა;
 ვემან ვარზონ პაქანგამა, ვარდი ბაწინდ ის ძა ბელთა.
 ბალთა ჩეზგან: „ნერ ნა ბონთა მავად არვითამ ყუნწემმა,
 ცინთა ნამ ქასენც სწყადმა, ჭერვანთესთამ ნერ ნა ზენტა“.
1630. იუ ჩესელ რასთაგ ქვე რაცელ, ჭენცადესთუ ვად ქანვანა;
 ვანბნთთა ფადცახე რაზმა ვად ქვე ცედესთუ თეგვერთა.
 ველონელ ვად ცინთა ქოდთო ტარიელ, ნესტან, ბანვერდმა,
 პათა სენ ქანენც, ყაბესთა, ნად აქსანთესთუ სნ ვენდმა.
1631. ავთანდილ შამ ფრიდონ დარ სთუ თეზჯუნ ყუნწემგანჯუთა.
 ბალთა ვად ტარიელ ძა მადან: „ადონ მენ ესთუ წრენარდთა.
 ნამ რასთაგ ამ დარლ ნეხასან,—სთუ ნა ირვანგანგანჯუთა,—
 ადონ ჭარცუ ჭერვანთესთამ მახ, ნესტანიმ, ნა დეკვა.“
1632. გაღვანმა ვად ბაცედესთუ ნერ სნ ზარდამუ ძანბანან.
 ფადცახე უს ვად ქვე რასიდთ, ქოდთო არლ ძა ბუც ნეხანსთან:
 „ნერ ესთერ ხვეცავ ნა ბანსთუ ასასთა სნ თეხ ჯანგთან,
 შამ სყადმაგ ვამ ცან-ჭენგელ აბონ ნე ‘ზანგთუ ჭედანან“.
1633. ბალთა: „რადასუთ ვა სავთა; სცანდელუთ ვასანთა ყადმაგმა.
 ყადმაგ ცინე ზარდ ქვედ ყვესა ნერ ნა ხანარე დვართთა!
 ვად ზარინ რითთა წრთთიგანთ ნერ ვა დარასელ ძანბანა,
 ყაბუთ, ხუდელუთ შამ ზარუთ, მა ‘რხავად ცანსეგ ვა ცანთა!“





LXII

ტარიელ შამ ნესტან-დარეჯანე ჩენდშხსავ

1634. მად ნეხნაცდის სან კუხთელ ტარიელ შამ ნესტანან.
სბადენ სან ქოდთა ფადცახთა, — სთურ ცუთ ქოდთოჲ ვუმ სან ქადენ.
დარე ყენწმძინად ქანსურდთა, ნურ ქანჭიდარ ზარდ მადან,
რაიგთა მან მაროჲ ცინამ, ნად ღმვარდთა ბარ ქანვანან.
1635. სჭადესთა მანი ფადცახ-უს, რადასთა მან სავთა. მანან,
ჯანდთთან მართივგან დარას უსე კუხნაჲ ვუმ ზარბ ცვთანი.
ადქანან ვუმ დარას რადთა, ნოჯე რაქოდთა ღმვართანი.
ბალთა: „მავად ქანან მაროჲ, ვამ ესყნდმე ვუმ ნან ზარდნ.“
1636. ფადცახე ბანდონელ ბადენც, — ნურ სან ზარდნ ცინამ ბადამა,
ვუმ ქანაძიან ჭიდავუნც, სთუ ქანაძიან ზარბ აგგაგ.
ჩი სუნ რაძურძან სან ამონდ, ანამ ჩი ვუმან ცვრლევზაგ;
ადამე ცოთამ ნამ ანამ, ვუმონ ხვუმან ჩი ვა რადამასთ.



1644. ჯიდ ნაღყკუთ, ზირინ, ზენარდ ღურ, ცასთან ჩი ჯედი სხსეზგონ,
აღე რან ღეჰჰეცე ქირითაჲ, ჩი ბანემაღთაიდ ჯეღონ!
ჩი ცე ჭინაზთა, ჯეჲ ხასთოჲ, ჯემ ნანაჭინსგან, ამხეჰეზონ,
ცუხ ნა ჯეღესთე რეგეღმა ჯიდ ზარონდ მამ სრეგონ.
1645. აგთანდიდ, ფრიღონე 'ჭესმდთან ტარიედ ზალე რეგეღმა:
„ჯაზჯუთან, ნა ყანე 'ჭესარმე ხორზ ხაზნა-ჭანდლოჲ ხასსენაჲ!“
რადეჲ სენ ჭინანა ხასსენა, სთერ ჯარღთა ზირინ, ნაღყკუთთაჲ,
ჯეთაფეთ ნართონ ღეგართთე ჩი ბანემაღმან ბანეღეღმა!
1646. აგთანდიდ მამ ფრიღონან ნად ჯედის ქარონ სან ხეუნთან!
ფადეცახე უსე ღეგართთან, ზონ, აგზაგაჲ ნაჲ ჭინაჰრან.
ნე 'მბანსთაჲ მან ხორზ ხაზნათა ჯეცე საყ ღეჰჰან ღეფუფიან,
ჯეცე სთერ ღეგართთა რადთა, ქეჰე მან კარზონდარ ყანაჰღთან.
1647. ადამ ჯეცე ხორზ ყადთართე ქადეღენ ჯაზჯუთედ ნემაღთოჲ:
„მახედ ბირან ის ჯან ზარზთა!“—აჭთან 'მყანასაჲ ქეჰე ზალთოჲ.
'ხასსთ სენ ქოღთოჲ ჯემ სან ჭინდთან, ხიცეკუთაჰ სან ადამ რადსთოჲ,
სთერ საღამთთიმ სრეგეღ ბონ ჯეღონან ხეუნთან ქეჰე ხასთოჲ.
1648. ტარიედ რამაზ ფადეცახან, მანა, ბარგესთაჲ მან ხეუნთა,—
ზალთაჲ მენ: „ნღეღჰეჰ განგა, მახან ყადონ ღეღღთეღენ!“
ჯეჲ მენ აქეღეთაჲ მან სარაჲ, ადროხ ნა ესთე მან ზუნთა,
აცედის, აფეთთაჲ მან მითან ადსთა იჰედ ღარ რეგეღმან.
1649. ინდიჲ ფადეცახ ჭინაჰრდთა ჯიდ მან იზზარეღე ასმათმან:
„ღე მანან ცე ჭინაჲ ხორზაჲ, ნიჩი სარაზმანი აჭთან.
ინდიჲ ზანხანა აგეღმან ხაჲ, აზ ღეჰჰან ღეღთენ მეგგაგმან,
ხიცეკუაჲ ღან ჯემ აგარენ, უ ნენ არანსთეღენ ღეგგაღმან.
1650. სეგზარ მოჲ ღახი ჭინდონმა, ყაყყანაჲ ყანე ნან ბასთან,
ჯაჰ, ზირდიონმა ნენ ქუხანე, ჯეჲ ნენ ჯიდ ჯეღან ქასენარან!“
„ჭიღარ უ ღეჰჰაჲ მან ზარდ!“—ჰა ქანე ასმათაჲ მან კანთან:
„ნერ ღეჰჰან ღეგგაღქანენმა მან ხეზღარ ამონდ ნან ყანდმან.

1651. ო, ფადცახ, დე მა ჩაყუგ უ, ნაჲ მს რასთ ნეხას ჭაღივან:
დუენე იჲღე მან ქჲდ ბაჲა,—ნამ სემახამ მეჩ ჩაზიკან.
დ'ამონდამ გსრუხს მს ზარდამ, 'ლანდ მეჩ უ დან ჲენდ დარ ცინან;
მე 'სეომეღგონდამ ჩაზიკან—ჲამ ჲეძან მანან მს ნიზან.“
1652. ფადცახ ზალთა: „ჲამ ჲლანდ უ, დე ცე ჲეღმენტო ნეკარდთამ!
როხ მს ნაჲ, დან ცასთესეგთან მახ თეხანამ-იჲ დე ქამ ქადდთამ,
დე მს ზონდამენდამ ბაჲყუს, ნამ დე ხარზიჲეგ თაჲამ:
ქარდნეგსთ ნაჲსადე ჲარცე დე ჲედმი ხარზთამ ნეღახამ.“
1653. ქომამ ბაქასთ ნამ ზალთა: „მასთ ცეზერ ჲაქასთის მახამ.“
იჲ ყადთარ დეფუჲე გსსარდთო ზონენჲენ ნამ ნამბარგა.
ჲამ გსნომჲენ ნამ გსქადჲენ, ჲამ არბაქოდთო ასმათამ;
სბონჲენ ნამ ქოდთო ნამბომენ, რადთო დენ ფადცახე ბართან.
1654. ყანდამგამ არგესთო რასთამ ჲარზონ, ამონდჲენ არდხარდთა.
ჲეცე 'რთ სანო იჲხარსთო; ხასთო სამ ჲენთან, დეგართთან,—
ნად ბაზბად ხჲეზდარ ნადყჲეთთან, ჲან ხჲეზდარ ბანთან ნე სარლთან.
ავთანდილ რუხს ცანგომელ რაზენდ აცედე ჲანდ მანან.
1655. ტარიელ ნერ ხათე: დეფუჲე სჲანდქოდთა ცანჲენ ჲესთანამ;
ზალთა: „რემესედამ ხურე, უ ყასთამ მანამ დან ზარდამ.
ო, ბეცაკ მს სარ, სან ჲანდელ აღასთო ნერ დან დან ჲანდთან,
სთარხონ თა ნენ ქოდთა ამონდ, ხიცან ნან ქანე ნერთაქქან.“
1656. რაქჲერდთა მახო ფრიღონ დარ: „აჲონ უ, ზანგამ, ცანჲენან,—
აზიღონ ჲად ნამ მს ბასთედ, თალდ ჲასთანამ დამ ჲენძენან,
ქჲედ დან ქანდარ, დე მს ხოსდარ, ნამ დან ძერდ ნახასთ ქანძენან,—
დომენ სან ქჲედ ბანლა დონამ, აჲთან ნამ დანჲამ ბანძენან.“
1657. ნურადინ-ფრიღონან ზალთა ინდიამ ფადცახ ჲან აჲთან:
„რაზე დან, ჲანდ ჲასთანამ თალდდარ დე არზენან, მახამ.
ავთანდილ, ნან დან,—ზალთა,—ცან ქჲედ ბანძენან მს ცარდამ,
თალდ ქანეს,—ქანეს ნეყანამ ძან მან ჲემ მახო დომბადამ!“

1658. არვესთა ხვეთა როსტანან, ბუც უნდამთავთა, ქარცუთა, ხორბ მიგანანთა ძაგვარაძე, უნდ ზუნარლ დურთაძე ქანდელთა; „რადე მს ბასთე-ივ როსტანან დე მს ღვინთთა. მს ხვეთა.“ ავთანდილ ზალე: „ნან დავ ნერ ქვედ ბაბუხსონ მს ზუნთა“.
1959. არვესთა ნესტან და ხოჯან ივ ყაბაჩა ‘მს სართუხან,— აცუ ხორბ დარას ესქანენ აგვაგ უ ნრმისთ დარ უქმან. არვესთა მა დაენ ჭარღეგ დარ, ნიჩი სსარდთაილ და ხვეზან, თადენჯუღ სართეგთა ხურავ, ხორბ უქდი ჭანდაგუღ რუხსან.
1660. ავთანდილ სრეხორდ ტარიელან ზალთა ნერ ხარზბონ ნეკარდია, ხიცან თა ქაძე ქანენც, უქმან ართ სსულდესთე ჭერ მასთაძე. ადამ თენგ ქვედთაძე სან ჭანსთა. ქადელთაძე ცასთესეგ თარქუარდია. ავთანდილ ზალე: „მანგ დუნე ნერ ქვე მარე მან და მარგაძე“.
1661. ავთანდილ, ფრილან ცუდესთე ბუცაძე ცადდარ ბონე ივან,— ახიცან სან ქოდთაძე, მანან, ჭანდნათა, ცასთესეგ მიზგან. სეხსანსთქოდთაძე ხორბ, ცასგომჯუღენ უნდ სან ყუდელთაძე, სან მიითან ავთანდილ ნან ჭედბონაძე ბახანცან ძანბან სანხიმ.
1662. ადამ უადესთე და რამიან, ბარუხს თა ესთე და ქადია. ავთანდილ და ხურე ჭედთა, რაზე უნდ ნერ უნდ და ცარდია. ფადცახე ბენათე ‘რბადთის უნდ ჭანრეჯენ ნამ აგვაგანა. ნერ და ფადცახად ესბარზონდ, არქანგონდ უქდის ხვეცაუანა.
1663. უცუ ‘რთა ფადცახე ‘ნგომან ცარდესთე ქანადი უარზგან; არან-ივ უქდთაძე ქანადი, ქოდთა ‘ზნაგ ხანდგ სან ცარდია;— ქარდია-ივ ჭედგუდუღ ცალთაძე, არან-ივ ბერსთაძე ზნაგან; ზანხ სან ზანხეთან ნეტედთაძე, სე ‘ვარანთან თა—ხანათან.
1664. რასთ დარ მიით უარზგან უქდონ ადამან ხარზიკან უარსთაძე. სიძართან, მანგუქ, იდნთან ცარდ, ყანენგდინად ღვინდთაძე; უნდ ჭედგანჯუღთა ნძუხ დარ სთერ თას უქდონაძე ნეზარსთაძე, ბირალ ნამ ჭეს სან ბასთედ ივან ადჯენ ცარდ ჭანრანთაძე.





ქრონბანდთა

1665. ჯდონან ჭაცის სა ხაბარ, 'ხსავე ჭუნ ქვედ ჭუნაჲ, აჭთა;
ნად ჯსთ, ჭაცის სა ბუც ცარდ, ნერ ქსუთ ჭანღივან ცარდმა
ჩი 'ნყმელ ნერ დარლ მა ბუც ცარდ, ჯმა მაზი ქვე ქანუ სადგა,
იჯ ჩიდარ მესხი რუსთველი ადნთთა ქვე ჭესსუნ ზარგა.
1666. ხურ ჭარნჯუნ ჭესუმ ქსმან ჯდ გვრძეჲ ფადცახ დავითან,
სქსანანა ნგვქდნან ბასთან ზნაგთან ჩი ქოდთა ართუირან,
აცუ ჯაცუ ჯზ ნგჭქესთონ ნერ შმძაგვანთა მაზიცან,
აჲ 'ზნაგთან ზარდა სანდუნან, იჯზარდგთან თა სა ცინან.
1667. ნერ ქვედ რაძურონ დავითან აჲ სთურ თუხ, ჯგზლდძინდთა!
ჯმა ბასთუ დარდთაგ ბასთათუ ფადცახთუ ჯვზლდ ჯვდღანგთა
იჯ აიჯ ჯაცუ ჩი ძერდთა, 'ლდგვჯუნ ყადთართან ცუთქანგა,
ჯმა ჯსარდთონ შმა ჯვმა რაქოდთონ ჯზ დარ შმძაგა.

1668. ნაჲ აკუნქ მანგარდ ღუნეაღღ, ეძაგ უ კჲჲ სააღ ყვღღთაგთაჲ.
ცარდ უ იკ კჲსმაჲ ცეზღღ დარ, თაღღღღ—იკ ცანთუ ტანბართთაჲ!
ამონღღმ ცანან ჭანბანღღმ, ხუღღინაგგანნაგ უ 'ფუფთაჲ,
ქანდ ნა ჭანღღიგჲ, კანდ ხორბ უ, ნემან ქანდ ცანკუ ნამხანსთაჲ.
1669. ღარეჯანთუ ამირანნაჲ რაფუანღღღ მოსე ხონეღღი,
ზარჯღთაჲ აბღღუღ-მესსიღღ სქადჯღენქოღღთა თენგ შავთეღღი,
ღიღარგეთღღ 'ნაჭანღღაღღ ზარღღი სარგის თმოგვეღღი,
ტარიეღღღ თა, ქანკანაჲ, აზ კჲკ ზარღღღღღ რუსთვეღღი.



ზენე ამბარანე ძეგლ ამონახე

ა.

აგატ—ზარღენ ღურგ მგგვავ.

ამილბარ, ქანა ამირბარ—დენჯუზონ ჭლოტე ხისდარ, აღმირალ.

ამირ ასპასალარ—აღმინისტრატივონ ხიცავ შმა 'ჭსნდთე ხისდარ ღარ იგმა

ართ—ზნდონე კართთ ზნენღ ესსუძენან, ზხსონდურელ აცლდგმა.

ასპიროზ—გენერა. ხურგ ალგვარს ზილბე პლანეტათმა სპ ივ.

ატლას—ხარა, ზაღდაგ ზენარლ კაბთ.

ბ.

ბადახში, ქანა ლალ—ზენარლ ღურგ მგგვავ, რუბინ.

ბაზალტ—ჭაღთარგამ ქანა ცაჯენმღვჯუზმა ზჭთმა კაძმა.

ბარბით—თანონ მუზიკალონ ინსტრუმენთ.

ბირაჟუზ, ფირუზი—წაზ, ზენარლ ღურგ მგგვავ.

გ.

გაზირ, ქანა ვიზირ —სქსან ბასთამაგ ფაღცახე მინისტრ.

გაშა!—რაზეძინადე ყარ, ურა!

ვის, რამინ—ვის სეღგომამაჯე ნომ, რამინ თა ნაღგომამაჯე.

რაჯე რასთაჯე პერსაგ ზეზაგმა გვგრძიაგ ზეზაგმა თაღმაცგონდ ვეღი
რომან, ნომხვედმა „ვისრამიანი“,—ვეცე რომან ჭესთ ვეღის ვის შმა
რამინე ვარზონძინადე თეხხმა.

ვეღევეულ—ხმარაჯეთე ხისდარ.

დ.

გაბაონ, გავაონ—ბასთამე ნომ პალესტინე, მა ქომ ის ბიბლიაგ.

გიშერ—საჟ დანტარ (ქას დანტარ).

გოლიაჟ—1) ძუთთაგ დინე თავრატთმა განგა ჭილისტინამეთე თეხჯენ შმა ასმა
სთურ ბოგალ, ზეზონე დავეთე კარახსანმა ქა ამარდთა. 2) თეხჯენ შმა
ასმა ზნაყუაჯე სთერ აღმაგ.

ღ.

ღაბდაზ—გვგმსაგ, ბარაბან.

ღარბაზ—ფაღცახე ჯენაჭაღონ; ფაღცახე ჯენაჭაღ მა ვიზირთიმ.

ღიდებულთ—გაზღთთ.

ღიგნოს, ღიანოს—აჭთა ზგენდი პოეთ ეზროსე არაბაგ ზეზაგელ შმაგვანთე
შმაგვადგონდ; ცარდი ეზრეს XII-შმა სანამე რადლიანე.

ღიღარგეთ—აჭთა ზგენდი გვგრძიაგ პოეთ იმოგველი სარგისე პოემ. (ქას
სარგის თმოგველი).

დრკან—სგლზარინ ზხცა რაჯგ რასთაჯგ.
დრახმა—რაგონ ლგსთაგ ზხცა.

ე

ეგარ—ცვანონ ქვქძ.
ეზროს—(ქას დივნოს).
ეჟრათ—ჟურდ ჩგსგლ აზიგ.

ზ

ზუალ—სატურნ, პლანეტათა სპ იჯ. (ქას პლანეტა).
თ.

თანყა—ჰქსპნ ხუდ. რაგონ რასთაჯგ ზქსაღთონთგ ხუდ ზრხვგაჲ, ზქსაღანაგაჲ
ქნა ზნდონაჲ არაზთ.

თმოგველი—ქას ხარგის თმოგველი.

ი

ია—რაგვალძაჯგ ხარზთაჰგანაგ ჩგსგლ დიღინაგ.
იოტ—ჩგსგლ მურ, ჩგსგლ ისთგ.

კ

კიპარის—რასულდ, რახსნაგ ზმხ ხარზთაჰგანაგ ბალასგ მგგგაგ.

კორალლ—ყარმ ბასთათგ დენჯგზონ ლგსთაგ ცარაგოდთგ ქგრგნ ხმათთაჲ
სგრანგაჲ ზრმაგ, არაზენც ძგ ლგსთაგ, ზრდჯგნ ჰაღენძანთა, ჲა ზგვ ჰგლ-
ღარ ხათთ ვაჲგ სგრხ.

კონოს—პლანეტა სატურნ, რუსთაველიზმ მა ზგვანგ ზუალ. (ქას პლანეტა).

ლ

ლალ—ზენარლ დურგ მგგგაგ, რუბინ.

მ

მარზაპან—ფადცახადგ ზახხელ ქაროანაგ ბასთაგ ხიცავ.

მარის—პლანეტა მარს. (ქას პლანეტა),

მეძბერ—დონგ ჩგსგლ ცარაგოჲ, გვგრძიაგაჲ კიბო, ჯგრგსსაგაჲ—რაკ. ამ ამონგ
სტალგთგ ძგგვგრ. აცგ სტალგთგ ძგგვგრმა სარდგრღამ გსხიზგ ხურ.

მეხერ—გსქასან ბასთათგ ზმხ ირგსთონგ ღარ აჰთ ზგენდი ეგაჲეტ.

მულღიჲ—მოლლო, ფგსგლმონ დინგ ლაგ.

მუსაფ—ყვგრან, ფგსგლმონ დინგ სარაგ ჩინგ.

ნ

ნავროზ—გალძგონ ბარაგბონ ფგსგლმონ ადამთამ.

ნალჟგთ—ურს-ახსგრღღგ ღურგონდ ბჟარ ზენარლ ქაჲ უ, ჯგა თგხხაჲ ძგ
არაზენც ზღნაჯგთა ზმხ ლგსთაგ ჰაღენძანთა.

ნარდი—გსქასან ბასთათგ ყულთაჲ ყაზან ჰაღინაგ.

ნარცის—რასულდ ზმხ ხარზთაჰგონ დიღინაგ.

ნინევიგთა—ომა ნინევიგ ცარაგთა. ნინევი—ჰქსაღანაგ ბასთ პალესტინგნ ცურ;

ნობ-დაბდაბ—ნობ ჯგდი ზქსაღთონ ჯასან, დაბდაბ თა—ჰქსაღთონ
გვგმსაგ. ნობ-დაბდაბჲ ყართა—ჯასან ზმხ გვგმსაჯგ ყართა.

მ

ოტარიდ—პოლიეტა მერკური (ქს პლანეტა).
ოქსინ, ოქსინო—ხვზჯვან ყადაღი.

პ

პლანეტა—ხურგ ალფარს ზილანგ ბრეონ ბვარ (დუნე), ახანთა
სთე: მერკური, ვენერა, ზახ (მახ ქავლ მარამ, ჯვკვ დუნე),
მარს, აუპიტერ, სატურნ, ურან, ნეპტუნ. აღონ
ქოა ქანგ რუსთაველი, ჭალა სხ ხონგ ნანდარ ნამთთა:
ოტარიდ, ასპიროს, მარიხ, მუშტარ, ზუალ.
პორტირ — ფადცახე ზენარლ ზამ სვრხ ჯალბარბაქანან დარას.

რ

რამინ (ქს ვიხ).

ს

სალა—ლანჯე ნომ; პოეტ ნიზამიდე რომან „ლეილ ზამ მეჯნუნ“-გ გეროი.
სარგის თმოგველი—გვგრძიავ პოეტ, ცარდი XII სანა აზე, ნეჭქესთა
პოემე „დილარგეთ“.
სარდაფ—1) პერლამუტრ. 2) ნეჭქანდ, თოლ. ამ, 856 სტროქაჲჲ მხ
ზანბარენ ყანგე ქვდლ პერლამუტრ.
სირენთა—გრეკავ როგონ მიჭოლოგიმ გავსაღ დენჯვზე ცარავ
დოანავ რასულდ ჩეზჯვთა, ჯვდონ-იჯ დონამ ბასადლ
თოჲ ბალცხთე ზამ-იჯ სხ ჯვმ ჭანჯვდლუქოდთოჲ.
სკიპეტრ—ფადცახე ნესანგ ძავმა, ცვბერ ზამ ჭანლესთ ლანძავაჲ კუხაჲ ხანსენან
სკიპეტრ ზამ ქადგხულ ჯვდესთე ფადცახე ნესანთთა.

ტ

სტარც—რაგონ რასთაჲჲ ჭეცცავ ჯვდი ხანგარზ—ცვბერ ლ-
ძანგ ზქანანავ თემბელ ქანან თილჯენ სარიმ; ჭანსთა-
დარ გსსი ზქანადთონ ხისდართე ნესან ჭანლენძგონდან.
ტახლაჲ—მუზიკალონ ინსტრუმენთ.
ტიგრ—ჭურდ ჩესელ აზიდე, უ ჭურდ ეჭრათე ჭარსადონ.

ჟ

ჟანაჩი—სელოგომავ ღარას.
ჟვგარან—ფესელმონ დინე სანარავ ჩინგე.

შ

შავთელი—გვგრძიავ პოეტ, ცარდი XII სანა აზე, ნეჭქესთა
პოემე „აბდულ მესსია“.

ჩ

შაქრანდჯე—ბურღვზ.
ჩაბალაზ—ესქანან ბასთათე სართუხან ძავმა, სარემბარზან.
ჩადრა—ფესელმონ აღანთამ სელოგომავ სარან კახთამ ბარემბარზან ფანლზ
ჩანგ, ჩალან—მუზიკალონ ინსტრუმენთ.
ჩანგ—ბურთიცანან ლან ზგ.

წ

წინწილთა—პრხვგა არაზთ თაბაღხვგ მუზიკალონ
ინსტრუმენტთა.

ხ

ხადუმ—ევენუხ.

ხას — ჯაზღათთა ფადცახმა ჰევახსდარ ლაჯვარ, გალჟანგას.

ხატუნ—ცეფეგნ სელგომეგ, ზხინ.

ხვარაზმ—ფადცახად, ბასთამე ნომ.

ხვარაზშახ, ხვარაზშა—ხვარაზმე შახ ქანა ხვარაზმე ფადცახ.

ხონელი მოხე—გვგრძიგ პოეთ, ცარდი XII საღაზგ, ნეჭეჭესთა
პოემა „ამირან-დარეჯანიანი“ („დარეჯანთგ
ამგრან).

ხრუსტალ—რუხსდელ ძანყადურ, მესთაღღან.

ჟ

ჟარმან—ბარრადთუნე ვახხათთ.

ილიუსტრაციით სთვ ზიჩიძე ქონდ

რედაქტორთა:

სანაყოფი ბ. ნ., კუდუხთე ი. ი.,
გამელაძე ბ. ნ., სანაყოფი ბ. ბ.

ტექნიკონ რედაქტორ
პალმთე ბ. ბ.

კორექტორთა:

ჩიქვაძე ი. ს., ბიბიძე ბ. ი.

გეზარეშა ლავარდ წარცდი 1943 აზ. 25 მაგ.
გეზარეშა ლავარდ აზ. წარცდი 1943 აზ.
ავგუსტე მაგ. წარცდი № 4, გეზარეშა სეპტემბრე 23.
ГК 1760 ტირაჟ—1500.

სტესარ ირესთონე ფადცხადონ რავალდაღე ტიპოგრაფი, ს. სტალენი, ისაყე გენგ. № 1.
Типография Госиздата Юго-Осет. Авто. обл. г. Сталинир ул. Исака, № 1.

Os 2547
09 n

